

วาทกรรมเกี่ยวกับสารเสพติด : ปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรม

โดย
นางสาวจารุณี ศิริพันธุ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2558
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

วาทกรรมเกี่ยวกับสารเสพติด : ปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรม

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2558
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

DISCOURSE ON DRUGS: SOCIO – CULTURAL PRACTICES

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree
Master of Arts Program in Cultural Resource Management
Graduate School, Silpakorn University
Academic Year 2015
Copyright of Graduate School, Silpakorn University

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้วิทยานิพนธ์เรื่อง “วาทกรรมเกี่ยวกับ
สารเสพติด : ปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรม” เสนอโดย นางสาวจารุณี ศิริพันธุ์ เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปานใจ ธารทัศน์วงศ์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มณีวรรณ ผิวนิม

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์)

...../...../.....

.....กรรมการ

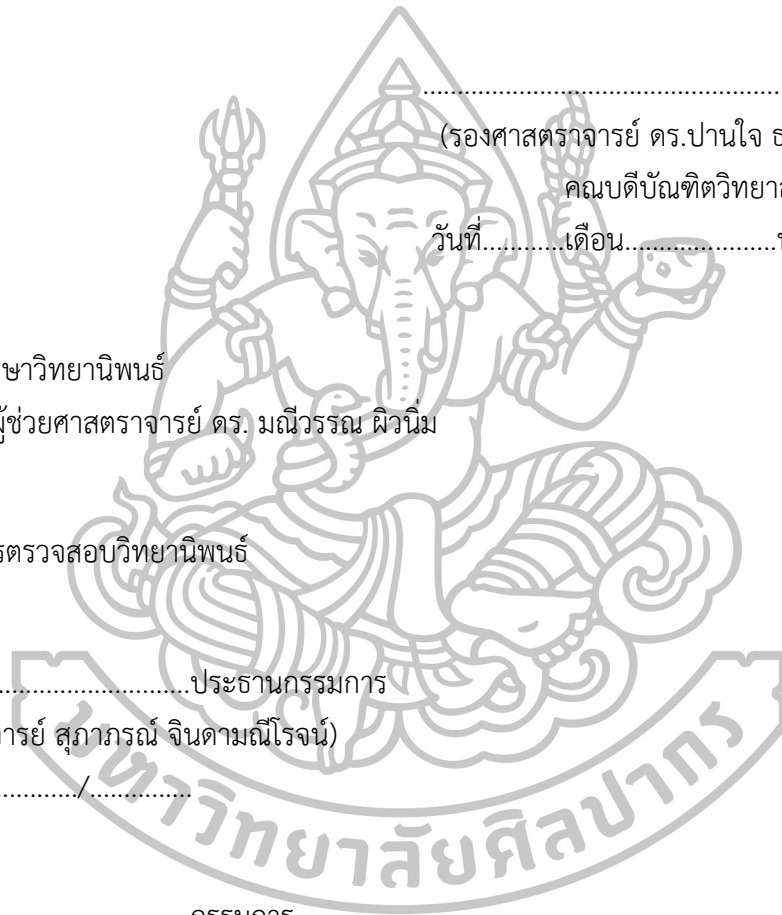
(อาจารย์ ดร. ภาสกร อินทุमार)

...../...../.....

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มณีวรรณ ผิวนิม)

...../...../.....

54112314: สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

คำสำคัญ: วาทกรรมสารเสพติด / ปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรม

จารุณี ศิริพันธุ์: อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : ผศ.ดร.มณีวรรณ ผิวนิยม. 111 หน้า

งานวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติและพัฒนาการของวาทกรรม การปฏิบัติการของวาทกรรม ตัวบท และภาคปฏิบัติการทางสังคมและวัฒนธรรมของวาทกรรมเกี่ยวกับสารเสพติดในสังคมไทย ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพโดยการศึกษาเอกสาร การทำ focus group และการสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการศึกษาพบว่า 1. กระบวนการประกอบสร้างหรือการผลิตวาทกรรม เป็นผลมาจากประวัติศาสตร์ของสารเสพติด และการสื่อสารเกี่ยวกับสารเสพติดผ่านมุมมองทางสังคมในเชิงลบต่อสารเสพติดว่าเป็นสิ่งไม่ดี ผู้ใช้สารเสพติดเป็นคนไม่ดีและเป็นอาชญากรที่ต้องถูกลงโทษ 2. การวิเคราะห์ตัวบทพบว่า มีการผลิตตัวบทด้วยภาษาเชิงลบ เปรียบเทียบพฤติกรรมของผู้ใช้สารเสพติดในทางลบ และสร้างวาทกรรมที่สื่อความหมายแบบมีนัยยะทางลบ และ 3. ภาคปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรมของวาทกรรม พบปฏิบัติการต่อการกำหนดความเชื่อและมุมมอง 3 ด้าน คือ ในมุมมองของสังคม มุมมองของผู้เสพ และมุมมองด้านนโยบายและกฎหมายของประเทศ ซึ่งมีมุมมองที่สอดคล้องกัน คือ สารเสพติดเป็นสิ่งไม่ดี คนใช้สารเสพติดเป็นคนไม่ดี ไม่มีอนาคต จึงต้องหาทางบำบัดให้เลิกใช้ สำหรับผลกระทบของปฏิบัติการของวาทกรรมคือสิ่งที่สังคมปฏิบัติต่อผู้ใช้สารเสพติดในทางลบ ซึ่งส่งผลกระทบต่ออารมณ์ ความคิด และพฤติกรรมของผู้ใช้สารเสพติด นำไปสู่การมองตนเองในด้านลบ การจัดการวาทกรรมยาเสพติด จึงควรเริ่มจากการประกอบสร้างความคิดความเชื่อ และบรรทัดฐานทางสังคมในเรื่องการเคารพคุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่รีบตัดสินและเหมารวมพฤติกรรมบางอย่างหรือคนบางกลุ่ม อันจะนำมาสู่การผลิตวาทกรรมเชิงบวกและการปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไปของวาทกรรมสารเสพติด

สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์.....

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2558

54112314: MAJOR: CULTURAL RESOURCE MANAGEMENT

KEY WORD: DISCOURSE ON DRUGS / SOCIO – CULTURAL PRACTICES

JARUNEE SIRIPHAN: DISCOURSE ON DRUGS: SOCIO – CULTURAL PRACTICES

THESIS ADVISER: ASSOC. ASST.PROF.DR. MANEEWAN PEWNIM. 111 pp.

The objective of this research is to study the history and development of the discourses, discourse practices, texts, and socio-cultural practices on drugs in Thai society. Qualitative research methods of documentary research, focus group, and in-depth interviews were used. The research findings are 1. The construction of drug discourses is the result of drug history and communications of the negative perception of drug and drug users as bad; 2. Text analysis of drug discourse reveals negative connotations and comparison of users' behaviors; and 3. Socio-cultural practices of drug discourse influences three aspects of beliefs and outlooks: social perspective, drug users' perspective and national policy and legal perspectives. All three perspectives are congruent in perceiving drug as a bad substance, drug users as bad persons who need to be punished. Analysis of drug discourse socio-cultural practices detects negative impacts on drug users' feeling, ideas and behaviors, leading to negative self-perception and self-blame. Management of drug discourse should start from the construction of positive discourse in terms of beliefs, ideology and social norms that respect human dignity. Stigmatization and stereotyping of drug users should be avoided to create more positive discourses that will alter the socio-cultural practices of drug discourses.

Program of Cultural Resource Management

Graduate School, Silpakorn University

Student's signature.....

Academic Year 2015

Thesis Advisors, signature .....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีจากความร่วมมือของบุคคลหลาย ๆ ท่านที่ได้ให้การช่วยเหลือมาโดยตลอด ขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มณีวรรณ ผิวนิยม และรองศาสตราจารย์ สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์ ที่คอยสนับสนุนกระตุ้นเตือนรวมถึงช่วยปรับปรุงแก้ไขจนทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จด้วยดี รวมไปถึงอาจารย์ท่านอื่น ๆ ที่ได้ประสิทธิประสาทความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมให้และกราบขอบพระคุณ อาจารย์ดร.ภาสกร อินทุमार ที่ได้สละเวลามาเป็นคณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้

ขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่นการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมทุกท่านที่คอยช่วยเหลือและให้กำลังใจตลอดทางของการศึกษาและการทำวิจัยในครั้งนี้ ขอขอบคุณเป็นพิเศษสำหรับนางณภัทร ขุนทรงน้องสาวที่ช่วยเหลือทุกอย่างที่ทำได้ และขอบคุณคนที่อยู่เคียงข้างที่คอยไถ่ถาม ช่วยหาข้อมูล ให้กำลังใจร่วมเผชิญความเครียดไปด้วยกันจนผ่านช่วงเวลาเหล่านั้นมาได้ ซึ่งข้าพเจ้ามีโอกาสเอ่ยนามได้หมดได้แต่รู้สึกขอบคุณจากใจ

สุดท้าย คงต้องขอบคุณผู้ให้ข้อมูลทุกท่านที่เสียสละเวลาและให้เกียรติในการเข้าร่วมการศึกษาครั้งนี้ ขอขอบคุณสมาชิกและอาสาสมัครของมูลนิธิไอโซน มูลนิธิรักษ์ไทย รวมไปถึงมูลนิธิศูนย์คุ้มครองสิทธิด้านแอดส์หน่วยงานที่ข้าพเจ้าทำงานอยู่ซึ่งเข้าใจและสนับสนุนการทำวิจัยชิ้นนี้เป็นอย่างดี ข้าพเจ้าหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยที่ทำ คงเอื้อประโยชน์ต่อการศึกษาเรื่องราวทกรรมหรือนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาเสพติดต่อไปในอนาคตได้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่	
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
คำถามในการวิจัย	4
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	5
ประโยชน์ที่จะได้รับ	5
นิยามคำศัพท์เฉพาะ	5
ข้อจำกัดในการศึกษา	6
2 แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	7
แนวคิดวาทกรรม	7
รูปแบบและกระบวนการทางวาทกรรม	9
อำนาจวาทกรรม	9
การวิเคราะห์ห้วทกรรม	10
แนวคิดการวิเคราะห์ห้วทกรรมเชิงวิพากษ์	13
การวิเคราะห์ห้วทกรรมเชิงวิพากษ์ตามแนวคิดของแฟร์คลัฟ	14
การวิเคราะห์ห้วทกรรมเชิงวิพากษ์ตามแนวคิดของแวนไดจ์ค	17
การวิเคราะห์ปฏิบัติกิจการทางสังคมและวัฒนธรรม	19
วัฒนธรรม	22
แนวคิดเรื่องสารเสพติด	25
การติดสารเสพติด	26
แนวคิดและมาตรการในการแก้ปัญหาสารเสพติดของประเทศไทย	28
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ห้วทกรรมเชิงวิพากษ์	37
3 วิธีดำเนินการวิจัย	40
ประชากรที่ศึกษา	40
เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	41
การวิเคราะห์ข้อมูล	42

บทที่	หน้า
4 ผลการศึกษา	43
กระบวนการประกอบสร้างหรือผลิตวาทกรรม	43
การศึกษาตัวบท	57
การศึกษาภาคปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม	66
5 การวิเคราะห์และการอภิปรายผล	88
บทวิเคราะห์	88
อภิปรายผล	96
ข้อเสนอแนะการนำผลการศึกษาไปประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาสารเสพติด ในสังคมไทย	102
ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาค้างต่อไป	104
รายการอ้างอิง	105
ประวัติผู้วิจัย	111

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	แสดงตัวอย่างประเด็นข่าวที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติดและผู้เสพสารเสพติด	47
2	แสดงตัวอย่างบทละคร หนึ่ง และบทเพลงที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติดและผู้เสพสาร เสพติด	51
3	แสดงตัวอย่างเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติดและผู้เสพสารเสพติด	54
4	แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้ใช้สารเสพติด	57

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	กรอบความคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ 3 มิติของแฟร์คลัฟ	15
2	ปฏิบัติการของวาทกรรมในประเด็นยาเสพติด	89
3	การปฏิบัติการของข้อเท็จจริงและความเชื่อเกี่ยวกับสารเสพติด	90
4	ผลกระทบจากปฏิบัติการของวาทกรรมต่อผู้ใช้สารเสพติด	96
5	กระบวนการจัดการวาทกรรม	98
6	กระบวนการจัดการวาทกรรมเกี่ยวกับสารเสพติด.....	98
7	กรอบการจัดการวาทกรรมเกี่ยวกับสารเสพติด	99

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษา “วาทกรรม (Discourse)” ในมิติเชิงสังคมได้รับความสนใจมากขึ้นใน 2 ทศวรรษที่ผ่านมา แนวคิดเกี่ยวกับวาทกรรมเป็นกระบวนการทางสังคมที่สร้างตัวตนและความหมายให้กับสิ่งต่าง ๆ ในสังคม โดยมีลักษณะเป็นชุดของความคิดที่แฝงเร้นด้วยอำนาจและอุดมการณ์ของสังคมในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ (Foucault, 1970: 53) ที่นำมาใช้ศึกษาวิเคราะห์ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ด้านสังคม การเมือง วัฒนธรรม ภาษาและวรรณกรรมได้อย่างหลากหลาย เป็นการเปิดมิติของการตีความประเด็นต่าง ๆ ในมุมมองที่แปลกใหม่ในสังคม ทั้งนี้ วาทกรรมได้รับการยอมรับว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในกระบวนการประกอบสร้างความหมายให้แก่สิ่งต่าง ๆ รอบตัวเรา (ธีระ บุชบกแก้ว, 2553: 1) มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) นักปรัชญาในสายสกุลหลังโครงสร้างนิยม (Post structuralism) ได้ให้ความหมายของคำว่าวาทกรรมว่า มีได้หลายอย่างขึ้นอยู่กับมุมมองและทฤษฎีพื้นฐาน อาจเป็นเพราะวาทกรรมศึกษาเป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นได้ในสหสาขาวิชา ได้แก่ ภาษาศาสตร์ มานุษยวิทยา ปรัชญา สัตววิทยา จิตวิทยา สังคมวิทยา วัฒนธรรมศึกษา วรรณคดี การสื่อสาร และอาจมีอื่น ๆ อีก (วรพงศ์ ไชยฤกษ์, 2556: 1) สำหรับวาทกรรมในมุมมองของมิเชล ฟูโกต์ หมายถึงการใช้ภาษาในการสร้างความรู้ผ่านปฏิบัติการทางสังคมในการให้ความหมายและนำมาสู่การปฏิบัติการในสังคมต่อ ๆ มา โดยวาทกรรมชุดหนึ่งที่ถูกสร้างขึ้นนั้นจะเกิดขึ้นภายใต้กฎเกณฑ์ทางสังคมและวัฒนธรรม ในขณะที่เดียวกันวาทกรรมก็มีอำนาจในตัวของมันเองในการกำหนดการดำรงอยู่ การเปลี่ยนแปลง หรือการเลื่อนหายไปของความรู้หรือสรรพสิ่งนั้นๆ อำนาจของวาทกรรมเป็นอำนาจที่เรามักมองไม่เห็นเพราะมันเข้ามามีบทบาทต่อมุมมองของเราต่อสรรพสิ่งนั้น ในรูปแบบใหม่ของการจัดระเบียบวินัยสิ่งต่าง ๆ รอบตัวเราทำให้ทุกอย่างกลายเป็นเรื่องปกติธรรมดาจนก่อให้เกิดความรู้ซึ่งพัฒนาตัวเองกลายเป็นความจริงโดยกระบวนการปิดบังอำพราง เก็บกด แทนที่ สวมรอย (Foucault, 1978: 92-93) ซึ่งสอดคล้องกับเธรีดโกลด์ (Threadgold, 2014: 1) ที่กล่าวไว้ว่า การศึกษาวาทกรรมในระยะหลังมีความเชื่อที่ว่าความหมายของสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏในสังคมมิใช่เป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับระบบหรือโครงสร้างที่มนุษย์สร้างขึ้นแต่เป็นสิ่งที่สามารถจะรื้อและสร้างใหม่ได้โดยอาศัยการตีความที่หลากหลาย ทำให้วาทกรรมมีความหมายไกลเกินกว่าการใช้รูปทางภาษาในสังคมเท่านั้น ซึ่งเท่ากับว่าวาทกรรมมิใช่เป็นเพียงสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นในฐานะเป็นภาษาที่ถูกใช้ในสังคมเท่านั้น แต่ตัววาทกรรมเองยังทำให้เกิดภาษาหรือกิจกรรมอื่น ๆ ขึ้นมาในสังคมอีกด้วย จึงทำให้วาทกรรมกลายเป็นสื่อนำวิถีปฏิบัติในสังคมที่เกี่ยวข้องกับระบบและโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม (ไชยรัฐ เจริญสินโอรส, 2543: 19-20) วิถีปฏิบัติในสังคมเกิดจากการกำหนดคุณค่าของสังคมว่าสิ่งที่เป็นเป้าหมายหรือสิ่งดีที่สังคมต้องการคืออะไร เช่น เสรีภาพ ความรักชาติ

ความดีมีคุณธรรม ความเสมอภาค ความยุติธรรม คุณค่าจะเป็นตัวกำหนดวิถีปฏิบัติของคนในสังคมให้ดำเนินไปเพื่อให้บรรลุเป้าหมายนั้น วิถีปฏิบัติอาจเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า บรรทัดฐานของสังคม ซึ่งบรรทัดฐานก็คือ การกำหนดว่าการปฏิบัติหรือการกระทำใดถูกหรือผิดควรหรือไม่ควรยอมรับ ทั้งนี้เพื่อเป็นไปตามคุณค่าของสังคม เช่น เมื่อสังคมต้องการให้คนในสังคมเป็นคนดีมีศีลธรรม สังคมก็จะกำหนดบรรทัดฐานของคนดีมีศีลธรรมว่าต้องเป็นคนเช่นไร ต้องละเว้นการกระทำชั่วหรือไม่กระทำสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาอะไรบ้าง เป็นต้น จึงอาจกล่าวได้ว่าวาทกรรมคือสื่อในการสื่อสารบรรทัดฐานและคุณค่าทางสังคม และยังสามารถเป็นสื่อในการผลิตหรือก่อให้เกิดบรรทัดฐานใหม่ให้กับสังคมได้อีกด้วย การใช้วาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาสำคัญๆ ในสังคมมีอิทธิพลในการสร้างความคิด ความเชื่อ และพฤติกรรมจนเกิดเป็นวิถีปฏิบัติหรือบรรทัดฐานของคนในสังคม (ศักดิ์ชัย เกียรติธนาสินทร์, 2542: 2-4)

ปัญหาเรื่องหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจและดำเนินการเพื่อการแก้ไขกันมาอย่างยาวนานในประเทศไทย ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับสารเสพติด ที่ประกอบด้วย การเสพยา การติดและการจำหน่ายสารเสพติด ทั้งนี้บรรทัดฐานของสังคมที่มีต่อสารเสพติดคือเป็นสิ่งไม่ดี เป็นสิ่งผิดกฎหมาย ส่งผลให้เกิดความคิดความเชื่อที่ว่า ผู้ที่ยุ่งเกี่ยวกับสารเสพติด ผู้เข้าไปเสพยาหรือเป็นผู้ติดสารเสพติดก็คือ คนไม่ดี เป็นอาชญากรที่ฝ่าฝืนวิถีปฏิบัติของสังคม การสื่อสารในสังคมมีการใช้วาทกรรมโดยการสร้างภาษาวาทกรรมหรือเรียกว่าตัวบท ในการสื่อสารเรื่องนี้ในสังคมที่สะท้อนความคิด ความเชื่อและสื่อถึงแนวทางปฏิบัติที่มีต่อปัญหาสารเสพติด เช่น “คนเสพยาตายคนขายติดคุก” ที่หมายถึง สารเสพติดเป็นสิ่งอันตรายที่ผู้เสพยาเข้าไปจะเกิดอันตรายจนเสียชีวิตและผู้ขายจะถูกลงโทษทางกฎหมาย หรือวาทกรรม “รักในหลวงห่วงลูกหลานร่วมกันต้านยาเสพติด” ที่สื่อถึงความเป็นสังคมวัฒนธรรมของคนไทยที่ยึดถือเคารพและศรัทธาสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะการสื่อถึงความรักความผูกพันความจงรักภักดีที่มีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นการเชื่อมโยงความเชื่อทางจิตวิญญาณเข้ามาเป็นสิ่งกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมไม่ไปยุ่งเกี่ยวกับสารเสพติด หรือวาทกรรม “ยาเสพติดเป็นภัยต่อชีวิตเป็นพิษต่อสังคม” ก็มีลักษณะของการใช้วาทกรรมเพื่อสื่อให้เห็นความไม่ดี ความเป็นอันตรายของสารเสพติดที่รุนแรง หรือตัวอย่างตัวบทที่เป็นคำเรียกผู้เสพยาสารเสพติด เช่น “ไอ้ขี้ยา” ที่สื่อสารถึงความไม่ดี น่ารังเกียจ ซึ่งวาทกรรมเหล่านี้จะนำไปสู่การปฏิบัติของคนในสังคมที่มีต่อสารเสพติดในหลายระดับเช่นในระดับนโยบาย มักจะใช้วิธีการกำหนด มาตรการทางกฎหมายเพื่อขจัดให้หมดไปเพราะเป็นสิ่งไม่ดี มีการกำหนดบทลงโทษกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติดทุกคนอย่างรุนแรง มีการนำผู้เสพยาเข้าสู่กระบวนการบำบัดรักษา โดยในบางแห่งมีการบำบัดโดยชุมชน วัด แต่กระนั้นก็ยังพบการรังเกียจกีดกันผู้เสพยาสารเสพติดในชุมชนอยู่ อาทิ การดูถูก การกล่าวโทษ เมื่อผู้ใช้สารเสพติดไปสมัครงานก็ไม่รับเข้าทำงาน เป็นต้น และจากผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับผู้ใช้สารเสพติดในประเทศไทยที่ผ่านมาพบการตอกย้ำในลักษณะที่มองว่ายาเสพติดไม่ดีดังนั้นผู้ใช้สารเสพติดไม่ดีด้วย เช่น การศึกษาของสุชาติา ทวีสิทธิ์ (มปท.) ที่ศึกษาประสบการณ์ของผู้ใช้สารเสพติดด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึกให้บอกเล่าเรื่องราวความทุกข์และความลำบากในการใช้ชีวิตอันเป็นผลมาจากกระบวนการทางสังคมที่มีต่อตนเอง นำเสนอในบทความเรื่อง เสียใจจาก “ชายขอบ”: การเคลื่อนไหวสิทธิมนุษยชนเพื่อคนใช้ยาเสพติดในประเทศ ผลการศึกษาพบกระบวนการทางสังคมที่มีการตีตราผู้ใช้สารเสพติดว่าเป็นคนไม่ดีหรืออาชญากรที่ทำให้เกิดอคติ การเกลียดชัง การกีดกัน และการเลือกปฏิบัติทางสังคมต่อผู้ใช้สาร

เสพติด การกำหนดเนื้อหาในกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย นโยบายเกี่ยวกับการปราบปรามยาเสพติดของรัฐ การปฏิบัติต่อคนใช้สารเสพติดของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมและผู้ใช้บริการสุขภาพ ในบางกลุ่มบางพื้นที่สะท้อนให้เห็นว่า คนใช้สารเสพติดถูกจัดวางไว้ในตำแหน่งคนที่แตกต่างจากคนทั่วไปในสังคมผิดจากบรรทัดฐานที่ถือปฏิบัติโดยถูกเรียกว่าเป็นคนชายขอบของสังคม

การปฏิบัติแบบถูกแบ่งแยกไม่เท่าเทียมกับผู้ใช้สารเสพติด เป็นภาพสะท้อนของการสื่อสารด้วยวาทกรรมที่ผ่านมา คนในสังคมถูกหล่อหลอมปลูกฝังให้เกิดความคิด ความเชื่อ และนำไปสู่การแสดงพฤติกรรม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอำนาจของวาทกรรมที่มีต่อสังคมวัฒนธรรม ซึ่งยึดโยงกับการให้คุณค่าเรื่องความดี ความเลวมาโดยตลอด แต่ทั้งนี้ สถานการณ์ปัญหาเรื่องสารเสพติดก็ยังคงมีอยู่ในประเทศไทยและยังคงทวีความรุนแรงมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากข้อมูลของเอกสารแผนปฏิบัติการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ปี 2559 ของศูนย์อำนวยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดแห่งชาติ เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2558 ได้มีการเสนอสถานการณ์ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดในช่วง 5 ปีที่ผ่านมาคือ 2554 - 2558 ยังพบการนำผู้เสพเข้าสู่กระบวนการบำบัดรักษามีแนวโน้มสูงขึ้นจาก 187,246 คน ในปี 2554 เป็น 303,509 คน ในปี 2557 และในปี 2558 (เดือนตุลาคม 2557 - กรกฎาคม 2558) มีผู้เข้ารับการบำบัดรักษาจำนวน 168,667 คน โดยพบว่าสารเสพติดที่ใช้มากที่สุดได้แก่ ยาบ้า กัญชา ไอซ์ และเฮโรอีน และผู้เสพมีพฤติกรรมการใช้สารเสพติดมากกว่า 1 ชนิด (ศูนย์อำนวยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดแห่งชาติ, 2559: 5) เมื่อยังมีผู้เสพจำนวนมาก การปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรมของวาทกรรมเกี่ยวกับสารเสพติดก็ยังคงมี และผลของปฏิบัติการก็จะยังคงเกิดขึ้นต่อไป

ผู้วิจัยได้ทบทวนการปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรมของวาทกรรมจากตัวอย่างการศึกษา วาทกรรมในสถานการณ์โรคเอดส์ ที่การสื่อสารทางสังคมในช่วงแรกมุ่งเน้นให้เกิดการตีความ สร้างชุดความเชื่อที่ว่าเอดส์คือความน่ากลัว โดยใช้กลยุทธ์การสื่อสารเรื่องความตายและการไม่มีทางรักษา โดยเห็นได้จากตัวบทของวาทกรรมที่สื่อสารว่า “เอดส์เป็นแล้วตาย รักษาไม่หาย” หรือการใช้ภาพประกอบในการสื่อความหมายว่า เป็นการเจ็บป่วยที่น่ากลัวน่ารังเกียจ การสื่อสารแบบนี้ก่อให้เกิดความคิดความรู้สึกหวาดวิตก และตื่นกลัว ซึ่งไม่เพียงทำให้เกิดการกลัวโรคและเชื่อโรค แต่รวมไปถึงการตั้งแง่รังเกียจคนที่อยู่ในสังคมเดียวกันที่มีเชื้อโรคเอชไอวี (เอดส์) นอกจากนี้ ยังมีวาทกรรมที่ถูกกล่าวถึงมาอย่างยาวนานโดยการใช้ตัวบทว่า ผู้ติดเชื้อเอชไอวีก็คือ คนที่ “สำส่อน” หากแปลความหมายแล้ว นัยยะของความ “สำส่อน” คือ คนที่มีคู่มากกว่าหนึ่งคน ซึ่งเราพบว่าโดยข้อเท็จจริงการติดเชื้อเอชไอวีมาจากการมีเพศสัมพันธ์ไม่ว่ากับใครก็ตาม ไม่ว่าจะมีความรัก แต่ผลกระทบจากวาทกรรมสำส่อนคือ ผู้ติดเชื้อเอชไอวีถูกมองว่าเป็นคนไม่ดี มีพฤติกรรมทางเพศที่มีคู่มากหรือแฟนหลายคน เป็นโรคแสวงหาคือ ไปรับเชื้อและเกิดโรคด้วยตัวเองจนส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิต (อาภัสรา จันทรสุวรรณ, 2535) ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นชัดเจนว่า คนในสังคมเลือกใช้ความรู้สึก ใช้สิ่งที่ถูกบอกว่าเป็นจริงมาตัดสินและให้คุณค่าคน นี่คือการที่วาทกรรมได้ทำให้เกิดขึ้นจากบรรทัดฐานของสังคมว่า สังคมต้องการคนดีมีศีลธรรม เกิดการตีความต่อการติดเชื้อและผู้ติดเชื้อเอชไอวีว่าเป็นคนไม่ดี ไม่มีศีลธรรม ซึ่งมีผลโดยตรงต่อผู้ที่อยู่ในสถานการณ์นั้น ๆ เกิดการปฏิบัติแบบแบ่งแยก หวาดระแวง ที่แสดงกับผู้ติดเชื้อเอชไอวีของคนในสังคมบนพื้นฐานของความไม่มีคุณค่า ผิดจากบรรทัดฐานของ

คนดีที่สังคมคาดหวัง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรมของวาทกรรมที่เกิดขึ้น ในสถานการณ์ของผู้ติดเชื้อเอชไอวีของสังคมไทยในระยะเวลาที่ผ่านมา

การสื่อสารวาทกรรมเกี่ยวกับสารเสพติดในสังคม การปฏิบัติการของวาทกรรมรวมถึง ผลกระทบของวาทกรรมที่เกิดขึ้นกับสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทยจึงเป็นประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจ ศึกษาและจากที่วูดัก (Wodak, 2001: 1-13) ได้กล่าวไว้ว่า สิ่งจำเป็นที่ควรตระหนักถึงในการศึกษา เรื่องวาทกรรมคือ ตัวบทของวาทกรรมถูกสร้างขึ้นอย่างไร ถูกนำมาใช้อย่างไร และเกิดผลกระทบ กับใครอย่างไร จากการใช้ตัวบทนั้นการศึกษาเพียงรูปลักษณ์หรือรูปแบบการใช้ภาษาที่ปรากฏใน วาท กรรมนั้น ไม่น่าเพียงพอที่จะทำให้เข้าใจปัญหาหรือประเด็นการปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรมของ วาทกรรมได้อย่างครอบคลุม แนวคิดการศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์เป็นการศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างมิติทางภาษาและมิติทางสังคมวัฒนธรรมควบคู่กันไป เนื่องจากแนวคิดนี้มีความ เชื่อว่า ภาษาและสังคมมีความสัมพันธ์กันคือ การใช้ภาษาและการสื่อสารของคนในสังคมสามารถ สะท้อนให้เห็นวิถีปฏิบัติหรือบรรทัดฐานของสังคม ขณะเดียวกันวิถีปฏิบัติ ความคิด ความเชื่อในสังคม ก็มีผลต่อการใช้ภาษาของคนในสังคมด้วย หน้าที่ของการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์คือ การตีแผ่ สิ่งที่อยู่ภายใต้รูปภาษา เช่น การประกอบสร้าง การผลิตตัวบทของวาทกรรมเกี่ยวข้องกับอุดมการณ์ อำนาจ การชักนำความคิดความเชื่อที่ส่งผลต่อการปฏิบัติของคนในสังคม โดยการวิเคราะห์ตั้งแต่ กระบวนการประกอบสร้าง การผลิต และการปฏิบัติการของตัวบท โดยการถ่ายทอดผ่านการสื่อสาร ในสังคมร่วมกับการนำบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับตัวบทมาตีความ เพื่อสืบหา อุดมการณ์หรือสิ่งที่แฝงอยู่ในตัวบท รวมถึงการปฏิบัติการของตัวบทนั้นส่งผลกระทบในสังคมเป็น อย่างไร (Fairclough, 1995: 183-187) การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ประเด็นเกี่ยวกับสาร เสพ ติดครั้งนี้ จะเป็นการศึกษาเพื่อค้นหาการปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรมของวาทกรรมเกี่ยวกับสาร เสพ ติดในระยะเวลาที่ผ่านมา โดยใช้การทบทวนเอกสาร งานวิจัย การสื่อสารหลาย ๆ วิธีในสังคม และ ศึกษาประสบการณ์ตรงจากผู้ใช้สารเสพติดที่จะนำไปสู่การเห็นปฏิบัติการของวาทกรรมที่เกิดขึ้น อย่างครอบคลุม ซึ่งจะนำมาสู่การค้นหาลำดับปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรมที่เป็นแนวทางการจัดการวาทกรรม เกี่ยวกับสารเสพติดได้

คำถามในการวิจัย

การประกอบสร้างหรือการผลิตวาทกรรมเป็นมาอย่างไร รูปแบบตัวบทของวาทกรรม เกี่ยวกับสารเสพติดมีอะไรบ้าง การปฏิบัติการของวาทกรรม ลักษณะของตัวบท และภาคปฏิบัติการ ทางสังคม และวัฒนธรรมของวาทกรรมเกี่ยวกับสารเสพติดเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติและพัฒนาการของวาทกรรมเกี่ยวกับสารเสพติดในสังคมไทย
2. เพื่อศึกษาวาทกรรมเกี่ยวกับสารเสพติดในประเด็นการปฏิบัติการของวาทกรรมตัวบท และภาคปฏิบัติการทางสังคมและวัฒนธรรมของวาทกรรมตามแนวคิดของมิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault, 1970) และนอร์แมน แฟร์คลัฟ (Fairclough, 1995) จากกรณีศึกษาผู้ใช้สารเสพติดที่ อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “วาทกรรมเกี่ยวกับสารเสพติด: ปฏิบัติการทางสังคมและวัฒนธรรม” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้กระบวนการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) ด้วยแนวคิดวาทกรรมของ มิเชล ฟูกูต์ (Michel Foucault, 1970) และแนวคิดการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ของ นอร์แมน แฟร์คลัฟ (Fairclough, 1995) เป็นหลัก เพื่อค้นหาการปฏิบัติการของวาทกรรม วิเคราะห์ด้วบท และวิเคราะห์ภาคปฏิบัติการทางสังคมและวัฒนธรรมของวาทกรรม โดยศึกษาข้อมูลจากการทบทวนเอกสาร งานวิจัย ข่าว ละคร และศึกษาประสบการณ์ตรงจากผู้ใช้สารเสพติดที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร เก็บข้อมูลระหว่างเดือนมีนาคม พ.ศ. 2558 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2559

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นแนวทางในการศึกษาวาทกรรมเกี่ยวกับสารเสพติดเชิงวิเคราะห์และวิพากษ์
2. ทำให้เห็นปฏิบัติการของวาทกรรมและผลกระทบของการใช้วาทกรรมเกี่ยวกับสารเสพติดในสังคมไทย
3. เข้าใจกระบวนการประกอบสร้างและนำมิติทางสังคมวัฒนธรรมมาใช้ในการแก้ปัญหาสารเสพติดในสังคมไทย

นิยามศัพท์เฉพาะ

วาทกรรม หมายถึง การแสดงออกของความคิดผ่านรูปแบบการใช้ภาษาในการสื่อสาร

การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ หมายถึง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ภาษาในการสื่อสารร่วมกับมิติทางสังคมวัฒนธรรม เพื่อสะท้อนให้เห็นอุดมการณ์ ความคิด ความเชื่อที่แฝงอยู่ในด้วบทหรือวาทกรรมและการปฏิบัติการของวาทกรรมนั้นในสังคม ในงานวิจัยนี้เป็นการศึกษาวาทกรรมที่เกี่ยวกับสารเสพติด แบ่งการวิเคราะห์เป็น 3 ส่วน คือ

1. การวิเคราะห์ภาคปฏิบัติการทางวาทกรรม เป็นการศึกษากระบวนการประกอบสร้างด้วบทของวาทกรรมว่ามีที่มาของด้วบทอย่างไร โดยใช้การทบทวนเอกสาร งานวิจัย การสื่อสารหลายๆ วิธีในสังคม เช่น ข่าว ละคร
2. การวิเคราะห์ด้วบท ด้วบทในงานวิจัยนี้คือ วาทกรรมที่คัดเลือกมาจากการสนทนากลุ่มกับผู้ใช้สารเสพติด
3. การวิเคราะห์ภาคปฏิบัติการทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นการศึกษาบริบทหรือสภาพทางสังคมวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องหรือปัจจัยที่ทำให้เกิดวาทกรรม

ผู้ใช้สารเสพติด หมายถึง บุคคลที่รับสารเสพติดเข้าสู่ร่างกายด้วยวิธีการต่าง ๆ ทั้งกิน สูบ และฉีด และอาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร

ข้อจำกัดในการศึกษา

ในการเข้าถึงผู้ใช้สารเสพติดมีข้อจำกัดหลายอย่างโดยเฉพาะเรื่องการเปิดเผยตัวและให้ข้อมูลในเชิงลึก เนื่องจากผู้ใช้สารเสพติดค่อนข้างระมัดระวังตัว เพราะอาจทำให้เกิดผลกระทบในภายหลัง โดยเฉพาะการกลัวถูกเปิดเผยการใช้สารเสพติดอาจนำไปสู่การถูกจับในฐานะผู้ใช้สารเสพติดได้ ซึ่งผู้วิจัยต้องให้ความสำคัญกับการอธิบายที่มาที่ไปของการศึกษา รวมถึงการใช้ประโยชน์จากข้อมูล เพื่อให้เห็นว่าข้อมูลจะถูกเก็บเป็นความลับ จะไม่มีการเปิดเผยชื่อผู้ให้ข้อมูล แต่ใช้การกำหนดเป็นผู้ใช้สารเสพติดคนที่ 1 ถึง 15 แทน รวมถึงนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ในภาพรวมเท่านั้น แต่เนื่องจากผู้วิจัยทำงานในหน่วยงานที่ให้การช่วยเหลือผู้ใช้สารเสพติดอยู่จึงช่วยให้ความไว้วางใจมีมากขึ้น แต่กระนั้นก็ยังมีความประหลาดใจที่ต้องระมัดระวังหลายประการ โดยเฉพาะประเด็นในการสัมภาษณ์ ถือเป็นประเด็นที่มีความอ่อนไหวกับความคิดความรู้สึกของผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยต้องทำความเข้าใจและเป้าหมายของการนำไปใช้โดยละเอียด และต้องระมัดระวังการใช้คำถามต้องฝึกฝนทักษะการสังเกตทั้งจากลักษณะคำพูด น้ำเสียง และท่าทาง หากเกิดกรณีที่ผู้ให้ข้อมูลร้องไห้ระหว่างการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยควรพักการสัมภาษณ์สักครู่เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสงบลง โดยผู้วิจัยอยู่ด้วยตลอดเวลา เมื่อจะเริ่มการสัมภาษณ์ต้องสอบถามความสมัครใจของผู้ให้สัมภาษณ์ก่อนทุกครั้ง

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้จะกล่าวถึงแนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ประกอบด้วยแนวคิดวาทกรรม แนวคิดการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ และแนวคิดเรื่องสารเสพติด ส่วนที่ 2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 แนวคิดวาทกรรมและการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ และแนวคิดเรื่องสารเสพติด

1. แนวคิดวาทกรรม

มิเชลล์ ฟูโกต์ (Foucault) เป็นนักปรัชญาชาวฝรั่งเศส ซึ่งได้กล่าวถึงวาทกรรม “Discourse” ไว้เป็นคนแรกว่าคือ “a group of statements which provide a language for talking about – a way of representing the knowledge about – a particular topic at a particular historical moment... Discourse is about the production of knowledge through language. But...since all social practices entail meaning, and meaning shape and influence what we do – our conduct – all practices have a discursive aspect” (Hall, 1992: 291 cited in Hall, 2001: 72) ซึ่งหมายถึงระบบ และกระบวนการในการสร้างหรือการผลิต (Constitute) เอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ (Identity) และความหมาย (Significance) ให้กับสรรพสิ่งต่าง ๆ ในสังคมที่อยู่รอบ ๆ ตัวเรา นอกจากนี้ วาทกรรมยังคงทำหน้าที่ตรึงสิ่งที่สร้างขึ้นมานั้นให้ดำรงอยู่และเป็นที่ยอมรับของสังคมในวงกว้าง (Valorize) จนกลายเป็นวาทกรรมหลัก (Dominant Discourse) ขึ้นมาในสังคม และยังมองว่าวาทกรรมคือระบบที่ทำให้การพูดหรือการเขียนถึง (รวมทั้งการปฏิบัติ) ในเรื่องต่าง ๆ ในสังคมหนึ่ง ๆ เป็นไปได้ เพราะวาทกรรมจะเป็นตัวกำหนดกฎเกณฑ์เงื่อนไข และกลไกต่าง ๆ ในการพูด การเขียน (รวมทั้งการปฏิบัติ) ในเรื่องราวหรือในรูปแบบต่าง ๆ ด้วย (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2543: 19-20)

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2543: 21) ได้ยกคำกล่าวของฟูโกต์ ในหนังสือชื่อว่า “Politics and the study of discourse” มาไว้ในงานเขียนว่า “มิเชลล์ ฟูโกต์ กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่าวาทกรรมถูกสร้างขึ้นจากความแตกต่างระหว่างสิ่งที่สามารถพูดได้อย่างถูกต้องในช่วงระยะเวลาหนึ่ง (ภายใต้กฎเกณฑ์และตรรกะชุดหนึ่ง) กับสิ่งที่ถูกพูดอย่างแท้จริง สนามของวาทกรรมในขณะใดขณะหนึ่งก็คือ กฎเกณฑ์ว่าด้วยความแตกต่างนี้ ฉะนั้น วาทกรรมจึงสร้างสรรพสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมา ภายใต้กฎเกณฑ์ชุดหนึ่ง กฎเกณฑ์นี้จะเป็นตัวกำหนดการดำรงอยู่ การเปลี่ยนแปลง หรือการเลื่อนหายของสิ่งนั้น ทั้งยังมีการสร้างและการเปลี่ยนแปลงสิ่งที่ถูกพูดถึงโดยวาทกรรมอีกด้วย” เอกลักษณ์และความหมายในความคิดของฟูโกต์นั้น เป็นเรื่องของการใช้อำนาจและความรุนแรงเข้าไปบังคับยึดเยียด

ให้เป็นของวาทกรรมชุดหนึ่ง และขณะเดียวกันวาทกรรมดังกล่าวนั้นก็ก็จะเก็บกด บดบัง ปิดกั้น ขจัด หรือทำลายมิให้สิ่งที่แตกต่างไปจากเอกลักษณ์และความหมายของสิ่งที่วาทกรรมนั้นสร้างขึ้นมาปรากฏตัวขึ้นมากกว่าเป็นเรื่องของการผูกติดกันอย่างเหนียวแน่นของคุณสมบัติเฉพาะ (Attributes) บางอย่างในตัวของสิ่งเหล่านั้นเอง ที่ทำให้เป็นอยู่อย่างที่เราเข้าใจกัน เช่น อวัยวะเพศกับความเป็นชายหรือกับความเป็นหญิง บัตรประจำตัวประชาชน (Identification Card) และหนังสือเดินทาง (Passport) กับความเป็นพลเมือง เหล่านี้เป็นต้น ในทัศนคติของฟูโกต์นั้น วาทกรรมเป็นเรื่องที่มากกว่าเรื่องของภาษา คำพูด หรือการตีความ แต่เป็นเรื่องของอำนาจและความรุนแรงที่แสดงออกมาในรูปของภาคปฏิบัติของวาทกรรม (Discursive Practices) ในสังคม หรือที่ฟูโกต์กล่าวไว้ในปาฐกถานำในงานเขียนเรื่อง “The order of discourse” ว่า “ในทุกๆ สังคมการผลิตวาทกรรมจะถูกควบคุม คัดสรร จัดระบบ และแจกจ่ายภายใต้กฎเกณฑ์ชุดหนึ่ง ซึ่งมีหน้าที่พลิกแพลงเพื่อให้เรามองไม่เห็นอำนาจ และอันตราย รวมตลอดถึงความน่าเกลียด น่าสะพรึงกลัวของวาทกรรม เพื่อให้วาทกรรมดังกล่าวดำรงความเหนือกว่าหรือความเป็นเจ้าในสังคม สำหรับสังคมปัจจุบันของเรา กฎเกณฑ์ที่รู้จักกันดีคือ การกีดกัน การเก็บกดหรือปิดกั้นในรูปแบบที่เราคุ้นชินอย่างมากนั่นคือการห้าม” (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2543: 25)

ฟูโกต์ (Foucault, 1991a: 63) เน้นย้ำให้เห็นว่า วาทกรรมชุดหนึ่งที่ถูกสร้างขึ้นนั้นไม่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างอิสระ แต่วาทกรรมเกิดขึ้นภายใต้กฎเกณฑ์ทางสังคมและวัฒนธรรม ในขณะเดียวกันวาทกรรมก็มีอำนาจโดยตัวมันเอง เป็นตัวกำหนดการดำรงอยู่ การเปลี่ยนแปลงหรือการเลือนหายไปของสรรพสิ่ง อาจกล่าวได้ว่า วาทกรรมถูกสร้างขึ้นมาจากเงื่อนไขของบริบทสังคมที่กำหนดความแตกต่างระหว่างสิ่งที่สามารถพูดได้อย่างถูกต้องในช่วงเวลาหนึ่ง (ภายใต้กฎเกณฑ์และตรรกะชุดหนึ่ง) กับสิ่งที่ถูกพูดอย่างแท้จริง สนามของวาทกรรมในขณะใดขณะหนึ่งก็คือกฎเกณฑ์ว่าด้วยความแตกต่างนี้ ซึ่งก็คือปฏิบัติการทางสังคมนั่นเอง ฉะนั้น วาทกรรมจึงสร้างสรรพสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมา ภายใต้กฎเกณฑ์ที่ชัดเจนชุดหนึ่ง กฎเกณฑ์นี้จะเป็นตัวกำหนดการดำรงอยู่ การเปลี่ยนแปลงหรือการสลายไปของสรรพสิ่งนั้นคือควบคู่ไปกับสรรพสิ่งต่าง ๆ ที่สังคมสร้างขึ้น อีกทั้งยังประกอบสร้างชุดถ้อยความหนึ่งๆ เพื่อตอกย้ำ เชิดชู หรือเปลี่ยนแปลงสิ่งที่ถูกพูดถึงโดยวาทกรรมเชิงอำนาจที่คำพูดด้วยเครือข่ายทางสังคม อาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า นี่เป็นปฏิบัติการเชิงอำนาจของวาทกรรมกับปฏิบัติการทางสังคมที่คำจูน และสนับสนุนกันและกันเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของถ้อยความชุดหนึ่งขึ้นในสังคมนั่นเอง

ฟูโกต์ (Foucault, 1991b: 67) ยังพยายามชี้ให้เห็นว่าวาทกรรมในฐานะที่เป็นปฏิบัติการความรุนแรงที่กระทำต่อสรรพสิ่ง แต่ไม่ได้หมายความว่าความรุนแรงที่ใช้กำลังเข้าบังคับ แต่เป็นความรุนแรงที่วาทกรรมนั้นมีปฏิบัติการในการหยิบย่นและยึดเย็ดชุดถ้อยความบางอย่างให้กับโลก ดังนั้น ฟูโกต์จึงต้องการให้เราเข้าใจวาทกรรมในฐานะที่เป็นความรุนแรงที่กระทำต่อสรรพสิ่ง และเข้าใจวาทกรรมในฐานะที่เป็นการกระทำ และภาคปฏิบัติที่เราบังคับ ยึดเย็ดให้กับโลกแห่งความเป็นจริง และในภาคปฏิบัติที่วาทกรรมได้สร้างเหตุการณ์และกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ขึ้นมาบังคับใช้กับสรรพสิ่งด้วย

1.1 รูปแบบและกระบวนการทางวาทกรรม

จากทัศนะของฟูโกต์ (Foucault, 1970: 43) เริ่มแรกที่ต่อต้านสังคมซึ่งกีดกัน “คนชายขอบ” (margin) ไม่ว่าจะเป็นคนจิตวิปลาส นักโทษ โสเภณี บรรดานักกรักร่วมเพศ และผู้เสพยาเสพติดให้แยกออกจากหากจากคนที่สังคมให้ค่าว่าเป็นปกติ ทำให้ฟูโกต์มีทัศนะที่ต่างออกไปจากนักปรัชญาตั้งแต่สมัยเดส์การ์ต (Rene Descartes) ช่วงปี ค.ศ.1596 - 1650 กระทั่งถึงค่านท์ (Immanuel Kant) ช่วงปี ค.ศ.1724 - 1804 ที่เสนอเรื่องความสำคัญของมนุษย์ในฐานะเป็นองค์ประธานว่า มนุษย์นั้นมีอำนาจในการใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการเรียกแทนชื่อคน สัตว์ สิ่งของ แม้กระทั่งส่งผ่านความคิดของมนุษย์เอง เพื่อเป็นตัวแทนความจริงที่ตายตัวอย่างตรงไปตรงมาที่สุด อีกทั้งเป็นเป็นเครื่องมือที่สร้างให้เกิดความรู้แก่มวลมนุษย์ (ถึงแม้ว่าค่านท์จะกล่าวถึงข้อจำกัดของมนุษย์ในการได้มาซึ่งความรู้ ความจริงก็ตาม) ฟูโกต์กลับมองว่าภาษานี้เอง คือกระบวนการสร้างสัญลักษณ์ ภาษาเป็นอำนาจอย่างหนึ่งที่สร้างชุดถ้อยความและผลิตซ้ำความหมายและคุณค่าให้แก่มนุษย์และสังคม อีกทั้งต่อย้ำและปกปิดความเชื่อของสังคมบางอย่าง กระทั่งชุดถ้อยความนั้นกลืนกลายเป็นอุดมคติทางสังคม ดังนั้น ภาษาไม่ได้มีความหมายในตัวเองแต่อย่างใด แต่ที่เราคิดว่ามีความหมายเพราะสังคมยอมรับและเข้าใจมัน แท้จริงภาษาไม่ได้เป็นสื่อในการสื่อสาร แต่กลับเป็นอำนาจชนิดหนึ่งที่แฝงรูปเข้ามาเป็นกระบวนการทางวาทกรรม (discursive formations) ที่สร้างเอกลักษณ์ต่อบางสิ่งและสร้างความเป็นอื่นให้กับบางสิ่งต่างหาก

หากมองย้อนมาที่คำใช้เรียกแทน “คนชายขอบ” ในสังคม อาจกล่าวได้ว่าพวกเขาตกเป็นเหยื่อของกลไกอำนาจวาทกรรมที่เรียกขานพวกเขาว่าเป็นคนผิดปกติ โดยอิงอยู่กับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นวิทยาศาสตร์ เนื่องจากภาษาที่ใช้เรียกแทนพวกเขาเหล่านั้นไม่ได้สื่อความจริง แต่กลับเป็นปฏิบัติการในการสร้างความจริงและสร้างความชอบธรรมให้กับตัวมันเอง หากกล่าวในมุมมองของนักคิดสำนักโครงสร้างนิยมอย่าง เลวี-สโตรส (Claude Levi-Strauss) ปี ค.ศ.1908 ผู้นำการศึกษาภาษามนุษยวิทยาแนวโครงสร้างที่มองสวนทางกับวิธีคิดกระแสหลักซึ่งแทนที่จะมองว่ามนุษย์เป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถคิด กระทำ และตัดสินใจอย่างมีเหตุมีผล โดยอาศัยภาษาเป็นเครื่องนำทางส่งผ่านความคิด เขากลับมองว่ามนุษย์เป็นเพียง “ร่างทรง” ของภาษาหรือโครงสร้างเฉพาะชุดหนึ่งเท่านั้น ดังที่เขา กล่าวว่า “เขาไม่ได้เขียนหนังสือ แต่หนังสือต่างหากที่เขียนเขา” เหล่านี้ดูเหมือนว่านักคิดแนวโครงสร้างนิยม รวมทั้งฟูโกต์เองพยายามชี้ให้เห็นว่าการที่สังคมมองว่ามนุษย์เป็นผู้ “กระทำ” นั้น หากมองลึกลงไปถึงปฏิบัติการทางภาษา มนุษย์กลับกลายเป็นผู้ถูกกระทำต่างหาก (Foucault, 1970: 43)

1.2 อำนาจวาทกรรม

อำนาจของวาทกรรมเป็นอำนาจที่เราไม่มองเห็น เพราะมันเข้ามามีบทบาทต่อมุมมองของเราต่อสรรพสิ่งในรูปแบบใหม่ของการจัดระเบียบวินัยสิ่งต่าง ๆ รอบตัวเราทำให้ทุกอย่างกลายเป็นเรื่องปกติธรรมดา จนก่อให้เกิดความรู้ซึ่งพัฒนาตัวเองกลายเป็นความจริง โดยกระบวนการปิดบัง อำพราง เกือบกด แทนที่ สวมรอย เป็นต้น ทั้งนี้ฟูโกต์ไม่ได้มุ่งค้นหาว่า “ใครมีอำนาจ” แต่มุ่งหาคำตอบว่า “อำนาจใช้และถูกใช้อย่างไร” ด้วยเหตุนี้อำนาจวาทกรรมในความเห็นของฟูโกต์เกิดจากความสัมพันธ์ของวาทกรรมที่บังคับใช้กับมนุษย์ ซึ่งไม่ใช่การใช้กำลังเข้าบังคับ แต่เป็นวิธีที่วาทกรรมเข้าไปจัดการกับระบบระเบียบต่าง ๆ และสร้างองค์ความรู้ของตัวเองขึ้นมา โดยผ่านการให้

ความหมายจากสถาบันต่าง ๆ ในสังคมที่กุมอำนาจในการนิยามสรรพสิ่งเพื่อจะได้เรียกสิ่งนั้น ๆ ว่า มี “ความหมาย” (meaningful) อีกทั้งว่าทวกรรมยังปฏิบัติการในรูปแบบที่แยกคายในการปรับเปลี่ยน ยืด โยง หรือย้อนกลับรูปแบบของความรู้ กระทั่งก่อให้เกิดห่วงโซ่หรือระบบของตัวมันเอง และกลายเป็นระบบที่มีการต่อสู้เพื่อช่วงชิงการนำในการกำหนดกฎเกณฑ์ว่าด้วยเรื่องต่าง ๆ ต่อมา (Foucault, 1978: 92-93)

ในทัศนะของฟูโกต์ อำนาจที่มาในรูปของความรู้ นั้น ถูกเก็บกด ปิดกั้นไว้ภายใต้ สิ่งที่เป็นเอกภาพ มีความผสมผสานกลมกลืน และมีความต่อเนื่อง ซึ่งเต็มไปด้วยการช่วงชิง การให้คำ นิยามต่อสรรพสิ่ง และการเก็บกดปิดกั้นวาทกรรมชุดอื่น ๆ ดังนั้นอำนาจเป็นเรื่องของการไหลเวียน แบบลูกโซ่ที่ไม่สามารถมีใครฉกฉวยมาครอบครองไว้เพียงผู้เดียว โดยมีมนุษย์เป็นกลไกของอำนาจใน การเป็นตัวกลางปะติดปะต่อเรื่องราวต่าง ๆ อำนาจถูกใช้ผ่านมนุษย์ และมนุษย์เป็นเพียงผลผลิตของ อำนาจไม่ใช่เป้าหมายของอำนาจ

ฟูโกต์ (Foucault, 1978: 17-35) ชี้ให้เห็นถึงอำนาจของวาทกรรมซึ่งไม่เพียงแต่ มีบทบาทในการหยิบย่นและยึดเยียดความหมายให้กับสิ่งต่าง ๆ ในสังคมที่ถือว่าอยู่ในระดับพื้นที่ สาธารณะเท่านั้น แต่ยังรวมถึงพื้นที่ส่วนตัวของเราเอง นั่นคือร่างกายของเรา เขาได้อธิบายถึงอำนาจ วาทกรรมว่ามีความเปลี่ยนแปลงและเคลื่อนไหวตลอดเวลา ขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม เขากล่าวไว้ในสมัยที่ตะวันตกยังมีระบบศักดินาคือมีระบบกษัตริย์อยู่ นั่น อำนาจทั้งหมดอยู่ที่ชั้นชั้น เจ้าชายและกษัตริย์ในการนิยามความหมายสิ่งต่าง ๆ ต่อมาภายหลังจากการเกิดยุคฟื้นฟูศิลปปะ วิทยาการ อำนาจวาทกรรมเลื่อนจากมือของกษัตริย์และขุนนาง หรือผู้นำทางศาสนาที่ยึดคำสอนของ พระเจ้ามาสู่การนิยามสรีระของมนุษย์ หรือที่ฟูโกต์เรียกว่า “biopower” สาเหตุเนื่องมาจาก พัฒนาการทางความรู้เรื่องศาสตร์ที่เกี่ยวกับร่างกายมนุษย์ ส่งผลให้เกิดความพยายามในการสำรวจ สรีระและพฤติกรรมมนุษย์ โดยทำให้มนุษย์กลายเป็นวัตถุแห่งการศึกษานั้นเอง

ฟูโกต์ได้อธิบายอำนาจของวาทกรรมไว้อย่างละเอียดในประเด็น นักรักร่วมเพศ ว่าเป็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกลุ่มบุคคลเข้ากับการใช้อำนาจของวาทกรรมรูปแบบหนึ่งที่ ตอกย้ำความแตกต่าง โดยใช้ภาษาที่ต่าง เพื่อก่อให้เกิดปฏิกิริยาที่เราปฏิบัติต่อนักรักร่วมเพศให้ แตกต่างจากการปฏิบัติกับผู้ชายหรือผู้หญิงปกติ โดยการใช้ภาษาสร้างภาพของเหล่านักรักร่วมเพศว่า พวกเขาไม่สามารถควบคุมการกระทำทางเพศของตนเองให้เป็นไปตามธรรมชาติได้ ดังนั้นถือว่า พวกเขาเป็นคนผิดปกติ และไม่สมควรได้รับสิทธิในการศึกษา อีกทั้งไม่ควรมีโอกาสเข้ารับราชการ ทหาร เป็นต้น เหล่านี้ฟูโกต์เรียกกระบวนการใช้อำนาจของวาทกรรมว่า “biopower” ที่เราสร้าง ขึ้นมาเพื่อวิเคราะห์ ควบคุม และนิยามความหมายแก่ร่างกายของมนุษย์และพฤติกรรมของมนุษย์ นั้นเอง (Foucault, 1978: 17-35)

1.3 การวิเคราะห์วาทกรรม

ตามทัศนะของฟูโกต์ (1975: 11-12) ความพยายามในการวิเคราะห์วาทกรรมนั้น เปิดเผยว่ามนุษย์เป็นเพียงร่างทรงที่ตอกย้ำและผลิตซ้ำกฎเกณฑ์ของสิ่งที่พูด มากกว่าจะสร้างระบบ หรือกฎเกณฑ์ใหม่ขึ้นมา ดังตัวอย่างในประเด็น “โสเภณี” ที่มีองค์กรสตรีแห่งหนึ่งประกาศว่า “ที่นี่ไม่ ต้อนรับโสเภณี” ขณะที่องค์กรสตรีอีกแห่งหนึ่งกล่าวว่า “ที่นี่ เราต้อนรับทุกคน ไม่เว้นแม้แต่โสเภณี” เราอาจมองว่าองค์กรหลังมีแนวคิดแบบเสรีนิยมมากกว่าองค์กรแรก ถึงแม้ว่าคำพูดทั้งสองจะ

แตกต่างกัน แต่ก็ยังเป็นเพียงในระดับผิวเผินเท่านั้น เนื่องจากมีลักษณะตอกย้ำว่าทกรรมเกี่ยวกับโสภณณีเหมือนกัน ที่กล่าวว่า มนุษย์เป็นเพียงร่างทรงก็เนื่องจากการพูดของเราอยู่ภายใต้กรอบของวาทกรรมว่าด้วยเรื่องนั้น ๆ เท่านั้น วาทกรรมจึงเป็นตัวกำหนดกฎเกณฑ์ว่าใครจะเป็นผู้พูด พูดอะไร พูดเมื่อไร และพูดอย่างไร วาทกรรมมิใช่ทางผ่านหรือที่แสดงออก (ปกปิด) ของความปรารถนา แต่วาทกรรมโดยตัวมันเองคือ ตัวปรารถนา เนื่องจากถ้าหากดูจากประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา วาทกรรมมิใช่เป็นเพียงผลลัพธ์อันเกิดจากการต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงการครอบงำ แต่วาทกรรมในตัวของมันเองคือการต่อสู้และครอบงำ วาทกรรมคือปฏิบัติการเชิงอำนาจที่ต้องเข้าไปจัดการ

การวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse and Discourse Analysis) ของ มิเชลล์ ฟูโกต์นั้น โดยสาระสำคัญแล้วแนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่เกี่ยวกับการพยายามศึกษาและสืบค้นถึงกระบวนการ ขั้นตอน ลำดับเหตุการณ์ และลำดับปลีกย่อยต่าง ๆ ในการสร้างเอกลักษณ์และความหมายต่าง ๆ ให้กับสรรพสิ่งที่ห่อหุ้มเราอยู่ในสังคมในรูปแบบของวาทกรรม และภาคปฏิบัติการของวาทกรรมว่าด้วยเรื่องนั้น ๆ ว่าเป็นมาอย่างไร มีการต่อสู้เพื่อช่วงชิงการนำ (Hegemony) ในการกำหนดกฎเกณฑ์ว่าด้วยเรื่องนั้น ๆ อย่างไรบ้าง มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับบุคคล สถานที่ เหตุการณ์ อะไรบ้าง และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการสร้างรวมตลอดถึงการเก็บกดหรือปิดกั้น สิ่งเหล่านั้นของวาทกรรมมีอย่างไร (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร 2543: 27-28)

หัวใจของการวิเคราะห์วาทกรรมนั้นอยู่ที่การค้นหาวาดด้วยวิธีการหรือด้วยกระบวนการใดที่สิ่งต่าง ๆ ในสังคมถูกทำให้กลายเป็นวัตถุเพื่อการศึกษาหรือเพื่อการพูดถึงของวาทกรรม (an object of discourse, discursive object) หรือก็คือ การพิจารณาถึงภาคปฏิบัติการจริงของวาทกรรมนั่นเอง ซึ่งเป็นชุดของความสัมพันธ์ที่มีความสลับซับซ้อนในสังคม (a complex group of relations) ที่เป็นตัวกำหนดการพูดถึงสิ่งนั้น ๆ ซึ่งชุดของความสัมพันธ์ที่มีความสลับซับซ้อนดังกล่าวนี้ไม่ได้ดำรงอยู่ในตัวของวาทกรรมหรือโลกแห่งความเป็นจริง แต่อยู่ภายนอกตัวของวาทกรรม และกลับกลายเป็นตัวกำหนดการดำรงอยู่ของตัววาทกรรมนั้น ๆ อีกต่อหนึ่ง ในส่วนของภาคปฏิบัติการจริงที่ฟูโกต์ สนใจนั้นเป็นภาคปฏิบัติการจริงของวาทกรรมที่สำคัญ ๆ ในสังคม (Serious Speech Acts) นั่นก็คือ วาทกรรมของผู้เชี่ยวชาญในแขนงต่าง ๆ ภาคปฏิบัติการจริงของวาทกรรมนั้นสถาปนาผู้พูดให้มีอำนาจหรือความชอบธรรมในการพูดถึงเรื่องนั้น ๆ สำหรับมุมมองของนักวิเคราะห์วาทกรรมแล้วนั้นมองว่า มนุษย์เป็นเพียงร่างทรง หรือผู้ที่กระทำตาม ตอกย้ำ หรือผลิตซ้ำ (Enact) กฎเกณฑ์ของสิ่งที่พูดมากกว่าที่จะคิดค้นหรือสรรสร้างระบบหรือกฎเกณฑ์ใหม่ขึ้นมา อีกประเด็นหนึ่งที่เป็นประเด็นสำคัญเกี่ยวกับเรื่องของการวิเคราะห์วาทกรรมคือ ในการวิเคราะห์วาทกรรมนั้นมิได้อยู่ที่ว่าคำพูดหรือสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นเป็นจริงหรือเป็นเท็จ ในการวิเคราะห์วาทกรรมไม่ได้สนใจในประเด็นเหล่านี้มากเท่าไรนัก หากแต่ความสนใจกลับอยู่ที่กฎเกณฑ์ชุดหนึ่งที่เป็นตัวกำกับให้การพูดหรือกระทำนั้นเป็นไปได้ และกฎเหล่านั้นก็ฝังแฝงอยู่ในตัวของวาทกรรมเอง (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2543: 29-30)

ในกระบวนการวิเคราะห์วาทกรรม จะเริ่มต้นด้วยคำถามที่ดูเหมือนง่ายและมีความเป็นรูปธรรมสูงว่า อะไรคือสิ่งที่กำลังพูดถึงหรือศึกษาถึง หรือวาทกรรมของสิ่งนั้นคืออะไร ซึ่งการตั้งคำถามดังกล่าวนี้เป็น การตั้งคำถามที่ตั้งขึ้นเพื่อต้องการตรวจสอบ หรือสืบค้นว่าเอกลักษณ์และความหมายของสิ่งที่ถูกตั้งคำถามถึงนั้นว่าถูกสร้างขึ้นมาได้อย่างไร และมีการเปลี่ยนแปลง

อย่างไรบ้าง เพื่อศึกษาถึงชุดกฎเกณฑ์ที่เป็นตัวกำหนดหรือสร้างความหมาย (Forms) ให้กับสิ่งที่ถูกตั้งคำถามดังกล่าว นั่น จะช่วยทำให้เราเห็นถึงโยงใยของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมที่สิ่ง ๆ นั้นดำรงอยู่ ทั้งยังช่วยให้เห็นถึงความสิ้นไหลเปลี่ยนแปลงด้วย การวิเคราะห์วาทกรรมมีมุมมองการวิเคราะห์ได้ 3 มิติ คือ 1. การใช้ภาษา (Language Use) 2. ความเชื่อต่าง ๆ ที่ส่งผ่านการสื่อสาร (The Communication of Beliefs/Cognition) 3. ปฏิสัมพันธ์ในสถานการณ์ทางสังคม (Interaction in Social Situations) (Van Dijk, 1997: 2)

มนุษย์ส่วนใหญ่เข้าใจว่าภาษาเป็นเครื่องมือสื่อสารที่เป็นกลาง เป็นตัวแทนโลกแห่งวัตถุ โลกแห่งความจริง โดยปราศจากการตั้งข้อสงสัยว่า ภาษามีปฏิบัติการในการสร้างระบบความหมายและได้รับการยอมรับว่าเป็นความจริงได้อย่างไร โดยทั่วไปเรามักเข้าใจภาษาว่าเป็นเรื่องของการเป็นตัวแทน (Representation) ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดความคิด แต่ไม่ได้เรียนรู้กระบวนการทำงานของภาษา ซึ่งเหล่านี้เป็นเรื่องที่บรรดานักโครงสร้างนิยมรวมถึงฟูโกต์ให้ความสนใจเป็นอย่างมาก การวิเคราะห์กระบวนการทำงานของภาษา ไม่ได้มุ่งเน้นที่จะค้นหาความหมายที่ภาษานั้นสื่อออกมา แต่กลับเป็นการค้นหากระบวนการสร้างความหมายของภาษา ซึ่งในทัศนะของฟูโกต์ ภาษาที่ถือกันโดยทั่วไปว่าเป็นภาพตัวแทนของความจริงที่ตายตัวนั้น เขากลับมีมุมมองใหม่ที่ท้าทายกระบวนการทัศน์แบบเดิมว่า ถึงแม้ภาษาจะเป็นตัวแทนของความคิดมนุษย์ แต่ก็ไม้อาจละเลยว่าความคิดนั้นเป็นตัวแทนของตัวเองที่มีอำนาจเช่นกัน (Foucault, 1970: 78)

ด้วยเหตุนี้สิ่งสำคัญที่ฟูโกต์พยายามแสดงให้เห็นคือ การเปิดเผย ถ้อยความหนึ่ง (statements) ที่เป็นตัวสร้างความสัมพันธ์กับถ้อยความอื่น ๆ ซึ่งแบ่งปันพื้นที่และสร้างรูปแบบของความหมายต่าง ๆ ขึ้นมา ถ้อยความดังกล่าวซ่อนตัวอยู่ภายใต้คำพูดและสัญลักษณ์ซึ่งเกี่ยวข้องกับอำนาจ ความรู้ และความจริง ด้วยเหตุที่วาทกรรมไม่สามารถที่จะดำรงอยู่ได้อย่างอิสระ โดยปราศจากการค้ำจุนของอำนาจและในทางกลับกัน อำนาจก็ไม่สามารถสถาปนาตัวเองขึ้นมาได้ หากขาดซึ่งวาทกรรมในการสร้างชุดความรู้เพื่อการสมยอมและปฏิบัติตามอำนาจ ดังนั้นสิ่งที่ฟูโกต์พยายามชี้ให้เห็นก็คือความรู้ (วาทกรรม) ที่ซ่อนตัวอยู่ภายใต้ความเป็นเอกภาพ ความผสมกลมกลืน ความต่อเนื่องของปรากฏการณ์ในสังคม เกี่ยวโยงกับการค้ำจุนของเครือข่ายสถาบัน (อำนาจ) ที่เป็นที่มาของวาทกรรมเชิงอำนาจกับปฏิบัติการทางสังคมนั่นเอง

การศึกษาเรื่องวาทกรรมวิเคราะห์ในประเทศไทยนั้น กฤษดาวรรณ หงส์ลดารมภ์ และโสรัจจ์ หงส์ลดารมภ์ (2549: 104-134) ได้กล่าวไว้ว่า แนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดว่า ถ้อยคำที่ใช้ในการสื่อสารในสังคมเรานั้น ไม่ใช่เพียงรูปภาษาที่เรียงต่อกันเท่านั้น แต่มีการแฝงเจตนา ความคิด และความเชื่อของผู้กล่าวถ้อยคำนั้น ๆ นอกจากนี้ ถ้อยคำยังสะท้อนความคิด ความเชื่อของสังคม เนื่องจากผู้ใช้ภาษาไม่ได้ใช้ภาษาเพียงคนเดียวในโลก แต่ภาษาที่เขาใช้เป็นผลผลิตของการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มสังคมที่เขาเป็นสมาชิก ถ้อยคำจึงมีลักษณะเป็นทั้งที่เป็นของบุคคลและของสังคม การวิเคราะห์วาทกรรมจึงไม่สามารถทำได้โดยไม่มองจากมุมมองของสังคม

จากที่ได้กล่าวข้างต้น ภาษาไม่ใช่เครื่องมือสื่อสารที่เป็นกลางและมีรูปแบบที่บริสุทธิ์ แต่ภาษาที่เกิดจากการตกลงร่วมกันในการเรียกขานสรรพสิ่งนั้น มีภาคปฏิบัติการของตัวมันเอง ภาษาไม่ได้ถ่ายทอดเรื่องราวในโลกแห่งความจริงที่ตายตัว สะท้อนความคิด ความเชื่อของคนในสังคม แต่ภาษา “สร้าง” โลก สร้างความคิด ความเชื่อขึ้นมา โดยกระบวนการใช้อำนาจที่แยบยล สร้างองค์ความรู้เพื่อก่อให้เกิดความชอบธรรมในการเรียกขานสิ่งต่าง ๆ สุดท้ายจึงกลายเป็นความจริงที่คนในสังคมยึดถือโดยปราศจากข้อสงสัย

2. แนวคิดการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis)

การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis; CDA) เป็นการศึกษาที่เริ่มมีขึ้นในปี 1970 จากการศึกษาของนักภาษาศาสตร์ในมหาวิทยาลัย East Anglia โดยเริ่มจากการสนใจวิเคราะห์ภาษา ความสัมพันธ์ของภาษากับอำนาจและอุดมการณ์ การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์เป็นการศึกษาภาษาไม่ว่าจะเป็นภาษาพูดหรือภาษาเขียนเพื่อเปิดเผยสิ่งที่แฝงอยู่ในตัวบท เช่น อุดมการณ์ อำนาจ ความไม่เท่าเทียมกันในสังคม นอกจากนี้ยังเน้นการศึกษาวาทกรรมที่สะท้อนให้เห็นปัญหาทางสังคม เช่น การเหยียดเชื้อชาติ สีผิว ความไม่เสมอภาคทางเพศ และการแบ่งแยกกีดกัน เป็นต้น และการศึกษาส่วนใหญ่เป็นการนำวาทกรรมสาธารณะ เช่น ข่าว โฆษณานิติยสาร บทความหรือบทสัมภาษณ์มาศึกษา ทั้งนี้ ไม่ใช่การศึกษาเชิงการใช้ภาษาเท่านั้น แต่ต้องผ่านกระบวนการตีความในกระบวนการผลิตตัวบทและกระบวนการทางสังคมควบคู่ไปด้วย เพื่อแสดงให้เห็นว่ากระบวนการผลิตตัวบทและกระบวนการทางสังคมมีผลต่อรูปภาษาที่อยู่ในตัวบทอย่างไร และกระบวนการตีความจะทำให้ผู้วิเคราะห์เห็นว่ามีอุดมการณ์ใดแฝงอยู่ในตัวบทบ้าง (Wodak & Meyer, 2001: 1-13)

แวน ไดจ์ค (Van Dijk, 2003: 352-353) กล่าวถึงวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการวิเคราะห์วาทกรรมที่ให้ความสำคัญกับการศึกษากลไกทางภาษา ที่ทำหน้าที่ต่อยอดผลิตซ้ำอำนาจที่มีอยู่ในสังคม และศึกษาการครอบงำ ความไม่เสมอภาคที่แฝงอยู่ในตัวบท เขายังกล่าวเสริมว่า การศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์เป็นศาสตร์ที่ไม่มีรูปแบบการวิเคราะห์อย่างตายตัว กรอบการวิเคราะห์ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของนักวิเคราะห์ว่าต้องการวิเคราะห์ผ่านมุมมองหรือแนวคิดทฤษฎีใดที่จะนำไปสู่การตอบคำถามของงานวิจัยได้อย่างชัดเจนที่สุด ทั้งนี้จุดเน้นของการศึกษาของนักวิเคราะห์เชิงวิพากษ์คือ การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาทางสังคมหรือประเด็นทางการเมือง โดยใช้กระบวนการที่เรียกว่า สหวิทยสาขา (multidisciplinary) ที่ไม่เพียงแต่เป็นการบรรยายรูปภาษาที่ปรากฏในวาทกรรมเท่านั้น แต่ต้องพยายามอธิบายและหาเหตุผลให้ได้ว่ารูปภาษาที่ปรากฏในวาทกรรมสะท้อนให้เห็นปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอย่างไร เช่น การศึกษาว่าวาทกรรมรูปแบบใดบ้างที่ต่อยอดอำนาจหรือการครอบงำความคิดทางสังคมที่แฝงอยู่ในตัวบท

พอลทริด์จ (Paltridge, 2006: 179) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ไว้ สรุปได้ว่า “วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ หรือ CDA เป็นการศึกษาการเชื่อมโยงระหว่างการใช้ภาษากับบริบททางสังคมและการเมือง ซึ่ง CDA สามารถใช้ศึกษาได้หลายประเด็น เช่น เพศภาวะหรือเพศสภาพ เชื้อชาติ ความแตกต่างทางวัฒนธรรม อุดมการณ์และอัตลักษณ์ เป็นต้น โดยศึกษาว่าสิ่งเหล่านี้ถูกสร้างและสะท้อนอยู่ในตัวบทอย่างไร ซึ่ง CDA สามารถศึกษาด้วยวิธีการต่าง ๆ โดยใช้ภาษาเป็นสื่อกลางเพราะภาษาสร้างและถูกสร้างโดยปฏิสัมพันธ์

ทางสังคม การศึกษาโดยใช้แนวคิด CDA จะเป็นการศึกษาโดยวิเคราะห์ตัวบท (Text) อย่างละเอียด และนำไปสู่การอธิบายความและตีความ รวมถึงค้นหาอุดมการณ์ที่แฝงอยู่จากคุณสมบัติของภาษา ในตัวบท ด้วยการเปิดเผยอคติต่าง ๆ รวมถึงความเชื่อเบื้องต้นของอุดมการณ์ที่แฝงอยู่ในตัวบท ตลอดจนประสบการณ์และความเชื่อของคน”

จากการทบทวนกรอบแนวคิดการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ไม่พบการระบุ รูปแบบตายตัว มักขึ้นอยู่กับแนวคิดทฤษฎีที่นักวิเคราะห์คิดว่าจะสามารถนำมาช่วยตอบคำถามได้ดีที่สุด งานวิจัยนี้จะขอก้าวถึงแนวคิดการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ 2 แนวคิดคือ แนวคิดของ แฟร์คลัฟ (Fierclough, 1995) และแวนไดจ์ค (Van Dijk, 2003) ดังนี้

2.1 การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ตามแนวคิดของแฟร์คลัฟ (Fierclough, 1995)

แฟร์คลัฟมองว่า ภาษาเป็นกิจกรรมรูปแบบหนึ่งของสังคม โดยภาษาและสังคม มีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก ภาษาเป็นสิ่งที่สะท้อนวิถีปฏิบัติทางสังคม และสังคมเป็นตัว กำหนดการใช้ภาษาของคนในสังคมด้วย กรอบการวิเคราะห์วาทกรรมของแฟร์คลัฟเป็นการเชื่อมโยง ทฤษฎีการสังคมกับทฤษฎีทางภาษาเข้าด้วยกัน เขาเชื่อว่า การทำความเข้าใจตัวบทต้องอาศัยบริบท อื่น ๆ เข้ามาทำความเข้าใจได้ด้วย การวิเคราะห์วาทกรรมจึงเป็นการวิเคราะห์ห้องค์ประกอบ 3 ส่วน คือ ตัวบทหรือรูปแบบของภาษาที่ใช้ (text) ภาคปฏิบัติการของวาทกรรม (discourse practices) และ ภาคปฏิบัติการทางสังคมและวัฒนธรรม (social practices)

ตัวบท (text) หมายถึง ภาษาเขียน และภาษาพูด โดยแฟร์คลัฟอธิบายว่า ตัวบทเป็นผลผลิตที่ได้จากกระบวนการผลิตตัวบท (process of production) การที่ตัวบทจะเป็น วาทกรรมต้องเป็นการที่ตัวบทนั้นได้ผ่านการตีความ (process of interpretation) ดังนั้น วาทกรรม จึงเป็นผลผลิตที่ได้มาจาก กระบวนการผลิตตัวบท และกระบวนการตีความตัวบท การวิเคราะห์ วาทกรรมจึงต้องเป็นการนำตัวบทมาวิเคราะห์รูปแบบภาษาและตีความร่วมกับปัจจัยหรือบริบท ทางสังคมนั่นเอง

ภาคปฏิบัติการทางวาทกรรม (discourse practices) เป็นการศึกษากระบวนการ ประกอบสร้างตัวบทและกระบวนการตีความตัวบท โดยกระบวนการประกอบสร้างตัวบทเป็น การพิจารณาว่า ก่อนที่จะออกมาเป็นตัวบทต้องผ่านเงื่อนไขทางกระบวนการผลิตอย่างไรบ้าง เช่น การคัดเลือกประเด็นในการนำเสนอ การจัดวางตำแหน่ง เป็นต้น และกระบวนการตีความตัวบท เป็นการเชื่อมโยงระหว่างตัวบทกับปฏิบัติการทางสังคม วัฒนธรรม คือ ตัวบทและสภาพแวดล้อม ทางสังคมวัฒนธรรมต่างมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ตัวบทอาจถูกกำหนดโดยสภาพแวดล้อม ทางสังคมวัฒนธรรม โดยแสดงผ่านทางปฏิบัติการทางวาทกรรม ในขณะเดียวกันตัวบทเองก็มีผล ต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมด้วยเช่นกัน

ภาคปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรม (social practices) หมายถึง บริบทหรือ สภาพทางสังคมวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องหรือปัจจัยที่ทำให้เกิดวาทกรรม

แฟร์คลัฟ เรียกกระบวนการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ว่า Critical Discourse Analysis หรือ CDA ที่เป็นการศึกษาโดยวิเคราะห์ตัวบท (Text) อย่างละเอียดและนำไปสู่การอธิบาย ความและตีความ รวมถึงค้นหาอุดมการณ์ที่แฝงอยู่จากคุณสมบัติของภาษาในตัวบท ด้วยการเปิดเผย

อคติต่าง ๆ รวมถึงความเชื่อเบื้องต้นของอุดมการณ์ที่แฝงอยู่ในตัวบท ตลอดจนประสบการณ์และความเชื่อของคน

การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ประกอบด้วย 3 มิติ (Fairclough, 1995: 98) ได้แก่

1. มิติบรรยายความ คือ การวิเคราะห์ตัวบท (text) ได้แก่ การศึกษาตามขนบภาษาศาสตร์ และสัญวิทยา โดยดูที่หน่วยพื้นฐานและองค์ประกอบทางภาษาทั้งวจนภาษาและอวจนภาษา อันได้แก่ ภาษาระดับข้อความ ภาพ แสง สี เส้น องค์ประกอบภาพ เป็นต้น ในฐานะเป็นสัญญาณ เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจเนื้อหา และความหมายที่เป็นเอกภาพในตัวบท การวิเคราะห์จะเป็นการพิจารณาการใช้ คำ ความหมาย ประโยค ไวยากรณ์ คำเชื่อม เป็นต้น

2. มิติตีความ คือ การวิเคราะห์กระบวนการ (Process Analysis) ของภาคปฏิบัติ การวาทกรรม (discourse practice) ได้แก่ การวิเคราะห์ความหมายแฝงนัยและอุดมการณ์ ซึ่งซ่อนอยู่ในระดับลึกของตัวบท เป็นการศึกษาความหมายของตัวบทในฐานะที่เป็นผลผลิตของกระบวนการเข้ารหัส (หรือผลผลิตของปฏิบัติการสร้างความหมายผ่านตัวภาษา) รวมทั้งศึกษากลไกวิธีการต่าง ๆ ในการสร้างความหมายโดยเฉพาะความหมายที่สัมพันธ์กับอุดมการณ์และความเชื่อในสังคมกลไกเหล่านี้จะรวมทั้งวจนภาษา อวจนภาษา และเทคนิควิธีการผลิตสื่อด้วย

3. มิติอธิบายความ เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสื่อหรือตัวบทกับบริบทสังคมวัฒนธรรมที่สื่อหรือตัวบทนั้นปรากฏใช้ (sociocultural practice) เป็นการอธิบายการที่ภาษาถูกหล่อหลอมโดยสังคมวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ของภาษา สื่อ และสังคมซึ่งมักนำไปสู่ประเด็นเรื่องอุดมการณ์ และความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคม ตลอดจนอำนาจของภาษาและอำนาจของ “เจ้าของ” ภาษาและ “เจ้าของ” ความหมายที่มีเหนือปฏิบัติการทางสังคม ในบางครั้งอาจมองเห็นภาพการช่วงชิง “พื้นที่แห่งอุดมการณ์” หรือ “พื้นที่แห่งความหมาย” เพื่อช่วงชิงอำนาจผ่านภาษาดังนี้

การวิเคราะห์ทั้ง 3 มิติไม่ได้แยกขาดออกจากกัน แต่คาบเกี่ยวเชื่อมโยงกัน ดังแสดงความสัมพันธ์ในภาพต่อไปนี้ (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 กรอบความคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ 3 มิติของแฟร์คลัฟ

จากภาพ แสดงการวิเคราะห์สถานการณ์การสื่อสารชี้ให้เห็นว่า ตัวบทไม่ได้เกิดขึ้นมาโดด ๆ แต่ถูกล้อมกรอบด้วยวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมและวิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรมตามลำดับ หรืออธิบายได้ว่า บริบททางสังคมวัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อการผลิตและการบริโภคตัวบท ทำให้ตัวบทถูกผลิตออกมาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ดังนั้น เมื่อจะต้องวิเคราะห์ตัวบทหนึ่ง ๆ ก็ต้องทำความเข้าใจกับปัจจัยซึ่งเป็นที่มาของตัวบทนั้นด้วย

ในการศึกษาเพื่อวิเคราะห์วาทกรรมนอกจากศึกษาทฤษฎีทางภาษาซึ่งเป็นมิติของตัวบทแล้ว จึงควรสนใจบริบทเพื่อให้เห็นปัจจัยที่ทำให้ผู้สร้างเลือกผลิตวาทกรรมและใช้รูปแบบทางภาษานั้น ๆ ด้วย

หลักการงานที่สำคัญของการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ สรุปได้ 8 ประการ (วรพงศ์ ไชยฤกษ์, 2556: 18-19) ได้แก่

1. วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ สนใจปัญหาสังคม ไม่ได้สนใจเฉพาะเรื่องตัวภาษาหรือการใช้ภาษาเท่านั้น แต่ยังสนใจการแสดงให้เห็นถึงปัญหาสังคม ความเหลื่อมล้ำที่ซ่อนอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

2. ความสัมพันธ์เชิงอำนาจมีลักษณะที่เป็นปฏิบัติติการทางวาทกรรม (Discursive practice) มีการแสดงออกและต่อรองผ่านทางวาทกรรมต่าง ๆ

3. วาทกรรมกำหนดสร้างสังคมและวัฒนธรรม (Discourse constitutes society and culture) การใช้ภาษามีส่วนสำคัญในการสร้างหรือเปลี่ยนแปลงสังคมวัฒนธรรมตลอดจนความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

4. อุดมการณ์ (Ideology) ถูกสร้างขึ้นผ่านทางวาทกรรม การจะเข้าใจในอุดมการณ์ไม่ใช่เพียงแค่วิเคราะห์ตัวบทแต่ต้องเข้าใจถึงวิถีที่ตัวบทถูกตีความและรับรู้ ตลอดจนผลกระทบต่อสังคม

5. การจะเข้าใจวาทกรรมก็ต้องเข้าใจถึงความเป็นมาของบริบทที่เกี่ยวข้อง (Discourse is History)

6. ความเชื่อมโยงระหว่างตัวบทและสังคมเป็นสิ่งที่ประสานกลมกลืนกัน (Mediated) วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ จึงเป็นการหาความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างและกระบวนการทางสังคมวัฒนธรรมกับลักษณะของตัวบทที่เกี่ยวข้อง

7. วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ เป็นเรื่องของการตีความและการอธิบาย มีลักษณะเปิดและเป็นพลวัต สามารถมีมุมมองใหม่หรือตีความใหม่เมื่อมีข้อมูลใหม่มาประกอบได้

8. วาทกรรมเป็นรูปแบบหนึ่งของการกระทำทางสังคม (A form of Social Action) จุดมุ่งหมายของวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ก็เพื่อชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ซ่อนเร้นอยู่ และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิถีปฏิบัติที่เป็นอยู่

จากลักษณะการทำงานของวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ทำให้เห็นว่ามีมุมมองต่างจากการวิเคราะห์วาทกรรมทั่ว ๆ ไป โดยวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์มองการรับรู้ทางสังคม (Social Cognition) ซึ่งเป็นสิ่งที่รับรู้ร่วมกันของคนในสังคมว่าควรมีแบบแผนการดำเนินชีวิตเป็นอย่างไร การรับรู้ทางสังคมเป็นตัวเชื่อมระหว่างวาทกรรม (Discours) และการครอบงำ (Dominance) เพราะการรับรู้ทางสังคมคือ ตัวอธิบายว่าทำไมชนกลุ่มหนึ่งยอมรับการครอบงำจาก

ชนอีกกลุ่มได้ ทำไมวาทกรรมลักษณะที่พบจึงเกิดขึ้นได้ จากข้อสรุปข้างต้นสามารถกล่าวได้ว่า การศึกษาทางวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์เป็นการมองวาทกรรม (Discourse) เพื่อหาโครงสร้างของข้อความหรือถ้อยคำที่ปรากฏว่ากลุ่มชนที่มีอำนาจนั้นแสดงถึงอำนาจนั้นอย่างไร สร้างอิทธิพลครอบงำอย่างไร กลยุทธ์ที่ใช้เป็นอย่างไร การวิเคราะห์จึงมีสองส่วนคือส่วนของการสร้าง และส่วนของการรับรู้หรือผลที่เกิดขึ้น ในมุมมองการสร้างมองจากระดับใหญ่กว่าคนที่มีอำนาจเหนือกว่ามักเป็นผู้กำหนดวาทกรรม วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ จึงมองหาจุดนี้ว่ามีการกำหนดหรือกีดกันกลุ่มใดออกหรือไม่ เมื่อมองจากระดับย่อย ก็จะเป็นอีกส่วนที่จะพบการแสดงการครอบงำปรากฏอยู่ ตั้งแต่ในเรื่องของการเลือกใช้คำวลี โครงสร้างประโยค คำบ่งชี้ต่าง ๆ ส่งผลต่อการควบคุมความคิด (Mind Control) เพราะผู้รับวาทกรรมมีแนวโน้มที่จะยอมรับในความเชื่อ ความรู้ ความคิดเห็นที่แฝงในวาทกรรมของผู้ที่สังคมยอมรับให้อำนาจหน้าที่ในเรื่องนั้น กระบวนการเหล่านี้คือ การปฏิบัติการของวาทกรรมนั่นเอง

2.2 การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ตามแนวคิดของแวนไดจ์ค (Van Dijk, 2003)

แนวคิดของแวนไดจ์ค เรียกว่า แนวคิดมโนทัศน์ทางสังคมหรือการรับรู้ทางสังคม (social cognitive approach) ที่อธิบายความสัมพันธ์ระหว่าง 3 องค์ประกอบหลัก คือ วาทกรรม (discourse) สังคม (social) การรับรู้ (cognition) เขามองว่า ภาษาเป็นกิจกรรมหนึ่งในสังคม และผู้ใช้ภาษาก็คือสมาชิกคนหนึ่งในสังคม การใช้ภาษาของคนในสังคมจะอยู่ภายใต้กรอบความคิด ความเชื่อที่สังคมมีอยู่ ขณะเดียวกันภาษาก็มีอิทธิพลต่อการรับรู้ของคนในสังคมด้วย ดังนั้น การวิเคราะห์วาทกรรมจะวิเคราะห์เพียงความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับสังคมยังไม่เพียงพอ ควรจะวิเคราะห์ไปถึงการรับรู้ของสังคม (social cognition) ด้วย

แวนไดจ์ค แบ่งการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์เป็น 2 ระดับคือ ระดับจุลภาค (micro level) และระดับมหภาค (macro level) การวิเคราะห์ระดับจุลภาคเป็นการศึกษาการใช้ภาษาของคนในสังคมไม่ว่าจะเป็นภาษาพูด ภาษาเขียนที่ใช้ในการติดต่อสื่อสาร และการวิเคราะห์ระดับมหภาคเป็นการศึกษาอำนาจระดับสังคม การครอบงำ ความไม่เสมอภาคระหว่างกลุ่มทางสังคม รวมถึงเชื้อชาติ สีผิว เป็นต้น การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์จึงเป็นการเชื่อมโยงระหว่างการวิเคราะห์โครงสร้างทางภาษาและการวิเคราะห์โครงสร้างทางสังคม เช่น การมองว่าผู้ใช้ภาษาอยู่ในฐานะสมาชิกหนึ่งในสังคมที่แต่ละบุคคลจะมีทั้งการรับรู้ส่วนบุคคล (personal cognition) และการรับรู้ของสังคม (social cognition) การรับรู้ส่วนบุคคล เช่น ความทรงจำส่วนบุคคล ความรู้ ความคิดเห็น และเมื่อความคิดดังกล่าวถูกนำไปแบ่งปันร่วมกับสมาชิกในสังคมแล้ว ไปมีอิทธิพลต่อคนส่วนมากในสังคมหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งทางสังคมก็สามารถกลายเป็นมโนทัศน์ทางสังคมได้

ประเด็นหลักของการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์คือ อำนาจ โดยเฉพาะอำนาจทางสังคม (social power) คำจำกัดความของอำนาจทางสังคมมักจะโยงไปกับเรื่องการควบคุม (control) กล่าวคือ กลุ่มที่มีอำนาจทางสังคมได้นั้นต้องสามารถควบคุมความคิดและการกระทำของคนส่วนมากในสังคมได้ ความหลากหลายของอำนาจอาจขึ้นอยู่กับ การเข้าถึงแหล่งทรัพยากรที่แต่ละบุคคลพึงมี เช่น ความร่ำรวย การศึกษา การเข้าถึงแหล่งข้อมูล บทบาทหน้าที่ เป็นต้น แวนไดจ์ค (Van Dijk, 2003: 352) ได้กล่าวถึงอำนาจว่า เป็นการผสมผสานระหว่างกฎเกณฑ์ บรรทัดฐาน

ความเชื่อทางสังคมที่คนส่วนใหญ่รับรู้โดยทั่วกัน เนื่องจากอำนาจไม่ได้เป็นเพียงการที่บุคคลหนึ่งหรือกลุ่มบุคคลหนึ่งสามารถครอบงำอีกฝ่ายหนึ่งได้ แต่รวมถึงสิ่งที่สังคมมองว่าเป็นเรื่องปกติของสังคมและถูกมองข้ามไป เช่น ความเชื่อเรื่องเพศสภาพ ชนชั้นและสีผิว เป็นต้น การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์จึงเป็นการศึกษาวาทกรรมที่ถือว่าเป็นแหล่งอำนาจทางสังคม เช่น การเมือง วิทยาศาสตร์ สื่อมวลชน เป็นต้น ซึ่งวาทกรรมเหล่านี้สามารถครอบงำความคิด ความเชื่อของคนในสังคมได้

มุมมองการวิเคราะห์วาทกรรมของแฟร์คลาฟ (Fairclough, 1995) และ แวนไดจ์ค (Van Dijk, 2003) อาจดูแตกต่างกันไป โดยของแฟร์คลาฟจะเน้นไปที่การศึกษากระบวนการสร้าง การผลิตวาทกรรมหนึ่งที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขหรือกรอบของสังคมเพื่อสะท้อนให้เห็นความเชื่อ ค่านิยมเกี่ยวกับเรื่องนั้น ส่วนแวนไดจ์คเน้นไปที่การรับรู้ของสมาชิกในสังคมที่มีผลต่อการรับรู้และชี้ให้เห็นว่าการรับรู้ทางสังคมมีบทบาทในการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทกับกิจกรรมทางสังคม ทำให้การใช้ภาษาของคนในสังคมเป็นผลจากระบบความคิด และความคิดของคนหนึ่งก็สามารถควบคุมหรือมีอำนาจกับผู้อื่นได้ด้วย

ในงานวิจัยครั้งนี้ใช้กรอบวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ตามกรอบแนวคิดของแฟร์คลาฟ (Fairclough, 1995) เพราะเป็นกรอบการวิเคราะห์ที่มีขั้นตอนอย่างเป็นระบบ การวิเคราะห์วาทกรรมประเด็นยาเสพติดจึงแบ่งการวิเคราะห์เป็น 3 ขั้นตอน คือ 1. การศึกษาภาคปฏิบัติทางวาทกรรมที่ศึกษาว่า ก่อนที่จะเกิดวาทกรรมนั้น ๆ มีกระบวนการผลิตหรือการสร้างวาทกรรมมาอย่างไรบ้าง 2. การวิเคราะห์ตัวบท เป็นการวิเคราะห์รูปภาษาที่ใช้ในวาทกรรม 3. การศึกษาภาคปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นการศึกษากลไกการทำงานของวาทกรรมและผลกระทบของวาทกรรมที่เกิดขึ้น

จากการทบทวนการศึกษากการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์พบแนวทางการวิเคราะห์ตัวบทที่ใช้แนวคิดของฮาไลเดย์ที่เป็นแนวคิดภาษาศาสตร์เชิงระบบ - หน้าที่ (Systemic Functional Linguistics) ที่เชื่อว่าภาษาและสังคมมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นคือ ภาษาทำหน้าที่สะท้อนความคิด ความเชื่อ ความรู้ในสังคมที่จะไปกำหนดการรับรู้ของสมาชิกในสังคมขณะเดียวกันก็ถูกสังคมควบคุมไปพร้อม ๆ กัน โดยภาษามีหน้าที่ 3 ระดับ คือ หน้าที่ในระดับประสบการณ์ (ideational function) หน้าที่ระดับปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (interpersonal function) และหน้าที่ระดับตัวบท (textual function) หน้าที่ทั้ง 3 ระดับนี้จะสะท้อนให้เห็นความคิด ประสบการณ์ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสังคมผ่านการใช้ภาษา

แฟร์คลาฟ (Fairclough, 1995: 96-100) กล่าวถึงการวิเคราะห์ภาษาว่า ลักษณะภาษาที่อยู่ในตัวบทสะท้อนถึงหน้าที่ที่สัมพันธ์กับสังคม 3 ประการ ได้แก่ 1. หน้าที่ในระดับประสบการณ์ (experience value) เป็นการถ่ายทอดประสบการณ์ หรือมุมมองของผู้ผลิตตัวบทว่าใช้ภาษาในการถ่ายทอดเหตุการณ์ที่กล่าวถึงอย่างไร 2. หน้าที่ในระดับความสัมพันธ์ (relational value) เป็นการสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้ใช้ภาษา และ 3. หน้าที่ในการแสดงอัตลักษณ์ทางสังคม (expressive value) และได้แบ่งการวิเคราะห์ภาษาเป็น 3 กลุ่มคือ คำศัพท์ โครงสร้างประโยค โครงสร้างตัวบท โดยการวิเคราะห์คำศัพท์และโครงสร้างประโยคในตัวบทจะสะท้อนให้เห็นหน้าที่ในระดับต่าง ๆ ทั้ง 3 หน้าที่อย่างเชื่อมโยงกัน การแสดงให้เห็นหน้าที่ของภาษานี้

เองจะเป็นตัวบ่งบอกถึงอุดมการณ์ที่แฝงอยู่ในตัวบทได้ ส่วนการวิเคราะห์โครงสร้างตัวบทก็สะท้อนให้เห็นหน้าที่ของภาษาที่เชื่อมตัวบทอย่างเป็นเอกภาพ

การวิเคราะห์คำศัพท์ตามแนวคิดของแฟร์คลัฟ (Fairclough, 2003: 35-38) มองว่าผู้วิเคราะห์อาจจะต้องมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกระบวนการผลิตตัวบทว่า ผู้ผลิตมีอุดมการณ์หรือปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลต่อการนำเสนอตัวบทหรือไม่ ทั้งนี้ การนำเสนอตัวบทจะเป็นตัวกำหนดการรับรู้ของคนในสังคมไปด้วย กรอบการจำแนกประเภทคำศัพท์ (classification schema) ในการวิเคราะห์คำศัพท์แบ่งเป็นการเลือกสรรคำ (rewording) และการใช้คำมากเกินไป (over wording) การวิเคราะห์คำศัพท์จะเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางความหมาย (semantic relation) ของคำที่อยู่ในตัวบทด้วย เช่น กลุ่มคำศัพท์ที่มีความหมายเหมือน (synonym) กลุ่มคำศัพท์ที่มีความหมายลูกกลุ่ม (hyponym) และกลุ่มคำที่มีคำศัพท์ความหมายตรงข้าม (antonym) และผลของการวิเคราะห์คำศัพท์อาจช่วยให้มองเห็นความสัมพันธ์กับสังคม เช่น การเลือกคำศัพท์ที่เกี่ยวกับการแบ่งแยกจะแสดงให้เห็นถึงอุดมการณ์ที่แตกต่างระหว่างกลุ่ม ทั้งยังเป็นการสื่อให้เห็นถึงการให้คุณค่าบางอย่างทางสังคม เช่น การแสดงความเป็นพวกพ้อง ความเป็นคนอื่น ความแปลกแยก เป็นต้น

การวิเคราะห์ปฏิบัติการทางสังคมและวัฒนธรรมจึงเป็นประเด็นที่มีความเฉพาะเจาะจงและลุ่มลึกที่ต้องอาศัยความเข้าใจบนพื้นฐานของสังคมและวัฒนธรรมนั้น ๆ ในหัวข้อต่อไปผู้วิจัยจึงทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมเพื่อประกอบการวิเคราะห์ว่าทกรรมดังนี้

2.3 การวิเคราะห์ปฏิบัติการทางสังคมและวัฒนธรรม

การวิเคราะห์ปฏิบัติการของวาทกรรมในมุมมองทางสังคมและวัฒนธรรมนั้น ผู้วิจัยต้องมีความเข้าใจบริบทพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมไทยจึงได้ทบทวนองค์ความรู้ทางสังคมวัฒนธรรมไว้ดังนี้

2.3.1 สังคม

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ต้องอาศัยร่วมกันเป็นหมู่เหล่าเพราะต้องพึ่งพาอาศัยกันรวมถึงร่วมสร้างวัฒนธรรมทั้งที่เป็นวัตถุเช่นที่พักอาศัย เสื้อผ้า และวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ เช่น ระบบความเชื่อ คุณค่าและค่านิยม สัญลักษณ์ ทั้งนี้เพื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน และสังคมมนุษย์ได้พัฒนาความเจริญก้าวหน้าเป็นสังคมครอบครัว ชุมชน เมืองใหญ่ ประเทศ ทั้งนี้เพื่อให้เข้าใจสังคมมนุษย์อย่างเป็นระบบทั้งเรื่องโครงสร้าง สถาบัน สถานภาพ บทบาท คุณค่า บรรทัดฐานและการควบคุมทางสังคม

นอกจากนี้ยังพบว่ามนุษย์มีความสามารถในการสร้างวัฒนธรรมและมีการส่งผ่านวัฒนธรรมไปยังคนรุ่นหลัง จากคนรุ่นหนึ่งไปอีกรุ่นหนึ่ง เป็นกระบวนการต่อเนื่องกันไป ซึ่งการส่งผ่านดังกล่าวนอกจากปัจจัยสี่แล้ว ยังหมายรวมถึงความต้องการอื่น ๆ ในชีวิตทั้งความรัก เพื่อนฝูง ความอบอุ่น ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี จารีต (Parson, The Social System, 1951: 19 อ้างใน จำนง อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ 2547: 30) เป็นต้น

2.3.1.1 องค์ประกอบของสังคมมนุษย์

1. ประชากร ซึ่งต้องมีจำนวน 2 คนขึ้นไป สังคมที่มีขนาดเล็กที่สุดคือ ครอบครัว ไปจนถึงชุมชน หมู่บ้าน ประเทศจนถึงสังคมโลก

2. ความสัมพันธ์ ประชากรหรือสมาชิกในสังคมต้องมีการปฏิสัมพันธ์รวมถึงการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน

3. พื้นที่หรืออาณาเขต หมายถึงอาณาเขตในการอาศัย เช่น บริเวณบ้านของครอบครัว หรือกว้างขึ้นเป็นอำเภอ จังหวัด แต่ปัจจุบันที่โลกการสื่อสารกว้างไกล การติดต่อสัมพันธ์เกิดขึ้นได้ โดยไม่มีการจำกัดพื้นที่

4. มีการจัดระเบียบทางสังคม มีการควบคุมตำแหน่ง สิทธิหน้าที่ของสมาชิกในสังคม โดยการมีกฎระเบียบ บรรทัดฐาน (Social norms) อันเป็นที่ยอมรับและปฏิบัติตามร่วมกัน เพื่อให้สังคมสงบสุข

2.3.1.2 สถาบันทางสังคม

สถาบันทางสังคม (Social institution) คือการจัดกลุ่มความสัมพันธ์ที่มีลักษณะของความคล้ายคลึงกันออกเป็นเรื่องๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิกในสังคมเช่น สถาบันครอบครัว การศึกษา การเมืองการปกครอง ศาสนา เศรษฐกิจ และสถาบันนันทนาการ ทั้งนี้ความหมายของสถาบันทางสังคมอาจรวมถึงรูปแบบที่ไม่เป็นทางการหรือมองไม่เห็นเป็นสิ่งปลูกสร้างถาวรแต่มีความสัมพันธ์ตามกฎเกณฑ์ที่วางไว้ร่วมกัน

1. สถาบันครอบครัวและวงศ์วาน ถือเป็นสถาบันพื้นฐานแรกสุดที่มีความสำคัญเพราะเป็นจุดเริ่มต้นของสถาบันอื่น ๆ สถาบันครอบครัวเป็นแบบแผนพฤติกรรมของคนที่มาเกี่ยวข้องกัน ในเรื่องเกี่ยวกับครอบครัว เครือญาติ เช่น พ่อ แม่ พี่น้อง สามี ภรรยา บุตรบุญธรรม ซึ่งคนเหล่านี้ต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนดขึ้นขึ้น ทั้งเรื่องการเลือกคู่ การแต่งงาน การเลี้ยงลูก การชดเชลา เป็นต้น

2. สถาบันทางเศรษฐกิจ ถือเป็นความสัมพันธ์ในแง่การผลิต แลกเปลี่ยน และการบริโภคแก่สมาชิกในสังคม ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ข้อบังคับที่นายจ้าง ลูกจ้าง ผู้ผลิต สินค้าต่าง ๆ ต้องปฏิบัติตาม และเพราะเศรษฐกิจเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตของสังคมที่คนคนเดียวไม่สามารถผลิตตอบสนองความต้องการได้ทั้งหมดจึงต้องมีการพึ่งพาคนอื่น มีความสัมพันธ์กับคนอื่น มีการแลกเปลี่ยนหรือซื้อขายกัน ซึ่งการแลกเปลี่ยนถือเป็นหัวใจของความสัมพันธ์ของคนในสังคม

3. สถาบันทางการเมืองการปกครอง มีความแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม แต่เมื่อเลือกรูปแบบการปกครองแล้วก็ต้องมีการบริหารหรือปกครองให้เป็นไปตามปรัชญาการเมืองในรูปแบบนั้น ๆ ถ้าเป็นสมาชิกของสังคมในระบบประชาธิปไตย จะเกี่ยวข้องกับนักการเมืองในระดับชาติและระดับท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต.) เทศบาล เป็นต้น ซึ่งเป็นผู้ที่เราเลือกให้ไปทำงานแทนในสภาทั้งการบริหารงาน การออกกฎหมายรวมถึงข้อบังคับต่าง ๆ เพื่อให้สังคมดำรงอยู่และพัฒนาต่อไป

4. สถาบันทางการศึกษา หมายถึง แบบแผนในการคิด การกระทำที่เกี่ยวกับการอบรม การให้การศึกษา การถ่ายทอดวัฒนธรรม การชดเชลา ทั้งเป็นทางการ เช่น โรงเรียนมีครูอาจารย์ และที่ไม่เป็นทางการ เช่น พ่อแม่สั่งสอนลูก พระเทศน์ให้พุทธศาสนิกชนฟัง หรือข่าวสารจากสื่อ เป็นต้น ในขั้นต้นจึงถือเป็นหน้าที่ของครอบครัว ถัดมาเป็นหน้าที่ของรัฐที่ต้องจัด

การศึกษาให้แก่เยาวชน เพื่อให้มีความรู้ มีความชำนาญและวิชาชีพ และมีคุณธรรมเพื่อนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตต่อไป

5. สถาบันศาสนา เป็นสถาบันที่เป็นหลักในการสร้างและรักษา สังคมให้มีความเข้มแข็ง มั่นคงเป็นสถาบันที่เกี่ยวข้องระหว่างสมาชิกของสังคม การควบคุมทางสังคม เพราะมีคำสั่งสอนให้คนนับถือ ปฏิบัติการ ให้ละเว้นความชั่วให้ทำความดี นอกจากนั้นยังเกี่ยวข้องกับ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ รวมถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ทั้งที่มีอยู่ในชุมชน รวมถึง การนับถือศาสนาหลัก หรือศาสนาใหญ่ของโลกด้วย

6. สถาบันนันทนาการ หมายถึง การพักผ่อนหย่อนใจหลังจาก ที่คนในสังคมเหน็ดเหนื่อยจากการทำงาน ถือเป็นส่วนเติมเต็มให้ชีวิตมีความสมบูรณ์มากขึ้น ซึ่งการ ผ่อนคลายดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับการสร้างความบันเทิง รวมถึงศิลปวัฒนธรรม กีฬา การละเล่น ต่าง ๆ ทำให้เกิดความสัมพันธ์ สอดคล้องระหว่างศิลปิน ผู้จัดการ คนดูทั่วไป จนปัจจุบันกลายเป็น ธุรกิจด้านการบันเทิง เป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่มีความสำคัญมาก

สถาบันที่กล่าวมาทั้งหมด ได้จัดแบ่ง ร้อยเรียง ทำหน้าที่เกื้อหนุน โยงใย ต่อกันมีความสัมพันธ์และผูกพันกันจนกลายเป็นโครงข่ายหรือโครงสร้างทางสังคม (social structure) ซึ่งหากขาดสถาบันใดสถาบันหนึ่งอาจทำให้สังคมไม่สมบูรณ์

เมื่อมีความสัมพันธ์โยงใยต่อกันผ่านลักษณะของสถาบันหรือโครงสร้าง ทางสังคมแล้ว สังคมยังมีความจำเป็นต้องมีการกำหนดแนวทางในการจัดระเบียบความสัมพันธ์หรือ การแสดงออกต่อกัน เพื่อให้ความสัมพันธ์เหล่านั้นเป็นไปตามกฎระเบียบ มิใช่ว่าใครจะทำอะไรกับ ผู้อื่นได้ตามความต้องการของตนเอง โดยเรียกว่า “การจัดระเบียบทางสังคม” (social organization) ซึ่งแตกต่างกันไปตามแต่ละสังคม ขึ้นอยู่กับความคิด ความเชื่อ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์และ บรรทัดฐานของสังคมนั้น ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการสร้างระเบียบแบบแผน กฎเกณฑ์ เช่น สังคมไทย อาจแตกต่างกับสังคมประเทศอื่น หรือสังคมไทย แต่เป็นคนละภูมิภาค คนละจังหวัดอาจมีความ แตกต่างกัน แต่ทั้งนี้ในความต่างนั้นอาจจะมีการจัดระเบียบในฐานะพลเมืองของประเทศที่ทุกคน ต้องปฏิบัติตามอยู่ด้วยเช่นเดียวกัน

2.3.1.3 การจัดระเบียบทางสังคม

การจัดระเบียบสังคมมีองค์ประกอบสำคัญ ๆ ได้แก่

1. ระบบคุณค่าของสังคม (social value) เกิดมาจากการ ผสมผสานระหว่างความเชื่อ ศาสนา อุดมการณ์ ภูมิปัญญา กลายเป็นระบบคุณค่าที่สมาชิกของสังคม ยอมรับร่วมกัน ถือเป็นสิ่งตั้งงามหรือค่านิยมที่น่ายกย่อง เป็นความพึงพอใจของสังคมทั้งมวล และ สมาชิกในสังคมสมควรทำให้บรรลุผลหรือก้าวไปถึงคุณค่านั้น ๆ ที่วางเอาไว้

2. บรรทัดฐานทางสังคมหรือปทัสถาน (social norms) เป็น มาตรฐานของการปฏิบัติตามบทบาทและสถานภาพทางสังคมที่กำหนดเอาไว้ว่าแบบไหนถูกผิด แบบไหนสังคมยอมรับได้แบบไหนยอมรับไม่ได้ เพื่อให้เป็นไปตามระบบคุณค่าที่สังคมตั้งเป้าหมายไว้ นั้นเอง เช่น ถ้าเป้าหมายของสังคมคือต้องการให้สมาชิกทุกคนเป็นคนดี สังคมจะกำหนด มาตรฐานของความเป็นคนดีออกมา แล้วเมื่อทุกคนรับรู้ว่าเป็นคนดีเป็นแบบไหน คนในสังคมต้องกระทำ

ตามนั้น และถ้าทำตามกฎเกณฑ์หรือมาตรฐานทางสังคมได้จะได้รับการยอมรับ ชมเชย ให้รางวัล แต่ถ้าไม่ทำตามมาตรฐานนั้นจะมีกลไกในการควบคุมหรือตอบโต้จากสมาชิกคนอื่นในสังคม

ประเภทหรือระดับของบรรทัดฐานสังคมที่สำคัญประกอบด้วย วิธีประชา (folkways) หรือขนบธรรมเนียมปฏิบัติ ถ้าไม่ปฏิบัติจะถูกสังคมตำหนิ ตีเตียน หรือปฎิกริยาตอบโต้ที่ไม่รุนแรง ส่วนจารีต (mores) เป็นกฎศีลธรรมที่สำคัญขึ้นกว่าวิธีประชา โดยอิงอยู่กับความคิด ความเชื่อ ปรัชญา อุคมการณ์ของสังคม ถ้าทำผิดจารีตจะถูกตำหนิ ตีเตียน นิินทาวว่าร้ายอย่างรุนแรง หรือถูกรังเกียจจากสังคม สำหรับกฎหมาย (law) ถือเป็นมาตรฐานทางสังคมที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร โดยมีกรกำหนดบทลงโทษจากการกระทำไว้อย่างชัดเจน แต่โดยสรุปทั้งวิธีประชา จารีต หรือกฎหมายถือเป็นกลไกควบคุมความประพฤติของคนในสังคมให้เป็นไปตามระบบคุณค่าของสังคม หรือเป้าหมายที่ได้วางไว้ว่าอยากให้คนในสังคมเป็นแบบไหน ใครทำได้ตามบรรทัดฐานจะได้รับรางวัล หรือคำชมเชย ใครทำไม่ได้จะได้รับคำตีเตียน รังเกียจ หรือบทลงโทษอื่น ๆ ตามมา

2.3.2 วัฒนธรรม

“วัฒนธรรม” มาจากคำภาษาอังกฤษคือ “culture” โดยมีประวัติว่า มาจากภาษาฝรั่งเศสที่ดัดแปลงมาจากคำละติน ซึ่งแปลว่า การฝึกหรือการทำให้จิตใจ รสนิยม จริตอธยาศัยประณีตขึ้น สำหรับในภาษาไทยคำว่า “วัฒนธรรม” ปรากฏขึ้นในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นคำที่มาจากภาษาสันสกฤต แปลว่า ธรรมเป็นเหตุให้เจริญหรือธรรมคือความเจริญ นอกจากนี้ยังพบการให้ความหมายที่แตกต่างหลากหลาย ได้แก่ หมายถึง ความดี ความงาม และความเจริญในชีวิตมนุษย์ (สาโรจ บัวศรี, 2553: 155) หมายถึง การปฏิบัติที่เป็นผลมาจากการสะสม ถ่ายทอดจากกลุ่มบุคคลหนึ่งไปสู่รุ่นถัดไป เพื่อแสดงความเป็นเอกลักษณ์หรือเครื่องบ่งชี้ความเป็นกลุ่มชนของกลุ่มบุคคลนั้น ๆ (โกวิท ประมวลพฤกษ์, 2538) และหมายถึง สิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลง ปรับปรุงหรือผลิตขึ้น สร้างขึ้น เพื่อความเจริญองงามในวิถีชีวิตของส่วนรวม ถ่ายทอด เอาอย่างกัน รวมทั้งผลิตผลของส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อนสืบต่อเป็นประเพณีกันมา ตลอดจนความรู้สึก ความคิดเห็น และกิริยาอาการหรือการกระทำใด ๆ ของมนุษย์ในส่วนรวม ลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกัน และแสดงออกมาเป็นภาษา ศิลปะ ความเชื่อถือ ระเบียบ ประเพณี เป็นต้น (พระยาอนุমান ราชธน, 2532)

การพัฒนาวัฒนธรรมเกิดขึ้นจากการศึกษาด้านมานุษยวิทยาในช่วงปลาย ศตวรรษที่ 19 เกิดการศึกษาเปรียบเทียบวัฒนธรรมต่าง ๆ ทั่วโลก จนได้สรุปลักษณะพื้นฐานสำคัญของวัฒนธรรมไว้ 6 ประการคือ

1. วัฒนธรรมเป็นความคิดร่วม (share ideas) และค่านิยมทางสังคมเป็นตัวกำหนดมาตรฐานพฤติกรรม
2. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ (culture is learned) ทีละเล็กทีละน้อย เปรียบเสมือนเป็นมรดกสังคม
3. วัฒนธรรมมีพื้นฐานมาจากการใช้สัญลักษณ์ (symbol) พฤติกรรมมนุษย์มีต้นกำเนิดมาจากการใช้สัญลักษณ์ ในชีวิตประจำวันมีการใช้สัญลักษณ์มากมาย เช่น เงินตรา สัญลักษณ์จราจร ภาษา ฯลฯ ที่มนุษย์เรียนรู้ และถ่ายทอดต่อ ๆ กันไป

4. วัฒนธรรมเป็นองค์รวมของความรู้และภูมิปัญญา ทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ วางกฎเกณฑ์แบบแผนในการดำเนินชีวิต การปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม

5. วัฒนธรรมคือกระบวนการที่มนุษย์นิยามความหมายให้กับชีวิตและสิ่งต่าง ๆ

6. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

จากการให้ความหมายของวัฒนธรรมจะเห็นว่า โดยส่วนใหญ่จะเน้นถึงระบบความเชื่อ (belief system) และค่านิยมทางสังคม (social value) วัฒนธรรมจึงไม่ใช่สิ่งที่สังเกตได้ แต่เป็นระบบความเชื่อที่อยู่เบื้องหลังพฤติกรรมของบุคคล กล่าวโดยสรุปวัฒนธรรมคือ ระเบียบกฎระเบียบ หรือมาตรฐานของพฤติกรรมที่คนในสังคมยอมรับ เป็นวิถีชีวิตของคนในสังคม

2.3.2.1 ประเภทของวัฒนธรรมและคุณค่าของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมแบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ

1. วัฒนธรรมทางวัตถุ ได้แก่ วัตถุอันเกิดจากประดิษฐ์คิดค้นของมนุษย์ เช่น ถ้วย ชาม จาน ช้อน ตีกรามบ้านช่อง ตลอดจนงานศิลปกรรมต่าง ๆ

2. วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ ได้แก่ แบบแผนพฤติกรรม ความคิด ความเชื่อ ภาษา ศิลปกรรม ปรัชญา และกฎหมาย

2.3.2.2 คุณค่าของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนเป็นระบบเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพภูมิศาสตร์ สภาพทางสังคม และสามารถตอบสนองความต้องการของคนในสังคมได้ ระบบของวัฒนธรรมประกอบด้วย 3 ระบบที่เชื่อมโยงกัน ดังนี้ (ศักดิ์ชัย เกียรติวนาคินทร์, 2542)

1. ระบบคุณค่า หมายถึง ศิลปกรรมของส่วนรวมของสังคม และจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สร้างสรรค์ มักแสดงออกในรูปความคิดที่ให้ความสำคัญกับความเป็นธรรม ความอุดมสมบูรณ์ และความยั่งยืนของสังคม บนพื้นฐานของการเคารพต่อส่วนรวม

2. ระบบภูมิปัญญา เป็นระบบที่ครอบคลุมวิถีคิดของสังคม เป็นการจัดการความสัมพันธ์ทางสังคม และความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับธรรมชาติแวดล้อม ซึ่งปรากฏในรูปของกระบวนการเรียนรู้ การสร้างสรรค์ การผลิตใหม่ และการถ่ายทอดความรู้ผ่านองค์การทางสังคมเพื่อปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของภาวะแวดล้อม

3. ระบบอุดมการณ์อำนาจ หมายถึง ศักดิ์ศรีและสิทธิความเป็นมนุษย์ที่จะเสริมสร้างความมั่นใจและอำนาจให้กับคนในชุมชน เพื่อเป็นพลังในการเรียนรู้ สร้างสรรค์ผลิตใหม่ และถ่ายทอดให้เป็นไปตามหลักการของศิลปกรรมที่เคารพความเป็นมนุษย์ ความเป็นธรรม และความยั่งยืนของธรรมชาติ เพื่อรักษาความเป็นอิสระของสังคมตนเองเมื่อต้องเผชิญหน้ากับการครอบงำจากภายนอก

ดังนั้น สังคมทุกสังคมจึงมีวัฒนธรรมที่คนในสังคมนั้น ๆ ยกย่องว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าเป็นระบบอุดมการณ์ของสังคมซึ่งส่งผลให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมั่นคง มีศักดิ์ศรีและเคารพต่อกันในสังคมนั้น ซึ่งเราต้องยอมรับว่าทุกสังคมมีวัฒนธรรมของตนเอง

การวิเคราะห์ปฏิบัติการทางสังคมและวัฒนธรรมของวาทกรรมเกี่ยวกับสารเสพติดในการศึกษาครั้งนี้ ต้องอาศัยมุมมองที่เกี่ยวข้องกับการให้คุณค่า บนบรรทัดฐานของสังคมที่มีการสืบทอดต่อ ๆ กันมารุ่นต่อรุ่น นำมาสู่การเป็นวิถีปฏิบัติเป็นวัฒนธรรม ซึ่งมองเห็นได้จากพฤติกรรมที่แสดงออกที่เกี่ยวข้องกับประเด็นสารเสพติดของคนในสังคม

สรุปการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์แต่ละประเด็นของการวิจัยครั้งนี้สรุปพอสังเขปดังต่อไปนี้

1. การศึกษาภาคปฏิบัติการทางวาทกรรม โดยวิเคราะห์และสืบค้นข้อมูลว่าก่อนที่จะเกิดวาทกรรมนั้น ๆ ตัวบทผ่านกระบวนการผลิตจากแนวนโยบายหรือแนวทางอื่น ๆ อย่างไร ใครคือผู้ผลิตตัวบท

2. การวิเคราะห์ตัวบท เป็นการวิเคราะห์รูปภาพภาษาที่ใช้ในวาทกรรม ประกอบด้วย

2.1 การวิเคราะห์กลวิธีทางภาษา

ในระดับตัวบท (text) ดังที่ แฟร์คลัฟ (Fairclough, 1995) กล่าวไว้ว่าการวิเคราะห์ภาษาตั้งแต่การเลือกใช้คำศัพท์ การเลือกโครงสร้างประโยคแบบต่าง ๆ องค์ประกอบตัวบท ตลอดจนการตีความหมาย จะทำให้อธิบายความคิดบางอย่างที่แฝงอยู่ในวาทกรรมได้ นอกจากนี้ การศึกษาวิเคราะห์กลวิธีทางภาษา ซิลตัน และเชฟฟ์เนอร์ (Chilton and Schaffner, 1997 อ้างใน Van Dijk, 1997) เสนอว่า ควรจะศึกษาไปตามระดับต่าง ๆ ของภาษา ในการศึกษาวาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติดและการใช้สารเสพติดพบการสร้างวาทกรรมโดยใช้กลวิธีดังนี้ คือ การเลือกใช้คำศัพท์ การใช้มูลบท การใช้อุปลักษณ์

1. การเลือกใช้คำศัพท์

แวนไดค์ (Van Dik, 2007: 358) กล่าวว่า การแสดงออกทางอุดมการณ์ในวาทกรรมที่เห็นได้อย่างเด่นชัดและควรพิจารณาในอันดับต้น ๆ คือ การเลือกใช้คำศัพท์เพื่อสื่อความหมายและแสดงความคิด

2. การใช้มูลบท (presupposition manipulation)

เป็นการใช้ภาษาสื่อข้อความที่ทำให้เข้าใจได้โดยนัยว่ามีข้อความอื่น ๆ หรือมีเหตุการณ์บางอย่างปรากฏหรือเกิดขึ้นมาก่อนหน้าแล้ว หรือมีความคิดและเจตนาบางอย่างแฝงอยู่ในข้อความตัวบท แฟร์คลัฟ (Fairclough & Wodak, 2007: 178) มองว่า มูลบทเกี่ยวข้องกับวาทกรรมในแง่ที่โยงไปกับความรู้ทางสังคมวัฒนธรรมที่ผู้พูดผู้ฟังมีอยู่ร่วมกัน และยังเกี่ยวพันกับเรื่องของอำนาจและอุดมการณ์อีกด้วย มูลบทอาจมีรูปภาพภาษาที่สื่อให้เกิดการตีความได้ชัดเจน หรือเรียกว่ารูปภาพบ่งชี้มูลบท (presupposition triggers) (Levinson, 1983 อ้างในธีระ บุษบกแก้ว, 2553: 4) เช่น ข้อความว่า “ผมเลิกเที่ยวแล้ว” คำว่า “เลิก” นอกจากจะสื่อความหมายว่าผู้พูดไม่ได้เที่ยวแล้ว ยังสื่อความหมายไปถึงการกระทำในอดีตที่ผู้พูดเคยทำมาก่อน ซึ่งเป็นรูปภาพบ่งชี้มูลบทบอกสิ่งที่เคยเป็นและสิ่งที่เป็นอย่าง

ในอีกมุมหนึ่งอาจพบรูปแบบภาษาที่เป็นการปฏิเสธสื่อมูลบท เป็นการใช้ภาษาเพื่อนำเสนอข้อมูลในเชิงปฏิเสธหรือแย้งกับความคิด เหตุการณ์หรือข้อมูลที่มีมาก่อนหน้าหรือผู้พูดเชื่อว่ามีมาก่อน ข้อความที่มีการแย้งหรือการปฏิเสธมักจะสื่อให้เข้าใจได้ว่ามีอะไรบางอย่างเกิดขึ้นมาก่อนแล้ว และผู้ใช้วาทกรรมหรือผู้ผลิตตัวบทนั้นต้องการนำเสนอความคิดที่ตอบโต้หรือ

แย้งสิ่งที่เกิดขึ้นดังกล่าว อีกนัยหนึ่งก็คือ การแย้งกับสิ่งที่เกิดขึ้นก่อนหน้าก็เท่ากับแย้งกับความคิดที่มีอยู่เดิมนั่นเอง

3. การศึกษาภาคปฏิบัติการทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นการวิเคราะห์บริบทหรือปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์กับตัวบท และศึกษากลไกการทำงานของตัวบทและผลกระทบที่เกิดขึ้น

3. แนวคิดเรื่องสารเสพติด

สิ่งเสพติดหรือสารเสพติดในความหมายขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization or WHO) หมายถึง สิ่งที่เสพเข้าไปแล้วจะเกิดความต้องการทั้งทางร่างกายและจิตใจต่อไปโดยไม่สามารถหยุดเสพได้ และจะต้องเพิ่มปริมาณมากขึ้นเรื่อย ๆ จนในที่สุดทำให้เกิดโรคร้ายไข้เจ็บต่อร่างกายและจิตใจขึ้น พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พุทธศักราช 2522 ที่ใช้ในปัจจุบันได้กำหนดความหมายสิ่งเสพติดให้โทษดังนี้ สิ่งเสพติดให้โทษ หมายถึง สารเคมีหรือวัตถุชนิดใด ๆ ซึ่งเมื่อเสพเข้าสู่ร่างกายไม่ว่าจะโดยรับประทาน ดม สูบ ฉีด หรือด้วยประการใด ๆ แล้วทำให้เกิดผลต่อร่างกายและจิตใจในลักษณะสำคัญ เช่น ต้องเพิ่มปริมาณการเสพขึ้นเรื่อย ๆ มีอาการขาดสารเมื่อไม่ได้เสพ มีความต้องการเสพทั้งทางร่างกายและจิตใจอย่างรุนแรงอยู่ตลอดเวลา และทำให้สุขภาพทรุดโทรมลง ทั้งนี้ ให้อาจใช้ผลิตเป็นสารเสพติดให้โทษ และสารเคมีที่ใช้ในการผลิตสารเสพติดให้โทษด้วย แต่ไม่หมายความถึงยาสามัญประจำบ้านบางตำรับ ตามกฎหมายว่าด้วยยาที่มีสารเสพติดให้โทษผสมอยู่ ลักษณะของผู้ติดสารเสพติดมีดังนี้

1. ผู้เสพมีความต้องการอย่างแรงกล้าที่จะเสพสารชนิดนั้นต่อเนื่องกันไป และต้องแสวงหาสารชนิดนั้น ๆ มาเสพให้ได้ไม่ว่าด้วยวิธีการใด ๆ ก็ตาม
2. ผู้เสพจะต้องเพิ่มปริมาณของสารที่เคยใช้ให้มากขึ้นทุกกระยะ
3. ผู้เสพจะมีความปรารถนาอยากเสพสารชนิดนั้น ๆ อย่างรุนแรง ระวังไม่ได้ คือ มีการติดและอยากสารทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ

การแบ่งประเภทของสารเสพติดจะจำแนกตามการออกฤทธิ์ต่อระบบประสาท แบ่งออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. ประเภทกดประสาท ได้แก่ ผีนมร้อน เฮโรอีน ยานอนหลับ ยาระงับประสาท ยาแก้ปวดประสาท เครื่องดื่มมีนเมา บาร์บิทูเรต ทุกชนิด รวมทั้ง สารระเหย เช่น ทินเนอร์ แอลกอฮอล์ น้ำมันเบนซิน กาว เป็นต้น มักพบว่าผู้เสพติดมีร่างกายซูบซีด ผอมเหลือง อ่อนเพลีย ฟุ้งซ่าน อารมณ์เปลี่ยนแปลงง่าย

2. ประเภทกระตุ้นประสาท ได้แก่ ยาบ้า ยาไอซ์ ยาอี กระท่อม โคเคน เครื่องดื่มคาเฟอีน มักพบว่าผู้เสพติด จะมีอาการหงุดหงิด กระวนกระวาย จิตสับสน หวาดระแวง บางครั้งมีอาการคลุ้มคลั่ง หรือทำในสิ่งที่คนปกติ ไม่กล้าทำ เช่น ทำร้ายตนเอง หรือ ฆ่าผู้อื่น เป็นต้น

3. ประเภทหลอนประสาท ได้แก่ แอลเอสดี เห็ดขี้ควาย ดี.เอ็ม.ที.และ ยาเค เป็นต้น ผู้เสพติดจะมีอาการประสาทหลอน ผันเพื่อง หูแว่ว ได้ยินเสียงประหลาดหรือเห็นภาพหลอนที่น่าเกลียดน่ากลัว ควบคุมตนเองไม่ได้ ในที่สุดมักป่วยเป็นโรคจิต

4. ประเภทออกฤทธิ์ผสมผสาน คือทั้งกระตุ้นกดและหลอนประสาทร่วมกัน ผู้เสพติดมักมีอาการหวาดระแวง ความคิดสับสน เห็นภาพลวงตา หูแว่ว ควบคุมตนเองไม่ได้และป่วยเป็นโรคจิตได้แก่ กัญชา

นอกจากนี้มีการจำแนกสารเสพติดจากแหล่งที่มา ได้แก่ จากธรรมชาติ เช่น ผื่น มอร์ฟีน กระท่อม กัญชา ฯลฯ และจากการสังเคราะห์ เช่น เฮโรอีน แอมเฟตามีน ยาอี เอ็คตาซี ฯลฯ ตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 ได้แบ่งประเภทของสารเสพติดออกเป็น 5 ประเภท คือ

ประเภทที่ 1 ได้แก่ เฮโรอีน แอลเอสดี แอมเฟตามีน หรือ ยาบ้า ยาอี หรือ ยาเลิฟ

ประเภทที่ 2 สารเสพติดประเภทนี้สามารถนำมาใช้เพื่อประโยชน์ทางการแพทย์ได้ แต่ต้องใช้ภายใต้การควบคุมของแพทย์ และใช้เฉพาะกรณีที่เป็นเท่านั้น ได้แก่ ผื่น มอร์ฟีน โคเคน หรือ โคคาอีน โคเคอีน และเมทาโดน ยาเสพติดให้โทษ

ประเภทที่ 3 สารเสพติดประเภทนี้ เป็นสารเสพติดให้โทษที่มีสารเสพติดประเภทที่ 2 ผสมอยู่ด้วย มีประโยชน์ทางการแพทย์ การนำไปใช้เพื่อจุดประสงค์อื่น หรือเพื่อเสพติด จะมีบทลงโทษกำกับไว้ สารเสพติดประเภทนี้ ได้แก่ ยาแก้ไอ ที่มีตัวยาโคเคอีน ยาแก้ท้องเสีย ที่มีผื่น ผสมอยู่ด้วย ยาฉีตระงับปวดต่าง ๆ เช่น มอร์ฟีน เพทิติน ซึ่งสกัดมาจากผื่น

ประเภทที่ 4 คือสารเคมีที่ใช้ในการผลิตยาเสพติดให้โทษ ประเภทที่ 1 หรือประเภทที่ 2 สารเสพติดประเภทนี้ไม่มีการนำมาใช้ประโยชน์ในการบำบัดโรคแต่อย่างใด และมีบทลงโทษกำกับไว้ด้วย ได้แก่ น้ำยาอะเซติลแอนไฮโดรย และอะเซติลคลอไรด์ ซึ่งใช้ในการเปลี่ยนมอร์ฟีนเป็น เฮโรอีน สารคลอซูไดอีเฟคริน สามารถใช้ในการผลิตยาบ้าได้ และวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตประสาทอีก 12 ชนิด ที่สามารถนำมาผลิตยาอีและยาบ้าได้

ประเภทที่ 5 เป็นสารเสพติดให้โทษที่มีได้เข้าชายอยู่ในสารเสพติดประเภทที่ 1 ถึง 4 ได้แก่ ทุกส่วนของพืช กัญชา ทุกส่วนของพืช กระท่อม เห็ดขี้ควาย เป็นต้น

3.1 การติดสารเสพติด

การติดสารเสพติดเป็นกระบวนการต่อเนื่องที่เกิดขึ้นทีละน้อย จากการใช้สารเสพติดเป็นครั้งคราวสู่การใช้ถี่ขึ้นจนใช้ทุกวัน วันละหลายครั้ง การใช้สารเสพติดจะมีผลต่อสมอง โดยตัวสารจะไปกระตุ้นทำให้สมองสร้างสารเคมีชื่อ “โดปามีน” ซึ่งเป็นสารที่ทำให้มนุษย์เกิดความรู้สึกมีความสุข สมองจึงมีการปรับตัวด้วยการลดการหลั่งสารเคมีนั้นลงเมื่อหมดฤทธิ์ของสารเสพติด จึงเสมือนว่าร่างกายมีอาการขาดสาร “โดปามีน” ทำให้มีอาการหงุดหงิดหรือซึมเศร้า ส่งผลให้ผู้เสพพยายามแสวงหาสารเสพติดมาใช้ซ้ำ ในขณะเดียวกันเมื่อใช้สารเสพติดบ่อย ๆ จะทำให้สมองส่วนคิดถูกทำลาย การใช้ความคิดที่เป็นเหตุเป็นผลจะหายไป แล้วสมองส่วนอยากจะอยู่เหนือสมองส่วนคิด จนทำอะไรตามใจตามอารมณ์มากกว่าเหตุผล ผู้ที่ใช้สารเสพติดจึงมักแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม มีอารมณ์ก้าวร้าว หงุดหงิด ไม่สามารถควบคุมตัวเองได้ จึงทำให้มีการใช้สารเสพติดบ่อยขึ้น เมื่ออยากมีความสุขก็ต้องพึ่งสารเสพติด อาการเช่นนี้เรียกว่า “สมองติดยา” ในที่สุดก็ห้ามตัวเองไม่ได้ ต้องทำทุกวิถีทางให้ได้สารเสพติดมาเสพ โดยไม่สามารถควบคุมตนเองได้ด้วยสติปัญญาหรือความคิด ดังนั้นการที่คิดว่าผู้ติดสารเสพติดแล้วถ้าจิตใจเข้มแข็งก็สามารถเลิกเสพได้นั้น

เป็นความคิดที่ผิดเนื่องจากเป็นภาวะที่สมองได้ถูกทำลายไปแล้ว (ศูนย์วิจัยยาเสพติด สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์การแพทย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2558)

ขั้นตอนการติดสารเสพติด (กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2544) แบ่งออกเป็น 4 ระยะคือ ระยะเริ่มใช้ ระยะคงที่การใช้ ระยะหมกมุ่น และระยะวิกฤต ซึ่งแต่ละระยะมีรายละเอียดดังนี้

1. ระยะเริ่มใช้ อาจเริ่มใช้สารเสพติดเป็นครั้งคราว ในโอกาสพิเศษ เช่น งานรื่นเริง วันปีใหม่ กับเพื่อนที่ใช้ หรือใช้เพราะเหตุผลบางอย่าง เช่น ลดน้ำหนักหรือไม่ไหว่งนอน เปรียบเทียบผลด้านบวกมากกว่าผลด้านลบ ซึ่งผิดกฎหมาย และเสียเงิน สมองที่ใช้เหตุผลจึงยังต้องตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้สารเสพติดในบางโอกาส

2. ระยะคงการใช้ จะมีการใช้สารเสพติดเพิ่มขึ้น เริ่มใช้ประจำ บางที่เป็นสัปดาห์หรือเดือน การตัดสินใจเริ่มเอนเอียงไปในทางใช้สารเสพติด สมองส่วนนอกหรือสมองส่วนความคิดยังควบคุมได้ การตัดสินใจยังคงใช้เหตุผล อย่างไรก็ตามผลทางลบของการใช้สารเสพติดเริ่มมีมากขึ้น

3. ระยะหมกมุ่น จะเห็นว่าผลทางลบจากการใช้สารเสพติดมีน้ำหนักมากกว่าผลทางบวกชัดเจน ในระยะนี้การตัดสินใจโดยใช้เหตุผลเพื่อหยุดการใช้สารบางคนทำได้แต่บางคนทำไม่ได้ เรายังไม่ทราบว่าเป็นจากสาเหตุอะไร และเกิดอย่างไรที่บางคนสามารถเลิกใช้สารเสพติดได้ ส่วนอีกคนกลับมามีคนติดสารเสพติดระยะนี้ ยังคงมีความคิดถึงผลเสียที่เกิดขึ้น ใจคิดอยากเลิกเสพแต่พฤติกรรมตรงกันข้ามเพราะสมองส่วนอยากมีอำนาจเหนือสมองส่วนความคิดแล้ว เขาจึงไม่สามารถควบคุมตนเองได้เมื่อเผชิญกับเพื่อนที่ใช้ยาหรือมีเงินพอที่จะซื้อยา

4. ระยะวิกฤต ตอนนีผลทางลบจากการใช้สารเสพติดจะมีผลมากกว่าผลทางบวกมาก แม้ว่าบางโอกาสที่ผู้ใช้สารเสพติดได้สัญญากับตัวเองและคนอื่นว่าจะหยุดใช้ ก็ยังมีการใช้สารเสพติดอย่างต่อเนื่อง การตัดสินใจใช้เหตุผลและมีสติที่ไม่ใช้สารเสพติด ไม่เพียงพอที่จะขัดขวางเงื่อนไขที่เกิดขึ้นในสมองติดยาส่วนอยาก (Limbic System) ทั้งที่ผู้ติดสารเสพติดและบุคคลรอบตัวได้พบกับผลทางลบที่เกิดขึ้นรุนแรง ผู้ติดก็ยังคงเสพต่อ สมองส่วนคิดถูกควบคุมโดยสมองส่วนอยากโดยสิ้นเชิง

ปัจจัยที่ส่งเสริมให้มีการใช้สารเสพติด ที่สำคัญ ได้แก่

1. ความต้องการฤทธิ์อันพึงประสงค์ของสารเสพติด เช่น คนที่ดื่มเหล้าก็ต้องการให้เกิดอารมณ์ครื้นเครง (euphoria) สารเสพติดชนิดร้ายแรงสามารถทำให้เกิดความรู้สึกเป็นสุขเคลิบเคลิ้มมากกว่าปกติในบรรดาสารเสพติดทั้งหลาย เฮโรอีนเป็นสารที่ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นสุขเคลิบเคลิ้มมากที่สุด เพราะเป็นสารที่ร้ายแรงที่สุดในกลุ่มสารที่ทำจากฝิ่น ในทางการแพทย์มีที่ใช้คือใช้มอร์ฟินเป็นยาแก้ปวดในผู้ป่วยที่มีอาการปวดรุนแรง เช่น หลังผ่าตัดหรืออาการปวดจากมะเร็งระยะท้าย ๆ

2. บุคลิกภาพของผู้ติดสารเสพติด พื้นฐานทางจิตใจของแต่ละบุคคล เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ บุคคลหันไปพึ่งพาสารเสพติด ตัวอย่างในกลุ่มคนที่ดื่มสุรา บางคนดื่มเพียงเล็กน้อยโดยสามารถมีสติ พอที่จะหยุดดื่มหรือผ่อนลงเมื่อรู้ว่าควรหยุด ในขณะที่ผู้ติดสุราจะดื่มจนครองสติไม่ได้ และรู้สึกถ้าไม่ได้ดื่มถึงขั้นนั้นก็อยากดื่มเสียดีกว่า ผู้ที่ติดสารเสพติดมักมีพื้นฐานจิตใจที่อ่อนแอขาดความมั่นคง ในบุคลิกภาพ มีความต้องการพึ่งพิงผู้อื่นสูง มีวุฒิภาวะต่ำ ขาดความรับผิดชอบ และพยายามเลี่ยงปัญหาที่ต้องเผชิญโดยการใช้อำนาจเป็นข้ออ้าง บางคนมีอาการซึมเศร้าแล้วหันไป

ดื่มสุราเมื่อรักษาอาการซึมเศร้าแล้วก็เลิกดื่มสุราได้ บางรายป่วยเป็นโรคจิตอยู่แล้วและยังใช้ยาเสพติดอีก เมื่อเกิดอาการทางจิตขึ้นทำให้แยกยากว่าเกิดอาการจากสาเหตุใดแน่ สาเหตุของความบกพร่องทางจิตใจของผู้ติดยาเสพติดเกี่ยวข้องกับพื้นฐานครอบครัว และการเลี้ยงดูวัยเด็ก เช่น มีครอบครัวที่แตกแยก ขาดความรักความเข้าใจ สัมพันธภาพในครอบครัวไม่ดี มีชีวิตที่อ้างว้างว้าเหว่ ขาดที่พึ่งทางใจ หรือถูกกดดัน คาดหวังมากเกินไปจนไม่สามารถทนได้

3. พฤติกรรมการเลียนแบบ เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพ ค่านิยมของสังคมและวัฒนธรรม กลุ่มคนที่มีพฤติกรรมเลียนแบบคนอื่นได้ง่ายได้แก่ เด็กและคนที่ขาดเอกลักษณ์ของตนเอง หรือคนที่ไม่มีความมั่นใจในตัวเอง วัยรุ่นเป็นวัยที่มีการเลียนแบบเพื่อนได้ง่ายและกลัวว่าตนเองจะแปลกแยกจากกลุ่มเพื่อน จึงมักทำอะไรตามเพื่อนและอาจถูกชักจูงได้ง่าย ประกอบกับวัยรุ่นมีความว้าวุ่น สับสนทางจิตได้มาก จึงพบว่า สารเสพติดแพร่หลายไปได้ง่ายในหมู่วัยรุ่น เราจึงพบว่าคนที่ใช้สารเสพติดส่วนหนึ่งเริ่มต้นจากการเลียนแบบ เช่น เริ่มสูบบุหรี่

4. ความยากง่ายในการเข้าถึงสารเสพติด สถานที่ที่มีสารเสพติดซื้อขายง่าย ราคาถูกย่อมมีการระบาดได้ง่าย ทำให้การระบาดของสารเสพติดเป็นปัญหาทุกประเทศในโลกที่ต้องเผชิญและไม่มีท่าว่าจะหมดไป ไม่ว่าประเทศเหล่านั้นจะมีเทคโนโลยีก้าวหน้าเพียงใดก็ตาม การแก้ปัญหาสารเสพติดต้องแก้ทุกสาเหตุไปพร้อม ๆ กัน การส่งเสริมครอบครัว ช่วยให้เด็กมีคุณภาพจิตดีมีพื้นฐานทางจิตใจที่มั่นคง และสามารถปฏิเสธสารเสพติดได้ ไม่ยอมให้ใครมาชักจูงได้โดยง่าย

สาเหตุของการติดยาเสพติด

1. ความอยากรู้อยากลองด้วยความคึกคะนอง
2. เพื่อนชวน หรือต้องการให้เป็นที่ยอมรับจากกลุ่มเพื่อน
3. มีความเชื่อในทางที่ผิด เช่น เชื่อว่าสารเสพติดบางชนิดอาจช่วยให้สบายใจ ลืมความทุกข์หรือช่วยให้ทำงานได้มาก ๆ
4. ขาดความระมัดระวังในการใช้สารเสพติดบางชนิด อาจทำให้ผู้ติดยาเสพติดเกิดการเสพติดได้โดยไม่รู้ตัว หากใช้สารเสพติดอย่างพร่ำเพรื่อ หรือใช้ติดต่อกันเป็นเวลานาน ขาดคำแนะนำจากแพทย์ หรือเภสัชกร
5. สภาพแวดล้อม ถิ่นที่อยู่อาศัยมีการค้าสารเสพติดหรือมีผู้ติดยาเสพติด
6. ถูกหลอกให้ใช้สารเสพติดโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์
7. คบเพื่อนใช้สารเสพติด หรือใช้สารเพื่อหนีปัญหา เมื่อมีปัญหาแล้วไม่สามารถแก้ปัญหาให้กับตัวเอง

3.2 แนวคิดและมาตรการในการแก้ปัญหาสารเสพติดของประเทศไทย

ประเทศไทยดำเนินมาตรการในการแก้ไขปัญหาสารเสพติด โดยใช้หลักของอุปสงค์และอุปทาน ซึ่งมี 2 แนวคิดหลักในการแก้ปัญหาได้แก่ 1.แนวคิดการจับกุมปราบปราม โดยมุ่งเน้นการจัดการไปที่ผู้ค้าผู้ผลิต เพื่อหวังให้สารเสพติดหมดไป มาตรการหลักในการดำเนินการตามแนวคิดนี้จึงเป็นการปราบปรามและทำสงครามยาเสพติด 2.แนวคิดด้านการบำบัดฟื้นฟู รักษา โดยแนวคิดนี้มุ่งเน้นลดจำนวนผู้เสพ โดยการเน้นการแก้ปัญหาไปที่ผู้เสพยาเสพติด เพื่อหวังให้ผู้เสพยาเสพติดหยุดหรือเลิกใช้ โดยใช้การบำบัดรักษา ฟื้นฟู มาตรการภายใต้แนวคิดนี้ เช่น การมองผู้เสพยาเสพติดเป็นผู้ป่วยไม่ใช่อาชญากรต้องได้รับการบำบัดรักษา และมาตรการคืนคนดีสู่สังคมหลังจาก

ผ่านกระบวนการบำบัดเสร็จสิ้นแล้ว นอกจากนี้ 2 แนวคิดข้างต้นที่ประเทศไทยใช้ในการแก้ปัญหา ยาเสพติดมาอย่างยาวนานแล้ว ในช่วงหลังพบว่าประเทศไทยได้นำแนวคิดที่ 3. การลดอันตรายจากการใช้สารเสพติด (Harm Reduction) มาเป็นทางเลือกในการแก้ไขปัญหาสารเสพติดมากขึ้น โดยแนวคิดนี้มุ่งเน้นดำเนินการเพื่อลดผลกระทบจากการใช้สารเสพติดทั้งต่อผู้ใช้สารเสพติด และต่อสังคม ชุมชน

ทั้งนี้จากทั้ง 3 แนวคิดข้างต้น ได้กลายเป็นมาตรการการแก้ปัญหา ยาเสพติด หลายมาตรการดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.2.1 มาตรการในการปราบปรามจับกุมและการทำสงครามยาเสพติด

รัฐบาลไทยยังคงดำเนินนโยบายต่าง ๆ ในการปราบปรามสารเสพติด ผิดกฎหมายแบบ “zero-tolerance” โดยเน้นที่มาตรการการปราบปรามการผลิต และการเสพยาเสพติด ด้วยวิธีการลงโทษที่รุนแรงกับทุกกรณีที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสารเสพติดตั้งแต่การลงโทษ ด้วยการกักขังควบคุมตัวไปจนถึงการประหารชีวิต นโยบายปราบปรามสารเสพติดที่รุนแรงของรัฐบาลไทยสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการบรรลุข้อตกลงค่าประกาศปฏิญญาร่วม ว่าด้วยการปลอดสารเสพติดในอาเซียน ภายในปี พ.ศ. 2558 (Drug Free ASEAN by 2015)

รัฐบาลมีแนวคิดในการใช้มาตรการทางกฎหมายกับผู้ค้าและผลิตสารเสพติดว่าเป็นผู้มีเจตจำนงที่ต้องการกระทำความผิด อีกทั้งบุคคลผู้ค้าและผู้ผลิตสารเสพติดได้คำนึงถึงผลได้ผลเสียในการกระทำดังกล่าวแล้ว และยังคงกระทำความผิดในลักษณะดังกล่าว รัฐจึงมีความจำเป็นต้องใช้มาตรการที่เน้นการปราบปรามและเป็นการลดอุปทานด้านสารเสพติด (Supply of Drugs) ดังนั้นในปี พ.ศ. 2546 ได้มีนโยบายการปราบปรามผู้ค้าสารเสพติดค่อนข้างรุนแรง กล่าวคือในเดือนกุมภาพันธ์ ปี พ.ศ. 2546 รัฐบาลของคุณทักษิณ ชินวัตร ได้กำหนดนโยบายปราบปรามสารเสพติดคือ “การทำสงครามกับยาเสพติด” (War on Drug Police) โดยนโยบายดังกล่าวมุ่งเน้นการปราบปรามผู้ค้าสารเสพติด หรือการลักลอบค้าสารเสพติดที่ผิดกฎหมาย ส่งผลให้มีการปราบปรามอย่างรุนแรง ซึ่งในช่วงการนำนโยบายไปปฏิบัติ ในช่วงประมาณวันที่ 1 - 23 กุมภาพันธ์ 2546 เจ้าหน้าที่ตำรวจถูกกล่าวหาในการใช้วิธีวิสามัญฆาตกรรมผู้ค้าสารเสพติด และมีผู้ค้าสารเสพติดเข้ามอบตัวจำนวน 36,277 ราย และเจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมผู้ผลิตและผู้ค้าสารเสพติดได้จำนวน 8,745 ราย (War of Drug/Child Shooting, 2003) และรัฐบาลได้ประกาศชัยชนะสงครามยาเสพติดเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2546

ผลกระทบจากสงครามปราบปรามสารเสพติด

การทำสงครามยาเสพติด (War on Drug) ไม่ได้เกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศไทย ในบางประเทศที่ประสบปัญหาสารเสพติดรุนแรงก็มีการนำการแก้ปัญหาแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาดมาใช้ บทเรียนที่สำคัญในอเมริกาจากการประกาศสงครามยาเสพติดคือ ทำให้สูญเสียงบประมาณมหาศาล คดียาเสพติดล้นศาล ผู้พิพากษามีภาระงานล้นมือจนกระทบต่อการพิพากษาคดีทั่วไป เกิดสภาพนักโทษล้นคุกอันเนื่องจากคดียาเสพติด มีการขยายตัวของตลาดมืดสารเสพติดหรือการคอร์รัปชันของบรรดาเจ้าหน้าที่อย่างกว้างขวาง ที่สำคัญคือการนำไปสู่การละเมิดสิทธิพลเมือง (Civil Rights) หรือสิทธิในชีวิตและร่างกายของผู้คนจำนวนมาก ทั้งในแง่การตรวจสอบหาสารเสพติดในร่างกาย การควบคุมตัวเพื่อสอบสวน การดักฟังโทรศัพท์ การรวบรวมพยานหลักฐานแบบผิด

กฎหมาย การปฏิเสธการประกันตัวหรือการยึดทรัพย์สินอย่างเกินขนาด (James A. Inciardi, อ้างถึงในจรัญ โฆษณานันท์, 2546: 99)

เนื่องจากการกำหนดนโยบายด้านสารเสพติดทำให้สังคมไทยตกอยู่ภายใต้การใช้วิธีการรุนแรงและขาดการตรวจสอบ มองไม่เห็นหรือไม่เข้าใจสภาพโดยรวมของสังคม สังคมตกอยู่ภายใต้กระแสแห่งความรุนแรง มองว่าการใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาเป็นทางออกเดียวเท่านั้น ทำให้สังคมยอมรับและเชื่อมั่นในวิธีการแก้ปัญหานั้นอย่างสุดจิตสุดใจ ไม่พยายามทำความเข้าใจในการอธิบายมุมมองหรือแนวทางการแก้ปัญหาอื่น ๆ หากการอธิบายนั้นแตกต่างไปจากแนวทางที่ตนเองคิดว่าถูกต้องแล้ว ในสงครามยาเสพติดนั้นแนวทางการแก้ปัญหาโดยใช้ความรุนแรงเป็นคำตอบที่สังคมต้องการจริงหรือไม่ก็ได้ถูกนำมาขบคิดทบทวน และสังคมก็กลายเป็นสังคมที่มุ่งสู่กระแสเดียว ในการแก้ปัญหาที่ซับซ้อน (คเชนทร์ เรือนทอง, 2546: 168)

ซึ่งแน่นอนว่าตลอดช่วงเวลาที่เกิดสงครามยาเสพติดรัฐบาลไทยใช้มาตรการบังคับหลายอย่างเพื่อบีบให้ผู้ใช้สารเสพติดเข้ารับการบำบัด ทั้งนี้เพื่อลดความต้องการต่อสารผิดกฎหมาย ยุทธศาสตร์ “ลดความต้องการ” ประสบความล้มเหลว ทั้งนี้เพราะเป็นการดำเนินการภายใต้บรรยากาศแห่งความหวาดกลัวอย่างรุนแรง จากข่าวการถูกขึ้นบัญชีดำและการทำวิสามัญฆาตกรรม คนไทยจำนวนมากซึ่งบางส่วนเป็นผู้ใช้สารเสพติดและบางส่วนไม่ได้รายงานตัวเพื่อเข้ารับการบำบัด เพราะพวกเขาเชื่อว่าเป็นหนทางเดียวที่จะรอดจากการถูกจับกุมหรือสังหาร เมื่อพิจารณาคุณภาพของการบำบัดในระหว่างสงครามยาเสพติด ผู้เชี่ยวชาญด้านการติดสารเสพติดตั้งข้อสังเกตว่า รัฐบาลมุ่งที่จะทำยอดผู้เข้ารับการรักษามากกว่าจะแก้ไขปัญหการเสพยาอย่างจริงจัง และรูปแบบการบำบัดโดยทั่วไปประกอบด้วยการฝึกอย่างหนักให้มีวินัยแบบทหาร หลังจากนั้นก็จะประกาศว่าผู้เข้ารับการฝึก “ปลอดจากสารเสพติดแล้ว” มีการประกาศชัยชนะโดยอ้างตัวเลขจำนวนผู้เข้ารับการฝึกในค่ายทหาร (Human Rights Watch, 2004: 38)

จากลักษณะของการแก้ปัญหาสารเสพติดด้วยวิธีการดังกล่าว มีนักอาชญาวิทยาเชิงวิพากษ์ (Critical Criminologists) จำนวนไม่น้อยที่ตั้งคำถามว่า “แม้เราไม่เสพติดสารเสพติด (Addict to Narcotic Drugs) ในทางกายภาพ แต่เรากำลังเสพติดการลงโทษ (Addict to Punishment)” ซึ่งเป็นการใช้ความรุนแรงในเชิงโครงสร้างและเชิงวัฒนธรรม (Structural and Cultural Violence) อยู่หรือไม่ เราไม่มีวิธีการแก้ปัญหายอย่างสร้างสรรค์โดยไม่ทำลายล้างซึ่งกันและกันกว่านี้อีกแล้วหรือ จึงไม่น่าแปลกใจในยุคร่วมสมัยที่แม้ภาครัฐและทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องต่างพยายามป้องกัน แก้ไข และปราบปรามสารเสพติด แต่ดูเหมือนยิ่งปราบปราม ยิ่งป้องกัน ยิ่งแก้ไข กลับมีความทวีคูณของปัญหาสารเสพติดรวมทั้งอาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติด (Drug and Drug related Crimes) เพิ่มมากขึ้น อันดูจะเป็นการสูญเสียเปล่าด้วยซ้ำไป คำถามว่าสารเสพติดจะหมดไปจากสังคม (ไม่ว่าไทยหรือเทศอย่างยั่งยืนได้หรือไม่) และหากไม่ได้ แล้วเราควรจะทำอย่างไรกันต่อไป เป็นคำถามที่ผู้คนทั่วโลกต่างตั้งข้อสงสัยต่อนโยบายปราบปรามสารเสพติดภายใต้อิทธิพลของแนวคิด “ความไม่สามารถอดทนได้ต่อปัญหาสารเสพติด (Zero Tolerance)” ที่ส่งผลให้มีการลงโทษอย่างรุนแรง (Punitive Approach) ในสงครามยาเสพติด ที่ดำเนินการมากกว่ากึ่งศตวรรษ (Global commission on drug policy, 2557: 8)

ในขณะที่กฎหมายยาเสพติดของไทยสนับสนุนหลักการแนวคิด ‘ผู้เสพคือผู้ป่วย ไม่ใช่อาชญากร’ แต่ในความเป็นจริง มีผู้ใช้สารเสพติดจำนวนมากที่ถูกจำคุกจากมาตรการในการจับกุมปราบปราม ซึ่งเป็นการชี้ให้เห็นถึงความเป็นจริงต่าง ๆ ที่มีความเข้าใจเพียงเล็กน้อยเกี่ยวกับการใช้สารเสพติด ภาวะพึ่งพิง การกลับไปเสพยา หรือ การยอมรับและเข้าใจเงื่อนไขทางการแพทย์ต่อการกลับไปเสพยาของผู้ที่มีภาวะพึ่งพิงสารเสพติดว่าเป็นโรคเรื้อรังอย่างหนึ่ง

การดำเนินนโยบายหรือมาตรการในการแก้ปัญหายาเสพติดเกือบทั้งหมดที่ไม่มีการจำแนกแยกประเภทการใช้สารเสพติด ระหว่างการใช้ทั่วไป (Drug use) กับภาวะพึ่งพิง (Drug dependence) บ่อยครั้งที่เจ้าหน้าที่รัฐปฏิบัติงานด้วยการรับรู้และเข้าใจที่ไม่ถูกต้องนี้ว่าผู้ใช้สารเสพติดทุกคนจะต้องพัฒนาเป็นผู้พึ่งพิงสารเสพติดและต้องการการบำบัดรักษา ข้อเท็จจริงก็คือยังไม่มีข้อมูลว่ามีจำนวนผู้ใช้สารเสพติดเท่าไรในประเทศไทยที่เป็นผู้พึ่งพิงสารเสพติด และมีจำนวนเท่าไรที่จะพัฒนาเป็นผู้พึ่งพิงสารเสพติด และจากข้อมูลของ UNODC ได้ระบุไว้ว่าประมาณ 10 % ของผู้ใช้สารเสพติดมีโอกาสจะพัฒนาไปเป็นผู้พึ่งพิงยา (เวอร์จิเนีย แมคโดนัลด์และสุภัทรา นาคะผิว, 2556: 3) จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ามีผู้ใช้สารเสพติดเพียง 10 % เท่านั้นที่อยู่ในสถานะพึ่งพิงต้องเข้าสู่กระบวนการบำบัด ส่วนที่เหลืออีก 90 % ที่ไม่จำเป็นต้องเข้าสู่กระบวนการบำบัดรักษา

3.2.2 มาตรการผู้เสพคือ ผู้ป่วย

สารเสพติดเป็นปัญหาซึ่งเชื่อมโยงไปหลายมิติ ที่สำคัญคือด้านสาธารณสุขและเศรษฐกิจ กฎหมายควบคุมการแพร่ระบาดของสารเสพติดในทางสากลจึงได้แยกผู้เข้ามาเกี่ยวข้องกับสารเสพติดเป็น 2 ด้านคือ

1. ฝ่ายผู้เสพ ซึ่งปัจจุบันนโยบายทางกฎหมายค่อยๆ ผ่อนคลายลงโดยคำนึงถึงความเป็นจริงตามธรรมชาติของมนุษย์ ที่มองว่าผู้ใช้สารเสพติดในฐานะผู้เสพหรือผู้ติดสารเสพติดมีสภาพเป็น “ผู้ป่วย” ซึ่งต้องปฏิบัติด้วยการบำบัดรักษาทางการแพทย์ มิใช่การปฏิบัติในฐานะของ “อาชญากร” ตามกระบวนการยุติธรรม

2. ฝ่ายผู้ค้า ได้แก่ บุคลากรต่าง ๆ ในกระบวนการค้าสารเสพติดหรือองค์กรอาชญากรรมที่แสวงประโยชน์ในเชิงทรัพย์สินจากฝ่ายผู้เสพ ซึ่งมีสถานะอ่อนแอเป็นผู้ป่วยทั้งร่างกายและจิตใจยิ่งกว่า จึงต้องตั้งคำถามย้อนกลับมาว่าเราแก้ปัญหาที่ต้นตอหรือสาเหตุของปัญหาอย่างสร้างสรรค์แล้วหรือยัง การใช้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาในทางอุดมคติ (Ideology) เพียงมิติเดียวเพื่อความสะดวก ซึ่งเปรียบเสมือนการจับจ่ายซื้อสินค้าในร้านสะดวกซื้อ (Convenient Stores) ที่มีอยู่อย่างดาษดื่นในสังคมไทยอันเป็นการทำลายข้อจำกัดของสัมพันธภาพในมิติ “ของเวลาและสถานที่” (Time and Space) สามารถแก้ไขปัญหาด้านสาธารณสุขและเศรษฐกิจผิดกฎหมายได้จริงหรือ (Global commission on drug policy, 2014: 8-9)

การดำเนินการกับผู้เสพในฐานะผู้ป่วย

มีการแก้ปัญหาสารเสพติดโดยการใช้วาทกรรม “ผู้เสพคือ ผู้ป่วย” ผ่านพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดประกาศใช้ตั้งแต่ พ.ศ. 2554 แต่มีผลบังคับใช้ได้ในปีถัดมา ซึ่งถือเป็นการจัดการปัญหายาเสพติดที่แตกต่างจากกฎหมายอื่น โดยเฉพาะการจัดให้มีทางเลือกอื่นที่นอกเหนือจากการจำคุกสำหรับผู้ต้องหาติดยาเสพติด โดยการให้ผู้ติดยาเสพติดเข้ารับ

การบำบัดแทนการจำคุก โดยกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจนคือ ผู้กระทำผิดฐานเสพสารเสพติด หรือเสพสารเสพติด และมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่ายเป็นจำนวนเล็กน้อยที่ระบุว่าจะไม่เกิน 5 หน่วยการใช้ เมื่อถูกตำรวจจับกุม และผ่านการตรวจสอบเบื้องต้นว่าเป็นบุคคลตามเงื่อนไข ตำรวจจะนำตัวส่งศาลเพื่อพิจารณามีคำสั่งให้ไปทำการตรวจพิสูจน์ให้ชัดเจนอีกครั้ง โดยให้เวลากับเจ้าหน้าที่ของกรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรมไม่เกิน 45 วัน หากยืนยันผลการตรวจพิสูจน์ก็จะส่งตัวไปบำบัดรักษาเงื่อนไขที่สำคัญอีกขั้นตอนหนึ่งก็คือ เมื่อผ่านการบำบัดแล้วจะต้องมีการประเมินผลให้เป็นที่น่าพอใจว่าเลิกเสพสารเสพติดได้จริง จึงจะรายงานศาลเพื่อปล่อยตัวพ้นจากอำนาจศาลไปได้

ความผิดดังกล่าวนี้เราถือว่าเป็นอาชญากรรมที่ไม่มีผู้เสียหาย ผู้เสพสารเสพติดมีสภาพเป็นผู้ป่วยอย่างหนึ่ง เมื่อตัวเองเสพสารเข้าไปแล้วตัวผู้เสพเป็นผู้ได้รับผลร้ายมิใช่อาชญากรปกติ การฟื้นฟูสมรรถภาพของผู้ติดยาเสพติดจึงสมควรกระทำให้กว้างขวาง และโดยที่ผู้เสพสารเสพติดจำนวนหนึ่งถูกบังคับให้เป็นผู้จำหน่ายสารเสพติดเพื่อแลกกับการได้สารเสพติดไปเสพด้วย อันนี้เป็นแนวคิดและที่มาของการตรา “พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2554” (พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด, 2554: 7)

มาตรา 19

“ผู้ใดต้องการหากระทำความผิดฐานเสพสารเสพติด เสพและมีไว้ในครอบครองเสพ และมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย หรือเสพและจำหน่ายสารเสพติดตามลักษณะชนิด ประเภท และปริมาณที่กำหนดในกฎกระทรวง ถ้าไม่ปรากฏว่าต้องหาหรืออยู่ในระหว่างถูกดำเนินคดีในความผิดฐานอื่นซึ่งเป็นความผิดที่มีโทษจำคุกหรืออยู่ในระหว่างรับโทษจำคุกตามคำพิพากษาของศาล ให้พนักงานสอบสวนนำตัวผู้ต้องหาไปศาลภายในสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่เวลาที่ผู้ต้องหานั้นมาถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน เพื่อให้ศาลพิจารณามีคำสั่งให้ส่งตัวผู้ต้องหาไปตรวจพิสูจน์การเสพหรือการติดยาเสพติด เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นที่เกิดจากตัวผู้ต้องหานั้นเอง หรือจากเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปซึ่งทำให้ไม่อาจนำตัวผู้ต้องหาไปศาลภายในกำหนดเวลาดังกล่าวได้

ในการดำเนินการตามวรรคหนึ่ง ถ้าผู้ต้องหาไม่มาถึงสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่เวลาที่พนักงานสอบสวนนำตัวส่งศาลเพื่อมีคำสั่งให้ตรวจพิสูจน์ภายในสี่สิบสี่ชั่วโมงนับแต่เวลาที่ผู้ต้องหานั้นมาถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน

การส่งไปตรวจพิสูจน์การเสพหรือการติดยาเสพติด ให้ศาลพิจารณาส่งตัวไปควบคุมเพื่อตรวจพิสูจน์ที่ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด สถานที่เพื่อการตรวจพิสูจน์ การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดหรือการควบคุมตัวตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดโดยคำนึงถึงอายุ เพศ และลักษณะเฉพาะบุคคลประกอบด้วย แล้วให้ศาลแจ้งคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดทราบ

ในระหว่างการตรวจพิสูจน์และการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนการสอบสวนคดีต่อไป และเมื่อสอบสวนเสร็จให้ส่งสำนวนการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการโดยไม่ต้องส่งผู้ต้องหาไปด้วย และแจ้งให้ทราบว่าผู้ต้องหาถูกควบคุมตัวอยู่ ณ ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด สถานที่เพื่อการตรวจพิสูจน์ การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด หรือการควบคุมตัวอย่างแห่งใด

ในระหว่างที่ผู้ต้องหาถูกควบคุมตัวตามพระราชบัญญัตินี้ พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่ต้องดำเนินการฝากขังหรือขอคัดฟ้องตามกฎหมาย”

แม้พรบ.ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด 2554 จะกล่าวถึงผู้เสพที่ต้องดูแลในฐานะผู้ป่วยนั้น แต่ในพระราชบัญญัติเกี่ยวกับยาเสพติดฉบับอื่น ๆ ยังคงกำหนดให้การเสพและการครอบครองสารเสพติดเป็นการกระทำผิดกฎหมายอยู่ การดำเนินการในลักษณะของผู้เสพคือ ผู้ป่วย จึงไม่สามารถเป็นจริงได้ในทางปฏิบัติมากนัก ยิ่งเมื่อดูรายละเอียดตลอดช่วงสงครามยาเสพติดปี 2546 ที่รัฐบาลไทยใช้ประโยชน์จากความรู้สึกไม่ดีของสาธารณชนต่อผู้ใช้สารเสพติดในการรณรงค์หาเสียงสนับสนุนนโยบายปราบปรามยาเสพติด นายกทักษิณพูดซ้ำแล้วซ้ำอีกว่าสารเสพติดเป็น “ภัยร้ายต่อสังคม” และเป็น “อันตรายต่อชาติ” เขาพูดถึงผู้เกี่ยวข้องกับการค้าสารเสพติดว่าเป็น “พวกกากเดนมนุษย์” “พวกภัยต่อความมั่นคง” และ “คนชั่วร้าย” แม้ว่าในบางครั้งเขาจะพูดถึงผู้ใช้สารเสพติด (ซึ่งต่างจากผู้ค้า) ว่าเป็น “ผู้ป่วย” ซึ่งต้องการการบำบัด แต่นโยบายกลับส่งเสริมให้ใช้ความรุนแรงกับใครก็ตามที่เกี่ยวข้องกับการค้าสารเสพติดทั้งหมด ผลการสำรวจความเห็นของประชาชนตลอดช่วงที่มีการรณรงค์ปราบปรามยาเสพติด แสดงให้เห็นว่าคนทั่วไปให้การสนับสนุนกับยุทธวิธีปราบปรามยาเสพติดอย่างรุนแรงของรัฐบาล (Human Rights Watch, 2547: 58)

“การโฆษณาชวนเชื่อเพื่อต่อต้านสารเสพติดของรัฐบาลมีพื้นฐานและได้รับการกระตุ้นจากความเข้าใจผิดทั่วไปที่ว่า ผู้ใช้สารเสพติดเป็นอาชญากรและต้องถูกลงโทษหาได้เป็นผู้ที่ควรได้รับการปฏิบัติเยี่ยงมนุษย์ไม่ “คนส่วนใหญ่ (ในประเทศไทย) ไม่ได้มองว่าผู้ใช้สารเสพติดเป็นผู้ป่วย” มีผู้ใช้สารเสพติดบางคนพูดว่า “พวกเรามองว่าเราเป็นพวก ชั่วๆ เวลาที่มีคดีอะไรเกิดขึ้น พวกเขาก็มีกบฏความผิดมาให้ผู้ใช้สารเสพติดอย่างเรา” หรือส่วนใหญ่มักเล่าประสบการณ์ที่ถูกตีรบบาปและ ถูกแบ่งแยกกีดกัน ซึ่งชี้ให้เห็นว่าสิ่งที่รัฐบาลพูดถึงเกี่ยวกับการต่อต้านสารเสพติดเป็นเพียงแค่ลมปาก (Human Rights Watch, 2547: 58)

การนำผู้ใช้สารเสพติดเข้าสู่กระบวนการบำบัดสอดคล้องกับนโยบาย “ขจัดปัญหาเสพติดด้วยการบำบัดแทนการลงโทษ” เพื่อลดอาชญากรรม และนำสันติสุขมาสู่ชุมชน ยังคงเป็นนโยบายที่ได้รับความนิยมอย่างต่อเนื่องจนในปี พ.ศ. 2554 นายกรัฐมนตรี น.ส.ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ได้ประกาศต่อสาธารณะถึงจำนวนตัวเลขเป้าหมายในการนำผู้ใช้สารเสพติดเข้ารับการบำบัดทั้งหมด 400,000 ราย ซึ่งถึงแม้ว่าจะมีความเข้าใจเพียงเล็กน้อยเท่านั้นถึงที่มาของการกำหนดตัวเลขเป้าหมายนี้ หรือแม้กระทั่งวิธีการการบำบัดรักษา ที่ใช้อยู่มีประสิทธิภาพดีแล้วหรือไม่อย่างไร รัฐบาลไม่ได้มีการประเมินคุณภาพการบำบัดรักษาของศูนย์บำบัดยาเสพติดต่าง ๆ ในประเทศไทย

อย่างไรก็ดี มีงานวิจัยสมุดตัวอย่างผู้ใช้สารเสพติดในพื้นที่กรุงเทพฯ พบว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงในอัตราการใช้สารเสพติดของผู้ใช้สารเสพติดหลังจากการปล่อยตัวจากศูนย์บำบัด แต่เพื่อให้ถึงเป้าหมายการบำบัดที่ตั้งไว้ ตำรวจได้เพิ่มความพยายามที่จะค้นหาและระบุตัวผู้ใช้สารเสพติด ทำให้มีการเรียกตรวจปัสสาวะตามจุดต่าง ๆ รวมถึงการไปที่บ้านมีการตรวจค้น จับกุม คุมขังโดยมิชอบ ซึ่งการกระทำดังกล่าวทำให้เกิดการตอกย้ำความเชื่อของสังคมว่าจะไม่ปลอดภัยในการมีผู้ใช้สารเสพติดอยู่ร่วมในชุมชน พ่อแม่บางคนขอให้ตำรวจมาจับลูกๆ ของพวกเขาไปบำบัดด้วยความคาดหวังว่า หลังจากถูกจับและบำบัดแล้วลูก ๆ ของพวกเขาจะได้รับการรักษาและไม่กลับไปใช้สารเสพติดอีก การกระทำในลักษณะนี้แสดงให้เห็นถึงการขาดความเข้าใจ

เรื่องของการทรมานซึ่งฟังยว่าเป็นโรคเรื้อรังอย่างหนึ่ง และการกลับไปเสพซ้ำเป็นอาการป่วยอย่างหนึ่งนั่นเอง (เวอร์จิเนีย แมคโดนัลด์และสุภัทรา นาคะผิว, 2556: 13-14)

อย่างไรก็ตาม นโยบายยาเสพติดยังคงถือว่า สารเสพติดเป็นภัยอย่างใหญ่หลวงต่อสังคม นโยบายยาเสพติดยังคงตีกรอบแคบอยู่กับการใช้คำว่า “ทำสงคราม” กับความชั่วร้ายของการติดยาเสพติด พอบอกว่าสารเสพติดเป็นสิ่งชั่วร้ายจึงถูกจัดการด้วยมาตรฐานของระบบงานยุติธรรมทางอาญาแบบเผด็จการ การบังคับ แม้แต่การมีวาทกรรมผู้เสพคือ ผู้ป่วยก็ยังเห็นว่ามีผู้ใช้สารเสพติดถูกนำเข้าสู่กระบวนการบำบัดโดยไม่จำเป็น แต่เพื่อให้เป็นไปตามเป้าผู้ใช้สารเสพติดจึงถูกนำตัวเข้าสู่กระบวนการดังกล่าว โดยใช้กระบวนการบังคับบำบัด ซึ่งล้วนก่อให้เกิดผลกระทบในการแก้ปัญหาสารเสพติด

3.2.3 มาตรการคืนคนดีสู่สังคม

แม้ปัจจุบันวาทกรรม “ผู้เสพ คือ ผู้ป่วย” จะแพร่หลายมากขึ้น แต่ถ้าย้อนไปเรื่องการดูแลผู้ใช้สารเสพติดในฐานะผู้ป่วยจะมุ่งเน้นไปที่กระบวนการบำบัดรักษา โดยมีเป้าหมายเรื่อง “การคืนคนดีสู่สังคม” เช่น ปี 2544 นโยบายรัฐบาล ได้มีคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 119/2544 ลงวันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2544 เรื่อง “แนวทางการใช้พลังแผ่นดินเพื่อเอาชนะยาเสพติด” กำหนดแนวทางในการเอาชนะยาเสพติด 9 ประการ หนึ่งในจำนวนนั้นคือ การบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ ทั้งระบบสมัครใจและระบบบังคับบำบัด ตลอดจนจัดให้มีระบบการติดตามช่วยเหลือ และให้กำลังใจแก่ผู้ผ่านการบำบัดฟื้นฟูสามารถกลับคืนสู่ครอบครัว ชุมชนและดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุข และมีคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 2/2544 ลงวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2544 เรื่องแต่งตั้งคณะทำงานจัดระบบการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด รัฐบาลมีประกาศวันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2545 ใช้ พระราชบัญญัติฟื้นฟู สมรรถภาพ พ.ศ. 2545 เพื่อบังคับรักษาผู้ป่วยสารเสพติด ซึ่งมีผลกระทบของสถานบำบัดผู้ป่วยสารเสพติดหลายประการ มีผู้ป่วยเข้าระบบการบำบัดรักษาจำนวนมากขึ้น

ตั้งนั้น ปี 2546 รัฐบาลได้ประกาศนโยบายต่อต้านยาเสพติดขั้นแตกหัก ให้เป็นวาระแห่งชาติ มีคำสั่งศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติดแห่งชาติ ที่ 16/2546 ลงวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2546 เรื่องแนวทางการดูแลผู้เสพ/ผู้ติดที่มาแสดงตนต่อทางราชการ คำสั่งศูนย์อำนวยการ ต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติดแห่งชาติ ที่ 50/ 2546 ลงวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2546 เรื่องมาตรการเร่งรัดผู้เสพ/ผู้ติดเข้ารับการบำบัดรักษาฟื้นฟู และคำสั่งศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติดแห่งชาติ ที่ 75/ 2546 ลงวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ. 2546 เรื่องแนวทางการติดตามดูแลช่วยเหลือผู้ผ่านการบำบัด ฟื้นฟูและพัฒนา

ในการศึกษาเปรียบเทียบผลสำเร็จของการบำบัดรักษาผู้ป่วยสารเสพติด ระบบบังคับบำบัดและระบบสมัครใจ ได้กล่าวเอาไว้ว่าผู้ป่วยสารเสพติดเป็นปัญหาของครอบครัว ชุมชน สังคม และมีผลกระทบด้านเศรษฐกิจ งบประมาณ ค่าบำบัดรักษาฟื้นฟูสมรรถภาพของประเทศ การที่ผู้ป่วยได้รับการบำบัดรักษาเป็นผลสำเร็จหยุดได้ เลิกได้ ไม่กลับไปเสพซ้ำ ถือว่าผลสำเร็จสูงสุดในระบบการบำบัดรักษาได้คืนคนดีสู่สังคม ประมาณร้อยละ 86 ของประเทศ ขั้นตอนของการบำบัด 5 ขั้นตอน (พรณี วาทีสุนทรและกฤติกา เฉิดโถม, 2552: 1) ได้แก่

- กำหนด
1. ผู้ป่วยได้รับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพครบตามเกณฑ์ที่กำหนด
  2. ผู้ป่วยได้รับการติดตามหลังการบำบัดรักษาครบกำหนดอย่างน้อย 4 ครั้งใน 1 ปี
  3. สรุปรหยุดได้เลิกได้ไม่กลับไปเสพยา
  4. ผู้ป่วยได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตมีการศึกษา/อาชีพ
  5. คี้นคนดีสู่สังคม

3.2.4 มาตรการลดอันตรายจากการใช้สารเสพติด (Harm Reduction)

คำจำกัดความของ Internation Harm Reduction Association (IHRA) ให้ไว้ว่า การลดอันตรายหมายถึงนโยบาย มาตรการ และโครงการที่มีเป้าหมายในการลดผลเสียทั้งทางด้านสุขภาพ สังคม และเศรษฐกิจ อันเป็นผลมาจากการใช้สารเสพติด แต่ทั้งนี้ก็มีหลักฐานเชิงประจักษ์หรืองานวิจัยรองรับว่า เป็นมาตรการที่มีประสิทธิภาพและคุ้มค่าก่อให้เกิดผลดีต่อผู้ป่วย ครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยมีมาตรการที่ครอบคลุมตั้งแต่การช่วยให้ใช้สารเสพติดอย่างปลอดภัย การช่วยให้ควบคุมสารเสพติดได้ไปจนถึงการช่วยให้เลิกการใช้สารเสพติดได้ ซึ่งสอดคล้องกับความหมายของกรมการแพทย์ที่กล่าวว่า การลดอันตรายจากการใช้สารเสพติดคือมาตรการยืดหยุ่นเป็นการป้องกันอันตรายที่จะเกิด โดยทำให้เกิดพฤติกรรมที่เป็นอันตรายลดลง ทั้งต่อตัวบุคคล ชุมชนและสังคม ในขณะที่ยังไม่สามารถหยุดเสพยาได้ (ปรีชญานันท์ นักพ่อน, 2548: 11)

การใช้มาตรการลดอันตรายจากการใช้สารเสพติดมีหลายระดับ (นวลตา อากาศ์ภะกุล, 2550: 67-68) ดังนี้

1. การสอนการใช้สารเสพติดอย่างถูกต้อง เพื่อป้องกันการใช้ในทางที่ผิดคล้าย ๆ กับการสอนเพศศึกษาเพื่อลดปัญหาการตั้งครรภ์ของเด็กวัยรุ่น และป้องกันการแพร่เชื้อโรคที่เกิดจากเพศสัมพันธ์ (Sexual Transmission Diseases)
2. การบำบัดรักษาโดยใช้เมทาโดนแบบระยะยาว (Methadone Maintenance Program) เป็นมาตรการลดอันตรายแบบหนึ่ง เพื่อลดความเสียหายจากการใช้สารเสพติดผิดกฎหมาย และความต้องการสารเสพติดผิดกฎหมาย
3. การจัดบริเวณ เช่น พื้นที่สาธารณะ ศูนย์บริการสาธารณสุข ศูนย์บริการหรือศูนย์บำบัดให้ผู้ติดยาเสพติดใช้เป็นที่พักพิง เพื่อลดอันตรายจากการทิ้งหรือชุกซ่อนอุปกรณ์ที่ใช้เสพยา โดยเฉพาะเข็มฉีดยาไว้ทั่วไปในที่สาธารณะ
4. การสอนวิธีล้างเข็มหรือแจกเข็มฉีดยา เป็นการลดความเสี่ยงในการส่งต่อเชื้อเอชไอวี (เอดส์) ตับอักเสบบ และโรคติดต่อทางเลือดอื่น ๆ
5. การให้การบำบัดรักษาในระบบสมัครใจ โดยไม่จำเป็นต้องจำกัดเวลาตลอดจนจำนวนครั้งที่เข้ารับการบำบัดรักษา
6. การขึ้นทะเบียนผู้ติดยาเสพติดที่ยังไม่ประสงค์จะเลิกใช้ยา พร้อมทั้งจ่ายเฮโรอีนให้ใช้เสพยาในสถานที่ เช่น ในประเทศเนเธอร์แลนด์
7. การออกใบอนุญาตจำหน่ายสารเสพติดบางประเภท เช่น กัญชา เพื่อลดการลักลอบจำหน่าย เช่น ในประเทศเนเธอร์แลนด์

8. ยกเลิกการห้ามสารเสพติดบางชนิด เช่น กัญชา กระท่อม

ในต่างประเทศพบว่า มีตัวอย่างประเทศที่นำแนวทางลดอันตรายจากการใช้สารเสพติด (Harm Reduction) มาใช้ได้แก่ เนเธอร์แลนด์ ออสเตรเลีย บราซิล สเปน สหรัฐอเมริกา เบลารุส เป็นต้น โดยมีตัวอย่างกิจกรรมในโครงการเพื่อลดอันตรายจากการใช้สารเสพติด (ปรัชญาณ นักพ็อน, 2548: 14) ดังนี้

1. โครงการแลกเปลี่ยนเข็ม (Needle-syringe Programming) เพื่อให้ผู้ใช้สารเสพติดด้วยวิธีการฉีดสามารถหาอุปกรณ์ในการฉีดสารเสพติดได้ง่ายขึ้น
2. การบำบัดรักษาโดยใช้ยาทดแทน (Drug Substitution Treatment) เช่น เมทาโดน
3. การให้ข้อมูล การศึกษาและการสื่อสาร (Information, Education and Communication: IEC) เป็นการให้ข้อมูลข่าวสารที่จะช่วยให้ผู้ใช้สารเสพติดหลีกเลี่ยงหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการฉีดสารเสพติดหรือพฤติกรรมเสี่ยงอื่น ๆ
4. การรักษาและดูแลที่เกี่ยวข้องกับเอชไอวีเพื่อให้ผู้เสพยาเสพติดที่ติดเชื้อเอชไอวีสามารถดูแลตัวเองได้

สำหรับประเทศไทยได้มีการนำมาตรการลดอันตรายจากการใช้สารเสพติดมาใช้โดยกำหนดชุดบริการไว้ทั้งสิ้น 10 ชุดได้แก่

1. การให้ความรู้เพื่อสร้างความเข้าใจ ความตระหนัก และการประเมินความเสี่ยงของตนเองรวมถึงทักษะการป้องกันการติดเชื้อเอชไอวี
2. การบำบัดรักษาสารเสพติดโดยใช้สารทดแทนระยะยาว (MMT)
3. การสนับสนุนให้ใช้เข็มและอุปกรณ์การฉีดที่สะอาด
4. การแจกถุงยางอนามัย
5. การให้การปรึกษาและตรวจหาการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์โดยสมัครใจ
6. การตรวจและรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์
7. การป้องกัน วินิจฉัยและรักษาวัณโรค
8. กิจกรรมกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน
9. การให้บริการรักษาด้านจิตเวชและการให้คำปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับสารเสพติด
10. การบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ รวมถึงกิจกรรมกลับสู่สังคมและป้องกันการเสพติดซ้ำ

แต่ทั้งนี้ในการดำเนินมาตรการลดอันตรายพบว่าการสนับสนุนทางการเมืองในด้านการลดอันตรายจากการใช้สารเสพติด และบริการลดอันตรายต่าง ๆ ยังถือว่ามีน้อยมากในประเทศไทย แม้จะมีการประกาศให้ใช้มาตรการดังกล่าวในระดับพื้นที่ โดยเฉพาะเรื่องของทัศนคติและความเข้าใจของบุคลากรในพื้นที่ เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่ปกครองและทหาร ผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานภาครัฐ และชุมชนบางส่วนที่ยังขาดการให้ความสำคัญ และเข้าใจมาตรการลดอันตรายจากการใช้สารเสพติด ซึ่งส่งผลต่อความร่วมมือในการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม

จากแนวคิดและมาตรการที่ใช้แก้ปัญหาสารเสพติดของประเทศไทยทั้งมาตรการทำสงครามยาเสพติด มาตรการผู้เสพคือ ผู้ป่วย มาตรการคืนคนดีสู่สังคม และมาตรการลดอันตรายจากการใช้สารเสพติด ล้วนเป็นมาตรการสำคัญในการแก้ปัญหาสารเสพติดที่ผ่านมา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการดำเนินการในทางปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาอย่างไม่เป็นจริงมากนัก นอกจากนี้ยังพบว่าการใช้มาตรการดังกล่าวมีทั้งข้อดี ข้อเสีย รวมถึงข้อจำกัดและผลกระทบอย่างชัดเจน ทั้งนี้จะมีการนำมาตรการการแก้ปัญหาสารเสพติดดังกล่าวมาใช้ในการวิเคราะห์ผลการศึกษและอภิปรายผลต่อไป

ส่วนที่ 2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์

จากการทบทวนงานวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ในประเทศไทย ยังไม่พบการศึกษาที่เป็นการศึกษาวิเคราะห์วาทกรรมในประเด็นสารเสพติด พบเพียงงานวิจัยจำนวน 5 เรื่อง โดยเป็นการศึกษาวาทกรรมในสื่อโฆษณาและประชาสัมพันธ์ประเภทเอกสารจำนวน 2 เรื่อง จากการวิเคราะห์ละครเวที 1 เรื่อง และการวิเคราะห์ข่าวจำนวน 2 เรื่อง โดยมีรายละเอียดดังนี้

รัชนิษฐ์ พงศ์อุดม (2548) ศึกษาการใช้ภาษาในวาทกรรมโฆษณาเครื่องสำอางและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ภาษาดังกล่าวกับการสร้าง ตอกย้ำและแสดงค่านิยมเกี่ยวกับความงาม ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์เก็บจากโฆษณาเครื่องสำอางที่ปรากฏอยู่ในนิตยสาร 2 ฉบับ คือ นิตยสารแอล 12 ฉบับ และนิตยสารดิฉัน 12 ฉบับ ตัวบทโฆษณามีจำนวนทั้งสิ้น 454 ชิ้นงาน ผลการวิจัยพบว่า กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในวาทกรรมโฆษณาเครื่องสำอางแบ่งเป็น 2 กลวิธีหลักๆ ได้แก่

1. กลวิธีทางอรรถศาสตร์ ประกอบด้วย การใช้คำกริยาแสดงสภาพความงาม การใช้คำพ้องน้ำหนักขยายคำกริยาดังกล่าว และการใช้คำปฏิเสธลักษณะที่ไม่สวยงามตามที่คนคิดของโฆษณา เน้นการบรรยายสภาพความงามเพื่อแสดงลักษณะที่ดีหรือไม่ดีของร่างกายส่วนต่าง ๆ

2. กลวิธีทางวจนปฏิบัติศาสตร์และปริเฉท ประกอบด้วย การใช้ภาพพจน์ที่มีกลวิธีย่อยคือ อุปลักษณ์ อุปมา และอุปพจน์ การกล่าวอ้าง ซึ่งแบ่งเป็นการกล่าวอ้างที่เป็นข้อเท็จจริง และการกล่าวอ้างที่เป็นข้อคิดเห็น การใช้คำถามวาทศิลป์ และการใช้มูลบท เน้นการทำงานเชิงจิตวิทยา โน้มน้าวใจ

โดยได้ชี้ว่าความคิดของคนในสังคมที่มีต่อลักษณะความงามให้คล้อยตามทัศนคติของผู้ผลิตเครื่องสำอางได้ โดยผู้อ่านหรือผู้บริโภคอาจไม่ทันสังเกตหรือเห็นข้อโต้แย้ง

จันทิมา เอี่ยมมานนท์ (2549) ศึกษาวาทกรรมเกี่ยวกับผู้ติดเชื้อเอดส์ในสังคมไทยตามแนวทางปฏิพันธวิเคราะห์ วัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจว่าผู้มีเชื้อเอดส์ถูกนำเสนออย่างไรในวาทกรรมสาธารณะและนำเสนอตนเองอย่างไรในวาทกรรมภายในชุมชน และเพื่อเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรมสาธารณะและวาทกรรมภายในชุมชน รวมทั้งภาษากับอุดมการณ์ในการนำเสนอผู้มีเชื้อเอดส์ ข้อมูลที่ใช้ในงานวิจัยเป็นข้อมูลเอกสารมาจากวาทกรรมสาธารณะที่สื่อโดยผู้มีเชื้อเอดส์และสื่อโดยบุคคลอื่นตั้งแต่ พ.ศ. 2527 - 2547 ส่วนข้อมูลภาคสนามเป็นข้อมูลบทสนทนาของมีเชื้อเอดส์ภายในชุมชน จากการศึกษาวิธีทางภาษาที่ใช้ พบว่า วิธีทางภาษาในวาทกรรมสาธารณะมี 3 วิธี ได้แก่ วิธีทางศัพท์ วิธีทางวจนปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรมและวิธีทางวาทศิลป์ที่ใช้สื่อความหมายด้านลบ และความหมายด้านบวกของผู้มีเชื้อเอดส์ ทางด้านการตีความภาษากับอุดมการณ์พบว่า อุดมการณ์วิทยาศาสตร์การแพทย์ ศาสนา การพัฒนา

ของรัฐและสิทธิมนุษยชนเป็นอุดมการณ์ที่แฝงอยู่และมีผลต่อการสื่อความหมายของผู้มีเชื้อเอชไอวี แตกต่างกันไปในวาทกรรม

รชยา บุญภิบาล (2542) ศึกษา การสื่อสารความหลากหลายทางเพศวิถี: วาทกรรมชายรักชายในละครเวทีไทยร่วมสมัย ตั้งแต่ พ.ศ.2528 - 2551 โดยการวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) ละครกรณีศึกษา 4 เรื่อง ได้แก่ 1. ฉันผู้ชายนะยะ (พ.ศ.2528) 2. This is my life, I love you. (พ.ศ.2542) 3. แก่นเขียวเปรี้ยวซ่าพวกเราเหล่าหาญ (พ.ศ.2545) และ 4. ที่รักของฉัน (พ.ศ.2551) ผลการศึกษาพบว่า วาทกรรมของตัวละครชายรักชายในบทละครเวทีไทยร่วมสมัยที่คัดสรรมาถูกสื่อสารผ่านองค์ประกอบทางการละคร 8 องค์ประกอบ คือ ประเภทและวิธีการนำเสนอของละคร แก่นเรื่อง โครงเรื่อง ลักษณะของตัวละคร ภาษาของตัวละคร การแต่งกายของตัวละคร ฉากและพื้นที่ รวมทั้งเพลง และดนตรีประกอบ โดยวาทกรรมชายรักชายมีการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคมที่ละครถูกสร้างขึ้นมา และสามารถจำแนกประเด็นการวิเคราะห์เชื่อมโยงกับเพศสภาพ เพศวิถี พื้นที่ทางสังคม และแนวคิดความรักและการใช้ชีวิตคู่ของตัวละคร ละครเวทีชายรักชายยุคปี พ.ศ. 2528 ตัวละครชายรักชายมีเพศสภาพเป็นผู้ชายที่มีเพศวิถีหลากหลายและเลื่อนไหลไปมา ตัวละครมักปกปิดอัตลักษณ์ของตน เนื่องจากถูกบีบคั้นกดดันจากสังคม และบุคคลในครอบครัว ด้านความรักและการใช้ชีวิตคู่ก็ต้องพบกับความผิดหวังและล้มเหลวเป็นส่วนใหญ่ หากละครยุคหลังตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 เป็นต้นมานั้น ตัวละครชายรักชายมีอัตลักษณ์ที่เปิดเผยชัดเจน และมีความหลากหลายทางเพศสภาพภายนอก ตัวละครมีพื้นที่ทางสังคมมากขึ้น โดยสามารถมีชีวิตครอบครัวและความรักที่ประสบความสำเร็จได้ วาทกรรมที่ละครทั้ง 4 เรื่อง พยายามสื่อสารคือตัวละครชายรักชายก็เปรียบเสมือนปุถุชนคนทั่วไป แต่ทุกคนก็เป็นปัจเจกบุคคลที่มีทางเลือกในการใช้ชีวิตเฉพาะของตน ซึ่งต่างก็ต้องการความรัก ความจริงใจ และความเข้าใจจากบุคคลรอบข้าง ทั้งที่เป็นคนในครอบครัว คนรัก กลุ่มเพื่อน และสิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างจากชายหญิงทั่วไป

เพ็ญญา คล้ายสิงห์โต (2553) การวิจัยนี้เป็นการศึกษาอุดมการณ์ทางเพศสภาพในพาดหัวข่าวอาชญากรรมในหนังสือพิมพ์ไทย: การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์รูปแบบภาษาที่ปรากฏในพาดหัวข่าวอาชญากรรมในระดับข้อความและระดับคำตามเพศผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ และเพื่อวิเคราะห์อุดมการณ์ทางเพศสภาพที่แฝงอยู่ในพาดหัวข่าวอาชญากรรม ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา คือ พาดหัวข่าวอาชญากรรมจำนวน 1,815 ข่าวจากหนังสือพิมพ์แนวประชานิยม 4 ชื่อฉบับ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ หนังสือพิมพ์ข่าวสด และหนังสือพิมพ์คมชัดลึก ในช่วงปี พ.ศ. 2549 และ พ.ศ. 2550 ผลการวิจัยมี 3 ส่วนได้แก่

1. ผลการศึกษาระดับของข้อความพบว่า พาดหัวข่าวอาชญากรรมมีรูปแบบโครงสร้างพาดหัวข่าวทั้งหมด 13 รูปแบบ รูปแบบโครงสร้างพาดหัวข่าวที่ปรากฏมากที่สุดในการนำเสนอพาดหัวข่าวอาชญากรรมของทุกกลุ่มคือ การนำเสนอเฉพาะเหตุการณ์ความรุนแรง รูปแบบโครงสร้างพาดหัวข่าวที่ปรากฏมากเป็นอันดับสองแสดงถึงการเลือกนำเสนอข้อมูลรองในอนุพากษ์แรกของพาดหัวข่าวต่างกันตามเพศผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ เช่น ในกรณีที่ข่าวผู้ชายกระทำความรุนแรงต่อผู้หญิง หนังสือพิมพ์เลือกนำเสนอข้อมูลกระบวนการตำรวจในรูปแบบโครงสร้าง “กระบวนการตำรวจ + ความรุนแรง” มากเป็นอันดับสอง และมีสัดส่วนมากกว่าข่าวกลุ่มอื่น

2. ผลการศึกษาระดับคำพบว่า ในกรณีอ้างถึงผู้ชาย หนังสือพิมพ์เลือกใช้ประเภทของคำ แทนบุคคลแตกต่างกันตามสถานะและเพศผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ ต่างกับการอ้างถึงผู้หญิงที่ หนังสือพิมพ์เลือกใช้คำแทนบุคคลประเภทเดียวกัน ไม่ว่าจะอยู่ในสถานะผู้กระทำหรือผู้ถูกกระทำ

3. จากรูปภาษาที่ต่างกันตามเพศผู้กระทำและผู้ถูกกระทำในข้อ 1. และ 2. สะท้อนให้เห็นว่า หนังสือพิมพ์ยังทำหน้าที่ตอกย้ำ ผลิตซ้ำอุดมการณ์ทางเพศสภาพในพาดหัวข่าวอาชญากรรม เช่น การตอกย้ำเรื่องคุณลักษณะพฤติกรรม บทบาททางเพศและอำนาจที่ไม่เท่าเทียมระหว่างผู้ชาย และผู้หญิง

สาธิตา ตระกูลโชคเสถียร (2553) ศึกษาการวิเคราะห์วาทกรรมในข่าวอาชญากรรมและการถอดรหัสข่าวอาชญากรรมโดยอาชญากร มีวัตถุประสงค์เพื่อ วิเคราะห์วาทกรรมในข่าวอาชญากรรมที่ปรากฏในสื่อมวลชนและการถอดรหัสความหมายในข่าวอาชญากรรม โดยอาชญากร โดยเลือก 3 กรณีศึกษา ได้แก่ ข่าวบุกจับปาร์ตี้สวิงกิ้ง ข่าวการทะเลาะวิวาทของนักเรียนอาชีวะ และข่าวการวิสามัญฆาตกรรมกลุ่มชาติพันธุ์ลัทธิลอบขนยาเสพติด โดยใช้การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ และการสัมภาษณ์เจาะลึกอาชญากรเป็นเครื่องมือหลักในการศึกษา ผลการศึกษาพบว่า วาทกรรมในข่าวอาชญากรรมได้รับอิทธิพลมาจากอุดมการณ์หลักในสังคมที่สื่อมวลชนนำมาใช้เป็นกรอบในการถ่ายทอดเหตุการณ์ไปสู่สาธารณะ ซึ่งจะแสดงให้เห็นกรอบในการรับรู้ที่สังคมมีต่อปรากฏการณ์นั้น ๆ ในลักษณะที่เป็นภาพแบบฉบับตายตัว นอกจากนี้ข่าวอาชญากรรมยังแสดงถึงบรรทัดฐานทางสังคมที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เพื่อให้บุคคลที่เป็นปกติมีอำนาจเหนือบุคคลที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน ดังนั้น การรายงานข่าวอาชญากรรมโดยสื่อมวลชนจึงเป็นปฏิบัติการทางวาทกรรมเพื่อธำรงรักษาอุดมการณ์หลัก และความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางสังคม

งานวิจัยที่กล่าวมาเป็นการศึกษาวาทกรรมตามแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการนำเสนออุดมการณ์ ความคิด ความเชื่อ และมีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมความคิด และชี้นำพฤติกรรมของคนในสังคม

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวาทกรรมเกี่ยวกับสารเสพติด: ปฏิบัติการทางสังคมและวัฒนธรรม ใช้แนวคิดหลักของการศึกษาคือ วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) หรือเขียนโดยย่อว่า CDA ซึ่งถือเป็นแนวคิดหนึ่งในการวิเคราะห์วาทกรรม ด้วยการใช้ความรู้ทางภาษาและสังคม วัฒนธรรมประกอบการวิเคราะห์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติและพัฒนาการของวาทกรรมเกี่ยวกับสารเสพติดในสังคมไทย และศึกษาปฏิบัติการของวาทกรรม ตัวบท และภาคปฏิบัติการทางสังคมและวัฒนธรรมของวาทกรรมตามแนวคิดของมิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault, 1970) และนอร์แมน แฟร์คลัฟ (Fairclough, 1995)

1. ประชากรที่ศึกษา

แหล่งข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้แบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1.1 แหล่งข้อมูลประเภทเอกสารวิชาการและเอกสารที่ไม่ใช่วิชาการ

แหล่งข้อมูลประเภทเอกสารวิชาการและเอกสารที่ไม่ใช่วิชาการ ประกอบด้วยเอกสารทางวิชาการ ได้แก่ หนังสือ ตำรา บทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของสารเสพติด และเอกสารที่ไม่ใช่เอกสารทางวิชาการโดยตรง ได้แก่ ข่าว ละครหรือภาพยนตร์ และบทเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับสารเสพติด โดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนมีนาคม พ.ศ. 2558 – มีนาคม พ.ศ. 2559

1.2 แหล่งข้อมูลประเภทบุคคล

แหล่งข้อมูลประเภทบุคคล ได้แก่ ผู้ใช้สารเสพติด ผู้ใช้สารเสพติดที่เข้าร่วมให้ข้อมูลในการศึกษาเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ตัวบทของวาทกรรม ปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรมและผลกระทบของวาทกรรมที่เกิดขึ้นนั้น คัดเลือกโดยการให้ข้อมูลผ่านแกนนำผู้ใช้สารเสพติดที่ทำงานในศูนย์ลดอันตรายจากการใช้สารเสพติด (Drop in center) ซึ่งเป็นสถานที่ให้บริการของภาคประชาสังคมสำหรับผู้บริโภคสารเสพติด เพื่อให้ช่วยคัดเลือกผู้ที่เหมาะสมเข้าร่วมในการสัมภาษณ์ โดยผู้ใช้สารเสพติดที่สนใจจะเข้าร่วมต้องผ่านการตรวจสอบคุณสมบัติจากผู้วิจัย โดยเป็นผู้บริโภคสารเสพติดที่ไม่มีปัญหาจิตเวช หรืออยู่ในระหว่างตั้งครรภ์ และไม่เคยร่วมงานวิจัยที่มีลักษณะใกล้เคียงกันในระยะ 6 เดือนที่ผ่านมา หากมีคุณสมบัติตรงตามที่กำหนดไว้จะดำเนินการนัดหมาย วัน เวลา สถานที่สำหรับการสัมภาษณ์ และดำเนินการเก็บข้อมูลระหว่างเดือนมีนาคม พ.ศ. 2558 – มีนาคม พ.ศ. 2559

2. เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เพื่อศึกษาการประกอบสร้างหรือการผลิตวาทกรรมเกี่ยวกับสารเสพติดว่าเป็นมาอย่างไร รูปแบบตัวบทของวาทกรรมเกี่ยวกับสารเสพติดมีอะไรบ้าง การปฏิบัติการของวาทกรรม ลักษณะของตัวบท และภาคปฏิบัติการทางสังคมและวัฒนธรรมของวาทกรรมเกี่ยวกับสารเสพติดเป็นอย่างไรนั้น ผู้วิจัยเลือกใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลดังนี้

2.1 การศึกษาข้อมูลประเภทเอกสาร (Documentary method) ประกอบด้วย เอกสารทางวิชาการและเอกสารที่ไม่ใช่เอกสารวิชาการโดยตรง

2.1.1 เอกสารทางวิชาการ ได้แก่ การค้นคว้าหนังสือ เอกสารวิชาการที่เผยแพร่ ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของสารเสพติดเริ่มจากการค้นหาผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ออนไลน์ ด้วยการค้นหาผ่านคำสำคัญ คือ ประวัติศาสตร์สารเสพติด แล้วนำไปสู่การค้นหาต้นฉบับของหนังสือหรือเอกสารวิชาการนั้น

2.1.2 เอกสารที่ไม่ใช่เอกสารวิชาการโดยตรง ได้แก่ การค้นหาข่าวที่เสนอประเด็นเกี่ยวกับสารเสพติด ใช้การค้นหาผ่านหนังสือพิมพ์ออนไลน์ โดยคัดเลือกหนังสือพิมพ์ที่มียอดจำหน่ายสูงในประเทศหรือที่มียอดการเข้าดูจำนวนมากในสื่อออนไลน์ การค้นหาละครหรือภาพยนตร์และบทเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับสารเสพติดใช้การค้นหาผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ออนไลน์ ด้วยการค้นหาผ่านคำสำคัญ คือ สารเสพติด

2.2 การสัมภาษณ์ การศึกษาครั้งนี้ใช้การสัมภาษณ์ข้อมูลจากผู้ใช้สารเสพติด 2 รูปแบบ คือ การสนทนากลุ่ม (focus group) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.2.1 การสนทนากลุ่ม (focus group) ในการศึกษาครั้งนี้เพื่อจะให้เห็นถึงการทำงานหรือการปฏิบัติการของวาทกรรมได้อย่างชัดเจนที่สุด จึงได้มีการคัดเลือกตัวบทเพื่อมาศึกษาและวิเคราะห์ โดยได้ตัวบทมาจากการสนทนากลุ่มกับผู้ใช้สารเสพติดจำนวน 8 คน เพื่อคัดเลือกตัวบทที่เหมาะสม โดยใช้คำถามในการสนทนากลุ่มคือ “คำเรียก คำพูดที่ถูกกล่าวถึงกลุ่มผู้ใช้สารเสพติดที่คุณคิดว่า ถูกเรียกหรือถูกพูดถึงบ่อย ๆ และมีผลต่อการดำเนินชีวิตของคุณคืออะไร” ผลจากการสนทนากลุ่มพบวาทกรรมหลักที่ผู้ใช้สารเสพติดถูกเรียกหรือพูดถึงบ่อย ๆ และมีผลต่อการดำเนินชีวิตของพวกเขา 4 ตัวบท ได้แก่ 1. ขี้ยา/ขี้มอม/อาชญากร 2. หมาเคยกินขี้ยังงี้ก็เลิกไม่ได้ 3. คีนคนดีสู้สังคม และ 4. ผู้เสพคือ ผู้ป่วย

2.2.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ผู้วิจัยนำ 4 ตัวบทมาศึกษาและใช้การวิเคราะห์ปฏิบัติการเชิงภาษา ด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึกในผู้ใช้สารเสพติดจำนวน 15 คน โดยใช้คำถามหลักคือ

1. รู้สึกอย่างไรเมื่อได้ยินคนพูดถึงว่า ...1. ขี้ยา/ขี้มอม/อาชญากร 2. หมาเคยกินขี้ยังงี้ก็เลิกไม่ได้ 3. คีนคนดีสู้สังคม และ 4. ผู้เสพคือ ผู้ป่วย
2. คำเหล่านั้นเกิดขึ้นมาได้อย่างไร
3. คิดว่าคนที่พูดเหล่านั้นคิดอย่างไรกับคำหรือการพูดอย่างนี้
4. คุณคิดและรู้สึกอย่างไรกับคำหรือการพูดสิ่งเหล่านี้
5. คำเหล่านั้นส่งผลกับชีวิตคุณอย่างไร

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยนี้เสนอใน 3 ประเด็น คือ 1. การวิเคราะห์ภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมที่ศึกษาว่า ก่อนที่จะเกิดวาทกรรมนั้น ๆ ผ่านกระบวนการประกอบสร้างหรือการผลิตวาทกรรมมาอย่างไร 2. การวิเคราะห์ตัวบท เป็นการวิเคราะห์รูปภาพภาษาที่ใช้ในวาทกรรม 3. การวิเคราะห์ภาคปฏิบัติการทางสังคมและวัฒนธรรม การวิเคราะห์แต่ละประเด็นสรุปพอสังเขปดังนี้

1. การวิเคราะห์ภาคปฏิบัติการทางวาทกรรม โดยวิเคราะห์และสืบค้นข้อมูลจากเอกสารวิชาการและเอกสารที่ไม่ใช่วิชาการโดยตรงว่าก่อนที่จะเกิดวาทกรรมนั้น ๆ ตัวบทผ่านกระบวนการประกอบสร้างหรือการผลิตจากประวัติศาสตร์ แนวนโยบายของรัฐหรือแนวทางการสื่อสารในสังคมอย่างไร การประกอบสร้างตัวบทนั้นมีความเป็นมาอย่างไร

2. การวิเคราะห์ตัวบท เป็นการวิเคราะห์รูปภาพและกลวิธีทางภาษาที่ใช้ใน วาทกรรม โดยในระดับตัวบท (text) ใช้การวิเคราะห์ภาษาตั้งแต่การเลือกใช้คำศัพท์ การเลือกโครงสร้างประโยคแบบต่าง ๆ องค์ประกอบตัวบท ตลอดจนการตีความหมาย ที่จะช่วยอธิบายความคิดบางอย่างที่แฝงอยู่ในวาทกรรม การวิเคราะห์ภาษามีดังนี้

2.1 การเลือกใช้คำศัพท์เพื่อสื่อความหมายและแสดงความคิด

2.2 การใช้มูลบท (presupposition manipulation) เป็นการใช้ภาษาสื่อข้อความที่ทำให้เข้าใจได้โดยนัยว่ามีข้อความอื่น ๆ หรือมีเหตุการณ์บางอย่างปรากฏหรือเกิดขึ้นมาก่อนหน้าแล้ว หรือมีความคิดและเจตนาบางอย่างแฝงอยู่ในข้อความตัวบท

3. การวิเคราะห์ภาคปฏิบัติการทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นการวิเคราะห์บริบทหรือปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์กับตัวบทจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้สื่อสารเสพติด

บทที่ 4

ผลการศึกษา

ในบทนี้จะเป็นการนำเสนอผลการวิจัยวาทกรรมประเด็นสารเสพติดเป็น 3 ประเด็น คือ

1. การศึกษาภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมที่ศึกษาว่า ก่อนที่จะเกิดวาทกรรมนั้น ๆ ผ่านกระบวนการประกอบสร้างหรือการผลิตวาทกรรมอย่างไร
2. การศึกษาตัวบท
3. การศึกษาภาคปฏิบัติการทางสังคมและวัฒนธรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. กระบวนการประกอบสร้างหรือการผลิตวาทกรรม

จากการทบทวนเอกสารวิชาการพบข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติดในประเทศไทย ที่นำมาสู่การประกอบสร้างหรือการผลิตวาทกรรมเกี่ยวกับสารเสพติดสรุปได้ดังนี้

1.1 ประวัติและพัฒนาการของการใช้สารเสพติดในประเทศไทย

รากฐานของสารเสพติดเริ่มจาก ผิ่น ที่ชาวอาหรับได้นำเข้าสู่ประเทศจีนในศตวรรษที่ 7 ต่อมาในศตวรรษที่ 17 ชาวเขาที่อาศัยอยู่ทางตอนใต้ของจีนได้มีการปลูกและเสพผิ่นเกิดขึ้นสำหรับประเทศไทยเริ่มขึ้นในสมัยกรุงสุโขทัยจากการเริ่มมีการติดต่อค้าขายทางเรือกับประเทศจีน การค้าผิ่นก็เริ่มแพร่หลาย ทั้งนี้ ปรากฏข้อมูลเกี่ยวกับการเสพผิ่นขึ้นเป็นครั้งแรกในสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยปรากฏเป็นการกล่าวถึงการเสพผิ่นที่เป็นปัญหาแล้วนำมาสู่การบัญญัติบทลงโทษของการเข้าไปเกี่ยวข้องกับผิ่นของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ในพระอัยการลักษณโจรกรรมว่า “...81 มาตราหนึ่ง ผู้เสพผิ่น กินผิ่น ขายผิ่นนั้น ให้ลงพระอาญาจหนักหนา ธิบริราชบาทว์ให้สิ้นเชิง ทะเวนบก 3 วัน ทะเวนเรือ 3 วัน ให้จำคุกขังไว้กว่าจะอดได้ ถ้าอดได้แล้วให้เรียกเอาทานบนแก่ตัวญาติพี่น้องไว้ แล้วจึงปล่อยผู้สูบผิ่น กินผิ่นออกจากโทษ...” และยังมีข้อมูลที่กล่าวถึงที่มาของการบัญญัติบทลงโทษว่ามาจากผู้เสพผิ่นแล้วเกิดปัญหา ผู้เสพหมกมุ่นกับการเสพจนไม่ทำมาหากิน ทหารที่เสพก็ไม่มีการรบเป็นทีโจษกันทั่ว ดังนั้นเพื่อไม่ให้เกิดการปัญหาจากการเสพอีกจึงกำหนดโทษให้เห็นชัดเจนว่า “ผิ่นเป็นสิ่งไม่ดี ใครยุ่งเกี่ยวใครเสพต้องได้รับโทษหนัก”

ต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ยังปรากฏข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการค้าและการเสพผิ่นที่ยังก่อให้เกิดปัญหา โดยพบการบัญญัติกฎหมายเพื่อลงโทษเกี่ยวกับผิ่นอย่างต่อเนื่องอีก 3 ฉบับ คือ พระราชบัญญัติห้ามไม่ให้ซื้อผิ่น ขายผิ่น สูบผิ่น จ.ศ. 1173 (พ.ศ. 2354) พระราชกำหนดห้ามสูบผิ่น จ.ศ. 1181 (พ.ศ. 2362) และประกาศเพิ่มเติมห้ามมิให้ลักจำหน่ายผิ่นและสูบผิ่น จ.ศ. 1182 (พ.ศ. 2363) ต่อมา การแพร่หลายของผิ่นยังมีมากขึ้นสืบเนื่องจากการค้าระหว่างไทยและจีนที่เจริญรุ่งเรือง ซึ่งเป็นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงเกิดพระราชบัญญัติเรื่องผิ่นและสักเลข จ.ศ. 1186 (พ.ศ. 2367) ห้ามการค้าขายและการสูบผิ่น มีการกวาดล้างจับกุมโดยเคร่งครัด

ทำให้เกิดพฤติกรรมกำลักอบสูบและการลักลอบขาย ทำให้ฝิ่นเริ่มหายากมากขึ้น ราคาขายสูงขึ้น จะเห็นได้ว่าข้อมูลที่ปรากฏในประวัติศาสตร์เกี่ยวกับสารเสพติดนี้เป็นมุมของปัญหาและใช้การกำหนดบทลงโทษผู้เกี่ยวข้องเพื่อแก้ไขปัญหา

ในปี พ.ศ. 2463 (ค.ศ. 1887) ในช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เกิดพัฒนาการด้านการผลิตสารเสพติดในต่างประเทศโดยเอเดเลียน (Edeleno) นักวิทยาศาสตร์ชาวเยอรมันได้สังเคราะห์สารเสพติดตัวใหม่ขึ้นมาชื่อว่า แอมเฟตามีน (Amphetamine) ในรูปของแอมเฟตามีนซัลเฟต (Amphetamine Sulfate) และในปี พ.ศ. 2431 (ค.ศ. 1888) นักวิทยาศาสตร์ชาวญี่ปุ่นก็สามารถสังเคราะห์อนุพันธ์ของแอมเฟตามีนได้อีกตัวหนึ่งคือ เมทแอมเฟตามีน (Methamphetamine)

ในปี พ.ศ. 2465 มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษฉบับแรกของประเทศไทย ซึ่งมีสาระสำคัญเพื่อปราบปรามการแพร่กระจายของฝิ่นและโคเคนที่เริ่มแพร่ระบาดมาตั้งแต่ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 พร้อม ๆ กับการร่วมนับกับชาติยุโรป ทั้งนี้ ในต่างประเทศปัญหาการเสพยาเสพติดก็เกิดขึ้นไม่แตกต่างกัน แนวทางการแก้ปัญหา ก็เป็นการกำหนดบทลงโทษเช่นเดียวกัน บัญญัติยาเสพติดให้โทษฉบับแรกของประเทศไทยที่กำหนดขึ้นนั้นได้อ้างถึงพันธกรณีของสยามประเทศตามอนุสัญญาห้ามอนสุสัญญาฝิ่นระหว่างประเทศ ณ กรุงเฮก (Hague International Opium Convention) โดยประเทศคู่สงครามหลังสงครามโลกครั้งที่ 1

พ.ศ. 2475 ราชอาณาจักรสยามเปลี่ยนรูปแบบการปกครองประเทศจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไปเป็นราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ มีระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา ในปี พ.ศ. 2477 เริ่มรัชสมัยรัชกาลที่ 8 สยามประเทศประกาศใช้พระราชบัญญัติกัญชาในปีเดียวกันนี้ ก่อนประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นประเทศมหาอำนาจยักษ์ใหญ่ของโลกเสียอีก โดย 3 ปีต่อมา (พ.ศ. 2480 (ค.ศ. 1937) รัฐบาลสหรัฐจึงได้ประกาศใช้กฎหมายห้ามเสพยาและจำหน่ายกัญชาฉบับแรกในประเทศสหรัฐอเมริกาโดยกฎหมายภาษีกัญชา ค.ศ. 1937 (Marihuana Tax Act) ซึ่งการผ่านกฎหมายฉบับนี้ถูกดำเนินการวางแผนโดยแฮร์รี อันสลิงเกอร์ (Harry Anslinger) ผู้อำนวยการของสำนักงานปราบปรามยาเสพติดกลาง (Federal Bureau of Narcotics)

พ.ศ. 2486 รัฐบาลไทยประกาศใช้พระราชบัญญัติพืชกระท่อม โดยห้ามการเสพยาปลูก นำเข้า ส่งออก ครอบครอง ซื้อ ขาย ให้ แลกเปลี่ยนกับผู้ใด โดยเป็นการคุ้มครองสุขภาพของประชาชนจึงสมควรควบคุมพืชกระท่อมอันเป็นสิ่งให้โทษแก่ผู้เสพยา ทั้ง ๆ ที่ในทางเภสัชศาสตร์แล้ว พืชกระท่อมเป็นพืชพื้นบ้าน หากใช้ในปริมาณน้อยก็มีประโยชน์ออกฤทธิ์กระตุ้นต่อสมองและจิตประสาท สำหรับผู้ต้องตรากตรำทำงานหนักมากจนเกิดอาการปวดเมื่อยรุนแรง รู้สึกเหนื่อยล้า เป็นต้น

ในปี พ.ศ.2489 เริ่มรัชสมัยรัชกาลที่ 9 และในปี พ.ศ. 2499 (ค.ศ. 1951) ในสมัยที่ เฮนรี เอส ทรูแมน ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีของประเทศสหรัฐอเมริกา เกิดมีการแสดงความ คิดเห็นกันว่า กฎหมายยาเสพติดนั้นผ่อนปรนเกินไป วิธีการเดียวที่จะยับยั้งการกระทำความผิดตาม กฎหมายนี้ได้คือ ใช้การตัดสินโทษขั้นต่ำเด็ดขาด แต่ทว่ากลับถูกเนติบัณฑิตยสภาอเมริกัน (American Bar Association) และสมาคมแพทย์อเมริกัน (American Medical Association) วิพากษ์วิจารณ์อย่างมากจากการที่เน้นให้ความสำคัญกับการลงโทษยิ่งกว่าการบำบัดและฟื้นฟูสภาพผู้ ติดยาเสพติด และเกิดมีการบังคับใช้กฎหมายควบคุมสารเสพติดในสหรัฐอเมริกา (Narcotic Control Act) ซึ่งตรงกับสมัยที่จอมพลป.พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แม้กฎหมายฉบับนี้จะ กำหนดบทลงโทษที่เข้มงวดรุนแรง แต่การเสพยาเสพติดในประเทศสหรัฐอเมริกากลับเพิ่มขึ้นอย่าง มาก

พ.ศ. 2540 (ค.ศ. 1961) ระหว่างที่จอห์น เอฟ. เคนเนดี ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี ของประเทศสหรัฐอเมริกา ส่วนจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของประเทศไทย มีการลงนามในอนุสัญญาเดี่ยวว่าด้วยยาเสพติด ค.ศ. 1961 (Single Convention on Narcotic Drugs) อนุสัญญานี้ ได้จัดระบบเป็นครั้งแรกในการตั้งกฎเกณฑ์ที่เป็นสากลอย่างถาวร ในการ ควบคุมกัญชา โคเคน และยาเสพติดในตระกูลฝิ่น โดยมาตรา 36 เรียกร้องให้ประเทศที่ลงนามใน อนุสัญญาฯ กำหนดให้ “การเพาะปลูก การผลิต การผลิตด้วยเครื่องจักร การสกัด การเตรียมการ การมีไว้ในครอบครอง การนำเสนอ การเสนอขาย การจำหน่าย การซื้อ การขาย การนำส่ง ไม่ว่าจะ เป็นการตกลงประเภทใด การส่งผ่าน การขนส่ง การนำเข้า การส่งออกของยาเสพติดขัดต่อบทบัญญัติ ของอนุสัญญา” ตลอดจน “การเข้าร่วมระหว่างประเทศ การสมรู้ร่วมคิดที่จะกระทำหรือพยายามที่จะ กระทำความผิดใดความผิดหนึ่ง และการเตรียมการตลอดจนการปฏิบัติการทางการเงินที่เกี่ยวข้องกับ ความผิดที่กล่าวถึงในมาตรานี้” เป็นความผิดทางอาญา

พ.ศ. 2512 สมัยจอมพลถนอม กิตติขจร ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของประเทศไทย โครงการหลวงซึ่งเป็นโครงการส่วนพระองค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สำหรับส่งเสริมการ ปลูกพืชเมืองหนาวแก่ชาวเขาเพื่อทดแทนรายได้จากการปลูกฝิ่น เริ่มดำเนินการเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการ อนุวัติตามอนุสัญญาว่าด้วยยาเสพติด ค.ศ. 1961 โดยได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลสหรัฐ ในรูปแบบของความช่วยเหลือที่หลากหลาย เพื่อควบคุมมิให้มีการผลิตเฮโรอีนจากดินแดนสามเหลี่ยม ทองคำ ส่งไปจำหน่ายยังตลาดปลายทางในประเทศสหรัฐอเมริกา

พ.ศ.2514 ที่กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย ระหว่างที่ริชาร์ด เอ็ม นิกสัน ดำรง ตำแหน่งประธานาธิบดีของประเทศสหรัฐอเมริกา และจอมพลถนอม กิตติขจร ดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีของประเทศไทย อนุสัญญานี้ขยายการควบคุมสารออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท ระหว่างประเทศให้กว้างขึ้น โดยรวมถึงยาระงับประสาท (sedatives) สารกระตุ้นประสาท (stimulants) และสารออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาทชนิดหลอนประสาท (psychedelics) โดยใช้ระบบ จำแนกเช่นเดียวกับอนุสัญญาว่าด้วยยาเสพติด โดยแบ่งสารดังกล่าวเป็น 4 ประเภท พิจารณาจาก ระดับการพึ่งพาและคุณค่าทางการรักษาที่หลากหลาย ดังนี้

ประเภท 1 รวมถึงสารที่ถือว่ามีอันตราย ซึ่งเป็นภัยร้ายแรงต่อสาธารณสุขและไม่มีคุณค่าทางการแพทย์ ตัวอย่าง ปัจจุบันของสารประเภทนี้คือ LSD MDMA หรือยาอี

ประเภท 2 รวมถึงสารกระตุ้นประสาทหลายชนิดที่มีคุณค่าทางการแพทย์เพียงเล็กน้อย ส่วนมากมีแอมเฟตามีนเป็นหลัก รวมถึงยาระงับปวดต่าง ๆ (analgesics)

ประเภท 3 รวมถึงยาคลายกังวล (บาร์บิทูเรต (barbiturates) เป็นหลัก) ที่ออกฤทธิ์เร็วหรือปานกลางซึ่งถูกใช้ในทางที่ผิดอย่างรุนแรง แต่มีประโยชน์ทางการแพทย์

ประเภท 4 รวมถึงยาคลายกังวลที่มีฤทธิ์อ่อน ยานอนหลับ (hypnotics) และยาคลายเครียด (anxiolytics) ซึ่งมีศักยภาพต่ำในการทำให้ติดและมักใช้ในการบำบัดรักษา

อนุสัญญาฉบับนี้อ่อนุญาตให้ประเทศต่าง ๆ ยกเว้นโทษจำคุกได้โดยออกคำสั่งให้เข้ารับการรักษา การติดตามการรักษา การฟื้นฟูสภาพ และ/หรือโครงการรับผู้กระทำผิดคืนสู่สังคม (social reintegration programs) การเปลี่ยนแปลงนโยบายจากการเน้นที่การคุมขัง ไปเป็นการฟื้นฟูสภาพผู้ติดยาเสพติด

พ.ศ. 2515 (ค.ศ. 1972) มีการแก้ไขเพิ่มเติมอนุสัญญาว่าด้วยยาเสพติด (The 1972 Protocol Amending the Single Convention on Narcotic Drugs) โดยเหตุที่ตัวบทของอนุสัญญาว่าด้วยยาเสพติด ค.ศ. 1961 มีแต่บทลงโทษทางอาญา แต่บทบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม อนุญาตให้มีการทดแทนการลงโทษผู้ติดยาเสพติดด้วยการบำบัด การให้ความรู้ การดูแลหลัง การบำบัด การฟื้นฟูสภาพ และการกลับคืนสู่สังคม

ต่อมาปี พ.ศ. 2529 (ค.ศ. 1986) นักประสาทสรีรวิทยาและศาสตราจารย์เกียรติคุณด้านการแพทย์เชิงทดลอง Dr. Michel Jouvet พัฒนาสารส่งเสริมความตื่นตัว (Wakefulness-promoting agent หรือ eugeroic) ซึ่งเป็นยาชนิดหนึ่งที่ทำให้ความตื่นตัวและความระแวดระวังดีขึ้นอย่างจำเพาะเจาะจง ถูกใช้ในการรักษาการนอนหลับผิดปกติ อาการง่วงในเวลากลางวันมากเกินไป และภาวะง่วงเกิน (narcolepsy) เป็นหลัก นอกจากนี้ยังใช้เพื่อสู้กับความล้าและภาวะง่วงงุน (lethargy) และเพื่อเพิ่มแรงจูงใจและผลิตภาพ (productivity) ด้วยสารส่งเสริมความตื่นตัวทำงานโดยเพิ่มการทำงานของระบบสารเคมีที่เรียกว่าสารสื่อประสาทในสมองกลุ่มแคทีคอลามีน (อะดรีนาลีน โดปามีน ฮิสตามีน และโอเรซิน) เป็นหลัก สำหรับ Eugeroic ตัวต้นแบบคือ โมดาฟินิล (modafinil) ส่วนยาตัวอื่น ๆ รวมถึงอะดราฟินิล (adrafinil) และ อาร์โมดาฟินิล (armodafinil) ความแตกต่างที่สำคัญระหว่างยาเหล่านี้ กับสารกระตุ้นในกลุ่มแอมเฟตามีน (ATS) คือ สารส่งเสริมความตื่นตัว จะกระตุ้นเซลล์ประสาทในวงจรความตื่นตัวที่อยู่ในสมองส่วนไฮโปทาลามัสเป็นหลักอย่างจำเพาะเจาะจง แตกต่างจากการกระตุ้นเซลล์ประสาทไปทั่ว โมดาฟินิลถูกพัฒนาขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศฝรั่งเศสพร้อมกับการประดิษฐ์สารประกอบชุดเบนซีไฮดริลซัลฟินิล ในช่วงปลายทศวรรษ ค.ศ. 1970 - 1979 โดยมีอะดราฟินิลรวมอยู่ด้วย ต่อมาได้พัฒนาโมดาฟินิล ซึ่งเป็นสารที่เปลี่ยนแปลงจากอะดราฟินิลขึ้นมา มีการศึกษาเสนอแนะว่า โมดาฟินิลไม่มีศักยภาพทำให้ติดยาในบุคคลทั่วไป ผลจากการพัฒนาดังกล่าวเป็นสาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้สารกระตุ้นในกลุ่มแอมเฟตามีน (ATS) ไม่แพร่ระบาดกลายเป็นปัญหาใหญ่ในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ดังที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ณ ขณะนี้

จากนั้นวันที่ 23 กรกฎาคม 2539 ในสมัยนายเสนาะ เทียนทอง ดำรงตำแหน่ง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ในรัฐบาลนายบรรหาร ศิลปะอาชาเป็นนายกรัฐมนตรี มีการพิจารณาเปลี่ยนประเภทของสารกระตุ้นในกลุ่มแอมเฟตามีน (ATS) จากวัตถุออกฤทธิ์ใน ประเภท 2 ตามพระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. 2518 มาเป็นยาเสพติดให้ โทษชนิดร้ายแรงในประเภท 1 ตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข ฉบับที่ 135 (2539) เรื่องระบุชื่อ และประเภทยาเสพติดให้โทษตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522

ในปี พ.ศ. 2539 มีการยกระดับความสำคัญของสารกระตุ้นในกลุ่มแอมเฟตามีน (ATS) จากที่เคยถูกจัดอยู่ในประเภทของวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาทเช่นเดียวกับอารยประเทศ ในทางสากลให้ขึ้นเป็นยาเสพติดให้โทษชนิดร้ายแรงในประเภท 1 นโยบายดังกล่าวกลับก่อให้เกิด ปัญหาต่อสังคมไทยในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากข้อเท็จจริงที่พบว่าบุคคลส่วนใหญ่ที่อยู่ใน เรือนจำหรือทัณฑสถานส่วนใหญ่มิมีบทบาทเกี่ยวข้องในระดับล่างสุดของกระบวนการค้ายาเสพติด

ยิ่งไปกว่านั้น จากสถิติในปัจจุบันของกรมราชทัณฑ์และกรมคุมประพฤติพบว่า กว่าร้อยละ 90 ของผู้ถูกจับกุมดำเนินคดีและต้องโทษจำคุกในคดียาเสพติด ตลอดจนถูกบังคับให้ต้อง พ้นพสุสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ล้วนถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดเกี่ยวกับสารกระตุ้นในกลุ่มแอมเฟตามีน (ATS) ขณะเดียวกันในบริบทสถานการณ์ปัจจุบันของสังคมที่สารดังกล่าวแพร่กระจายเข้าไปใน หมู่คนจำนวนมาก (mass) มิใช่คนที่เสพเท่านั้นที่เป็น “เหยื่อ” ของขบวนการค้าสารกระตุ้นในกลุ่ม แอมเฟตามีน (ATS) แม้แต่คนที่ไม่ได้เสพหรือไม่ได้จำหน่าย แต่บังเอิญต้องเข้าไปอยู่ในสถานการณ์ที่ ถูกทำให้เป็นผู้กระทำผิด ก็อาจตกเป็นเหยื่อได้ด้วยเช่นกันจากการถูกล่วงละเมิดต่อชีวิต อิศรภาพ และทรัพย์สินจากผู้มีอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมดังที่ปรากฏอย่างดาษดื่นจนเกิน ความควบคุมและส่งผลกระทบต่อสังคมต่าง ๆ ต่อสังคมโดยกว้างขวางทั้งฝั่งลึกจนไม่สามารถแก้ไขได้อย่าง

1.2 การสื่อสารเรื่องสารเสพติดและผู้เสพสารเสพติดในสังคมไทย

การทบทวนรูปแบบการสื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับสารเสพติดและผู้เสพสารเสพติดใน สังคมไทยผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยการสืบค้นข่าวที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติดและผู้เสพสารเสพติด และบท ละคร

1.2.1 การเสนอข่าวเกี่ยวกับสารเสพติด

ผู้วิจัยได้คัดเลือกประเด็นข่าวที่น่าสนใจจากการสืบค้นเป็นตัวอย่างจำนวน 11 เรื่อง ดังนี้ (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 แสดงตัวอย่างประเด็นข่าวที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติดและผู้เสพสารเสพติด

ประเด็นข่าว	ข้อมูลที่สื่อสาร
<p>14 มิถุนายน 2558 จับแล้วพ่อคดียาตีลูก อ่างภาพหลอน จับได้แล้วไอ้คั้งเมายาบ้าตีลูกสาววัย 1 ขวบเจียนตาย หลังก่อเหตุ หนีไปกบดานที่บ้านญาติในลพบุรี นายวรรณะ ให้การยอมรับว่า เป็นผู้ลงมือตีลูกสาวของตนเองจริง เนื่องจากโมโหภรรยาที่ กลับบ้านไม่ตรงเวลา ซึ่งขณะที่อยู่ที่บ้านกับลูกเพียงลำพัง มีอาการ</p>	<p>สารเสพติดคือ สิ่งไม่ดี เลวร้าย</p>

ตารางที่ 1 แสดงตัวอย่างประเด็นข่าวที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติดและผู้เสพสารเสพติด (ต่อ)

ประเด็นข่าว	ข้อมูลที่สื่อสาร
<p>ประสาทหลอนคล้ายกับได้ยินเสียงคนมาอยู่ในบ้าน จึงถามลูกสาว ทว่าลูกสาวพูดไม่รู้เรื่องจึงคว้าไม้แขวนเสื้อตีลูก โดยจำไม่ได้ว่าตีไปมากน้อยแค่ไหน นายวรรณะยอมรับว่าเสพยาบ้ามานานแล้ว เสพวันละ 2 - 3 เม็ด แล้วแต่มีเงินซื้ออย่างน้อย ส่วนวันเกิดเหตุซึ่งเป็นวันเกิดของตนไม่ได้เสพยา แต่ไปดื่มเหล้าจนเมามาก เกิดอาการประสาทหลอน บวกกับหึ่งหวงภรรยาเกรงว่าจะนอกใจ จึงระบายอารมณ์ไปที่ลูก</p> <p>สรุปประเด็นข่าวจากกระบอกตอทคอม รายละเอียดข่าวจากรายการเรื่องเล่าเช้านี้ ทางไทยทีวีสีช่อง 3 (ที่มา: http://hilight.kapook.com/)</p>	
<p>26 มิถุนายน 2558</p> <p>ยาบ้า ปีศาจที่ถูกสร้าง? โทษทัณฑ์ร้ายแรงสำหรับคนจนกับสภาพคุกใกล้แตก โดย มุทิทา เชื้อซัง</p> <p>“รักในหลวง ห่วงลูกหลาน ร่วมกันต้านยาเสพติด”</p> <p>“ยาเสพติด เป็นภัยต่อชีวิต เป็นพิษต่อสังคม”</p> <p>“ยาเสพติด คนกินตาย คนขายติดคุก”</p> <p>คำขวัญเหล่านี้เป็นสิ่งคุ้นหูราวกับเพลงชาติไทยก็ว่าได้ เพราะปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาใหญ่มายาวนาน รัฐบาลหลายชุดตลอดหลายทศวรรษต่างมีความพยายามจัดการปัญหาด้วยความเด็ดขาด ขึ้นเรื่อยๆ แต่ก็ยังไม่ประสบผล สำเร็จ ผลลัพธ์อีกด้านที่เราอาจมองข้ามไปคือเรือนจำซึ่งต้องรองรับผู้ต้องหาคดียาเสพติดที่เพิ่มขึ้น มหาศาลจากมาตรการทางกฎหมายที่เข้มข้น ตัวเลขนักโทษไม่มีที่ท่าลด ลงขณะที่ยาเสพติดก็ยังแพร่ระบาดเช่นเดิม ท่านทราบหรือไม่ว่าปัจจุบันสภาพในเรือนจำของประเทศไทยนั้นแออัดเป็นอันดับ 6 ของโลก คุกไทยมีขีดความสามารถที่จะรองรับนักโทษได้ราว 160,000 คน แต่ปัจจุบันมีนักโทษทั้งหมดเกินกว่า 300,000 คนแล้ว ในจำนวนนี้ร้อยละ 60 - 70 เป็นคดียาเสพติด เป็นเช่นนี้ทั้งคุกหญิงคุกชาย และความแออัดยัดทะนานนั้นเองทำให้คุณภาพชีวิตผู้ต้องขังตกต่ำอย่างมาก</p> <p>“มันยิ่งกว่าปลากะปองอีก มันหมดศักดิ์ศรีความเป็นคน มันแย่ยิ่งกว่าแมวกว่าหมาที่เราเลี้ยงไว้ในบ้าน” จริญญา ภักดีธนากุลกล่าวเปรียบเทียบ</p> <p>(ที่มา: http://prachatai.com/journal)</p>	<p>สารเสพติดคือ ผู้ร้าย ใครเกี่ยวข้องต้องรับโทษ</p>

ตารางที่ 1 แสดงตัวอย่างประเด็นข่าวที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติดและผู้เสพสารเสพติด (ต่อ)

ประเด็นข่าว	ข้อมูลที่สื่อสาร
<p>11 กันยายน 2558 ลูกทรพี! หนุ่มลงแดงคว่ำปิ่นจ่อชู้พ่อ โมโหไม่ให้เงินซื้อยาบ้า นอก. เชียงดาว สั่งการ อส.ร่วมกับ ตร.บุกจับหนุ่มเมายาบ้า ใช้ปืนแก๊ป ยาวไทยประดิษฐ์จ่อชู้พ่อหลังขอเงินซื้อยาเสพติดไม่ได้ อ้าง โมโหถูกด่า จนท.เกลี้ยกล่อมกว่าชั่วโมง ก่อนสำนึกผิดก้มกราบขอขมา (ที่มา: http://www.thairath.co.th/content/)</p>	<p>สารเสพติดคือ ตัวการของความเลวร้าย</p>
<p>30 กันยายน 2558 จับ! เอเย่นต์ยานรก เครื่องขายเรือนจำกลางฉะเชิงเทรา ผู้การชลบุรี แดงจับกุม 4 ผู้ต้องหาค้ายาบ้าและไอซ์ เครื่องขายนักโทษยาเสพติด เรือนจำกลางฉะเชิงเทรา ยึดยาบ้า 70,195 เม็ด และยาไอซ์ 700 กรัม มูลค่ากว่า 25 ล้านบาท... (ที่มา: http://th.pattayadailynews.com)</p>	<p>สารเสพติดคือ สิ่งไม่ดี เลวร้าย</p>
<p>21 ตุลาคม 2558 ฤทธิ์ยาบ้า! หนุ่มคลุ้มคลั่ง ไล่ฟันชาวบ้านเจ็บ หนุ่มคลุ้มคลั่งใช้มีด ไล่ทำร้ายชาวบ้านเจ็บหลายราย หลังเกิดเหตุหลบซ่อนตัวในพงหญ้า ตร.-ทหารตามจับ นำตัวตรวจปัสสาวะพบสารเสพติดในร่างกาย สารภาพเสพยาบ้า ระแวงมีคนมาทำร้ายสืบเนื่องจากเจ้าหน้าที่ รับแจ้ง มีชายคลุ้มคลั่งอาละวาดไล่ทำร้ายชาวบ้าน ใช้มีดฟันบาดเจ็บหลายราย จึงนำกำลังไปตรวจสอบพบนายสัมพันธ์ ถือมิตกวัดแกว่งไปมา ก่อนหลบซ่อนตัวอยู่ในพงหญ้า จึงเข้าควบคุมตัว นำตัวตรวจปัสสาวะพบสารเสพติดในร่างกาย สอบสวนยังให้การรบกวน รับสารภาพอ้างว่าเพิ่งเสพยาบ้ามาก่อนหน้านี้และระแวงจะมีคนมาทำร้าย ก่อนถูกจับกุมตัว และยังจับกุมผู้เสพอีก 2 ราย นำตัวผู้ต้องหาส่ง พงส.ภ. บ้านโป่งดำเนินคดี (ที่มา: http://www.thairath.co.th/content/)</p>	<p>สารเสพติดคือ สิ่งไม่ดี เลวร้าย</p>
<p>7 ม.ค. 2559 ปืนแลกยาบ้า พล.ต.อ.จักรทิพย์ ชัยจินดา ผบ.ตร. แดง ข่าวจับกุมผู้ต้องหา ยาเสพติด 9 คน พร้อมของกลางยาบ้า ยาไอซ์ ปืนเอ็ม 16 และปืนอาทัก สารภาพลักลอบขนอาวุธปืนสงครามแลกกับยาบ้า. (ที่มา: http://www.thairath.co.th/content/)</p>	<p>สารเสพติดคือ ความรุนแรง อาชญากรรม</p>

ตารางที่ 1 แสดงตัวอย่างประเด็นข่าวที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติดและผู้เสพสารเสพติด (ต่อ)

ประเด็นข่าว	ข้อมูลที่สื่อสาร
<p>8 ม.ค. 2559 จับแล้วฆ่าม.6 เบี้ยวค่ายาบ้า มือปืนร่วมชั้นม.6 อ่างไม่จ่าย พ่อไม่ปึกใจเชื่อ จิตร.คลี่ปม! รวบแล้วโจ้โหดฆ่านักเรียน ม.6 ลูก ผอ.โรงเรียนใน อ.อรัญประเทศ จ.สระแก้ว เป็นเพื่อนสนิทร่วมห้องเรียน ตำรวจเค้นจนเปิดปาก อ้างผู้ตายติดเงินค่ายาบ้า 500 บาท เมื่อทวงถามไม่ยอมจ่ายซ้ำยังชักปืนขู่ยิงขึ้นฟ้า โมโหกระโดดชกหน้าแย่งปืนล่อยิงและกระหน่ำตีแล้วเผ่นหนี ขณะที่พ่อผู้ตายคาใจเหตุทวงหนี้วานตำรวจเร่งไขคดี (ที่มา : http://www.thairath.co.th/content/)</p>	<p>สารเสพติดคือ อาชญากร</p>
<p>18 ม.ค. 2559 เดนนรก! หลานเมายาบ้า ช่มชืนยายวัย 84 ชาวบ้านโร้แจ้ง ตร.ช่วยเหลือ จ.นครศรีธรรมราช หลานเดนนรก! แมคั้งยาบ้า จับยายตัวเองวัย 84 ช่มชืนกระทำชำเรา ชาวบ้านที่พบเห็นเหตุการณ์ โร้แจ้ง ตร.ช่วยเหลือ ขณะที่ ผู้ต้องหารับสารภาพอย่างไม่สะทกสะท้าน จนท.จึงแจ้งข้อหาดำเนินคดีต่อไป... (ที่มา: http://www.thairath.co.th/content/)</p>	<p>สารเสพติดคือ สิ่งไม่ดี เลวร้าย</p>
<p>30 ม.ค. 2559 หลายรง.ยานรก อ.ด่านมะขามเตี้ย เครือข่ายพอ.จะล่อโป้ 191 จับ 2 สาวชนไอซ์ 2 โล ตำรวจหลายหน่วยสกัดจับกุมแก๊งค้ายาเสพติด ข้ามชาติ เป้าหมายลำเลียงยานรกส่งชายเมืองกรุง คดีแรกกองปราบฯผนึกกำลังภายในหน่วย รวบแก๊งค้ายาบ้าเครือข่าย “พันเอกจะล่อโป้” ได้ของกลางเกือบแสนเม็ด พร้อมอุปกรณ์การผลิต ขณะที่ตำรวจ 191 ไม่น้อยหน้า รวบสองสาวค้ายาไอซ์หนัก 2 กิโลกรัม เครือข่ายอายุี่ทำซีเหล็ก ชายแดนแม่สาย รายสุดท้าย สืบ 5 ล่อซื้อยาบ้าจากพลทหาร พบของกลางเป็นยาเสพติดชนิดใหม่ (ที่มา: http://www.thairath.co.th/content/)</p>	<p>สารเสพติดคือ สิ่งเลวร้าย</p>

ตารางที่ 1 แสดงตัวอย่างประเด็นข่าวที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติดและผู้เสพสารเสพติด (ต่อ)

ประเด็นข่าว	ข้อมูลที่สื่อสาร
<p>23 ก.พ. 2559 ฆ่าหมกสวน! หม่อมค้ายบ้า พิรุณแฟนสาว หายตัวไร้รอย แพงหม่อมพั้วพันยานรทหมกศพในสวนพริกทรายนี้ เปิดเผยเมื่อเวลา 16.45 น. วันที่ 22 ก.พ. ร.ต.ท. อนันต์ จันทร์จตุติ รอง สว.สส.สภ.บ้านลาด จ.เพชรบุรี รับ แจ้งเหตุพบศพปริศนาทางเข้าหมู่บ้านไร่พัน ศูนย์พัฒนาพันธุ์ข้าวบ้านลาด หมู่ 4 ต.ไร่มะขาม ไปตรวจสอบเหตุพร้อมแพทย์เวรโรงพยาบาลบ้านลาด และ หน่วยกู้ภัยมูลนิธิสว่างสรรเพชญธรรมสถาน จุดเกิดเหตุอยู่ในสวนพริก กล้วย และมะละกอ ห่างจากถนนประมาณ 10 เมตร พบศพชายนอนหงายจมกอง เลือด สวมหมวกกันน็อกสีน้ำเงินครึ่งใบ เสื้อแขนยาวลายสกอตทากาน้ำเงินทับ เสื้อกีฬาแขนสั้น กางเกงขาสั้นสีน้ำเงิน (ที่มา : http://www.thairath.co.th/content/)</p>	<p>สารเสพติดคือ สิ่งเลวร้าย ทำ ให้เกิดอาชญากรรม และผู้ใช้ สารเส พิ ดิต เป็น อาชญากร</p>
<p>26 ก.พ. 2559 2 โจ้โดนคุกควงขวาน เสพโซลแฉะจีซิงจยย. ให้เวลาเหยื่อหนี 5 วิ เคยโดนจับคดีปล้น ชุดจูโจม บก.น. 4 รวบ 2 โจ้เมา โซลแฉะตระเวนจีซิง จยย. ย่านชานกรุง แผลพดิดกรรมห้ามใช้ขวานบู้งคับให้ เวลาเหยื่อ 5 วิ วิงหนีไม่ถนัดโดนขวานจาม เผยผลตรวจประวัติ 1 ในผู้ต้องหา เคยถูกจับในคดีปล้นทรัพย์และเพิงพันโทษคดีพรากผู้เยาว์ออกจากคุกมาได้ 3 เดือน แต่ไม่เข็ดหลาบออกมาก่อเหตุซ้ำ (ที่มา : http://www.thairath.co.th/content/)</p>	<p>สารเสพติดคือ สิ่งเลวร้าย อาชญากร</p>

1.2.2 บทละคร หนึ่ง บทเพลงเกี่ยวกับสารเสพติด

ผู้วิจัยสืบค้นบทละคร หนึ่ง และบทเพลงเกี่ยวกับสารเสพติดที่มีชื่อเสียงเป็นที่
 รู้จักกันดีและมีอิทธิพลต่อการรับสารในสังคมเป็นตัวอย่าง จำนวน 6 เรื่อง (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 แสดงตัวอย่างบทละคร หนึ่ง และบทเพลงที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติดและผู้เสพสารเสพติด

บทละคร	ข้อมูลที่สื่อสาร
<p>“เรื่องของน้ำพุ” ...“เหตุอะไรที่ลูกชายสิ้นชีวิตไปเพราะยาเสพติดจึงนำเอามาเปิดเผย เพราะไม่ใช่เรื่องที่ตี น่าจะปิดเป็น ความลับไว้มากกว่า ” “เพราะไม่อยากให้ลูกของคนอื่น ๆ ต้องเสียชีวิตไปเพราะยาเสพติด อีก ถ้าเรื่องของน้ำพุจะเป็นประโยชน์ต่อลูกของใครอื่นได้ ข้าพเจ้าก็ ยินดีเป็นอย่างยิ่ง”ข้อความตอนหนึ่งของ “สุวรรณี สุคนธา” เจ้าของ บทประพันธ์และเป็นเจ้าของเรื่องจริงที่เกิดขึ้นกับลูกชายวัย 18 ปี</p>	<p>สารเสพติดคือ ฆาตกรเป็นสิ่ง ไม่ดี ไม่ควรเปิดเผยให้ใครรู้ หากครอบครัวมีคนใช้สารเสพิ ดิต</p>

ตารางที่ 2 แสดงตัวอย่างบทละคร หนึ่ง และบทเพลงที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติดและผู้เสพสารเสพติด (ต่อ)

บทละคร	ข้อมูลที่สื่อสาร
<p>“เสียดาย”</p> <p>ภาพยนตร์ ที่นำเสนอเรื่องราวของนักเรียนมัธยมหญิง 4 คน คือ ปู แม่มเดือน และเงาะ ที่แต่ละคนมีปัญหาขาดความรักและความอบอุ่นจากครอบครัว ปูถูกพ่อเลี้ยงข่มขืน แม่เป็นลูกสาวตำรวจแต่ติดยาและขายตัว เดือนมีแม่เป็นนักร้องขายตัวและตัวเองก็มีชะตากรรมไม่ต่างจากแม่ ขณะที่เงาะมีครอบครัวที่มีฐานะ แต่พ่อขี้เหล้าและตบตีแม่เป็นประจำ จนวันหนึ่งทั้ง 4 คนได้หนีออกจากบ้านและมารวมกันที่แพลตของปู เพื่อเผชิญชะตาชีวิตร่วมกัน โดยพวกเขาเลือกที่จะใช้ยาเสพติดในการแก้ปัญหา ในที่สุด ก็พบว่าทุกคนต่าง “เสียดาย” กับช่วงเวลาชีวิตอันสดใส ที่ต้องสูญเสียไปกับสิ่งเลวร้าย บทสรุปของเรื่องนี้มีทั้งที่ต้องเสียน้ำตา แลกกับบทเรียนครั้งยิ่งใหญ่ และแลกด้วยชีวิต</p>	<p>สารเสพติดคือ ต้นเหตุของความสูญเสีย</p>
<p>“18 ผน คนอันตราย”</p> <p>ปีที่ 18 แห่งชีวิต ของลูกผู้ชาย 4 คน คนแรกถูกตราหน้าว่าเป็นคนเลว คนที่สองเป็นไอ้ขี้คุก ชายคนที่สามตกเป็นทาสยาเสพติด และแฟนสาวของชายคนที่สี่ถูกกลุ่มทรชนข่มขืน ความปวดร้าวในหัวใจกลายเป็นเชื้อไฟในชีวิตพวกเขาทั้งสิ้น ในการเริ่มเรียนรู้ถึงคำว่าแก้แค้นไม่มีใครไม่เคยเจ็บปวดในชีวิต แต่ใครเล่าจะเป็นผู้บอกได้ว่า ความเจ็บปวดนั้นจะจบลงตรงที่ใด โดยเฉพาะชีวิตของคนกลุ่มนี้ ที่กำลังถูกสังกรรมังแก</p>	<p>สารเสพติดคือ ความเลวร้ายและอันตราย</p>
<p>“ข้ามสี่พันดร”</p> <p>ละครที่เสนอทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 7 บทประพันธ์ของกฤษณา อโศกสิน โดยบทเพลงประกอบละครมีเนื้อร้องว่า “ข้ามสี่พันดร...ทะเลที่มันกว้างใหญ่อาจทำให้ท้อใจ” และได้กล่าวถึงตัวละคร “ดวล” ตัวเอกของเรื่องเป็นผู้ติดสารเสพติด ซึ่งตอนหนึ่งของเรื่อง กล่าวถึงผู้ติดสารเสพติดว่าเป็นคนที่ติดยานอนก็ตื่นสาย ขี้เกียจจนตัวเป็นขน ความรับผิดชอบก็ไม่มี ไม่มีอะไรดีเลย ซึ่งในรายละเอียดตอนต่อ ๆ มา นำเสนอให้เห็นว่า “ดวล” ต้องฝ่าฟันอุปสรรคมากมาย และต้องต่อสู้กับจิตใจตนเองกับการเลิกใช้สารเสพติด เกิดความทุกข์ทรมานมากมาย จนสุดท้ายสามารถก้าวพ้นทะเลใหญ่นั้นมาได้ ละครนำเสนอให้เห็นอีกมุมหนึ่งของผู้ติดสารเสพติดที่แท้จริงแล้วเป็นบุคคลที่น่าสงสารที่สุด เขาเหล่านั้นมีชีวิตอยู่เช่นแมลงที่เกาะอยู่ขอบเวทีไม่มีโอกาสไปยืนเด่นอยู่ท่ามกลางแสงไฟบนเวที คนในครอบครัวหรือคนใกล้ชิดเป็นกำลังใจที่ดีที่สุด ที่จะทำให้เขามั่นใจและเข้มแข็งจนสามารถหยุดใช้สารเสพติดได้</p>	<p>สารเสพติดคือ ความเลวร้ายและอุปสรรคของชีวิต เช่นผู้เสพยาเสพติดจะขี้เกียจ ไม่มี ความรับผิดชอบ ไม่มีอะไรดี</p>

ตารางที่ 2 แสดงตัวอย่างบทละคร หนึ่ง และบทเพลงที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติดและผู้เสพสารเสพติด (ต่อ)

บทละคร	ข้อมูลที่สื่อสาร
<p>เพลง ทาสยาเสพติด ศิลปิน สุเวศน์ ภูระหงษ์ + วัลลภ พลเสน อัลบั้ม ชุด พระภูมิพล (เทิดพระเกียรติ) ชีวิตผิดหวังจึงนั่งหม่นหมอง ทั้งที่พาน้องจากคลอง แต่ต้องหลุดมือหนีหาย ลุ่มหลงมัวเมาใจเขลาจนมลาย จึงหมดความหมาย เหมือนตายทั้งเป็น แม่หวังให้เรามีการศึกษา ส่งเสียให้เรียนวิชา โธเรา กลับมาทำเข็ญ เทียวเตร่เสพสุขอยู่ทุกเช้าเย็น ไม่เคยมองเห็นดวงใจ แม่เรา แม่..จำ ...แม่ ลูกกลัวใจแท้ ที่ทำให้แม่ต้องเศร้า อุตส่าห์เลี้ยงลูกจนอมกล่อมเกลาลูกหลงมัวเมา นำชีวิตไปติดยา แม่ต้องเสียใจ ร้องไห้ระทม เหมือนโดนกรีดด้วยมีดคม แม่ตรมจนสิ้นชีวา สิ้นแล้วหมดแล้วหนอวาสนา แม่จำ..ลูกแม่ต่ำช้าเกินไป</p>	<p>สารเสพติดคือ มารร้าย ความไม่ดี การติดยาทำให้เป็นลูกที่ไม่ดี</p>
<p>เพลง กัญชา ศิลปิน คาราบาว คำคินนี้ยังมีดวงดาวเจิดจ้า คราบท้องฟ้ายังดูสดใสสุดส่วนของขอบฟ้ากว้างไกล ไม่มีวันใดมืดมิดสนิทนานคราบรอยยิ้มยังแถมเต็มตามใบหน้า กลิ่นกัญชาโชยมาแต่ไกลชั่วชีวิตคิดสั้นทำไม เสพสิ่งจูงใจ ให้ร้ายแก่ตัวเราเอง* จดจำไว้ในความทรงจำ ความบอบช้ำของตัวเราเองลวงถล่ำกล่ำกลิ่นฤทธิ์ยา ปรารถนา...สรรค์สร้างสิ่งใด** เจ็บจำใหม่ในความเลือนลอย จิตเสื่อมถอยน้อยคนเห็นใจหมดเรี่ยวแรงท้อใจท้อกาย ท้อถอยไป...ถอยหลังเข้าคลองคราบรอยยิ้มยังแถมเต็มตามใบหน้า สูบกัญชาหลอกหลอนจิตใจชั่วชีวิตคิดสั้นทำไม เส้นทางสุดท้าย นอนตายใต้ต้นกัญชา</p>	<p>สิ่งเสพติดคือ ความไม่ดี ความเลวร้าย และความตาย</p>

1.2.3 การเผยแพร่เอกสารวิชาการเกี่ยวกับสารเสพติด

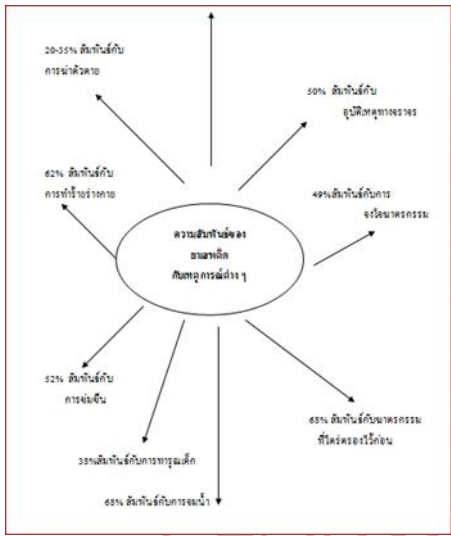

ผู้วิจัยสืบค้นเอกสารทางวิชาการเกี่ยวกับสารเสพติดและผู้เสพสารเสพติด เป็นตัวอย่างจำนวน 3 เรื่อง ดังนี้ (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 แสดงตัวอย่างเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติดและผู้เสพสารเสพติด

เนื้อหา	ลักษณะที่ปรากฏ
<p>สำนักงานพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารสุขภาพ Health Information System Development Office (HISO)</p> <p>เรียบเรียงโดย สิริกร คำภูไทย</p> <p>ยาเสพติด คือ ต้นเหตุในการก่อคดีอาชญากรรมจริงหรือไม่</p> <p>เมื่อพูดถึงปัญหายาเสพติดหลายคนคงสงสัยว่ายาเสพติดเกี่ยวข้องกับ การก่อ อาชญากรรมหรือไม่ และยังสงสัยว่ายาเสพติดคือ ต้นเหตุที่นำไปสู่การกระทำความผิดจริงหรือไม่ นักวิจัยพยายามค้นหาคำตอบนี้และพบว่า เป็นการยากที่จะระบุว่ายาเสพติดคือสาเหตุของการก่ออาชญากรรมอย่างแท้จริง เพราะแท้จริงแล้วผู้ที่ติดยาเสพติดส่วนใหญ่เคยมีประวัติการกระทำผิดมาก่อน แต่ที่แน่ ๆ คือ ยาเสพติดมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของอาชญากร นั่นคือ หลังจากติดยาเสพติดแล้วผู้ติดยามีแนวโน้มที่จะก่ออาชญากรรมเพิ่มมากขึ้น โดยมีข้อมูลที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างยาเสพติดกับการก่ออาชญากรรมที่น่าสนใจ....</p> <p>...นอกจากนี้ นพ.สุทธิพันธ์ ตรีกรไพจิตร ผู้เชี่ยวชาญทางด้านสุขภาพจิต ยังได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของยาเสพติดกับการก่อเหตุความรุนแรงประเภทต่าง ๆ โดยพบว่า</p> <ul style="list-style-type: none"> • การฆาตกรรมที่ไตร่ตรองไว้ก่อน ร้อยละ ๖๘ • การจมน้ำ ร้อยละ 68 • การทำร้ายร่างกาย ร้อยละ 62 • การข่มขืน ร้อยละ 52 • การทำร้ายคู่สมรส ร้อยละ 50 • การเกิดอุบัติเหตุจราจร ร้อยละ 50 • การจงใจฆาตกรรม ร้อยละ 49 • ทารุณกรรมเด็ก ร้อยละ 30 • การฆ่าตัวตาย ร้อยละ 20 - 53 (ดังภาพที่ 1) 	<p>สารเสพติดคือต้นเหตุ ของการก่อให้เกิดอาชญากรรมโดยผู้ใช้สารเสพติดเป็นอาชญากร</p>

ตารางที่ 3 แสดงตัวอย่างเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติดและผู้เสพสารเสพติด (ต่อ)

เนื้อหา	ลักษณะที่ปรากฏ
<p>ภาพที่ 1 คดีประทุษร้ายต่อทรัพย์สินและคดียาเสพติดปี พ.ศ. 2540 – 2553</p> <p>ที่มา: http://www.hiso.or.th/hiso/tonkit/tonkits_19.php</p>	
<p>โปสเตอร์ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับยาเสพติด</p> <p>โปสเตอร์ยาเสพติดนี้ต้องการสื่อถึงความอันตรายและความน่ากลัวจากการใช้ยาเสพติด โดยใช้หัวกะโหลกเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงความอันตราย ความน่ากลัวนั้น และมีการใช้ควีนสีเทาคู่กับหัวกะโหลกซึ่งจะสื่อถึงการสูญเสียต่าง ๆ ที่เกิดจากการใช้ยาเสพติด ซึ่งจะใช้รูปแบบความน่ากลัวของโปสเตอร์ในการที่จะสื่อว่ายาเสพติดเป็นสิ่งไม่ดี อีกทั้งเรายังมีการคิดคำขวัญขึ้นมานั้นคือ “เสพติด ชีวิตดับ ทั้งโดนจับ ปรับอนาคต” แปลความได้ง่าย ๆ ว่า หากเราเสพติดยาแล้ว เราจะสูญเสียทุก ๆ อย่างในชีวิต ไม่ว่าจะป็นทรัพย์สินอนาคต และที่สำคัญคือชีวิตของเราเอง</p> <p>ที่มา https://jikjirarat12a.wordpress.com/</p>	<p>สารเสพติดคือ ความน่ากลัว มารร้าย ความไม่ดี คนใช้หมดอนาคต</p>

ตารางที่ 3 แสดงตัวอย่างเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติดและผู้เสพสารเสพติด (ต่อ)

เนื้อหา	ลักษณะที่ปรากฏ
<p>“เกลียด กลัว หนี เทคนิคป้องกันยาเสพติด” โดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ... ข้อควรปฏิบัติและวิธีที่จะช่วยทำให้เด็กหลุดพ้นจากยาเสพติดได้ ซึ่งทั้งพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ จะต้องช่วยกัน โดยให้ยึดหลัก ๓ คาถาป้องกันยาเสพติดคือ "เกลียด กลัว หนี" ดังนี้</p> <p>1. เกลียด พ่อแม่และครูจะต้องเน้นย้ำถึงพิษภัยของยาเสพติดให้เข้าไปอยู่ในจิตใจของเด็ก ให้ได้ ทำให้เด็กรู้สึกเกลียดยาเสพติด ปรับทัศนคติให้มีเชิงลบ ต้องให้เด็กไม่ชอบ ไม่ใช่ ตราบใดที่เด็กยังคิดว่า ยาบ้า ยาไอซ์ กัญชา หรือยาเสพติดที่ถูกกฎหมายอย่างสุรา บุหรี่ เครื่องดื่มชูกำลัง เมื่อเสพแล้วจะทำให้มีความสุข อึกheim สนุก ครึ้มอกครึ้มใจ ตึมนิดตึมน้อยคงไม่เป็นไร คงหนีไม่พ้นที่จะตกเป็นทาสของยาเสพติด</p> <p>2. กลัว พ่อ แม่และครูจะต้องสอนว่าการใช้ยาเสพติดนอกจากจะเป็นผลเสียต่อร่างกายและอวัยวะส่วนต่าง ๆ แล้ว ยาเสพติดยังไปทำลายสมองอีกด้วย ทำให้สมองส่วนคิดวิเคราะห์ เหตุผลเสียไป ทำให้การเรียน การงาน และหน้าที่ความรับผิดชอบแย่ลง โดยจะต้องช่วยกันให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่เด็ก และทำให้เด็กกลัว ว่า การใช้ยาเสพติดอาจทำให้เจ็บป่วยได้ เช่น มะเร็งปอด ถุงลมโป่งพอง โรคจิตเภท ติดเชื้อเอชไอวี ซึมเศร้า ฆ่าตัว ตาย เป็นต้น โดยอาจจะพา เด็กไปเห็นตัวอย่างผู้ป่วยที่โรงพยาบาล</p> <p>3. หนี ต้องพยายามพาเด็กหลีกเลี่ยงสังคมที่มียาเสพติดให้ได้ เพราะเด็กบางคนมีเพื่อนที่สนิทกันตั้งแต่ชั้นประถมศึกษา อาจถูกชักชวนให้ใช้ยาเสพติด จะต้องพาเด็กหนีออกจากสังคมเพื่อนที่ใช้ยาเสพติดให้ได้ ถ้าคิดจะเลิกและไม่ใช้ยาเสพติดจะต้องหนีไปให้ไกล เพราะถ้าไม่หนีสักวันอาจจะต้องเข้าไปใช้ยาเสพติด ต้องหลีกเลี่ยงร้านอาหาร ผับ บาร์ และสถานที่ที่เฝ้ากลางคืนทั้งหลายที่มียาเสพติดแฝงอยู่ อาจจะทำให้เด็กเข้าไปใช้ยาเสพติดได้ ต้องสร้างสังคมใหม่ๆให้กับเด็ก ปรับวิถีชีวิตที่ไม่สัมผัสเสี่ยงกับยาเสพติด เช่น พาไปออกกำลังกาย เล่นดนตรี หรือ กิจกรรมสร้างสรรค์กับครอบครัว อ่านหนังสือ เลี้ยงสัตว์ ปลูกต้นไม้ ที่มา หนังสือพิมพ์โลกวันนี้วันสุข http://www.thaihealth.or.th/Content/</p>	<p>สารเสพติดคือ สิ่งไม่ดี สิ่งเลวร้าย</p>

จากการศึกษากระบวนการประกอบสร้างหรือการผลิตวาทกรรม โดยการทบทวนประวัติ และต้นกำเนิดของสารเสพติดในประเทศไทย การวิเคราะห์ข่าว บทหนึ่ง บทละคร บทเพลง และการเผยแพร่เอกสารวิชาการในระยะเวลาที่ผ่านมาทั้งสิ้นจำนวน 20 เรื่อง ลักษณะของวาทกรรมหลักเกี่ยวกับสารเสพติดที่ปรากฏในสังคมไทย ได้แก่ สารเสพติดคือสิ่งที่น่ากลัว ไมดี เป็นสิ่งเลวร้าย มารร้าย ก่อให้เกิดอาชญากร เป็นอันตราย เป็นต้นเหตุของความสูญเสียและความตาย อย่าให้ไปยุ่ง ส่วนวาทกรรมหลักเกี่ยวกับผู้ใช้สารเสพติด ได้แก่เป็นคนไมดี ไม่มีอนาคต ไม่มีความรับผิดชอบ ชี้แจงก่ออาชญากรรม เป็นอาชญากร นอกจากการประกอบสร้างดังกล่าวของวาทกรรมสารเสพติดแล้ว ในส่วนถัดไปผู้วิจัยนำเสนอผลการศึกษเกี่ยวกับตัวบทเพื่อกล่าวถึงลักษณะของตัวบทสารเสพติดที่ถูกผลิตขึ้นว่ามีลักษณะอย่างไรต่อไป

2. การศึกษาตัวบท

ตัวบทคือรูปภาพที่ใช้ในวาทกรรมสารเสพติด การศึกษาตัวบทจะทำให้มองเห็นการทำงานของวาทกรรมได้อย่างชัดเจนที่สุด จึงได้มีการคัดเลือกตัวบทเพื่อมาศึกษา โดยได้ตัวบทมาจากการสนทนากลุ่ม (focus group) กับผู้ใช้สารเสพติดจำนวน 8 คน เพื่อคัดเลือกตัวบทที่เหมาะสม โดยใช้คำถามในการสนทนากลุ่มคือ “คำเรียก คำพูดที่ถูกกล่าวถึงกลุ่มผู้ใช้สารเสพติดที่คุณคิดว่าถูกเรียกหรือถูกพูดถึงบ่อย ๆ และมีผลต่อการดำเนินชีวิตของคุณคืออะไร” ผลจากการสนทนากลุ่มพบวาทกรรมหลักที่ผู้ใช้สารเสพติดถูกเรียกหรือพูดถึงบ่อย ๆ และมีผลต่อชีวิตพวกเขา 4 ตัวบท ได้แก่ 1. ซึ้ยา/ซึ้ยโมย/อาชญากร 2. หมาเคยกินซึ้ยงักเล็กไม่ได้ 3. คีนคนตีสู่งคัม และ 4. ผู้เสพคือผู้ป่วย

การศึกษครั้งนี้ ผู้วิจัยขอยกวาทกรรมที่ผ่านกระบวนการประกอบสร้างและใช้สื่อสารเกี่ยวกับสารเสพติดในสังคมโดยนำ 4 วาทกรรมข้างต้น มาเป็นตัวตั้งต้นในการสัมภาษณ์เจาะลึกกลุ่มผู้ใช้สารเสพติดจำนวน 15 คน (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้ใช้สารเสพติด

รหัส	เพศ	อายุ	การศึกษา	อาชีพ	ยาเสพติดที่ใช้	วิธีการใช้
ผู้ใช้สารเสพติด 1	ญ	43	ปวช.	อาสาสมัครในโครงการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติด	เฮโรอีน โดมิกัม	ฉีด
ผู้ใช้สารเสพติด 2	ช	31	มัธยมต้น	ว่างงาน	เฮโรอีน โดมิกัม	ฉีด
ผู้ใช้สารเสพติด 3	ช	45	มัธยมต้น	คนดูแลสวน	เฮโรอีน	ฉีด
ผู้ใช้สารเสพติด 4	ช	25	มัธยมต้น	ขับมอเตอร์ไซด์รับจ้าง	ไอซ์ ยาบ้า	สูบ
ผู้ใช้สารเสพติด 5	ช	41	มัธยมต้น	ว่างงาน	โดมิกัม ไอซ์	ฉีด

ตารางที่ 4 แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้ใช้สารเสพติด (ต่อ)

รหัส	เพศ	อายุ	การศึกษา	อาชีพ	ยาเสพติดที่ใช้	วิธีการใช้
ผู้ใช้สารเสพติด 6	ญ	36	มัธยมต้น	ว่างงาน	เฮโรอีน	ฉีด
ผู้ใช้สารเสพติด 7	ญ	35	มัธยมต้น	แม่บ้านรายวัน	ยาบ้า	สูบ
ผู้ใช้สารเสพติด 8	ญ	30	มัธยมต้น	อาสาสมัครในโครงการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติด	ยาบ้า	สูบ
ผู้ใช้สารเสพติด 9	ช	39	ป.ตรี	คนทำงานในโครงการลดอันตรายจากการใช้สารเสพติด	ฝิ่น	สูบ
ผู้ใช้สารเสพติด 10	ช	45	ป.ตรี	คนทำงานในโครงการลดอันตรายจากการใช้สารเสพติด	กัญชา ฝิ่น	สูบ
ผู้ใช้สารเสพติด 11	ช	40	ปวช.	อาสาสมัครในโครงการลดอันตรายจากการใช้สารเสพติด	เฮโรอีน	ฉีด
ผู้ใช้สารเสพติด 12	ช	40	มัธยมต้น	อาสาสมัครในโครงการลดอันตรายจากการใช้สารเสพติด	โดมิกัม ไอซ์	ฉีด
ผู้ใช้สารเสพติด 13	ญ	38	ปวช.	อาสาสมัครในโครงการลดอันตรายจากการใช้สารเสพติด	ยาบ้า โดมิกัม	ฉีด
ผู้ใช้สารเสพติด 14	ญ	38	มัธยมต้น	อาสาสมัครในโครงการลดอันตรายจากการใช้สารเสพติด	โดมิกัม ยาบ้า	ฉีด สูบ
ผู้ใช้สารเสพติด 15	ช	45	มัธยมต้น	คนทำงานในโครงการลดอันตรายจากการใช้สารเสพติด	เฮโรอีน	ฉีด

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลคือ ผู้ใช้สารเสพติดจำนวน 15 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศชายจำนวน 9 คน เพศหญิงจำนวน 6 คน มีอายุอยู่ระหว่าง 30 - 45 ปี ว่างงานจำนวน 3 คน ประกอบอาชีพจำนวน 12 คน ซึ่งอาชีพโดยส่วนใหญ่คืออาสาสมัครหรือคนทำงานในโครงการลดอันตรายจากการใช้สารเสพติด ซึ่งก่อนหน้านี้ผู้ให้ข้อมูลบางคนมีอาชีพรับจ้างรายวัน แม่บ้าน

ในส่วนการใช้สารเสพติดจากข้อมูลพบว่าผู้ให้ข้อมูลมีการใช้สารเสพติดมาเป็นระยะเวลา 8 - 30 ปี สารเสพติดที่ใช้มากที่สุดคือ เฮโรอีน รองลงมาคือ โดมิกัมและยาบ้าจำนวนเท่า ๆ กัน ส่วนใหญ่ใช้วิธีการฉีดกับเฮโรอีน โดมิกัม และสูบยาบ้า กัญชาและฝิ่น

การศึกษาของผู้ให้ข้อมูล จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นหรือปวช.จำนวน 12 คน สำหรับรายละเอียดของตัวบทในแต่ละวาทกรรมจากบทสัมภาษณ์มีดังต่อไปนี้

2.1 วาทกรรม “ขี้ยา ขี้ขโมย อาชญากร”

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ใช้สารเสพติดเกี่ยวกับวาทกรรม “ขี้ยา ขี้ขโมย อาชญากร” ผู้ใช้สารเสพติดล้วนมีประสบการณ์เคยถูกกล่าวหา หรือถูกกระทำในลักษณะดังกล่าว โดยเฉพาะการเฝ้าระวังหรือจับตาผู้ใช้สารเสพติดเป็นพิเศษทั้งจากครอบครัวหรือชุมชนเพราะกลัวขโมยของ บางรายถูกกล่าวหาตรง ๆ ว่าเป็นคนขโมยของเมื่อมีสถานการณ์ของหายในชุมชน ในขณะที่บางรายถูกแสดงให้เห็นว่าไม่เชื่อใจ ไม่ไว้วางใจผ่านท่าทางก็ทำให้วาทกรรมดังกล่าวสะท้อนอยู่ในใจและส่งผลกระทบต่อผู้ใช้สารเสพติด

“...อะไรหายเขาก็โทษพวกคนใช้ยา คนในชุมชนเคยโทษเรา ตอนนั้นพวกของใช้ในบ้านหาย ตอนนั้นเขาก็โวยวายกับคนอื่นอยู่ว่าเราเอาสวานไปแน่ ๆ เลย...” (ผู้ใช้สารเสพติด 6, เพศหญิง)

“...เดินไปบ้านญาติในละแวกเดียวกัน เขาก็จะกลัวว่าจะไปลักขโมย ญาติพี่น้องไม่ค่อยอยากให้เข้าบ้าน กลัวจะไปขโมยของ...” (ผู้ใช้สารเสพติด 9, เพศชาย)

“...ถ้าเป็นคนทั่วไป ไปซื้อของในซอยบ้านก็หยิบของได้เลยแล้วค่อยมาจ่ายเงิน แต่พอเราไปบอกว่าเดี๋ยวก่อน เดี่ยวหยิบให้ จะเป็นแบบนี้แหละ หน้าตาเขาก็พยายามไม่แสดงให้เราารู้หรอก แต่เรารู้สึกได้...” (ผู้ใช้สารเสพติด 8, เพศหญิง)

เมื่อถามผู้ใช้สารเสพติดถึงความรู้สึกหากมีคนเรียกว่า “ขี้ยา” “ขี้ขโมย” หรือ “อาชญากร” พบว่า บางคนคิดว่า มันไม่ใช่แบบนั้นไม่ได้เป็นตามที่เรียก แต่โดยส่วนใหญ่รู้สึกไม่ดี โกรธเหมือนเป็นการตราหน้าว่า ผู้ใช้สารเสพติดทุกคนเป็นแบบนั้นคือ ไม่มีอนาคต ชอบขโมยของ แต่เมื่อได้ยินบ่อย ๆ เข้าผู้ใช้สารเสพติดจะใช้วิธีจัดการตัวเองโดยการไม่สนใจ เก็บตัว หรือไม่ออกไปไหนแทน

“...พอเราถูกเรียก เราจะคิดว่าเราไม่ใช่ เพราะเราไม่ได้ทำให้ใครเดือดร้อน เราไม่ได้เอาเงินใครมาเสพ แต่ความหมายคือ เป็นพวกสลด ไม่มีอนาคต ชีวิตคงไม่มีอะไรแล้ว เรียกจิกกัดให้เราต่ำกว่าคนอื่น...” (ผู้ใช้สารเสพติด 15, เพศชาย)

“...ขี้ มันถูกบอกว่าไม่ดี คนใช้ยา ก็คือ คนไม่ดี ต้องขโมย ไม่น่าไว้วางใจ เรารู้สึกไม่ดีที่ถูกเหมาแบบนั้น...” (ผู้ใช้สารเสพติด 13, เพศหญิง)

“...ถ้าใครเรียก “ขี้ยา” “อาชญากร” จะรู้สึกไม่ดี เพราะเหมือนเป็นการตราหน้าว่า ขโมยของ หรือเป็นคนไม่ดี และเราไม่ได้เป็นแบบนั้นเราไม่ได้ไปขอเงินใคร ไม่ได้ลักขโมย คนทั่วไปคงไม่ชอบ หรือรับไม่ได้กับผู้ใช้ยา เพราะเป็นของผิดกฎหมาย สังคมไม่ให้ภัย...” (ผู้ใช้สารเสพติด 11, เพศชาย)

“...ตอนแรกรู้สึกไม่ชอบ โกรธ อยากเข้าไปถามว่าเพราะอะไรถึงว่าเรา แต่พอได้ยิน บ่อย ๆ ก็ต้องจัดการตัวเองโดยพยายามไม่สนใจ ไม่ฟัง ไม่อยากมีสังคมกับคนแถวบ้าน เก็บตัว ไม่ออกไปไหน...” (ผู้ใช้สารเสพติด 12, เพศชาย)

“...รู้สึกน้อยใจ เพราะเราไม่ได้ไปขโมยของหรือสร้างความเดือดร้อนให้ใคร เราหาเงินเองของเราเอง...” (ผู้ใช้สารเสพติด 14, เพศหญิง)

ในขณะที่ผู้ใช้สารเสพติดบางรายจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ได้ใช้วาทกรรม “ขี้ยา ขี้ขโมย” มาเป็นแรงกระตุ้นในการพิสูจน์ตัวเองว่าไม่ได้เป็นแบบที่ถูกกล่าวหา แต่สามารถรับผิดชอบตัวเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพาใคร หรือไม่ต้องลักขโมยเหมือนที่กล่าวหากัน

“...จริง ๆ ก็รู้สึกนะเวลาใครมาว่า ขี้ยา ขี้ขโมย แต่อยากพิสูจน์ให้คนอื่นเห็นว่าเรา ไม่ได้เป็นแบบนั้นมากกว่า เราสามารถทำงานได้ รับผิดชอบตัวเองได้ ไม่ต้องไปพึ่งพาใคร และ ไม่ได้ทำให้ใครเดือดร้อน...” (ผู้ใช้สารเสพติด 14, เพศหญิง)

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ใช้สารเสพติดพบว่า มิติในการให้ความหมายที่เป็นปฏิบัติการทางภาษาของวาทกรรม “ขี้ยา ขี้ขโมย” “อาชญากร” ในภาพรวมพบว่า มีความใกล้เคียงกัน โดยเฉพาะการสะท้อนเรื่องการเห็นคุณค่าในความเป็นคนของผู้ใช้สารเสพติดที่ถูกลดคุณค่า ให้ต่ำกว่าคนอื่น โดยการใช้คำว่า “ขี้” ที่มีความหมายเชิงลบเป็นสัญลักษณ์ของความไม่ดี นำรังเกียจ และถูกเหมารวมว่าเป็นคนไม่ดี ทำอะไรไม่ได้ ไม่มีอนาคต ไม่มีค่าอะไรและต้องมียศขี้ขโมยเหมือนกันหมด ถูกครอบครัวยุติและชุมชนจับตามองไม่เชื่อใจ ทำให้ผู้ใช้สารเสพติดรู้สึกไม่ดี อึดอัด ไม่อยากเข้าสังคม ในขณะที่ผู้ใช้สารเสพติดมีคำอธิบายสำหรับตัวเองว่าใครจะมองอย่างไรก็ช่างแต่ตนเองไม่ได้ทำความเดือดร้อนให้ใคร และไม่ได้เป็นอย่างที่ถูกกล่าวหา บางรายก็ใช้การถูกกล่าวหาในลักษณะดังกล่าวมากระตุ้นเพื่อพิสูจน์ตนเองว่าไม่ได้เป็นตามที่ครอบครัวยุติหรือสังคมกล่าวไว้

2.2 วาทกรรม “หมามันเคยกินขี้ ยิ่งงี้ก็เลิกไม่ได้”

จากการสัมภาษณ์ในเชิงลึกผู้ใช้สารเสพติดเกี่ยวกับการที่ผู้ใช้สารเสพติดไม่สามารถเลิกยาได้ผ่านวาทกรรม “หมามันเคยกินขี้ ยิ่งงี้ก็เลิกไม่ได้” ผู้ใช้สารเสพติดถูกถามและถูกบอกให้ไปเลิกยาอยู่เป็นประจำ จากทั้งครอบครัว คนรอบข้างและชุมชน เมื่อได้ยินวาทกรรมหรือคำกล่าวดังกล่าวทำให้รู้สึกเหมือนเป็นการดูถูก และไม่เชื่อใจว่าจะสามารถเลิกได้จริง หรือเมื่อใช้สารเสพติดแล้วก็ต้องไปจนตาย

“..อยู่ที่ ๆ เขาเจอหน้าผมเขาก็ชอบว่าผมว่า ขี้ยา ประเภทแบบว่า หมามันเคยกินขี้ พอมันเห็นยังไม่มันก็ต้องกิน ชอบพูดแต่เรื่องยาดตลอด พวกญาติพี่น้องเรื่องอื่นไม่ยอมพูดก็พูดว่า ให้เลิก จะคอยดูว่าจะเลิกได้รึเปล่า อยากให้คุยเรื่องอื่นบ้าง ไม่ใช่พูดแต่เรื่องยา...” (ผู้ใช้สารเสพติด 3, เพศชาย)

“...ถ้ามีคนพูดว่า “เลิกใช้ยา ไม่ได้หมามันเคยกินขี้” ผมรู้สึกไม่ดีและค้ำใจอยู่ในใจ เพราะจริง ๆ แล้วมันสามารถเลิกได้...” (ผู้ใช้สารเสพติด 11, เพศชาย)

“...หมามันเคยกินซี่ ยังไงก็เลิกไม่ได้ เหมือนถูกดุกดุกว่า ไม่มีวันทำได้ เปรียบเทียบเรา เป็นหมา และจริง ๆ ก็มีคนที่เลิกได้...” (ผู้ใช้สารเสพติด 12, เพศชาย)

“...บางคนก็เรียกเราว่า กระสือ คือใช้ยาแล้วคงเลิกไม่ได้ กลับบ้านไปก็ไปหาของ เสพของเน่ากินใกล้เคียงกับว่า หมากเคยกินซี่ ยังไงก็เลิกไม่ได้...” (ผู้ใช้สารเสพติด 13, เพศหญิง)

“...พวกเพื่อน ๆ ญาติพี่น้องเคยพูดว่า มึงนี่ติดยาจนการคงทำไม่ได้หรอก คงต้องไปจนตาย เขาคิดว่าผมคงเลิกไม่ได้หรอก...” (ผู้ใช้สารเสพติด 3, เพศชาย)

ในขณะที่เมื่อพูดถึงการหยุดหรือการเลิกใช้สารเสพติด ผู้ใช้สารเสพติดที่เข้าร่วม การศึกษาในครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่าการเลิกใช้สารเสพติดเกิดขึ้นได้แต่ต้องใช้เวลา โดยบอกว่าคิดถึง เรื่องการเลิกใช้มาตลอด และบอกว่าไม่มีใครอยากใช้สารเสพติดไปตลอดชีวิต แต่ครอบครัวและสังคม ต้องเข้าใจว่ามันต้องใช้เวลา และเมื่อหยุดใช้ไปแล้วก็สามารถกลับมาใช้ใหม่ได้อีกเมื่อเผชิญสถานการณ์เดิม หรือสิ่งแวดล้อมเดิม ๆ ในขณะเดียวกันต้องเข้าใจลักษณะของการติดหรือพึ่งพิงที่ต้องมีสารเสพติด เข้าสู่ร่างกาย ไม่อย่างนั้นก็ไม่สามารถใช้ชีวิตในแต่ละวันได้

“...เราตั้งเป้าเอาไว้ว่าวันหนึ่งจะเลิกใช้ยาให้ได้ ไม่ได้ต้องพิสูจน์กับใครแต่เป็น การพิสูจน์กับตนเองว่าเราสามารถทำได้ เพราะจริง ๆ แล้วคงไม่มีใครอยากใช้ยาไปตลอดชีวิต...” (ผู้ใช้สารเสพติด 13, เพศหญิง)

“...เวลาใครมาว่าว่า เราคงเลิกใช้ยาไม่ได้ เราจะเก็บไว้ในใจ ไม่พูดให้ใครฟัง แต่พยายามบอกกับตัวเองว่าเราต้องเลิกให้ได้ แม้เราจะรู้ว่ามันยาก เพราะเราติดมันไปแล้ว...” (ผู้ใช้สารเสพติด 14, เพศหญิง)

“...เรารู้ว่ามันต้องเลิก ถ้าหยุดก็จะจบ แต่ตอนนี้เรายังหยุดมันไม่ได้ เรารู้ทุกอย่าง แต่มันไม่สามารถจัดการได้ ต้องได้ยา ไม่อย่างนั้นเราก็ใช้ชีวิตไม่ได้ เราเกลียดตัวเองที่ต้องทำให้ แม่เสียใจ ใจเราเองก็เฉาไปเรื่อย ๆ...” (ผู้ใช้สารเสพติด 15, เพศชาย)

ผู้ใช้สารเสพติดที่เข้าร่วมการสัมภาษณ์เชิงลึกพูดถึงการหยุดหรือเลิกใช้สาร เสพติดว่ามีอยู่หลายวิธีการ แต่ควรเริ่มต้นจากความพร้อมและความตั้งใจของผู้ใช้สารเสพติดก่อน เพราะแสดงถึงความสมัครใจและตั้งใจด้วยตนเอง ส่วนที่เหลือคือ การสนับสนุน ให้กำลังใจ ให้ความ เชื่อใจ และสร้างแรงจูงใจให้สามารถทำได้อย่างต่อเนื่องจากครอบครัวและคนรอบข้าง ไม่ใช่เอาแต่ ตั้งคำถามว่าเมื่อไหร่จะเลิกเสียที

“...จริง ๆ คิดว่าถ้าจะเลิกได้ ต้องอยู่ที่ว่าพร้อมที่จะเลิก ได้รับการสนับสนุนจากคน รอบข้าง และครอบครัวเป็นส่วนประกอบสำคัญที่ให้กำลังใจ...” (ผู้ใช้สารเสพติด 12, เพศชาย)

“...ความรักจากใครสักคน แฟน ลูก การมีเป้าหมายในชีวิตจะเป็นแรงจูงใจให้เลิกใช้ยาได้...” (ผู้ใช้สารเสพติด 11, เพศชาย)

“...เมื่อพูดถึงการหยุดใช้ยา คงต้องเริ่มจากความพร้อม โดยเริ่มจากการประเมินและวางแผนเพื่อหยุดเป็นระยะ เช่น ทีละตัวหรือลดปริมาณการใช้ลงก็ถือเป็นการเลิกด้วยตัวเองได้เหมือนกัน...” (ผู้ใช้สารเสพติด 12, เพศชาย)

จากวาทกรรม “หมาเคยกินซี่ อยากรู้ก็เลิกไม่ได้” ได้สะท้อนให้เห็นมิติที่เกี่ยวข้องกับมุมมองของสังคมที่อยากให้เลิกใช้สารเสพติด แต่ในขณะที่เดียวกันก็ไม่เชื่อว่าคนที่ไปบำบัดจะเลิกใช้สารเสพติดได้จริง ซึ่งผู้ใช้สารเสพติดรู้สึกว่าเป็นการดูถูก เนื่องจากถ้าจะทำให้การใช้สารเสพติดลดลงได้จริง ต้องเริ่มจากการที่คนรอบข้างให้การสนับสนุน เข้าใจภาวะของการพึ่งพิงและการกลับมาใช้ซ้ำ รวมถึงเข้าใจว่าไม่มีใครอยากใช้สารเสพติดไปตลอดชีวิต เพียงแต่ตอนนี้ยังไม่สามารถจัดการตนเองได้เท่านั้น สิ่งที่คนรอบข้างหรือครอบครัวทำได้คือ การให้กำลังใจ แต่ภระนั้น การหยุดหรือเลิกใช้จำเป็นต้องเริ่มต้นจากความพร้อมของผู้ใช้สารเสพติด ส่วนการหยุดใช้สารเสพติดอาจไม่จำเป็นต้องเริ่มต้นที่การหยุดใช้ทั้งหมด แต่สามารถใช้วิธีการเปลี่ยนตัวสาร หรือลดปริมาณการใช้สารเสพติดลงก็สามารถทำให้การหยุดใช้ประสบความสำเร็จได้

2.3 วาทกรรม “คืนคนดีสู่สังคม”

เมื่อพูดถึงการนโยบายหรือวาทกรรม “คืนคนดีสู่สังคม” ผู้ใช้สารเสพติดหลายรายเคยมีประสบการณ์และความรู้สึกใกล้เคียงกันว่า การคืนคนดีสู่สังคมเป็นวาทกรรมเชิงสัญลักษณ์ที่อยากให้หยุดหรือเลิกใช้สารเสพติดถึงจะเป็นคนดีได้ตามกรอบของสังคม ถ้ายังใช้สารเสพติดอยู่ก็ยังคงเป็นคนไม่ดีวันยังค่ำ ไม่ได้รับการยอมรับจากชุมชน และถ้าอยากเลิกได้หรืออยากเป็นคนดีต้องเข้าสู่กระบวนการบำบัดเท่านั้นแม้จะไม่สมัครใจก็ตาม ซึ่งผู้ใช้สารเสพติดรู้สึกว่าแนวทางหรือการสื่อสารดังกล่าวไม่สามารถทำให้เลิกได้จริง เพราะขาดแรงจูงใจของตัวผู้ใช้สารเสพติดเอง แต่ก็รู้สึกกดดันที่ไม่สามารถเป็นคนดีได้ตามความคาดหวังของครอบครัวและสังคม ในขณะที่บางคนก็รู้สึกว่าตราบใดที่การใช้สารเสพติดของตนเองไม่ได้ทำให้ใครเดือดร้อน ก็ไม่ควรเหมารวมว่าผู้ใช้สารเสพติดทุกคนจะเป็นคนไม่ดี

“...แต่อยากให้เราไปเข้าโครงการคืนคนดีสู่สังคม ซึ่งหมายถึงการเลิกใช้ยา แต่เรายังไม่พร้อม ยังไม่สมัครใจ ไม่มีเป้าหมายหรือแรงจูงใจที่จะเลิกก็ไม่สำเร็จ...” (ผู้ใช้สารเสพติด 12, เพศชาย)

“...ถ้าเราหยุดใช้ยา ชุมชนจะยอมรับมากขึ้น ว่าเราทำได้เป็นคนดีได้ แต่จริง ๆ การไปเข้าค่ายไม่ได้ช่วยให้หยุดใช้ยา เพราะกลับไปก็ไปอยู่กับสิ่งแวดล้อมเดิม ๆ ก็ทำให้ใช้อีก แต่ไม่รู้ว่าคนดีของสังคมเอาอะไรมาวัด แค่เราได้รับการยอมรับจากครอบครัวก็พอแล้ว...” (ผู้ใช้สารเสพติด 11, เพศชาย)

“...เวลาบอกว่า คินคนดีสู้สังคม เราสู้ก็เหมือนถูกแบ่งแยก ถูกเอาเข้าไปอยู่ในกล่องของความดี - เลว เหมือนคนที่ใช้ยาทุกคนเป็นคนเลวทั้งหมด และคนไม่ใช้ยาเสพติดเลยถึงจะเป็นคนดี เราก็รู้สึกกดดันที่ไม่สามารถเป็นคนดีได้...” (ผู้ใช้สารเสพติด 12, เพศชาย)

“...เหมือนผู้ใช้ยาเป็นคนไม่ดีถูกส่งไปซัฟฟอกถึงจะกลับมาเป็นคนดีได้ แปลว่าคนไม่ไปบำบัดจะเป็นคนดีไม่ได้ ในความหมายของเราคือจะใช้ยาก็ได้แต่ต้องไม่สร้างความเดือดร้อนให้คนอื่น จะเหมาะว่าผู้ใช้สารเสพติดทุกคนเป็นคนไม่ดีก็คงไม่ได้” (ผู้ใช้สารเสพติด 15, เพศชาย)

ภายใต้วาทกรรม “คินคนดีสู้สังคม” มีผู้ใช้สารเสพติดที่เข้าร่วมการสัมภาษณ์เชิงลึก พูดถึงอีกประเด็นหนึ่งคือ เรื่องของความสำคัญในเชิงกระบวนการของการคินคนดี ซึ่งหมายถึง เป้าหมายและขั้นตอนของกระบวนการบำบัดที่ต้องมีความชัดเจนเน้นกระบวนการบำบัดรักษา เน้นความสมัครใจ ไม่ใช่การบังคับ และเน้นการทำงานกับส่วนอื่น ๆ ในชุมชนด้วย เพราะผู้ใช้สารเสพติดที่เข้าสู่กระบวนการบำบัดก็ต้องกลับมาอยู่ในชุมชนซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมแบบเดิมทั้งสิ้น โอกาสที่จะกลับมาเสพติดซ้ำก็สามารถเกิดขึ้นได้อีก

“...กระบวนการเรื่องของการ คินคนดีสู้สังคม ถ้าทำได้จริง ๆ คงจะดี เพราะไม่ใช่ว่า คนที่ไปบำบัดคินมาจะเลิกได้ทุกคน เพราะเขาถูกบังคับให้เลิกใช้ยา พอเรากลับมาสู่สังคมจริง ปัญหาเดิม ๆ สิ่งแวดล้อมเดิม ๆ ที่เผชิญอยู่และทำให้เราต้องใช้ยากก็กลับมาเหมือนเดิม” (ผู้ใช้สารเสพติด 13, เพศหญิง)

“...มันขาดขั้นตอนการบำบัดที่ชัดเจน ไม่ใช่ไปบังคับ หักดิบฝึกลงในค่ายที่คุมความประพฤติส่งไปเพื่อให้เลิก แต่ต้องรักษาเราจริง ๆ...” (ผู้ใช้สารเสพติด 13, เพศหญิง)

นอกจากเรื่องกระบวนการคินคนดีที่ต้องเน้นประสิทธิภาพของการบำบัดแล้ว ผู้ใช้สารเสพติดที่เข้าร่วมสัมภาษณ์เชิงลึกยังสะท้อนถึงกระบวนการที่ต้องเน้นให้ผู้ใช้สารเสพติดสามารถกลับไปอยู่ในชุมชนได้จริง ๆ โดยเฉพาะการกลับเข้าไปทำงานตามความสามารถและความถนัดของตนเอง ไม่ได้มองแค่รูปลักษณะภายนอก อย่างเรื่องของรอยสัก หรือประวัติการใช้ยาหรือประวัติการถูกจับเข้าสู่เรือนจำเท่านั้น เพราะถ้ายังคงมองแบบนั้นโอกาสที่ผู้ใช้สารเสพติดจะอยู่ในสังคมร่วมกับคนอื่น ๆ ได้อย่างปกติก็ยังคงเป็นไปได้ยาก วาทกรรม “คินคนดีสู้สังคม” ในแง่ของการใช้ชีวิตอยู่ได้จริงและได้รับการยอมรับจากสังคมจริง ๆ ก็จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้

“...คินคนดีสู้สังคม นโยบายมันดี แต่ไม่เป็นเช่นนั้นจริง ๆ เพราะเวลาคนไปสมัครงานสืบประวัติพบว่าใช้ยาที่ไม่รับเข้าทำงานหรือให้ออกจากงานอยู่ดี...” (ผู้ใช้สารเสพติด 15, เพศชาย)

“...ตอนนั้นเราทำงานได้นาน อีกไม่กี่วันก็จะบรรจุแล้ว 3 เดือน แต่เขามาเห็นรอยที่แขนก็เลยไม่เอา...” (ผู้ใช้สารเสพติด 6, เพศหญิง)

“...ผมเคยไปสมัครงาน พอเค้าเห็นผมเขาก็ไล่เลย เขาไม่รับคนที่มีลายเยอะเกิน ไหล่กลับเลย ผมใส่เสื้อแขนยาว เค้าก็ถามว่า สักมัย เค้าเห็นว่าสักเยอะเกินก็เลยไม่รับ ยังไม่ถามเลยว่าผมทำงานได้มัย...” (ผู้ใช้สารเสพติด 4, เพศชาย)

“...เคยไปสมัครงานเขาถามว่า มีรอยสักมัย เราโมโหและถามไปว่าทำไม เอารอยสัก มาวัดค่าของคนหรือว่า มีรอยสักทำงานให้ไม่ได้หรือทำงานไม่เต็มที่เหมือนคนอื่นหรือทั้งที่มี 2 มือเหมือนคนอื่น รู้สึกเหมือนถูกดูถูกแบ่งแยก...” (ผู้ใช้สารเสพติด 11, เพศชาย)

“...อยากทำงานบริษัท แต่ไม่มีที่ไหนรับ เคยไปสมัครเค้าถามว่าเคยติดคุกมัย เคยใช้ยา เคยลักขโมยมารีเปลา เราบอกว่าเคยติดคุก เคยใช้ยา แต่ไม่เคยลักขโมย เขาก็ไม่รับ...” (ผู้ใช้สารเสพติด 6, เพศหญิง)

นอกจากการยอมรับและให้โอกาสแล้ว สิ่งทีนโยบายการ “คืนคนดีสู่สังคม” จะสำเร็จได้อีกอย่างคือ การที่สังคมหรือชุมชนมีการเตรียมการในการรองรับผู้ใช้สารเสพติด โดยเฉพาะการสร้าง ความเข้าใจเรื่องสารเสพติดกับสังคม รวมถึงการสนับสนุนเรื่องการทำงาน ซึ่งน่าจะช่วยให้ผู้ใช้สารเสพติดสามารถอยู่ร่วม และได้รับการยอมรับจากครอบครัวและชุมชน เพราะถ้าไม่มีการสนับสนุนส่วนนี้แล้วปล่อยให้ไปทำงานทำเอง ในขณะที่สังคมยังไม่เข้าใจ ก็จะถูกกีดกัน จากรูปลักษณ์ภายนอก เรื่องรอยสัก ประวัติการใช้ยา ประวัติการถูกจับเหมือนที่ได้กล่าวไปแล้ว ก่อนหน้านี้

“...นโยบายคืนคนดีสู่สังคมนี้ต้องคิดถึงสิ่งรองรับ เช่น มีงานรองรับมัย สังคมยอมรับ ได้จริงหรือไม่ ความเข้าใจเรื่องยาเสพติดของชุมชนเป็นอย่างไร เขาจะกลับมาอยู่ในสังคม ได้จริงมัย มันสำคัญ เพราะถ้าเค้ากลับมาใช้ชีวิตปกติไม่ได้ ถ้าครอบครัวและสังคมยังทำแบบเดิม เขาก็อาจหมุนกลับไปใช้ยาเหมือนเดิมได้...” (ผู้ใช้สารเสพติด 15, เพศชาย)

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ใช้สารเสพติดในเรื่องของวาทกรรม “คืนคนดีสู่สังคม” จะเห็นได้ว่าการมองในหลายมิติซึ่งเชื่อมโยงกัน เริ่มจากการมองว่าเป้าหมายของนโยบายที่มุ่งให้มีการเลิกใช้สารเสพติดโดยการนำเข้าสู่การบำบัด ซึ่งมีเสียงสะท้อนว่าการบำบัดที่ได้ผลคือ ต้องเน้นความสมัครใจไม่ใช่การบังคับ ไม่ใช่วิธีนำผู้ใช้สารเสพติดไปเข้าค่าย แต่ต้องใช่วิธีการบำบัดรักษาทางการแพทย์จริง ๆ นอกจากนั้นเป็นเรื่องของการทำให้ผู้ใช้สารเสพติดสามารถทำงาน และสามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้โดยไม่ถูกกีดกัน ควรมีการเตรียมการในการรองรับเรื่องดังกล่าว เช่น การสร้างความเข้าใจกับครอบครัว ชุมชน และความพร้อมในการสนับสนุนการทำงาน สำหรับประเด็นสุดท้ายจากวาทกรรมดังกล่าวคือ คำจำกัดความเรื่องของคุณภาพเป็น “คนดี” ว่าหมายถึงอะไร เพราะผู้ใช้สารเสพติดมองว่าไม่ควรเหมารวมว่า ผู้ใช้สารเสพติดทุกคนเป็นคนไม่ดีหรือคนที่ไม่ใช่สารเสพติดทุกคนจะเป็นคนดี ไม่ควรวัดความดีจากการใช้หรือไม่ใช้สารเสพติด แต่ควรดูจากพฤติกรรมว่า ทำให้คนอื่นเดือดร้อนหรือไม่ดีกว่า

2.4 วาทกรรม “ผู้เสพคือ ผู้ป่วย”

จากการสัมภาษณ์ในเชิงลึกพบว่าผู้ใช้สารเสพติดเห็นด้วยกับการใช้วาทกรรม “ผู้เสพคือ ผู้ป่วย” เพราะแสดงถึงความเข้าใจว่าผู้ใช้สารเสพติดต้องได้รับการดูแลทางการแพทย์ ได้รับการบำบัดรักษา แต่ในความเป็นจริงกลับพบว่า วาทกรรมดังกล่าวยังไม่สอดคล้องกับการปฏิบัติ เพราะผู้ใช้สารเสพติดยังมีความผิด ถูกจับเข้าสู่เรือนจำ หรือบังคับบำบัดด้วยการเข้าค่ายบำบัดอยู่ดี ซึ่งผู้ใช้สารเสพติดโดยส่วนใหญ่ยืนยันว่าวิธีการดูแลด้วยการนำเข้าสู่เรือนจำหรือเข้าค่ายบำบัด ไม่สามารถทำให้เลิกใช้สารเสพติดได้จริง และไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์เรื่อง “ผู้เสพคือ ผู้ป่วย” ซึ่งต้องได้รับการดูแลทางการแพทย์ถึงจะช่วยให้สามารถเลิกใช้สารเสพติดได้จริง

“...เมื่อพูดว่าผู้ช้ายาคือ ผู้ป่วยเหมือนดูดีในทางการแพทย์ น่าจะเป็นเรื่อง การรักษาการบำบัด แต่ในความเป็นจริงไม่ได้ทำแบบนั้น ผู้ช้ายังถูกจับเข้าคุกไปหัดดิบในคุก ไม่ได้ดูแลเหมือนผู้ป่วยหรือรักษาเราจริง ๆ ถ้าทำให้เป็นเหมือนผู้ป่วยจริง ๆ ผู้ช้ายทุกคน น่าจะยอมรับ เพราะถ้าไม่ได้ก่ออาชญากรรมใด ๆ ก็น่าจะพาเขาไปบำบัด รักษาไม่ต้องเอาเข้าคุก เหมือนมีความผิด...” (ผู้ใช้สารเสพติด 11, เพศชาย)

“...เคยคิดว่าการไปเข้าค่ายน่าจะดีกว่าเข้าคุก แต่จริง ๆ แล้วก็ยังเป็นการบังคับอยู่ดี เราไม่ได้สมัครใจไป ก็ไม่สามารถเลิกได้...” (ผู้ใช้สารเสพติด 13, เพศหญิง)

“...ผู้เสพคือ ผู้ป่วย เราทำได้เพราะเราเองก็ต้องพึ่งพึ่งยาเสพติด และอย่างน้อยเราก็ ถูกมองมุมดี ที่ต้องได้รับการรักษาให้หายจากอาการติด เราไม่ได้เป็นอาชญากร แต่ในทางปฏิบัติ เมื่อตรวจเจอว่าใช้สารเสพติดก็ยังไม่โดนจับไปเข้าค่ายหรือไปเรือนจำอยู่ดี...” (ผู้ใช้สารเสพติด 15, เพศชาย)

เมื่อถามผู้ใช้สารเสพติดต่อว่า “จากวาทกรรมผู้เสพคือ ผู้ป่วย” หมายความว่า ผู้ใช้ สารเสพติดทุกคนป่วยและต้องได้รับการบำบัดใช่หรือไม่ ผู้ใช้สารเสพติดที่เข้ารับการสัมภาษณ์บอก อย่างชัดเจนว่าไม่ใช่ ผู้ใช้สารเสพติดทุกคนที่ต้องเข้าสู่การบำบัด เพราะมีหลายคนที่ใช้เป็นครั้งคราว เท่านั้น ไม่ได้ติดหรือพึ่งพึ่งสารเสพติด และสามารถใช้ชีวิตได้ตามปกติ

“...เมื่อพูดว่า “ผู้ช้ายาคือผู้ป่วย” ก็ถูกของเขา เพราะจริง ๆ เราพึ่งพึ่งยาขี้เลื่อย เล็ก ใช้ยาไม่ได้ ควรเอาเราไปบำบัดรักษา แต่ต้องสมัครใจไปเอง ไม่ใช่บังคับเข้าค่าย ส่วนคนที่เขา ไม่พึ่งพึ่ง แค้ใช้เป็นครั้งคราวก็คงไม่จำเป็น ซึ่งมีอยู่เยอะมาก...” ผู้ใช้สารเสพติด 12, เพศชาย

จากวาทกรรม “ผู้เสพคือ ผู้ป่วย” จะเห็นได้ว่าผู้ใช้สารเสพติดยอมรับได้ เพราะทำให้ผู้ใช้ สารเสพติดที่อยู่ในภาวะพึ่งพึ่งยาได้รับการดูแลเหมือนผู้ป่วย แต่ทั้งนี้ก็ต้องยึดเรื่องความสมัครใจด้วย ถึงจะทำให้การบำบัดมีโอกาสสำเร็จ นอกจากนั้นคือ สังคมต้องเข้าใจว่าไม่ใช่ผู้ใช้สารเสพติดทุกคน ต้องเข้าสู่กระบวนการบำบัดรักษา เพราะบางคนใช้เพียงครั้งคราว สามารถใช้ชีวิตได้ตามปกติ โดยไม่ จำเป็นต้องเข้าสู่กระบวนการบำบัดรักษาเลย อีกโจทย์ที่สำคัญจากการสัมภาษณ์เชิงลึกคือ การทำให้

การดูแลผู้เสพในฐานะผู้ป่วยเป็นจริงในทางปฏิบัติเพราะผู้ใช้สารเสพติดยังเผชิญการถูกจับเข้าสู่เรือนจำ และบังคับให้เข้าค่ายบำบัดอยู่โดยไม่ได้เน้นความสมัครใจและการดูแลตามแนวทางสาธารณสุขหรือทางการแพทย์จริง ๆ

จากการวิเคราะห์ทฤษฎีทางภาษาในการร่วมประกอบสร้างวาทกรรมผู้วิจัยยังคงเห็นแนวทางผลิตตัวบทที่คล้ายตามการประกอบสร้างจากประวัติศาสตร์ การสื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับสารเสพติดภายใต้การใช้สื่อต่าง ๆ ในสังคมในระยะต่อ ๆ มา ทั้งนี้ ยังคงเป็นการยืนยันให้เห็นว่าสารเสพติดคือ สิ่งไม่ดี สิ่งเลวร้าย ผู้ที่ข้องเกี่ยวกับสารเสพติดคือ คนไม่ดี คนที่ผิดไปจากบรรทัดฐานที่สังคมจะยอมรับได้ ดังจะเห็นได้จากวาทกรรม 2 วาทกรรมคือ “ขี้ยา/ขี้โมย/อาชญากร” และ “หมาเคยกินขี้ยังงี้ก็เลิกไม่ได้” ส่วนวาทกรรมที่ปรากฏในวาทกรรม “คืนคนดีสู่สังคม” และ “ผู้เสพคือ ผู้ป่วย” เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายหลังจากการมี 2 วาทกรรมข้างต้นแล้ว ทั้งนี้การมีวาทกรรมดังกล่าวตามมา อาจเป็นไปเพื่อพยายามแกมมอมอง ความคิดความเชื่อเดิม รวมถึงจัดการปัญหาสารเสพติดที่เกิดขึ้นในสังคมผ่านมาตรการอื่น ๆ เช่น การทำให้กลับมามีอยู่ในสังคมได้ หรือการดูแลในฐานะผู้ป่วย แต่ทั้งนี้ยังไม่สามารถทำให้กลายเป็นการแก้ปัญหากระแสหลักหรือทำให้เป็นจริงในทางปฏิบัติได้มากนัก ในการวิเคราะห์ส่วนที่ 3 จะเป็นการวิเคราะห์ภาคปฏิบัติการทางสังคมและวัฒนธรรมของวาทกรรมเกี่ยวกับสารเสพติดที่เกิดขึ้น รายละเอียดดังที่จะเสนอในลำดับต่อไป

3. การศึกษาภาคปฏิบัติการทางสังคมและวัฒนธรรม

ข้อมูลในส่วนของภาคปฏิบัติการทางสังคมและวัฒนธรรมของวาทกรรมสารเสพติดที่ได้จากศึกษานี้ มีประเด็นหลักที่เกี่ยวข้องกับปฏิบัติการทางสังคมและวัฒนธรรมและแสดงปฏิบัติการอยู่ 3 ด้าน คือ

1. ปฏิบัติการต่อการกำหนดความเชื่อและมุมมองของสังคม
2. ปฏิบัติการต่อการกำหนดความเชื่อและมุมมองของผู้เสพ
3. ปฏิบัติการต่อการกำหนดนโยบายและกฎหมายของประเทศ ซึ่งนอกจากปฏิบัติการทั้ง 3 ด้านแล้วยังมีผลกระทบเกิดขึ้นจากปฏิบัติการดังกล่าวด้วย ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 ปฏิบัติการต่อการกำหนดความเชื่อ มุมมองของสังคมต่อสารเสพติดและผู้ใช้สารเสพติด

3.1.1 สารเสพติดเป็นสิ่งไม่ดี

คนใช้สารเสพติดเป็นพวกขี้โมย อาชญากร ขี้คุก ไม่ควรไปยุ่งเกี่ยว สังคมรอบข้างมองว่าสารเสพติดเป็นเรื่องไม่ดี ทั้งนี้เกิดจากการที่ผู้ใช้สารเสพติดที่เคยพบเห็นมีพฤติกรรมที่ก้าวร้าว มีภาพลักษณ์ที่ไม่ดี เคยพบเห็นผู้ใช้สารเสพติดขโมยของ ซึ่งประเด็นดังกล่าวเป็นเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อบุคคลรอบข้างและสังคม ในขณะที่ผู้ใช้สารเสพติดที่เข้าร่วมในการศึกษาคั้งนี้ รายงานว่าตนเองเคยโดนกล่าวโทษว่าไปขโมยของผู้อื่น แม้ว่าตนเองจะไม่ได้ทำแต่จากการที่ตนเองเป็นผู้ใช้สารเสพติดทำให้คนรอบข้างเพ่งเล็ง และกล่าวโทษเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น

“...ส่วนใหญ่มีมุมมองกับผู้ใช้ยาไม่ดีหรอก เวลาอยู่ในบ้านของหายเคื่อก็จะมองเราก่อน ขนาดบ้านแพนยังมองมาที่เราก่อน จริง ๆ คนอื่นเอาไป แต่เคื่ามองมาที่เราก่อน เคื่พูดขึ้นมาก่อนเลยว่า มีใครอยู่บ้าง ให้มาถามเราก่อนสิจจะเป็นใครไปได้...” (ผู้ใช้สารเสพติด 8, เพศหญิง)

นอกจากนี้ คนในชุมชนยังคิดว่าการที่ในชุมชนมีผู้ใช้สารเสพติดอยู่จะเป็นการสร้างปัญหาให้กับชุมชน เพราะผู้ใช้สารเสพติดมักจะก่ออาชญากรรม โดยเป็นการรับรู้จากสื่อโทรทัศน์หรือการนำเสนอข่าวที่มักจะเสนอผลกระทบในด้านลบจากผู้ใช้สารเสพติด

“...ชุมชนมองว่าคนใช้ยาเป็นปัญหา เลยอยากจะเอาออกไปจากชุมชน ถ้ามีฐานะหน่อยก็จะส่งลูกหลานไปอยู่ที่อื่น คนในชุมชนมองว่าที่ไหนคนติดยาเยอะ อาชญากรรมก็เยอะ...” (ผู้ใช้สารเสพติด 9, เพศชาย)

“...สื่อ เรื่องยาบ้า ทำให้กระแสแรงขึ้น ด้วยการนำเสนอเรื่องเอามัดจี้ ปืนเสไฟฟ้าพวกนี้เป็นพวกขี้ยาแบบน่ากลัว มองว่าเมื่อไหร่พวกนี้จะตายไปให้หมด...” (ผู้ใช้สารเสพติด 10, เพศชาย)

สารเสพติดยังคงเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมายในประเทศไทย ดังนั้นผู้ใช้สารเสพติดจึงมักจะต้องถูกจับและดำเนินคดีทางกฎหมาย ส่วนใหญ่จึงเคยมีประสบการณ์ถูกจับและต้องขังในเรือนจำ มุมมองและความคิดความเชื่อของสังคมจึงมักจะเชื่อมโยงผู้ใช้สารเสพติดทั้งหมดว่าเป็นพวกขี้คุกขี้ตาราง

“...เลิกไม่ได้หรอก เป็นคนคุกตาราง” คนในชุมชนเดียวกันพูด คนที่บ้านใกล้กันพูด แล้วเพื่อนแม่เอามาเล่าให้แม่ฟัง เคื่รู้จากการที่เราโดนจับข้อหาครอบครอง...” (ผู้ใช้สารเสพติด 5, เพศชาย)

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ใช้สารเสพติดพบว่า มีทัศนคติและความคิดความเชื่อทั้งของตนเอง คนรอบข้าง และคนในสังคมว่าไม่ควรไปยุ่งเกี่ยวกับผู้ใช้สารเสพติด บางรายที่เคยเป็นเพื่อนหรือคนรู้จักกันมาก่อน เมื่อทราบว่าใช้สารเสพติดก็มีปฏิกิริยาเปลี่ยนไป

“...เคยได้ยินคนบอกว่าไอ้ขี้ยา อย่าไปเข้าใกล้ อย่าไปคบมันนะ พวกเพื่อนแม่ หลาน ๆ พูดแบบนี้ เราก็ก๊เฉย ๆ เราก็กคิดว่าเราไม่ได้พาลูกเค้าเล่นนี่...” (ผู้ใช้สารเสพติด 3, เพศชาย)

“...คนข้างนอกก็จะมองว่าพวกนี้ไม่น่าเข้าใกล้ คนแถวบ้าน ก็เป็นเรื่องที่พูดกันไปทั่ว เรียกผมว่า (ชื่อ) ผง เรียกเพื่อให้รู้ว่าอย่าไปยุ่งกับมัน...” (ผู้ใช้สารเสพติด 10, เพศชาย)

3.1.2 เป็นเรื่องน่าอายถ้าคนในครอบครัวใช้สารเสพติด

การมีสมาชิกในครอบครัวเสพสารเสพติดเป็นการบ่งบอกว่า ครอบครัวนี้มีปัญหา ครอบครัวนี้เลี้ยงลูกไม่ดี

“...คนแถวบ้านชอบมาคุยกับแม่ คุยไปเรื่อยแต่สุดท้ายต้องมาลงเอยที่ว่า ผมว่าเป็นยังไงบ้าง เลี้ยงลูกยังไงถึงทำให้ลูกติดยา...” (ผู้ใช้สารเสพติด 9, เพศชาย)

“...แม่บอกว่าถ้าติดยาจริง ๆ นะ ก็ให้บอกแม่ แม่จะพาไปเลิกยา ทำให้เหมือนไม่เกิดอะไรขึ้น แต่เรายังไม่พร้อม เพราะแม่ก็รู้สึกว่าจะไม่ยอมต่างพร้อมด้วยการเลี้ยงลูกไม่ดี...” (ผู้ใช้สารเสพติด 9, เพศชาย)

“...มีคำนิยามในหมู่ญาติ แล้วก็รู้มาว่าเพราะแม่เลี้ยงลูกไม่ดี มีคำชู้ชิตินินทา เรียกว่าเป็นไอ้ชู้ยา ให้ระวัง บอกลูกบอกหลานในบ้านตัวเอง...” (ผู้ใช้สารเสพติด 10, เพศชาย)

3.1.3 ผู้หญิงที่ใช้สารเสพติดดูไม่มีราศีและเกี่ยวข้องกับการขายบริการทางเพศ

บรรทัดฐานในสังคมไทยที่มักจะยกย่องเพศหญิงว่าเป็นเพศแม่ และมีบทบาทหลักในการดูแลและจัดการงานบ้าน แต่เมื่อเพศหญิงต้องมาเกี่ยวข้องกับสารเสพติด มุมมองของสังคมที่มีต่อพวกเธอเหล่านั้นจึงมีความรุนแรง ผู้ที่ใช้สารเสพติดกล่าวว่าคนที่ผู้หญิงไปเกี่ยวข้องกับสารเสพติดถูกมองด้วยภาพลักษณ์ที่ไม่ดี ไม่สามารถเลี้ยงลูกได้ดี หรือบางรายก็ถูกมองว่ามีการขายบริการทางเพศเพื่อแลกเปลี่ยนกับสารเสพติด ซึ่งในความเป็นจริงผู้หญิงใช้สารเสพติดรู้สึกโกรธและเสียใจกับมุมมอง และความคาดหวังดังกล่าวพร้อมกับการกล่าวโทษตัวเองที่ใช้สารเสพติด

“...การที่เราเป็นผู้หญิงแล้วใช้ยา ชุมชนก็มีปฏิกิริยากับเรา เวลาเราเดินกับเพื่อนผู้ชายที่ใช้ยาด้วยกันก็ถูกเหมารวมว่าหลายตัว คิดว่าเราเอาตัวเข้าแลกเพื่อให้ได้ยาเสพติดมาเป็นครั้งๆ เรารู้สึกโกรธ เสียใจที่ถูกมองแบบนั้น สุดท้ายก็กลับมาโทษตัวเองว่าคงเป็นเพราะเราใช้ยา...” (ผู้ใช้สารเสพติด 13, เพศหญิง)

“...บางคนเห็นเราเป็นผู้หญิงแล้วใช้ยา ก็หาว่าเราคงไปนอนกับผู้ชายถึงทำให้ได้ยามา หรือผู้ชายบางคนที่มีชื่อของให้เราเล่นก็มาเอาเปรียบเราเรื่องเซกส์ เราปฏิเสธและบอกว่าเรามีศักดิ์ศรีนะถึงแม้จะใช้ยา...” (ผู้ใช้สารเสพติด 14, เพศหญิง)

“...แม่บอกเสมอว่าผู้หญิงใช้ยามันไม่ดีหรอก สังคมรังเกียจ ยิ่งเสพจนสลัดเสี้ยน ผอมด่างจนไม่มีราศี ยิ่งน่ารังเกียจ...” (ผู้ใช้สารเสพติด 14, เพศหญิง)

“...ลูกเราถูกเพื่อนล้อว่าแม่ติดยา แล้วลูกก็กลับมาว่าเราว่าเล่นยาไม่ดี เดี่ยวจะเอาตำรวจมาจับ เราก็ต้องคุยกับเขา อธิบายว่ามันจำเป็นต้องใช้อย่างไร แต่ไม่ได้แปลว่าจะทำไม่ดีกับลูก มันต้องแยกกันระหว่างการใช้ยากับความเป็นแม่ ซึ่งเราแยกได้...” (ผู้ใช้สารเสพติด 13, เพศหญิง)

3.1.4 ต้องเลิกใช้สารเสพติด แต่ไม่เชื่อว่าเลิกได้

ติดสารเสพติดแล้วต้องไปเลิกให้ได้ ผู้ใช้สารเสพติดได้กล่าวถึงความคาดหวังจากบุคคลในครอบครัวว่าต้องการให้ตนเองเลิกให้ได้ ทั้งด้วยวิธีการพาไปเข้ารับการบำบัดยาเสพติด ดูปวดกล่าว หรือพูดจากด้นเพื่อให้เลิกสารเสพติดให้ได้ ถ้าเลิกไม่ได้ก็แปลว่าไม่รักตัวเอง

“...ตอนที่เค้ารู้ เค้าพาไปบำบัด พาไปกินยาศูนย์ พอกลับมาแล้วเราเลิกไม่ได้ เค้าก็บอกว่าแล้วแต่มีง ถ้าตัวไม่รักตัวเองก็แล้วแต่...” (ผู้ใช้สารเสพติด 3, เพศชาย)

“...เป็นเรื่องการเรียนการสอน ปลูกฝังมาแต่แรกว่ามันต้องเกลียด เลิกยาก เลิกไม่ได้ ตอนตัวเองรู้สึกไม่ค่อยชอบตัวเอง เพราะตัวเองมีรอยมลทิน ต้องแก้ด้วยการพยายามเลิกให้ได้ แต่ต้องเลิกให้ได้แบบปิดบัง ก็เลยหมดโอกาสด้วยการไปที่ถูกทักถูกทาง...” (ผู้ใช้สารเสพติด 9, เพศชาย)

ไม่เชื่อใจว่าจะเลิกใช้สารเสพติดได้จริง แม้ว่าครอบครัวหรือบุคคลรอบข้างจะมีความคาดหวังให้ผู้ใช้สารเสพติดที่เป็นบุตรหลานหรือพี่น้องของตนเองไปเลิกให้ได้ ในแต่บางครั้งกลับไม่เชื่อหรือไม่ไว้วางใจว่าผู้ใช้สารเสพติดจะสามารถเลิกได้จริง

“...ผมไปเลิกมาหลายรอบแล้ว...ป้าว่า – มีงยังใช้ยาอยู่อีกหรือ – เค้ารู้ว่าผมเลิกยาไม่ได้ อยู่ดี ๆ เค้าเจอหน้าผมเค้าก็ชอบว่าผมว่า ไอ้ขี้ยา ประเภทแบบว่าหมาเคยกินขี้ พอมันเห็น ยังไม่มันก็ต้องกิน...” (ผู้ใช้สารเสพติด 4, เพศชาย)

“...โอย เตี้ยมันก็กลับไปใช้ หมามันเคยกินขี้ อย่งไรมันก็ต้องกิน คนรอบข้างมักจะพูดแบบนี้แต่เรากลับมองกลับว่าทำไมเค้าไม่เชื่อใจ...การตีตราที่หนักที่สุดคือ “ไอ้ขี้ยา” “หมามันเคยกินขี้ อย่งไรมันก็ต้องกิน” เป็นคำที่ไม่ให้เกียรติ ไม่ให้ความเคารพกัน คนตอกย้ำ ไม่มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน...” (ผู้ใช้สารเสพติด 10, เพศชาย)

จากข้อมูลที่ได้จากการศึกษา สะท้อนให้เห็นปฏิบัติของสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อการกำหนดความคิด ความเชื่อ และมุมมองของสังคมในประเด็นสารเสพติด นอกจากนี้จากการศึกษาทำให้พบว่ามีประเด็นต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมายที่ส่งผลกระทบต่อตัวผู้ใช้สารเสพติด โดยบางประเด็นเป็นความคิดความเชื่อที่ไม่ใช่ข้อเท็จจริง ส่วนบางประเด็นเป็นความเข้าใจที่ผิด ทั้งนี้ ผลจากการมีความคิดความเชื่อดังกล่าวทำให้เกิดผลกระทบต่อผู้ใช้สารเสพติดในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งจะได้กล่าวในส่วนต่อไป

3.2 ปฏิบัติการต่อการกำหนดความเชื่อและมุมมองของผู้ใช้สารเสพติด

3.2.1 ฉันเป็นคนไม่ดีเพราะฉันใช้สารเสพติด

ผู้ใช้สารเสพติดที่เข้าร่วมในการสัมภาษณ์เชิงลึกครั้งนี้เกือบทุกราย กล่าวถึงชีวิตของตนเองที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติดในเชิงลบ ไม่ว่าจะเป็ความรูสึกว่าตนเองเป็นคนไม่ดี รูสึกต่ำต้อยกว่าผู้อื่น ไม่ได้รับการยอมรับ และเป็นที่น่ารังเกียจของสังคม

“...ผมดูต่ำไปเลยเพราะเราเป็นคนใช้ยา คนไม่ใช่ยาดูดีกว่า ราศีดีกว่า เราไปไหนคนไม่ค่อยยอมรับ เราคิดเอง...รูสึกว่าใช้ยาเวลาเครียด ชีวิตเราต่างจากคนที่ไม่ใช้ยา คนที่ไม่ใช้ยาดีกว่า ไม่ต้องระแวงตำรวจ เวลาเดินไป เวลาคนเห็นว่าเราผอม ก็คงคิดว่าเราใช้ยาแน่เลย เคยได้ยินคนบอกว่า ไอ้ขี้ยา อย่าไปเข้าใกล้ อย่าไปคบมันนะ...” (ผู้ใช้สารเสพติด 4, เพศชาย)

“...ผมไม่ยอมให้ใครรูสึกว่าเราใช้ยา เพราะสังคมมองผมในแง่ลบตลอด ในความรูสึกผม ผมคิดว่าสังคมมองเราไม่ดี คิดว่าเราเป็นคนไม่ดี...” (ผู้ใช้สารเสพติด 2, เพศชาย)

“...เป็นขี้คุก ขี้ยา เค้กั่มองเราต่ำอยู่แล้ว คนอื่นก็ไม่อยากยุ่ง...” (ผู้ใช้สารเสพติด 5, เพศชาย)

“...เคยคิดว่าตัวเองว่า ทำไมเราถึงเหยียดอย่างนี้ หนูก็ว่าตัวเอง รูสึกว่าไม่มีใครชอบ แล้วทำไมเราถึงทำแบบนี้ ต่ำตัวเองดีกว่าให้คนอื่นเค้ามารด่า...” (ผู้ใช้สารเสพติด 6, เพศหญิง)

3.2.2 เพราะใช้สารเสพติดครอบครัวจึงไม่รัก

ผู้ใช้สารเสพติดที่เข้าร่วมในการสัมภาษณ์นี้ต่างกล่าวว่าการที่ตนเองใช้สารเสพติด ทำให้คนในครอบครัว โดยเฉพาะมารดารูสึกเสียใจ และปฏิบัติต่อตนเองด้วยความห่างเหินหรือกล่าวโทษเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติด ทำให้เกิดความรูสึกกดดัน

“...ตอนที่เรารอกจากศูนย์บำบัด โทรหาแม่ว่าคนที่บ้านจะให้เรายินดีกลับไปมั๊ย เรากลับบ้านไปได้มั๊ย ไม่เคยมีการคุยกัน เหมือนผมเป็นจิ้งจกตัวหนึ่งที่เกาะอยู่บนหลังคา เค้ามัเคยพูดคุยหรือทักทายเรา เหมือนเราไม่ได้มีตัวตนอยู่ในบ้าน...” (ผู้ใช้สารเสพติด 9, เพศชาย)

“...หลังจากที่แม่รูสึกว่าผมยังไม่เลิกใช้ยา เค้กั่มัคุยกับเราเลยไม่สนใจ ไม่เชื่อใจผม บ้าง ชอบหาว่าผมโกหก” (ผู้ใช้สารเสพติด 2, เพศชาย)

3.2.3 การใช้สารเสพติดทำให้ไม่มีอนาคต

ผู้ใช้สารเสพติดที่เข้าร่วมในการสัมภาษณ์ในการศึกษานี้ต่างรู้สึกว่าการที่ตนเองต้องยุ่งเกี่ยวกับสารเสพติด ทำให้ขาดโอกาสในชีวิตหลายๆด้าน ไม่มีความก้าวหน้าทั้งในด้านการศึกษา และการประกอบอาชีพ ประสบความยากลำบากในการหางานทำ หรือการถูกตีตราจากสังคมรอบข้าง

“...ที่โซ้ยยา ทำให้เราอยู่ที่เดิม คนอื่นเค้าไปถึงไหนกันแล้ว เรายังอยู่ที่เดิม แม่บอกว่า “ซักวันต้องตายคาเข็ม” เราทำอะไรก็ไม่เสร็จ ทำอะไรก็ไม่เป็น คนอื่นเค้าเรียนจบ...” (ผู้ใช้สารเสพติด 8, เพศหญิง)

“...ถ้ามีงานทำผมก็ไม่คิดเรื่องยา ที่ผมมาใช้เพราะมันหยุด มันว่าง ไม่มีใครรับเข้าทำงาน เลยชวนกันไปเอายาดีกว่า...” (ผู้ใช้สารเสพติด 4, เพศชาย)

3.2.4 ผู้ใช้สารเสพติดเป็นแม่ที่ดีไม่ได้

ผู้ใช้สารเสพติดด้วยวิธีฉีดเพศหญิงที่มีบุตร ต่างกล่าวถึงบทบาทของตนเองในฐานะของความเป็นแม่ ซึ่งต่างรู้สึกว่าเป็นแม่ที่ไม่ดี ไม่สามารถเลี้ยงดูลูกได้ โดยบางรายก็โดนกดดันจากบุพการีของตนเองเรื่องการเลี้ยงดูลูก ว่าจะต้องทำตัวให้เป็นตัวอย่างที่ดีกับลูก

“...ตอนนี้เรารู้ว่าเป็นแม่ที่ไม่ดี เคยดูลูกว่าไม่มีปัญญาส่งลูกเรียนหรอก เดี่ยวลูกมันก็เป็นเหมือนแม่มันหรอก ดิดยา...” (ผู้ใช้สารเสพติด 8, เพศหญิง)

“...ไม่สบายใจที่สุดในชีวิตคือเรื่องลูก อยากรอยู่กับลูก แต่เราก็ไม่พร้อม ไม่อยากให้ลูกเติบโตมาแล้วต้องมาเจอสภาพแบบนี้ กลัวที่สุดเลย เราไม่อยากให้เค้าเป็นแบบนี้...” (ผู้ใช้สารเสพติด 7, เพศหญิง)

3.2.5 สารเสพติดเป็นสิ่งไม่ดี ฉันทจึงต้องเลิกใช้

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกแสดงให้เห็นว่าตัวผู้ใช้สารเสพติดต่างก็มีความคิดที่จะเลิกโซ้ยยา ทั้งนี้เกิดจากการถูกปลุกฝังมาและการเรียนการสอนที่บอกว่าสารเสพติดเป็นสิ่งไม่ดี ต้องเลิกให้ได้ ผู้ใช้สารเสพติดหลายคนจึงมีความคิดว่าจะเลิกโซ้ยให้ได้ พยายามเลิกด้วยตัวเองเช่นการหักดิบ หรือการไปเข้ารับการรักษา ซึ่งโดยส่วนใหญ่พบว่าไม่สามารถทำได้สำเร็จ

“...อยากจะเลิกยา ถ้าจะเลิกก็เลิกได้ แต่พอเจอเพื่อนเจอฝูงก็อดไม่ได้ ผมคิดว่าผมเลิกได้เพราะตอนติดคูกยังเลิกได้เลย...ผมคิดว่าต้องเลิกยา ผมมั่นใจว่าเลิกได้...” (ผู้ใช้สารเสพติด 3, เพศชาย)

“...มีคนพูดเยอะว่าอยากให้เราเลิกยา แต่ใจเราเองเราห้ามไม่ได้ คงต้องย้ายไปอยู่ที่อื่นที่ต่างจังหวัด...” (ผู้ใช้สารเสพติด 2, เพศชาย)

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษา สะท้อนให้เห็นปฏิบัติการของสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อการกำหนดความคิด ความเชื่อและมุมมองของผู้ใช้สารเสพติดเอง ซึ่งไม่ต่างกับความคิด ความเชื่อของคนในสังคม ที่มองว่ายาเสพติดไม่ดี คนที่ยุ่งเกี่ยวกับสารเสพติดก็คือคนไม่ดี ผู้ใช้สารเสพติดเองก็เชื่อว่าตนเองเป็นคนไม่ดี เป็นแม่ที่ไม่ดี ครอบครัวไม่รัก ไม่มีอนาคต ต้องเลิกใช้ จากความคิดดังกล่าวได้นำไปสู่ผลกระทบต่อผู้ใช้สารเสพติดในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะการตีตราและกดทับตนเอง

3.3 ปฏิบัติการต่อการกำหนดแนวนโยบายและกฎหมายของประเทศ

สิ่งสำคัญที่สะท้อนความคิดความเชื่อของสังคมคือ การสะท้อนผ่านกฎหมายและนโยบายของประเทศ ซึ่งจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ทำให้เห็นว่าผู้ใช้สารเสพติดพูดถึงกฎหมายที่ระบุว่า การใช้สารเสพติดเป็นความผิด ทำให้ผู้ใช้สารเสพติดถูกมองว่าเป็นคนไม่ดี ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบต่อผู้ใช้สารเสพติดโดยตรง

3.3.1 กฎหมายบอกว่ายาเสพติดผิดกฎหมาย ผู้ใช้สารเสพติดผิดกฎหมายเป็นคนไม่ดีและอาชญากร

“...ผมว่ากฎหมายทำให้เกิดความไม่เข้าใจ กฎหมายบอกว่ายาเสพติดผิดกฎหมาย คนใช้สารเสพติดเป็นคนผิดและเป็นอาชญากรไปโดยอัตโนมัติ พอพูดถึงว่าอาชญากรคือคนอื่น ชั้นหนึ่งของสังคม ดังนั้นการที่หลายคนจะปฏิบัติกับผู้ใช้สารเสพติดแตกต่างออกไปจากคนทั่วไป ก็ยอมทำได้ไม่ใช่เรื่องผิด ถ้าจะคิดหรือทำอะไรกับผู้ใช้สารเสพติดก็เป็นเรื่องชอบธรรมและสามารถทำได้...” (ผู้ใช้สารเสพติด 10 เพศชาย)

“...กฎหมายและนโยบายต้องเปลี่ยน ถ้ากฎหมายยังบอกว่าผู้ใช้สารเสพติดเป็นอาชญากรอยู่ก็จะเป็นเหมือนเดิม ผู้ใช้สารเสพติดก็就会被จับเข้าคุกและถูกบังคับบำบัดให้เลิกใช้ยา ซึ่งเรารู้อยู่แล้วว่าการทำแบบนี้ไม่สามารถเลิกได้จริง ๆ...” (ผู้ใช้สารเสพติด 10, เพศชาย)

“...ถ้าไม่ได้มองบนฐานกฎหมาย ก็ไม่ได้หมายความว่าผู้ใช้สารเสพติดทุกคนเป็นคนเลว พอเอาเรื่องกฎหมายมาจับ ผู้ใช้สารเสพติดก็กลายเป็นอาชญากรที่ดูน่ากลัว สมมติว่าเหล่าผิดกฎหมายทุกคนที่ตีแม่เหล็กก็เป็นคนเลวทั้งหมด ผมจึงคิดว่ากฎหมายไม่ควรทำให้มีความหมายแบบนั้น...” (ผู้ใช้สารเสพติด 9, เพศชาย)

3.3.2 นโยบายการนำคนเข้าสู่กระบวนการบำบัดเพื่อให้เลิกใช้สารเสพติดผ่านวาทกรรม ผู้เสพคือผู้ป่วย และการคืนคนดีสู่สังคม

ในส่วนนโยบายการแก้ปัญหายาเสพติดของประเทศหลายนโยบาย โดยเฉพาะผู้เสพคือผู้ป่วย และการคืนคนดีสู่สังคม แม้จะดูเหมือนเป็นการมองข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นกับผู้ใช้สารเสพติดว่า สามารถทำให้เจ็บป่วยหรือที่เรียกว่าโรคสมองติดยาได้จริง ๆ แต่คนในสังคมยังคงไม่เข้าใจ ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ยังไม่เข้าใจ การปฏิบัติก็ไม่สามารถเป็นไปตามนโยบายได้ ส่วนใหญ่ยังคง

ใช้กฎหมายบังคับผู้ใช้สารเสพติดเข้าสู่กระบวนการบำบัด เพื่อให้เลิกใช้สารเสพติด กลายมาเป็นคนดี ของสังคมนั่นเอง หรือเมื่อผ่านกระบวนการบำบัดแล้วจะกลับเข้ามาอยู่ในสังคมยิ่งยากเพราะไม่มี กระบวนการรองรับ อย่างไรก็ตามผู้ใช้สารเสพติดก็คือคนไม่ติ่นั้นเอง

“...การที่รัฐมีนโยบายเรื่องผู้เสพยาคือผู้ป่วย จริง ๆ ก็คือ การพยายามให้ผู้ใช้สารเสพติด เข้าสู่กระบวนการบำบัด แต่ส่วนใหญ่ก็ยังถูกบังคับอยู่ที่ตึ๊งนั่นถ้าจะบอกว่าผู้เสพยาคือผู้ป่วย จะต้องเปลี่ยนวิธีการนำเสนอ โดยต้องพูดข้อเท็จจริงโดยไม่มีอคติเกี่ยวกับสารเสพติดว่า ทำให้คนป่วยได้อย่างไร พูดเรื่องโรคสมองติดยาด้วย คนถึงจะเข้าใจ...” (ผู้ใช้สารเสพติด 9 , เพศชาย)

“...คืนคนดีสู่สังคม นโยบายมันดี แต่ไม่เป็นเช่นนั้นจริง ๆ เพราะเวลาคนไปสมัครงาน สืบประวัติพบว่าใช้ยาก็ไม่รับเข้าทำงานหรือให้ออกจากงานอยู่ดี...” (ผู้ใช้สารเสพติด 15, เพศชาย)

“...เวลาบอกว่า คืนคนดีสู่สังคม เราารู้สึกเหมือนถูกแบ่งแยก ถูกเอาเข้าไปอยู่ใน กลุ่มของความดี - เลว เหมือนคนที่ใช้ยาทุกคนเป็นคนเลวทั้งหมด และคนไม่ใช้ยาเสพติดเลย ถึงจะเป็นคนดี เราก็รู้สึกกดดันที่ไม่สามารถเป็นคนดีได้...” (ผู้ใช้สารเสพติด 12, เพศชาย)

“...เหมือนผู้ใช้ยาเป็นคนไม่ดีถูกส่งไปซั๊กฟอกถึงจะกลับมาเป็นคนดีได้ แปลว่าคนไม่ ไปบำบัดจะเป็นคนดีไม่ได้ ในความหมายของเราคือจะใช้ยาก็ได้แต่ต้องไม่สร้างความเดือดร้อน ให้คนอื่น จะเหมาะว่าผู้ใช้สารเสพติดทุกคนเป็นคนไม่ดีก็คงไม่ได้” (ผู้ใช้สารเสพติด 15, เพศชาย)

“...เมื่อปี 46 ประเทศ มีนโยบายทำสงครามยาเสพติด ตอนนั้นเราถูกบังคับตรวจฉี บ่อยมาก ผู้ใช้สารเสพติดต้องหลบซ่อน ทำให้ใช้ยาอย่างเร่งรีบ ไม่ปลอดภัย ของก็หายากและมีราคาแพง เราเองที่ยังต้องใช้สารเสพติดอยู่ ก็กังวลมากกลัวโดนจับ ถึงขั้นแก้ปัญหาด้วยการ กระโดดลงจากสะพานลอยหวังจะฆ่าตัวตาย...” (ผู้ใช้สารเสพติด 13, เพศหญิง)

3.3.3 นโยบายทางเลือกที่จำเป็นสำหรับผู้ใช้สารเสพติดคือ การลดอันตราย จากการใช้สารเสพติด (Harm Reduction)

ผู้ใช้สารเสพติดพูดถึงมาตรการการลดอันตรายจากการใช้สารเสพติด (Harm Reduction) ที่มาช่วยลดผลกระทบจากการใช้สารเสพติดในขณะที่พวกเขายังเลิกใช้สารเสพติดไม่ได้ ซึ่งน่าจะช่วยให้พวกเขาปลอดภัยจากการใช้สารเสพติดได้

“...ผมเคยได้ยินมาตรการลดผลกระทบจากการใช้ยา คงหมายถึงการดูแลพวกผม ทำให้ผมปลอดภัย ซึ่งผมคิดว่าน่าจะดีกว่าจับผมเข้าคุกนะ เพราะยังไงผมก็ยังไม่เลิกไม่ได้...” (ผู้ใช้สารเสพติด 5, เพศชาย)

“...ถ้าใช้การลดอันตรายมาแก้ปัญหา พวกผมคงไม่ต้องถูกบังคับเข้าบำบัด เพราะ ผมคิดว่าการลดอันตรายคือความเข้าใจว่าพวกผมยังใช้ยาอยู่และต้องปลอดภัยไม่มีผลกระทบ...” (ผู้ใช้สารเสพติด 3, เพศชาย)

“...ดูแลผม ให้ไม่ติดโรค ให้ไม่ไข้ยาเกินขนาด น่าจะช่วยพวกผมได้มากกว่าการบอกให้ผมไปเลิกในตอนนี้...” (ผู้ใช้สารเสพติด 15, เพศชาย)

3.4 ผลของวาทกรรมเกี่ยวกับสารเสพติดต่อสังคมและวัฒนธรรม

ปฏิบัติการของวาทกรรมเกี่ยวกับสารเสพติดปฏิบัติต่อสังคมและวัฒนธรรมก่อให้เกิดเรื่องราวที่มีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของผู้ใช้สารเสพติดคือ ก่อให้เกิดความยากลำบากในการดำเนินชีวิต ข้อมูลนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของสุชาติ ทวีสิทธิ์ (มปท.) ที่เป็นการศึกษาแบบสัมภาษณ์เจาะลึกกลุ่มผู้ใช้สารเสพติดพบว่า กระบวนการทางสังคม สามารถผลักดันหรือกดดันให้เกิดความทุกข์และความยากลำบากในการใช้ชีวิตของผู้ใช้สารเสพติดได้

ผลของปฏิบัติการทางสังคมและวัฒนธรรมของวาทกรรมที่มีต่อผู้ใช้สารเสพติดจากผลการศึกษาได้แก่ 1. สิ่งที่สังคมปฏิบัติต่อผู้ใช้สารเสพติด 2. อารมณ์ ความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรมของผู้ใช้สารเสพติด ดังนี้

3.4.1 สิ่งที่สังคมปฏิบัติต่อผู้ใช้สารเสพติด

1. การใช้คำพูด ดูถูก ดูหมิ่น กล่าวหา

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ใช้สารเสพติดด้วยวิธีฉีดยาพบว่า สังคมมีการใช้คำพูดดูหมิ่นเหยียดหยาม ดูด่าว่ากล่าว ให้ร้าย กล่าวโทษ แสดงความไม่เป็นมิตร พุดจาดูหมิ่นเรื่องการใช้สารเสพติดและการถูกต้องขังในเรือนจำ ดูถูกว่าไม่มีโอกาสก้าวหน้า ซึ่งแตกต่างจากการพูดจากับผู้อื่นที่ไม่ได้ใช้สารเสพติด

“...เพื่อนและคนรอบข้าง ญาติๆ จะพูดไม่ค่อยดีกับเรา ทำหน้าบึ้ง ถามคำตอบคำพูดเขารู้สึกได้เลยว่าไม่ค่อยเป็นมิตร...” (ผู้ใช้สารเสพติด 2, เพศชาย)

“...เพื่อนๆ ล้อเล่นกันว่าเราซึ่ก คนถูกจับเข้าคุกเยอะกว่าเราก็มั เรากรู้สึกไม่ดีคิดว่าทำไมถึงพูดแบบนี้ ถ้าเขารังเกียจเราจริง ๆ เขาก็โทรแจ้งตำรวจเลยว่ามั่วสมุ เพื่อนที่คบกันเขาก็ไม่ค่อยคบผม แต่ก่อนเคยอยู่ด้วยกัน เดียวนี้แยกกันไปแล้ว...” (ผู้ใช้สารเสพติด 4, เพศชาย)

“...พวกเพื่อนๆ ญาติพี่น้องเคยพูดว่า มึงนี่ติดยา งานการคงทำไม่ได้หรอก คงต้องใช้ยาไปจนตาย เขาคิดว่าผมคงเลิกไม่ได้หรอก...” (ผู้ใช้สารเสพติด 3, เพศชาย)

นอกจากนี้ผู้ใช้สารเสพติดยังมักจะโดนกล่าวโทษว่า เป็นซึ่กโมย โดยเมื่อมีเหตุการณ์ของหายเกิดขึ้น มักจะโดนเพ่งเล็ง หรือมีความไม่เชื่อใจกันในกลุ่มเพื่อน คิดว่าจะต้องมีพฤติกรรมโกหก บุคคลแวดล้อมมีการพุดจาหรือแสดงท่าทางเพื่อสื่อให้ทราบว่าต้องมีความระแวดระวังเมื่อเจอผู้ใช้สารเสพติด หรือเมื่อผู้ใช้สารเสพติดเข้ามาในละแวกบ้านหรือเมื่อมาซื้อของที่ร้านค้า

“...อย่างเวลาไปซื้อของให้ลูก เขาก็มอง เวลาของหาย เขาก็จะมุ่งประเด็นมาที่เราก่อนหรือคนที่เข้ามาหาเรา เพราะพวกนี้เป็นผู้ที่ซึ่ก...” (ผู้ใช้สารเสพติด 7, เพศหญิง)

“...อะไรหายเขาก็โทษพวกคนใช้ยา คนในชุมชนเคยโทษเรา ตอนนั้นพวกของใช้ในบ้านหาย ตอนนั้นเขาก็โวยวายกับคนอื่นอยู่ว่าเราเอาส่ว่านไปแน่ ๆ เลย เราเดินออกมาพอดีเราเลยบอกว่าไม่ได้เอาคนอื่นเอา อะไรหายก็ขอมาโทษเรา ตอนนั้นเขาติดกล้องวงจรปิดแล้วจะรู้ว่าใครเอาไปกันแน่ ตอนนั้นเขารู้แล้วว่าไม่ใช่หนูแน่...” (ผู้ใช้สารเสพติด 6, เพศหญิง)

“..เดินไปบ้านญาติในละแวกเดียวกัน เขาก็จะกลัวว่าจะไปลักขโมย ญาติพี่น้องไม่ค่อยอยากให้เข้าบ้าน กลัวจะไปขโมยของ...” (ผู้ใช้สารเสพติด 9, เพศชาย)

“...ถ้าเป็นคนทั่วไป ไปซื้อของในซอยบ้านก็หยิบของได้เลยแล้วค่อยมาจ่ายเงิน แต่พอเราไปบอกว่าเดี๋ยวก่อน เดี่ยวหยิบให้ จะเป็นแบบนี้แหละ หน้าตาเขาก็พยายามไม่แสดงให้เราดูหรอก แต่เรารู้สึกได้...” (ผู้ใช้สารเสพติด 8, เพศหญิง)

สิ่งที่สังคมปฏิบัติต่อผู้ใช้สารเสพติดที่พบในการศึกษานี้ประกอบด้วย การพูดดูหมิ่นเหยียดหยาม การแสดงความไม่เป็นมิตร การดูถูกว่าเป็น “ขี้ยา” “จู้จุก” “ขี้ขโมย” ดูหมิ่นว่าไม่มีโอกาสก้าวหน้า ไม่สามารถจะหางานทำได้ โดยทั้งหมดนี้เป็นคำพูดที่พูดกับทั้งตัวผู้ใช้สารเสพติด ครอบครัว ซึ่งสื่อให้ทราบถึงความคิดความเชื่อและมุมมองที่มีต่อผู้ใช้สารเสพติด โดยส่งผลกระทบต่อโดยตรงกับผู้ใช้สารเสพติดดังจะกล่าวถึงในส่วนของอารมณ์ ความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรมของผู้ใช้สารเสพติดในส่วนถัดไป

2. การแสดงท่าทางรังเกียจ หรือกีดกันผู้ใช้สารเสพติดออกจากสังคม

การศึกษานี้นอกจากจะพบว่า สังคมมีการใช้คำพูดดูถูก เหยียดหยาม กล่าวโทษ ผู้ใช้สารเสพติดแล้ว ยังพบการกระทำที่แสดงถึงการรังเกียจ กีดกันอีกด้วย ได้แก่ การที่ผู้ใช้ยาเสพติดถูกคนรอบข้างแสดงอาการปฏิกิริยาท่าทางแบบรังเกียจ มีภาษาที่แสดงให้เห็นว่าไม่ชอบ ถูกตัดขาดจากครอบครัว ถูกให้ออกจากงาน ไม่รับเข้าทำงาน ไม่ได้รับบริการที่เท่าเทียมหรือมีคุณภาพจากผู้ให้บริการด้านสาธารณสุขและผู้บังคับใช้กฎหมาย โดยสรุปเป็นประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้

คนรอบข้างปฏิบัติตัวแตกต่างไปจากเดิม

ผู้ใช้สารเสพติดที่เข้าร่วมในการศึกษานี้ต่างกล่าวว่า เมื่อคนรอบข้างทราบว่าตนเองใช้สารเสพติด จะสังเกตได้ว่ามีการปฏิบัติตัวกับตนเองที่แตกต่างออกไปจากเดิม เช่น มีอาการปฏิกิริยาที่แสดงออกจากรังเกียจเด็ดฉันทน์ ระวังตัวระวังตัวเองมากขึ้น

“...พอคนข้างบ้านรู้สายตาเขาก็จะมองเรา ทำให้เรารู้สึกไม่ดี อย่างร้านขายขนมเราเข้าไปซื้อ ปกติเขาก็จะคุยดีกับเรา แต่ตอนหลังพอเข้าไปเขาจะมอง ใช้สีหน้าคำพูด หน้าบึ้งมองเราตลอดเวลา เปลี่ยนจากที่เขาไม่เคยรู้ว่าผมใช้ยา เราก็ไม่ค่อยไปร้านนั้นอีก...” (ผู้ใช้สารเสพติด 2, เพศชาย)

“...ผมก็รู้สึกทำไมคนอื่นต้องมอง เวลาเดินไปไหน คนก็มองเขาคงมองเพราะผมน่ากลัว รอยสัก เขาก็คงมองว่าไม่ขายยาที่ต้องเล่นยา...” (ผู้ใช้สารเสพติด 4, เพศชาย)

นอกจากนี้ บางรายยังกล่าวว่า คนรอบข้างมีการตีตัวออกห่าง ไม่ชวนเข้าร่วมกิจกรรมในกลุ่มเพื่อน หรือในชุมชน แตกต่างจากตอนที่ยังไม่ทราบว่าตนเองใช้สารเสพติด ซึ่งทำให้ผู้ใช้สารเสพติดรู้สึกน้อยใจและตีตัวออกห่างจากสังคมเช่นเดียวกัน

“...สังคมมองเราต่างจากคนอื่น ไม่ยอมรับเรา พอสังคมรู้ว่าเราใช้ยา ก็เริ่มไม่อยากจะอยู่กับเรา ทั้งคนรอบข้าง เพื่อนเก่าๆที่ไม่ได้ใช้ยา ก็ตีตัวออกห่างเรา เวลาไปกินเลี้ยงเขาก็ไม่มาชวนเราก็รู้สึกน้อยใจเหมือนกัน เพราะว่าพอเรามาใช้ยาแล้วเราก็ดูน่ารังเกียจ ทำไมเพื่อนเก่าๆ ของเราถึงรังเกียจเรา เราก็เริ่มถอยห่างจากสังคมที่เราคบหาอยู่...” (ผู้ใช้สารเสพติด 2, เพศชาย)

“...พอผมเดินมาเขาก็เดินหนีเลย ต่างคนต่างอยู่ ที่เขาเดินหนีอาจจะเพราะเขารังเกียจเรา คิดว่าเขาคงไม่อยากคุยด้วยเพราะเราเป็นขี้ยา เราก็รู้สึกน้อยใจ เพราะแต่ก่อนก็คุยกันดี ๆ อยู่...” (ผู้ใช้สารเสพติด 3, เพศชาย)

“...ถ้าเราไปที่บ้าน บ้านอยู่ใกล้กัน เป็นญาติกัน พอเราเดินไปหาไปเที่ยว เขาก็แสดงท่าทีไม่อยากให้เราไปที่บ้าน เขาก็ไม่อยากให้ไปหาที่บ้าน ไม่อยากคุย แต่ถ้าคุยก็แนวคำว่า ไม่ได้ถามไถ่แสดงถึงความห่วงหาอาทร แต่แสดงว่ามีไปห่างๆ คุยได้ก็ดี...” (ผู้ใช้สารเสพติด 10, เพศชาย)

โดนให้ออกจากงานและไม่รับเข้าทำงาน

ผู้ใช้สารเสพติดที่เข้าร่วมในการศึกษานี้รายหนึ่งกล่าวว่า เคยมีประสบการณ์ถูกให้ออกจากงานเพราะถูกจับได้ว่าใช้สารเสพติด ทั้งที่ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อการทำงาน

“...ตอนออกจากรางานรู้สึกเหมือนว่าเขาไม่ยุติธรรม ตอนนั้นเราไม่เคยบกพร่องเรื่องงาน เราทำงานโรงแรมและเราทำได้ดี แต่พอแฟนเราโดนจับเราบอกไปตรง ๆ ว่าแฟนโดนจับเรื่องยาเสพติด ผู้จัดการไปรายงาน เราเลยถูกให้ออกจากงาน รู้สึกเสียตายนมาก คิดแต่จะทำไมถึงทำกับเราอย่างนี้ ทำไมไม่ให้เราไปเลิก...” (ผู้ใช้สารเสพติด 1, เพศหญิง)

นอกจากนี้ยังกล่าวว่าเคยมีเพื่อนที่เคยถูกต้องซังในเรือนจำ เมื่อพ้นโทษออกมาแล้วสมัครเข้าไปทำงาน แต่เมื่อโดนจับได้ว่าเคยมีประวัติถูกต้องซังก็ให้ออกจากงานเลย

“...เพื่อนที่ออกจากคุกมาแล้วไปทำงานเป็นเซลล์ส่งบุหรี พอโดนเช็คเลขบัตรประชาชน แล้วรู้ว่าเคยต้องโทษ ก็ให้ออกเลย แล้วให้เงินชดเชยมา 3 เดือน บอกว่าทำไมเคยต้องโทษแต่ตอนเขียนใบสมัครกรอกว่าไม่เคย ถูกหว่านโกหกไม่บอกตั้งแต่แรก...” (ผู้ใช้สารเสพติด 1, เพศหญิง)

ผู้ใช้สารเสพติดหลายรายเคยมีประสบการณ์ไปสมัครงานแล้วแต่ถูกปฏิเสธไม่รับเข้าทำงาน ทั้งนี้เนื่องจากบางรายมีรอยสัก บางรายมีประวัติถูกต้องขังในเรือนจำ ทั้งที่บางรายกล่าวว่า มีวุฒิการศึกษาระดับชั้นปริญญาตรีแต่ไม่สามารถนำวุฒิการศึกษาที่ตนเองมีไปสมัครงานได้ โดยยังไม่ได้สอบถามถึงความสามารถและประสบการณ์การทำงานเลย ทำให้ผู้ใช้สารเสพติดรู้สึกเหมือนถูกดูถูกและแบ่งแยกก็ดกัน

“...ตอนนั้นเราทำงานได้นาน อีกไม่กี่วันก็จะบรรจุแล้ว 3 เดือน แต่เขามาเห็นรอยที่แขนก็เลยไม่เอา...” (ผู้ใช้สารเสพติด 6, เพศหญิง)

“...ผมเคยไปสมัครงาน พอเขาเห็นผมเขาก็ไล่เลย เขาไม่รับคนที่มีลายเยอะเกิน ‘โล่กลับเลย ผมใส่เสื้อแขนยาว เขาก็ถามว่าสักมัย เขาเห็นว่าสักเยอะเกินก็เลยไม่รับ ยังไม่ถามเลยว่าผมทำงานได้มัย...” (ผู้ใช้สารเสพติด 4, เพศชาย)

“...เคยไปสมัครงานเขาถามว่ามีรอยสักมัย เราโมโหและถามไปว่าทำไม เอรอยสักมาวัดค่าของคนหรือว่ามีรอยสักทำงานให้ไม่ได้หรือทำงานไม่เต็มที่เหมือนคนอื่นหรือทั้งที่มี 2 มือเหมือนคนอื่น รู้สึกเหมือนถูกดูถูกแบ่งแยก...” (ผู้ใช้สารเสพติด 11, เพศชาย)

“...อยากทำงานบริษัท แต่ไม่มีที่ไหนรับ เคยไปสมัครเขาถามว่าเคยติดคุกมัย เคยใช้ยาเคยลักขโมยมารีเปล่า เรื่อบอกว่าเคยติดคุก เคยใช้ยา แต่ไม่เคยลักขโมย เขาก็ไม่รับ...” (ผู้ใช้สารเสพติด 6, เพศหญิง)

“...ตอนอยู่ในคุกไปเรียนนิติศาสตร์จนจบ แต่พอออกมาทำงานไม่กล้าเอาวุฒิมาใช้สมัครงาน เพราะในปฏิญญาระบุไว้ว่ารับจากในเรือนจำ รับกับสัสดี มันน่าเสียดายเรียนไปก็เหมือนสูญเปล่าวุฒิก็เอามาทำอะไรไม่ได้...” (ผู้ใช้สารเสพติด 1, เพศหญิง)

ถูกกีดกัน แบ่งแยกและไม่ได้บริการสุขภาพที่มีคุณภาพเท่าเทียมกับคนที่ ไม่ใช้สารเสพติด

ผู้ใช้สารเสพติดด้วยวิธีฉีดที่เข้าร่วมในการศึกษานี้ มีหลายรายที่เคยมีประสบการณ์เข้ารับการบำบัดสารเสพติดด้วยสารทดแทนเมทาโดน ซึ่งเป็นสารทดแทนสารเสพติดในกลุ่มอนุพันธ์ฝิ่น โดยจะให้บริการที่ศูนย์บริการสาธารณสุขและโรงพยาบาลรัฐบางแห่ง ส่วนใหญ่กล่าวว่าเคยมีประสบการณ์ถูกกีดกัน แบ่งแยกจากเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการที่สถานบริการดังกล่าว เช่น การให้รอคิวเป็นเวลานาน ให้ไปอยู่คิวสุดท้าย ปฏิบัติกับผู้มารับเมทาโดนด้วยท่าทางที่ไม่สุภาพและไม่พร้อมให้บริการ หรือช่วงเวลาของการให้บริการไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่ต้องทำงาน ทำให้ผู้ใช้สารเสพติดไม่ได้บริการที่มีคุณภาพเท่าเทียมกับคนที่ไม่ใช้สารเสพติด

“...ผมแว้งงานมาตอนพักเที่ยงเพื่อมารับเมทาโดน ผมก็ไปเร่งเจ้าหน้าที่เพราะกลัวเข้างานไม่ทัน แต่เขาบอกว่าถ้ารับมากก็ไม่ต้องกินหรือกรอไม่ได้ก็ไปเลย พุดกับผมแบบนี้ ผมก็เลยไม่ไปอีกเลย ไม่ได้กิน...” (ผู้ใช้สารเสพติด 2, เพศชาย)

“...สายตาทำทาง คำพูด เวลาถามอะไรเค้าก็ไม่อยากจะตอบ เวลาจะขอหาหมอ เค้าก็บอกว่าอย่าไปเลย ถามไปก็เท่านั้นแหละ พอเมทาโดนไม่ถึงจะขอเพิ่ม เค้าจะไม่ให้เราเข้าหาหมอ บางทีก็แอบลดยา ทะเลาะกับเจ้าหน้าที่ไปก็ไม่มีประโยชน์ ที่เจ้าหน้าที่ทำแบบนี้ก็เพราะเราซี้ยา ไม่มีอะไรดีหรอก คนใช้ยาอย่างนี้ไม่ดี...” (ผู้ใช้สารเสพติด 5, เพศชาย)

“...เวลาไปหาหมอ สายตาที่แสดงออกหรือวิธีการถาม ลักษณะคำพูดเหมือนกระแทก ตอกย้ำว่าเป็นเพราะซี้ยาถึงเป็นแบบนี้ ร้อยอยู่แล้วว่าไม่ดีจะไปใช้ทำไม คำพูดไม่ใช่ทั้งหมดแต่คือกิริยา ที่แสดงออกด้วย...” (ผู้ใช้สารเสพติด 10, เพศชาย)

นอกจากนี้ผู้ใช้สารเสพติดยังได้กล่าวถึงการไปรับบริการสาธารณสุขด้านอื่น ๆ จากสถานพยาบาลที่เข้ารับบริการอยู่เป็นประจำซึ่งพบว่า ได้รับบริการจากเจ้าหน้าที่ที่แตกต่างจากบุคคลอื่นที่ไม่ได้ใช้สารเสพติด เช่นการจัดลำดับคิวให้อยู่ในลำดับท้ายๆ การพูดจาหรือปฏิบัติตัวด้วยท่าทีที่ไม่สุภาพหรือดูหมิ่น การไม่รักษาความลับของผู้เข้ารับบริการ และการเลือกปฏิบัติด้วยการไม่ให้การรักษาโรคกับผู้ใช้สารเสพติด

“...ตอนป่วยเหมือนเราโดนแบบว่า ถ้าเราติดยาเราต้องรอเป็นคนสุดท้าย เพื่อนที่ไปทำฟันก็โดนเหมือนกัน พอรู้ว่าเรากินเมทาโดนอยู่ ก็ให้ไปรอคิวสุดท้าย เราไม่รู้ว่าเขาคิดอย่างไร คิดว่าเราติดเฮดส์มั้ง จนแฟนบอกว่าไม่ต้องรอแล้วหมอ รอนาน 2 ชั่วโมงยังไม่มีใครเรียกไปวัดความดันเลย คนที่มาทีหลังเขาก็กลับไปหมดแล้ว จนอีกวันหนึ่งแฟนต้องพาไปโรงพยาบาลเอกชน...” (ผู้ใช้สารเสพติด 1, เพศหญิง)

“...เวลาไปโรงพยาบาลตอนแรกพยาบาลก็คุยถามปกติ พอเอาเลือด ปัสสาวะไปตรวจ เขาก็มีสีหน้าไม่เหมือนเดิม ผมก็พุดกับพยาบาลด้วยว่าผมก็ซี้ยา ตอนแรกถามเราดี ๆ คุยเล่นกับเรา แต่พอมารู้ว่าเราซี้ยา ผมคุยเล่นด้วยก็ไม่คุยเล่นกับผม...” (ผู้ใช้สารเสพติด 2, เพศชาย)

“...มีเพื่อนป่วยเป็นวัณโรคแต่รับการรักษาไม่ต่อเนื่องเพราะแพ้ยาล และไม่อยากออกมา เพราะกลัวโดนจับ เมื่อไปรพ.หมอก็เอาปากกาจิ้มไปที่หัว หมอบอกว่าคนนี้เป็นหลายครั้งแล้ว ถ้าหลังจากนี้มาอีกหมอก็จะไม่รักษาแล้ว...” (ผู้ใช้สารเสพติด 9, เพศชาย)

“...เราขาดยาเพราะต้องเข้าเรือนจำไป พอออกมาจากเรือนจำ เราก็กินไปโรงพยาบาล แต่เขาบอกว่าไม่ให้ยาต้านกับคนที่ติดยา...” (ผู้ใช้สารเสพติด 7, เพศหญิง)

ถูกกระทำความรุนแรงจากผู้บังคับใช้กฎหมาย

ในประเทศไทยสารเสพติดเป็นสิ่งผิดกฎหมาย ดังนั้นผู้ใช้สารเสพติดโดยส่วนใหญ่จึงมักจะถูกจับดำเนินคดี แต่สำหรับในบางรายที่แม้จะเคยโดนจับแต่ในปัจจุบันไม่ได้ทำผิดกฎหมายแล้ว ยังคงถูกกระทำ ละเมิดสิทธิ์จากผู้บังคับใช้กฎหมาย เช่น การถูกบังคับให้ยอมรับว่าใช้สารเสพติด ผู้ใช้สารเสพติดถูกยึดยาเสพติดให้ รวมถึงการพูดจาหรือแสดงออกด้วยความดูหมิ่น

“...ตำรวจเห็นเราอยู่ที่ป้ายรถเมล์ เพราะเราเดินออกมาจากร้านขายยา ตำรวจมาถามว่ามีใบอนุญาตรีเปลา พอเห็นว่ามีใบอนุญาตก็ฉีกทิ้งเลย พอไปถึงสถานีตำรวจเราบอกว่าเรากินยาเมทาโดนอยู่และกินยานอนหลับด้วย ตำรวจบอกให้เซ็นชื่อเลย ไม่อย่างนั้นจะให้ขึ้นศาลเราเลยต้องเซ็น...” (ผู้ใช้สารเสพติด 1, เพศหญิง)

“...บางทีตำรวจไม่เจออะไร เขาก็ยึดกุญแจให้ แล้วบอกว่า เอาไปเบาๆ 3 เดือน เขาคงจับใครไม่ได้แล้วมั้ง เขารู้จักบ้านเรา เพื่อนเราก็กินยาจับบ่อย ไม่มีของ แต่เขาก็ยึดกุญแจให้ ผมก็ต้องโดนครอบครอง ก็แล้วแต่เขาโดนมาแล้ว 2 ครั้ง ผมก็ทำอะไรไม่ได้ สู้อะไรกับเขาไม่ได้...” (ผู้ใช้สารเสพติด 4, เพศชาย)

“...สิ่งที่ตำรวจทำต่างจากผู้ต้องหาคนอื่น ๆ คือ การใช้คำพูด เวลาที่ผู้บังคับใช้กฎหมายมองผู้ใช้งานจะมองว่าเป็นคนต่ำ ดังนั้นเลยไม่ต้องระวังคำพูดเหมือนเวลาพูดกับคนทั่วไปที่จะต้องให้เกียรติ อันนี้รู้สึกได้เลยว่า ถ้าเขาอยากทำอะไรก็ได้ เพราะเขากำลังเอาเรื่องยาเป็น power ของเขาที่ทำให้เรารู้สึกว่าเราจะต้องยอมเขา...” (ผู้ใช้สารเสพติด 10, เพศชาย)

จากการศึกษานี้พบว่า ผู้ใช้สารเสพติดถูกสังคมกระทำ ทั้งการรังเกียจ กีดกัน หรือปฏิบัติไม่เท่าเทียมกันในหลายด้าน ทั้งลักษณะของการใช้คำพูดที่แสดงถึงการดูหมิ่นเหยียดหยาม ดูด่า ว่ากล่าว ให้ร้าย กล่าวโทษ ซึ่งแตกต่างจากการพูดจากับคนที่ไม่ได้ใช้สารเสพติด รวมถึงการถูกครอบงำแสดงออกกับกิริยาท่าทางรังเกียจ มีภาษาทักท้วงที่แสดงให้เห็นว่าไม่ชอบ ถูกให้ออกจากงาน ไม่รับเข้าทำงาน ถูกปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียมจากผู้ให้บริการด้านสาธารณสุขและผู้บังคับใช้กฎหมาย โดยผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกระทำของสังคม และครอบงำดังกล่าวมาจากการมีความคิด ความเชื่อ มุมมอง ต่อผู้ใช้สารติดยาที่ถูกปลูกฝังเรียนรู้และส่งต่อกันมาผ่านวาทกรรม และการปฏิบัติการของวาทกรรม ซึ่งส่งผลกระทบต่อผู้ใช้สารเสพติด

3.4.2 อารมณ์ ความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรมของผู้ใช้สารเสพติด

จากการเก็บข้อมูลในการศึกษานี้พบว่า ผลจากการที่สังคมและครอบงำ มีความคิดความเชื่อและมุมมองในด้านลบที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติด ทำให้มีทั้งคำพูดและการกระทำที่ดูหมิ่น ดูถูก กล่าวโทษ รวมถึงการกระทำที่พยายามแบ่งแยก กีดกัน มีการปฏิบัติที่แตกต่างระหว่างผู้ใช้สารเสพติดกับคนทั่วไป ซึ่งส่งผลกระทบต่อชีวิตของผู้ใช้สารเสพติดในระดับบุคคล ทั้งในแง่ของภาวะอารมณ์ ความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรมในทางลบ ในขณะที่เดียวกันก็มีการพยายามทำความเข้าใจและมีพฤติกรรมเพื่อจัดการตนเองในทางบวกด้วยเช่นเดียวกันผู้ศึกษาจึงสรุปเป็นประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. การลดทอน กล่าวโทษ รู้สึกแตกต่าง ลดคุณค่าในตัวเอง

การใช้สารเสพติดถูกตีตราและเลือกปฏิบัติจากครอบครัวและบุคคลแวดล้อม ส่งผลกระทบต่อความคิดความรู้สึก และทำให้เกิดการกล่าวโทษ ตีตราตนเอง กัดดันตนเอง และรู้สึกว่าตนเองต่ำต้อยไม่มีทางที่จะเลิกใช้สารเสพติดได้

“...สภาพแบบผมทำอะไรไม่ได้หรอกครับ ชีวิตผมก็ต้องขายยา ดูยาต่อไปเรื่อย ๆ ไม่มีอะไรจุดผมอยู่ คือผมติดแล้ว ตื่นมาถ้าผมไม่มีเงิน ผมก็หงุดหงิด...” (ผู้ใช้สารเสพติด 4, เพศชาย)

“...เคยคิดว่าทำไมเราต้องมาใช้จ่าย เพราะสาเหตุอะไร ทำไมเราต้องติดด้วย อยากเลิกทำไมถึงเลิกไม่ได้ อยากให้คนอื่นมายอมรับเราว่าแม้เราจะเล่นยาเราก็เป็นคนดีได้ ผู้ใช้จ่ายไม่ได้เป็นคนเลวทุกคน...” (ผู้ใช้สารเสพติด 6, เพศหญิง)

“...ที่ใช้จ่าย ทำให้เราอยู่ที่เดิม คนอื่นเขาไปถึงไหนกันแล้ว เรายังอยู่ที่เดิม แม่บอกว่าซักวันต้องตายคาเข็ม เราทำอะไรก็ไม่เสร็จ ทำอะไรก็ไม่เป็น คนอื่นเขาเรียนจบ มีแต่คนอิจฉาที่เราแม่ที่ดี...” (ผู้ใช้สารเสพติด 8, เพศหญิง)

“...เคยเสียใจ นึกไปว่าทำไมเราถึงเป็นแบบนี้ เราพลาดมาใช้จ่ายได้อย่างไร มันจะเกิดขึ้นเวลาไปเจอเพื่อนรุ่นเดียวกันทำงานได้ดีได้ดี ทำให้อีกรู้สึกว่าเราไม่เหมือนคนอื่น ไม่มีคุณค่าเหมือนคนอื่น...” (ผู้ใช้สารเสพติด 12, เพศชาย)

2. ความไม่มั่นคงทางความรู้สึก

ผู้ใช้สารเสพติดต่างกล่าวว่า จากการถูกรังเกียจ กีดกันทั้งทางวาจาและการกระทำส่งผลให้ตนเองรู้สึกน้อยใจและบั่นทอนความรู้สึก โดยเกิดขึ้นจากการที่บุคคลรอบข้างดูต่ำกว่ากล่าว กล่าวโทษ ให้อาย หรือแสดงท่าที่ไม่เป็นมิตร ทำให้ผู้ใช้สารเสพติดมีอารมณ์ความรู้สึกที่ไม่มั่นคง

“...เวลาของหาย บางทีเรารู้สึกน้อยใจ ทำไมต้องเป็นเรา บางทีเราก็บ่นว่าทำไมไม่โทษคนอื่นบ้าง เขาก็ไม่ฟัง สุดท้ายแล้วก็ยังคิดว่าเป็นเราอยู่ดี แฟนก็บอกว่าไม่ต้องไปสนใจเรารู้ตัวเราดี...” (ผู้ใช้สารเสพติด 6, เพศหญิง)

“...ตอนแรกพยาบาลไม่รู้ มารู้ช่วงหลัง ตอนแรกถามเราดี ๆ คุยเล่นกับเรา แต่พอมารู้ว่าเราใช้จ่าย คุยเล่นด้วยก็ไม่คุยเล่นกับผมเรารู้สึกเหงาๆ อยากจะหาคนคุยด้วย เพราะปกติไม่มีใครมาเยี่ยมผมอยู่แล้ว ผมก็แค่จะคุยกับใครบ้าง เพราะไม่ได้คุยกับใครเลย คนข้างเตียงผมอายุมากแล้ว คุยไม่ค่อยรู้เรื่องแล้ว...” (ผู้ใช้สารเสพติด 2, เพศชาย)

“...เราก็กังเสียใจที่ทำให้แม่ต้องอายุที่มีลูกแบบนี้...” (ผู้ใช้สารเสพติด 5, เพศชาย)

“...ป้าว่าว่ามึงยังใช้ยาอยู่อีกหรือ เขารู้ว่าผมเลิกยาไม่ได้ อยู่ดี ๆ เขาเจอหน้าผมเขาก็ชอบว่าผมว่าขี้ยา ประเภทแบบว่า หมาเคยกินขี้ พอมันเห็น ยังไงมันก็ต้องกิน ผมเลยไม่ไปยุ่งกับแก ผมก็บอกว่าก็คอยดูก็แล้วกัน ผมจะซื้อทองใส่ จะซื้อรถขี้ให้ดู ผมจะสร้างตัวเองให้ดีขึ้นมา ผมคิดว่าจะสร้างฐานะให้ดีขึ้น ผมรู้สึกว่าจะต้องเอาชนะให้ได้ ผมจะมาอดแก็ให้ดู บางทีก็เหนื่อยใจ คิดมากคิดไปเรื่อยเปื่อย บางทีก็แบบชอบพูดแต่เรื่องยาตลอด พวกญาติพี่น้อง เรื่องอื่นไม่ค่อยพูด ก็พูดว่าให้เลิก จะคอยดูว่าจะเลิกได้รึเปล่า อยากให้คุยเรื่องอื่นบ้าง ไม่ใช่พูดแต่เรื่องยา...” (ผู้ใช้สารเสพติด 3, เพศชาย)

“...บางทีรู้สึกบั่นทอน แต่ก็ไม่ได้มากจนทำให้กระทบกับชีวิตเรา เพราะเราเลือกที่จะปฏิบัติเอง อย่างถ้าเราไม่มีตั้งค์ สาเหตุก็เพราะเราเอาตั้งค์ไปใช้กับยา เราก็กต้องยอมรับมัน เพราะเราเลือกที่จะทำเอง...” (ผู้ใช้สารเสพติด 7, เพศหญิง)

3. การแยกตัวออกจากสังคม

ผลกระทบอีกประการหนึ่งที่เกิดขึ้นจากการรังเกียจ กีดกัน และแบ่งแยก ทำให้ผู้ใช้สารเสพติดมีการแยกตัวออกจากสังคม โดยปกติแล้วผู้ใช้สารเสพติดเป็นกลุ่มประชากรที่เข้าถึงยาก เนื่องจากการใช้สารเสพติดเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมายทำให้กลุ่มผู้ใช้สารเสพติดแยกตัวออกจากสังคม ทั้งกลุ่มเพื่อน ครอบครัว ชุมชน รวมทั้งเข้าไม่ถึงบริการที่ควรจะได้รับด้านสาธารณสุข ผู้เข้าร่วมในการศึกษานี้ต่างกล่าวว่า เมื่อเพื่อนทราบว่าตนเองใช้สารเสพติด ก็มีทำที่และการปฏิบัติตัวที่แตกต่างออกไปจากเดิม ทำให้ผู้ใช้สารเสพติดต้องปลีกตัวออกไปจากกลุ่มเพื่อนหรือสังคมนอกข้าง โดยรู้สึกน้อยใจและเสียใจ

“...อยากให้เพื่อนมาเหมือนเดิมกับเรา เรารู้สึกเหมือนว่าเราแตกต่างจากเพื่อนผมน้อยใจว่าทำไมจากเดิมคบหากันดี ๆ พอมารู้ว่าผมใช้ยา ก็เป็นอีกคนไปเลย ดันให้ผมออกจากกลุ่มไป ไม่ได้โทรมาคุยไม่ติดต่อกัน ทำให้ผมห่างออกมาเรื่อย ๆ เพราะมีผมคนเดียวที่ใช้ยาในกลุ่ม...” (ผู้ใช้สารเสพติด 2, เพศชาย)

“...ผมไม่ค่อยเข้ากลุ่ม เข้าสังคมน เวลาเขาเชิญเราก็กไม่ค่อยอยากไป เพราะเวลาไปแล้วเขาชอบมองผมแบบขี้ยา เขาดูถูก รอให้เลิกยาได้ก่อนดีกว่า ถ้าเขาไม่พูดเรื่องยาผมก็อยากไป ไปเที่ยวไปกินข้าว เวลาเขาพูดขึ้นมาผมเคยอารมณ์เสียเลย ขอกลับบ้านก่อน เขาก็กฝากบอกกับแม่ว่าฝากบอกมันด้วย ให้มันเลิกซะ...” (ผู้ใช้สารเสพติด 3, เพศชาย)

นอกจากนี้ บางรายยังกล่าวว่าครอบครัวของตนเองก็มีทำที่และการปฏิบัติตัวไม่เหมือนเดิม ทำให้ผู้ใช้สารเสพติดรู้สึกไม่ดี และไม่ต้องการที่จะใช้เวลาอยู่ที่บ้าน หากเป็นไปได้ก็เลือกที่จะออกไปข้างนอกบ้านจนสบายใจ แล้วจึงกลับไปแต่ก็ต้องพบเจอกับปัญหาเดิม ๆ

“...ผมเจียบ ไม่ค่อย เจยใส่ ผมรู้สึกอย่างนี้ผมก็ไม่อยากอยู่บ้าน ก็จะออกมาข้างนอก ออกจากบ้าน ออกมา 3 - 4 ชั่วโมง แล้วก็กลับเข้าบ้าน ออกไปหาเพื่อนคุยไปเจอคนรู้จักมานั่งคุยกับเพื่อน เหตุการณ์แบบนี้เกิดขึ้นบ่อย ที่ต้องออกจากบ้านมา...” (ผู้ใช้สารเสพติด 2, เพศชาย)

ผู้ใช้สารเสพติดที่เข้าร่วมในการศึกษานี้ต่างกล่าวว่า ชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ก็มีทำที่ที่แตกต่างออกไป ทั้งที่ปกติจะเคยพูดคุยด้วยเป็นอย่างดี แต่เมื่อทราบว่าเป็นผู้ใช้สารเสพติด ก็จะมีสีหน้า ท่าทาง หรือใช้คำพูดที่ดูหมิ่นหรือรังเกียจ ส่งผลให้ผู้ใช้สารเสพติดหลีกเลี่ยงที่จะอยู่ในชุมชน เป็นคนเก็บตัว และไม่ต้องการสูงส่งกับใคร

“...พอคนข้างบ้านรู้สายตาเขาก็จะมองเราทำให้เรารู้สึกไม่ดี อย่างร้านขายขนมเราเข้าไปซื้อ ปกติเขาก็จะคุยดีกับเรา แต่ตอนหลังพอเข้าไปเขาจะมอง ใช้สีหน้าคำพูด หน้าบึ้งมองเราตลอดเวลา เปลี่ยนจากที่เขาไม่เคยรู้ว่าผมใช้ยา เราก็ไม่ค่อยไปร้านนั้น...” (ผู้ใช้สารเสพติด 2, เพศชาย)

“...เราไม่ค่อยไปยุ่งวุ่นวายกับคนแล้วบ้านเท่าไร พอบอกว่าอย่าไปอยู่แถวนี้ เดี่ยวอะไรหายเขาก็จะมาโทษเราอีก บางทีก็อยากไปนั่งเล่นนะ แต่กลัวว่าจะมีปัญหา ทั้ง ๆ ที่เราไม่ได้ทำอะไร สังคมรอบข้างมองผู้ชี้ยาวาน่ารังเกียจ บางคนก็รับได้ บางคนก็รับไม่ได้ เราเลยไม่ค่อยอยากวุ่นวายกับใคร โดนหน่อยเราก็เสียเปรียบ...” (ผู้ใช้สารเสพติด 6, เพศหญิง)

ผลกระทบจากการที่ผู้ใช้สารเสพติดมีการแยกตัวออกจากสังคมทำให้ต้องวนเวียนกลับไปหาสารเสพติด ยิ่งทำให้สภาพความเป็นอยู่แย่ลงไปกว่าเดิม นอกจากนี้การแยกตัวออกจากสังคมยังทำให้ขาดความมั่นใจ ไม่กล้าเผชิญหน้ากับสถานการณ์ที่ไม่ปลอดภัย รวมทั้งไม่ได้รับบริการที่ควรได้รับ เช่น บริการทางด้านสาธารณสุข

“...ผู้ชี้ยา พยายามหนีออกจากสังคมเพื่อหลบ ไม่อยากเจอกับคำพูดคำจา สภาพความรู้สึกแยของตัวเองเมื่อต้องเจอ บริการที่ควรได้รับก็หายไป บางทีต้องหลบเพราะจะมาเผชิญทำไมเพราะเมื่อมาเจอแล้วมันไม่ปลอดภัย ไม่ได้รับการยอมรับ การไปชี้ยาช่วยทำให้ปลอดภัย เพราะมันไม่ต้องคิด ไม่ต้องไปเผชิญกับสิ่งที่เจอ...ส่งผลให้เพื่อนไม่อยากเข้าไปรับบริการ เพราะไม่ได้รับการปฏิบัติเหมือนคนปกติทั่วไป ทั้งสายตา คำพูด กระบวนการ ทำให้คนคิดว่าทำไมต้องไป ต้องไปเจอคนไม่ชอบ ดีที่สุดคือไม่ไปเจอดีกว่าไปเจอคนดูถูกเหยียดหยาม ส่วนใหญ่ก็จะหนี ไม่ได้ไปเผชิญทั้งหมด...” (ผู้ใช้สารเสพติด 10, เพศชาย)

4. ขาดโอกาสในชีวิต

ผู้ใช้สารเสพติดที่เข้าร่วมในการศึกษานี้กล่าวว่า ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการถูกรังเกียจ กีดกัน แบ่งแยกในฐานะที่ตนเองใช้สารเสพติดนั้น คือการที่สูญเสียโอกาสต่าง ๆ ในชีวิต ทั้งโอกาสในการศึกษา และโอกาสในการทำงาน ไม่กล้าไปสมัครงาน

“...การใช้ยาทำให้เราสูญเสียโอกาสในชีวิต ตัวเรามีโอกาสหลายครั้ง เราสูญเสียมาเยอะ ถ้าเรามานั่งเสียดายเราก็ทุกข์ แต่พยายามคิดว่าสิ่งที่เข้ามาในชีวิตถือว่าคุ้ม ไม่อยากคิดว่าเราเสียมันอนาคตโอกาสก็จะมาอีก ทั้ง ๆ ที่บางทีอาจจะเป็นสิ่งที่เราไม่เคยนึกกว่าจะได้ เราเชื่ออย่างนี้...” (ผู้ใช้สารเสพติด 1, เพศหญิง)

“...คนไม่กล้าฝากงานให้เรา หางานยาก การศึกษาเราน้อยด้วย ถ้างานราชการคงทำไม่ได้อยู่แล้วล่ะ เพราะเราใช้ยา...” (ผู้ใช้สารเสพติด 5, เพศชาย)

“...ตอนนี้ก็รู้สึกแย่ ถ้าย้อนกลับไปได้ก็คิดว่าไม่น่ามาใช้ยาตัวนี้เลย เพราะทำให้โอกาสดีๆในชีวิตของเราหายไปหมดเลย...” (ผู้ใช้สารเสพติด 2, เพศชาย)

นอกจากนั้นการเข้าไปเกี่ยวข้องกับสารเสพติด ก็เป็นผลให้ไม่สามารถเข้าทำงานได้ เนื่องจากหลายๆ คนมีประวัติเคยถูกต้องขังในเรือนจำ โดยสถานที่ทำงานส่วนใหญ่ มักจะไม่รับเข้าทำงาน

“...พอมีประวัติอาชญากร เราจะไปทำงานอะไรที่ใช้ประวัติไม่ได้ ไปสมัครงานบริษัทก็ไม่กล้า” (ผู้ใช้สารเสพติด 10, เพศชาย)

“...เวลาไปสมัครงานถ้าเราพูดความจริงทุกอย่าง ก็จะถูกปฏิเสธ พอคนสัมภาษณ์รู้ว่ามีการใช้ยาหรืออยู่ในเรือนจำ จะถูกคัดออกไปเลย ไม่ได้รับโอกาส...” (ผู้ใช้สารเสพติด 10, เพศชาย)

นอกเหนือจากโอกาสต่าง ๆ ในชีวิตทั้งทางด้านการศึกษาและการทำงานแล้ว ผลกระทบที่เกิดขึ้นอีกประการหนึ่งคือ การที่ผู้ใช้สารเสพติดขาดทักษะชีวิต อันเนื่องมาจากการไม่ได้รับการศึกษา การแยกตัวออกจากสังคม การติตราตนเอง การที่ต้องใช้ชีวิตวนเวียนอยู่กับสารเสพติดจนขาดความมั่นใจในการไปทำสิ่งอื่น ๆ ทำให้ตนเองขาดทักษะชีวิตในด้านต่าง ๆ

“...การหลบสังคมทำให้ยังขาดทักษะของชีวิตมากขึ้น トラบไต่ที่ยังใช้ยาจะไม่มีทักษะอะไรในชีวิตเลย ช่วงชีวิตที่ใช้ยาเยอะๆจะเป็นวงจรของการใช้ยา หายา กับคนขายยา แต่จะขาดทักษะกับคนทั่วไป ทักษะในการสัมพันธ์กับคนทั่วไปจะไม่มี ไม่แปลกที่คนเหล่านี้หยุดใช้ยาแล้วจะกลับมาใช้ยาใหม่ พอมาอยู่ในสภาพปกติคนอื่น ๆ เค้าทำงานกันก็ทำไม่เป็น คุยอะไรกันก็ไม่เข้าใจ เหมือนกับไม่มีตัวตน ก็เลยต้องกลับมาอยู่ตรงที่เดิม...” (ผู้ใช้สารเสพติด 10, เพศชาย)

“...การที่กล่าวโทษ หรือมองว่าตนเองไม่มีคุณค่า ส่งผลกระทบเยอะมากเพราะทำให้คน ๆ นั้นไม่สามารถที่จะก้าวไปไหนได้เลย ถ้าเค้ายังไม่เชื่อว่าเค้าไม่แตกต่างจากคนอื่น หรือสามารถทำอะไรได้เหมือนคนอื่น เค้าจะไม่สามารถทำอะไรได้เลย ส่วนใหญ่เป็นคนที่ใช้ยามานาน หลายคนเคยหยุดเคยเลิก เคยมีประสบการณ์มาหลายๆ ครั้ง แล้วส่วนใหญ่ก็รู้สึกว่าจะไม่เคยทำอะไรสำเร็จ ก็เลยไม่รู้ว่าจะทำไปทำไม ก็ทำไปแล้วก็ไม่สำเร็จ หรือเลิกไปแล้วก็ไม่มีคนเชื่อ หลายๆ คนยังคงสภาพชีวิตตัวเองไว้แบบนั้น เพราะมันก้าวพ้นตัวเองไม่ได้...” (ผู้ใช้สารเสพติด 10, เพศชาย)

5. การถูกระทำความรุนแรงในกลุ่มผู้ใช้สารเสพติด

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกในการศึกษาครั้งนี้พบว่า ผู้ใช้สารเสพติดต้องเผชิญกับสถานการณ์ความรุนแรงอันเป็นผลจากการรังเกียจ กีดกันหรือถูกปฏิบัติแตกต่างจากคนอื่น โดยความรุนแรงที่พบจากผู้เข้าร่วมในการศึกษานี้เป็นความรุนแรงในครอบครัวและจากผู้บังคับใช้กฎหมาย ผู้ใช้สารเสพติดบางรายเคยประสบเหตุการณ์ความรุนแรงในครอบครัวจากการโดนสามีญาติพี่น้องทำร้ายร่างกาย โดยรายหนึ่งเป็นการทำร้ายร่างกายต่อหน้าลูก และอีกรายหนึ่งโดนกล่าวโทษว่าขโมยของในบ้าน จึงทำร้ายร่างกายเพื่อให้อยมรับสารภาพ

“...มีอยู่ครั้งหนึ่งที่เขาตบเราตบต่อหน้าลูก ลูกร้องกรี๊ด เขาเหยียบหน้าจนเลือดกำเดาไหล ลูกยื่นร้องให้อยู่ข้างๆ จนเราต้องหนีไปอยู่แฟลต...” (ผู้ใช้สารเสพติด 1, เพศหญิง)

“...คือผมรู้ว่ามันไม่ใช่แต่เราไม่รู้จะพูดยังไงคือ พูดไปก็ไม่มีใครเชื่อ ของในบ้านหายผมโดนกระต๊อบแทบตาย เราก็อพยายามบอกว่าเราไม่ได้ทำ ดีเรา กระต๊อบเรา สุดท้ายเจอตกอยู่ข้างเตียงแต่ก็ไม่ขอโทษเราซักคำ เราก็รับๆ ไป ให้มันจบๆ อยากรู้ว่าค่าไปแกะอะ ไม่ค่อยอยากสนใจ...” (ผู้ใช้สารเสพติด 9, เพศชาย)

ผู้ใช้สารเสพติดที่เข้าร่วมในการศึกษานี้หลายรายกล่าวว่า เคยมีประสบการณ์โดนทำร้ายร่างกายจากผู้บังคับใช้กฎหมาย ทั้งการข่มขู่เพื่อให้อยมรับสารภาพ ทำร้ายร่างกายด้วยการใช้กำลังและใช้ไฟฟ้าช็อต

“...สายสืบบอกให้เราถลกแขนพอมันเห็นรอยมันเลยบอกว่า -- โห รอยเพียบเลย อีเหี้ย เดี่ยวกูก็ตบให้เลยนี่ ยังจะมาบอกว่าเอาไปกินอีก เซ็นเลยนะมึงเซ็นเลย -- ให้เซ็นต้ออะไรไม่อย่างนั้นจะให้ขึ้นศาล เราเลยต้องเซ็น...” (ผู้ใช้สารเสพติด 1, เพศหญิง)

“...มึงอะตัวดี กูรู้ว่ามึงนะชาย...เขาให้ผมล่อซื้อจากเพื่อนแต่ผมไม่ยอมทำ ผมก็เลยวิ่งออกมาจากสถานีตำรวจ แต่เขาดัก 3 ทาง ผมก็วิ่งชนรถเมล์ เจอรถกระบะกำลังกลับรถ แต่รถหยุด เขาก็เลยจับแล้วก็กระต๊อบผม ก็เลยโดน 3 เดือนคดีครอบครองกัญชา...” (ผู้ใช้สารเสพติด 4, เพศชาย)

“...มีที่ถูกรับแยกห้อง และเอาไฟฟ้าช็อตเพื่อให้รับสารภาพ ส่วนเรื่องตบตีเป็นเรื่องธรรมดาอยู่แล้ว คำพูดแรงๆ ที่มักจะได้ยินบ่อย ๆ ก็เช่น --ไอ้เหี้ย มึงอย่ามาลูกเล่น มึงรับไปเลย-- เขาใช้วิธีหลอกล่อเพื่อจะเอาข้อมูล บางทีบอกว่าถ้าโทษจริง ๆ 5 ปี แต่มาบอกว่าถ้ายอมรับจะให้เหลือ 2 ปี หรือถ้าเข้ามา 2 คน คนหนึ่งมียาอีกคนไม่มี ก็จะใช้วิธีให้โยนให้กัน...” (ผู้ใช้สารเสพติด 10, เพศชาย)

จากการศึกษานี้ทำให้พบว่าการการรังเกียจกีดกัน การแบ่งแยกและปฏิบัติต่อผู้ใช้สารเสพติดแตกต่างจากคนที่ไม่ใช้สารเสพติด ส่งผลกระทบทางด้านลบต่อตัวผู้ใช้สารเสพติดไม่ว่าจะเป็น การดูต่ำตนเอง มองตนเองไม่มีคุณค่า รังเกียจตนเอง ส่งผลต่อภาวะอารมณ์ความรู้สึก การแยกตัวออกจากสังคม ขาดโอกาสและทักษะในการดำเนินชีวิต และบางรายต้องเผชิญกับสถานการณ์ความรุนแรง

จากการศึกษาในครั้งนี้ค้นพบว่า ผู้ใช้สารเสพติดเมื่อถูกรังเกียจ กีดกัน แบ่งแยก ถูกปฏิบัติไม่เท่าเทียมหรือแตกต่างจากคนอื่นจะมีการปรับตัวของผู้ใช้สารเสพติดทั้งในแง่บวกและแง่ลบเรื่องความคิดความเชื่อภายใน การสร้างความเชื่อมั่น รวมไปถึงการจัดการตนเองเพื่อให้มีความสุขมากขึ้น ในส่วนการปรับตัวในแง่ลบนั้นส่วนใหญ่เป็นเรื่องของแรงต้านเมื่อผู้ใช้สารเสพติดถูกกระทำบางอย่างจากคนรอบข้างและสังคม

6. พฤติกรรมการปรับตัวของผู้ใช้สารเสพติดในเชิงบวก

6.1 การเปลี่ยนความคิด ความเชื่อในการมองตนเองและมองคนอื่น

การบอกตนเอง การเปลี่ยนความคิดความเชื่อภายในของตนเองในเรื่องต่าง ๆ โดยเฉพาะมุมมองต่อตัวเอง มุมมองในการใช้สารเสพติดและการใช้ชีวิตกับคนอื่น เช่น การไม่กล่าวโทษ ดูต่ำ รังเกียจ ดูถูกตัวเองหรือคิดว่าตนเองไม่มีคุณค่า รวมถึงการยอมรับสิ่งที่เคยผิดพลาดในอดีต ทำให้ผู้ใช้สารเสพติดมีความสุขมากขึ้น แม้จะยังเผชิญปัญหาบางอย่างอยู่ในปัจจุบัน หรือแม้จะพบว่ามีมุมมองต่อตัวเองในบางเรื่องยังไม่ตกผลึกหรือมีความชัดเจนก็ตาม

“...เราเปลี่ยนคนอื่นไม่ได้หรอก ตัวเราต้องเริ่มจากตัวเอง ต้องมีวิธีคิด คิดให้เป็น และที่สำคัญคือเราต้องไม่ดูถูกตัวเอง ไม่ดูถูกเพื่อน เพื่อนก็จะไม่ไปดูถูกคนอื่นด้วย...” (ผู้ใช้สารเสพติด 1, เพศหญิง)

“...เราย้อนไปแก้ไขความผิดพลาดไม่ได้แล้ว แต่ระหว่างทางมันมีสิ่งดีเกิดขึ้นกับเรา เช่น เรื่องมีลูก จริง ๆ เราไม่มีลูกก็ได้ แต่มันก็จะไม่ทำให้เรามีเป้าหมายที่จะทำให้เราเลิกใช้สารเสพติดในตอนนี่...” (ผู้ใช้สารเสพติด 13, เพศหญิง)

“...การใช้ยาอาจทำให้เราสูญเสียโอกาสในชีวิต ถ้าเรามาถึงเสียตายเราก็ทุกข์ แต่พยายามคิดว่าสิ่งที่เข้ามาในชีวิตถือว่าคุ้ม ไม่อยากคิดว่าเราเสียมัน อนาคตโอกาสก็จะมาหาเราอีก เราเชื่ออย่างนี้...” (ผู้ใช้สารเสพติด 1, เพศหญิง)

“...การทำงานเป็นโอกาสที่ทำให้เราใช้ยาลดลง และเรียนรู้ที่จะอยู่กับปัจจุบันว่าจะจัดการตนเองอย่างไรให้ชีวิตมีความสุขและมีเป้าหมาย...” (ผู้ใช้สารเสพติด 13 เพศหญิง)

“...ถ้าเราอยากอยู่ร่วมกับคนในบ้านให้มีความสุข บางทีก็ต้องให้อภัยเค้า ต้องเข้าใจว่าทำไมเค้าถึงไม่เข้าใจหรือทำกับเราแบบนั้นแบบนี้ ถ้าเป็นเราเราจะทำอย่างไร ให้คิดว่าเค้าไม่เข้าใจเรื่องสารเสพติดและคนใช้สารเสพติด...” (ผู้ใช้สารเสพติด 9 เพศหญิง)

6.2 การสร้างความเชื่อมั่นภายในตนเอง

การสร้างความเชื่อมั่น เพิ่มความมั่นใจในตนเอง ซึ่งจะทำให้ตนเองรู้สึกมีคุณค่ามากขึ้น โดยเริ่มจากเรื่องใกล้ตัว เช่น การปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น จะช่วยให้ผู้ใช้สารเสพติดเป็นอิสระไปจากสิ่งที่เคยเกิดขึ้นในอดีตได้ นอกจากนั้นการเพิ่มความเชื่อมั่นในภารกิจของความเป็นแม่ที่ต้องดูแลลูก ช่วยทำให้ผู้ใช้สารเสพติดมีความรับผิดชอบมากขึ้นและเริ่มปรับเปลี่ยนตนเองถือเป็นการเพิ่มความเชื่อมั่นภายในตนเองที่สำคัญ

“...สิ่งที่เกิดขึ้นไปแล้วแก้ไขไม่ได้แต่ชดเชยได้ เหมือนเราเคยไปทำร้ายคนอื่นไว้ มันเกาะกินใจเราอยู่ เราคงไม่อยากไปเจอหรือไปปฏิสัมพันธ์กับเค้าอีก แต่ถ้าเราได้ไปหาไปขอโทษเค้า ไปทำให้เขายิ้มได้ ก็ถือเป็นการชดเชยอย่างหนึ่ง ตัวเราจะรู้สึกปลดปล่อยและเป็นอิสระมากขึ้น พอเราคิดแบบนี้เราก็จะกล้าพูดคุยกับทุกคนโดยไม่ค้างคาใจ...” (ผู้ใช้สารเสพติด, 10 เพศชาย)

“...ถึงเราจะใช้ยา แต่เราก็ดูแลลูกอย่างดี ตอนแรกจะมีคำพูดเยอะมาก ๆ ว่าเราใช้ยา ลูกจะต้องเป็นเด็กมีปัญหา เราจะต้องดูแลลูกไม่ดี ลูกจะต้องผอม อุด สกปรก แต่เราทำให้เห็นเลยว่าไม่ขาดตกบกพร่อง เราไม่เคยจะปล่อยให้ลูกร้อง ถึงเราจะเมาแต่เราก็ต้องรับผิดชอบลูกต้องเริ่มจากตัวเราเอง ต้องทำให้เค้าเห็นว่าเราต้องรับผิดชอบตัวเราเองได้ อยากทำอะไรให้ชีวิตตัวเองดีขึ้น ให้อยู่ไปนาน ๆ...” (ผู้ใช้สารเสพติด 8 เพศหญิง)

6.3 การจัดการตนเองในด้านต่าง ๆ

นอกจากความคิดต่อตัวเอง หรือมุมมองของตนเองในการใช้ชีวิตแล้ว ผู้ใช้สารเสพติดที่เข้าร่วมในการศึกษาคั้งนี้ยังได้พูดถึงการปรับเปลี่ยนในเรื่องของกระทำ โดยเฉพาะเรื่องของการจัดการวิธีการใช้สารเสพติดของตนเองให้มีความปลอดภัย และพิสูจน์ให้เห็นว่าการใช้สารเสพติดจะไม่มีผลกระทบต่อคนอื่น ถ้าผู้ใช้สารเสพติดสามารถจัดการตนเองได้

“...เมื่อก่อนเคยมีคนกลัวเรา ไม่กล้ามาอยู่กับเรา เพราะรู้ว่าเราใช้ยา แต่เวลาเป็นเครื่องพิสูจน์ให้เห็นว่าเราไม่เคยทำความเดือดร้อน ทะเลาะหรือวุ่นวายกับใคร เขาก็ยอมรับและไม่กลัวเราแล้ว สิ่งสำคัญคือเราต้องพิสูจน์ตัวเองก่อน...” (ผู้ใช้สารเสพติด 5, เพศชาย)

“...เมื่อก่อนเราแขนงแล้วไปสอนเพื่อนเรื่องตำแหน่งชีวิต พอโดนย้อนถึงกับไปไม่เป็นเลย เราก็ต้องพูดไปว่าเราเป็นโรคไต ต่อมาเราจึงมาปรับเปลี่ยนการใช้ยาของตนเองให้ปลอดภัยมากขึ้น เพื่อจะได้ไปบอกคนอื่นต่อได้ การที่เรายอมรับตัวเอง ทำให้เรามั่นใจขึ้น...” (ผู้ใช้สารเสพติด 1, เพศหญิง)

“...ในช่วงชีวิตที่แย่ๆ หรือเครียดเราต้องพยายามผ่านไปให้ได้โดยไม่ต้องใช้ยา เราต้องหาแรงผลักดันให้ตัวเองว่าทำไปเพื่ออะไร มีเป้าหมายอะไร และต้องเชื่อว่าชีวิตจะต้องดีขึ้น และมีอะไรที่ดีเข้ามาแน่นอน...” (ผู้ใช้สารเสพติด 1, เพศหญิง)

7. การปรับตัวหรือการโต้กลับในมุลม

ผู้ใช้สารเสพติดที่เข้าร่วมการศึกษาในครั้งนี้ ได้สะท้อนให้เห็นการโต้กลับเมื่อตนเองถูกกระทำซึ่งโดยส่วนใหญ่ เป็นการแสดงออกในเชิงไม่สนใจ แต่ลึกๆ แล้วพบว่าผู้ใช้สารเสพติดทุกคนรู้สึกไม่ดีกับเหตุการณ์หรือการกระทำเหล่านั้นทั้งสิ้น การแสดงออกว่าไม่สนใจเป็นเพียงปฏิกิริยาในการป้องกันตนเองเพื่อไม่ให้ตนเองเจ็บปวด หรือรู้สึกแย่นั้นเอง

“...เวลาคนในชุมชนทำสายตาไม่ต้อนรับ ไม่อยากคุยกับเรา หรือมียามเดินตามเวลาเราไปห้างเพราะคิดว่าเราจะขโมยของ ตอนนั้นเราบอกตัวเองว่าไม่ต้องสนใจ เพราะเราไม่ได้ไปพึ่งพิงอะไรเขา ไม่ได้ไปขอเงินเขา เรามีเงินจ่าย...” (ผู้ใช้สารเสพติด 15, เพศชาย)

“...ตอนของในบ้านหาย พยายามบอกว่าเราไม่ได้ทำ พูดไปก็ไม่มีใครเชื่อ เราก็รับๆ ไป ให้มันจบๆ ไป อยากค่าก็ค่าไป ผมไม่สนใจ เมื่อเจอของแล้วก็ไม่เคยมีใครมาขอโทษเรา...” (ผู้ใช้สารเสพติด 9, เพศชาย)

ผลการศึกษาและวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ในการศึกษาครั้งนี้ ได้ข้อสรุปที่น่าสนใจใน 3 ประเด็น คือ 1. เรื่องกระบวนการประกอบสร้างหรือการผลิตวาทกรรมที่มาจากประวัติศาสตร์สารเสพติด และการสื่อสารเกี่ยวกับสารเสพติดในสังคม ที่มาจากความเชื่อและมุมมองในทางลบต่อสารเสพติดว่าเป็นสิ่งไม่ดี 2. การศึกษาตัวบท ที่พบการผลิตตัวบทสอดคล้องกับกับกระบวนการประกอบสร้างวาทกรรมด้วยการใช้ภาษาเชิงลบ การบรรยายพฤติกรรมที่เป็นการเปรียบเทียบเชิงลบ และการสร้างวาทกรรมที่สื่อความหมายแบบมีนัยยะ และ 3. ภาคปฏิบัติการทางสังคมและวัฒนธรรมของวาทกรรม เป็นการวิเคราะห์ใน 2 ประเด็น คือ 1. การประกอบสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับสารเสพติดส่งผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรมไทยอย่างไร โดยพบปฏิบัติการ 3 ด้านคือ ปฏิบัติการต่อการกำหนดความเชื่อและมุมมองของสังคม กำหนดความเชื่อและมุมมองของผู้เสพ และกำหนดนโยบายและกฎหมายของประเทศ และประเด็นที่ 2. ปฏิบัติการของตัววาทกรรมเกี่ยวกับสารเสพติดนั้น ส่งผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรมอย่างไร โดยพบการส่งผลกระทบเป็นสิ่งที่สังคมปฏิบัติต่อผู้ใช้สารเสพติด ได้แก่ การใช้คำพูดดูถูก ดูหมิ่น กล่าวหา การแสดงท่าทางรังเกียจหรือกีดกัน และผลกระทบด้านอารมณ์ ความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรมของผู้ใช้สารเสพติด ซึ่งผลการศึกษาที่กล่าวมาจะนำไปสู่การวิเคราะห์และอภิปรายผลในบทต่อไป

บทที่ 5

บทวิเคราะห์และอภิปรายผล

บทวิเคราะห์

ผลการศึกษาในบทที่ 4 สามารถนำมาวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ในประเด็นสารเสพติด ด้วยแนวคิดของ แฟร์คลัฟ (Fairclough, 1995) โดยใช้กระบวนการวิเคราะห์ 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1. การวิเคราะห์ภาคปฏิบัติทางวาทกรรมที่ศึกษาว่า ก่อนที่จะเกิดวาทกรรมนั้น ๆ มีกระบวนการประกอบสร้างหรือการผลิตวาทกรรมเกี่ยวกับสารเสพติดหรือผู้ใช้สารเสพติดไว้อย่างไรบ้าง 2. การวิเคราะห์ตัวบท เป็นการวิเคราะห์รูปภาษาที่ใช้ในวาทกรรมเกี่ยวกับสารเสพติด โดยดูลักษณะของการใช้คำศัพท์และการใช้มูลบท 3. การวิเคราะห์ภาคปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม เครื่องมือในการศึกษา คือ การทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึกในส่วนของ การวิเคราะห์ตัวบทโดยใช้วาทกรรมหลัก 4 วาทกรรม ได้แก่ 1. ชี๊ยะ/ชี๊โม่ย/อาชญากร 2. หมาเคยกินชี๊ ยังไงก็เลิกไม่ได้ 3. คินคนตีสู่อังคม และ 4. ผู้เสพคือผู้ป่วย เป็นตัวอย่างวาทกรรมที่ศึกษา ใช้คำถามหลักในการสัมภาษณ์ คือ คำเหล่านี้เกิดขึ้นมาได้อย่างไร คิดว่าคนเหล่านั้นคิดอย่างไรกับคำหรือการพูดสิ่งเหล่านี้ คุณคิดและรู้สึกอย่างไรกับคำหรือการพูดสิ่งเหล่านี้ และคำเหล่านี้ส่งผลกับชีวิตคุณอย่างไร กลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้ใช้สารเสพติด ที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครจำนวน 15 คน

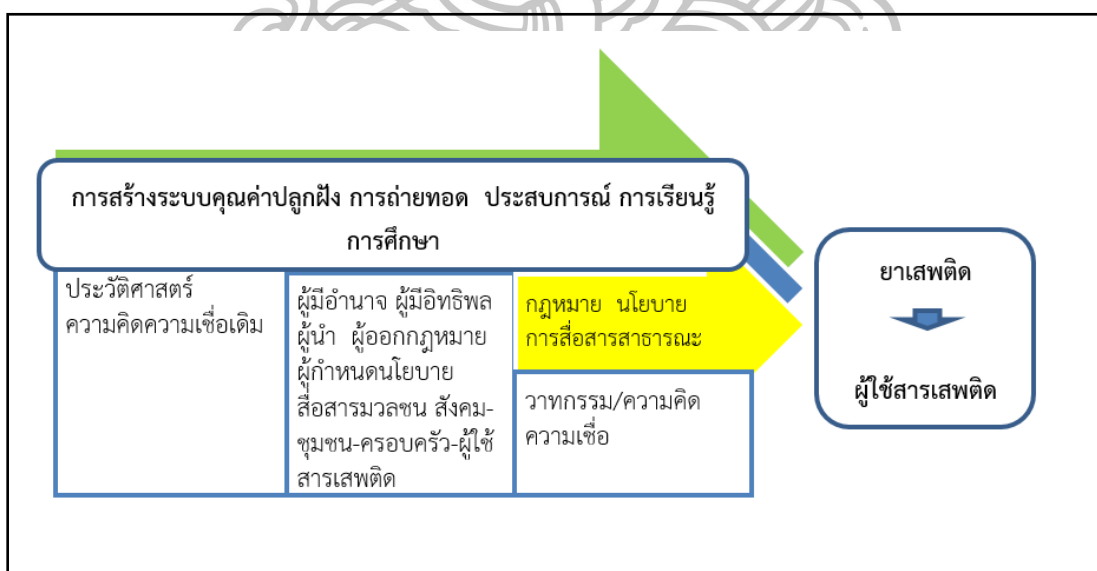
1. การวิเคราะห์ภาคปฏิบัติทางวาทกรรม

จากการศึกษากระบวนการประกอบสร้างหรือการผลิตวาทกรรม โดยการทบทวนประวัติและต้นกำเนิดของสารเสพติดในประเทศไทย การวิเคราะห์ข่าว บทหนึ่ง บทละคร บทเพลง และการเผยแพร่เอกสารวิชาการในระยะที่ผ่านมา ลักษณะที่ปรากฏของสารเสพติดในสังคมไทย ได้แก่ สารเสพติดคือสิ่งที่น่ากลัว ไม่ดี เป็นสิ่งเลวร้าย มารร้าย ก่อให้เกิดอาชญากร เป็นอันตราย เป็นต้นเหตุของความสูญเสียและความตาย อย่าให้ไปยุ่ง การสื่อสารโดยส่วนใหญ่ในสังคมจึงเป็นการให้ข้อมูลแบบขูให้กลัวโดยเฉพาะสื่อสารธารณะซึ่งทำหน้าที่ถ่ายทอดและผลิตซ้ำการสื่อสารในลักษณะดังกล่าว

สิ่งเหล่านี้เป็นการสะท้อนภาพของการถ่ายทอดความคิดความเชื่อ มุมมองของสังคม ที่มีต่อสารเสพติดและผู้ใช้สารเสพติดจากรุ่นสู่รุ่น บนพื้นฐานของการให้คุณค่าว่าสารเสพติดคือสิ่งไม่ดี ไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยว ส่วนคนที่เข้าไปเกี่ยวข้องก็กลายเป็นคนไม่ดี ต้องได้รับการลงโทษ เพราะถือเป็นการปฏิบัติที่ผิดไปจากบรรทัดฐานทางสังคมที่กำหนดไว้ เมื่อมีการถ่ายทอดซ้ำแล้วซ้ำอีกจากรุ่นสู่รุ่น ผ่านสถาบันต่าง ๆ ทั้งการศึกษา ครอบครัวสื่อสารธารณะ นโยบาย ก็กลายเป็นการให้คุณค่าของสังคมว่าสารเสพติดเป็นสิ่งไม่ดี มีการกำหนดมาตรการทั้งทางด้านกฎหมายและนโยบายที่เป็นการแสดงอำนาจของรัฐต่อกฎการกระทำผิดที่เกี่ยวกับสารเสพติดด้วยการลงโทษ

อุดมการณ์ที่แฝงเร้นอยู่ในวาทกรรมสารเสพติดคือ อุดมการณ์ของการแบ่งแยก กดทับ และกีดกัน ซึ่งผลการศึกษาสอดคล้องกับการศึกษาของสุชาติา ทวีสิทธิ์ (มปท.) ที่ศึกษาประสบการณ์ของผู้ใช้สารเสพติดที่ถูกกระบวนการทางสังคมกระทำ โดยผู้วิจัยเสนอในภาพของการตกอยู่ใน “ภาวะชายขอบ” ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่พวกเขาเผชิญกับความไม่เป็นธรรม ความแตกต่างไปจากบรรทัดฐาน การแบ่งแยก กีดกัน และสร้างความเป็นอื่นให้กับกลุ่มผู้ยาเสพติด และเครื่องมือที่ใช้ในการทำให้กลายเป็นคนชายขอบคือ การตีตรา การแบ่งแยก การกีดกันออกไป และการเลือกปฏิบัติ

กระบวนการประกอบสร้างหรือการผลิตวาทกรรมที่กำเนิดมาจากประวัติศาสตร์หล่อหลอมเป็นความเชื่อและมุมมองของสังคมต่อยาเสพติด นำมาสู่ความเชื่อและมุมมองของผู้ใช้สารเสพติด การกำหนดแนวนโยบายที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายและการบำบัดรักษาผู้เสพยาเสพติด เมื่อสังคมมีความคิดความเชื่อในทางลบจนเกิดการปฏิบัติต่อกลุ่มคนเหล่านี้ในทางลบอย่างเหมารวม รวมถึงสังคมเองก็มีส่วนทำให้บุคคลเหล่านี้กลายเป็นผู้กระทำความผิดซ้ำ จากการประทับตราว่าเป็นกลุ่มคนที่ไม่มีความสามารถ แบ่งแยกว่าไม่ดี มีแนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีได้ยากตามวาทกรรมที่สื่อสารในสังคมที่ตอกย้ำและฝังรากอุดมการณ์ที่บอกถึงความไม่ดี ความเลว ความแตกต่างไปจากบรรทัดฐานของคนทั่วไปในสังคม ชวนให้เกิดความยากลำบากในการจะได้รับโอกาสในการแก้ตัวสำหรับผู้ที่ใช้สารเสพติด แนวทางการปรับเปลี่ยนอุดมการณ์ ความคิด ความเชื่อที่จะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในสังคม และส่งผลกับผลกระทบที่จะเกิดกับผู้ที่ใช้สารเสพติดนั้น (ภาพที่ 2)

ภาพที่ 2 ปฏิบัติการของวาทกรรมในประเด็นยาเสพติด

จากภาพที่ 2 จะเห็นว่า กว่าที่จะกลายเป็นวาทกรรมหรือความคิดความเชื่อมีกระบวนการที่เข้าไปทำงานโดยผ่านชุดประสบการณ์การเรียนรู้หรือมุมมองของผู้ผลิตวาทกรรมและคนในสังคมมาก่อน ซึ่งถ้าสิ่งที่เรียนรู้เข้าไปใหม่มีอิทธิพลกว่า หรือตรงกับสิ่งที่คิดไว้มากกว่าความคิดความเชื่อเดิม โอกาสที่จะเปลี่ยนความคิดความเชื่อก็มีสูง โอกาสที่วาทกรรมใหม่จะกลายเป็นวาทกรรมหลักขึ้นมาก็มีมากขึ้นตามผลการศึกษา

วาทกรรมเชื่อมโยงกับความสัมพันธ์ในสังคมและอำนาจ โดยเฉพาะอำนาจเหนือกว่าก็คงไม่ผิดนัก เพราะสิ่งสำคัญที่ต้องนำมาวิเคราะห์ร่วมด้วย คือ การดูว่าใครเป็นคนเชื่อหรือให้คุณค่าต่อสิ่งนั้น และเขามีหน้าที่หรือบทบาทอย่างไร มีอำนาจแค่ไหน หากเป็นผู้กำหนดนโยบายหรือเป็นผู้ออกกฎหมาย แล้วเอาสิ่งที่เชื่อหรือให้คุณค่า มาใช้ในการแก้ปัญหาสาธารณสุขของประเทศ แนวทางการแก้ปัญหาที่จะมุ่งหน้าไปตามความเชื่อหรือคุณค่าที่ถูกสร้างขึ้นนั้น ตัวอย่างเช่น การแก้ปัญหาอาจมุ่งไปทางเดียวคือ พยายามจัดการให้ยาเสพติดหรือผู้ขายหมดไปจากโลก หรือนำผู้ใช้สารเสพติดเข้าสู่กระบวนการทางกฎหมาย การบังคับบำบัดเพื่อให้เลิกให้ได้ หากสังคมหรือชุมชนเชื่อหรือให้คุณค่าตามนั้น ความคิดความเชื่อนั้นก็จะถูกส่งผ่านถ่ายทอดไปยังรุ่นต่อรุ่น การตีตรา และเลือกปฏิบัติ การไม่ยอมรับ การตัดสินจากภายนอก การเหมารวมพฤติกรรมว่าเป็นอาชญากร เป็นตัวปัญหาที่ต้องถูกจัดการก็จะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง หากเป็นครอบครัว โอกาสที่จะใช้อำนาจในการบังคับลูกหลานให้เข้าสู่กระบวนการบำบัด การพูดจากดุดัน และหากตัวผู้ใช้สารเสพติดก็เชื่อตามเช่นนั้นด้วย การยอมรับการกดทับตัวเองว่าตัวเองด้อยค่า เป็นคนมีปัญหาเหมือนกับที่สังคมบอกผลกระทบก็จะยังเกิดขึ้นเช่นเดิม

หากดูจากผลการศึกษาจะพบว่า มีปฏิบัติการทางวาทกรรมที่พยายามเปลี่ยนความคิดความเชื่อ ในเรื่องสารเสพติด และมีการให้ข้อเท็จจริงใหม่ๆ เกิดขึ้น โดยเห็นได้จากปฏิบัติการของวาทกรรมที่มีผลกับตัวของผู้ใช้สารเสพติด ปฏิบัติการที่เกิดขึ้นเป็นเหมือนการต่อสู้ระหว่างความคิดความเชื่อ หรืออุดมการณ์เดิมกับความคิดความเชื่อใหม่ เช่น หากพูดว่าสารเสพติดเป็นสิ่งไม่ดีมีแต่โทษ แต่ข้อเท็จจริงคือ สารเสพติดมีทั้งคุณและโทษขึ้นอยู่กับประเภท ฤทธิ์ และลักษณะการใช้ หากข้างใดข้างหนึ่งมีน้ำหนักในการต่อสู้ได้มากกว่า โอกาสที่วาทกรรมหรือความคิดความเชื่อใหม่จะเปลี่ยนแปลงสังคมให้มุ่งไปทางนั้นย่อมมีสูงกว่า (ภาพที่ 3)

ภาพที่ 3 การปฏิบัติการของข้อเท็จจริงและความเชื่อเกี่ยวกับสารเสพติด

แต่หากเราเชื่อมโยงการทำงานของวาทกรรมเข้ากับภาพที่ 3 การปะทะกันของข้อเท็จจริงและความเชื่อ จะสามารถเห็นได้ว่าวาทกรรมหลักหรือความคิดความเชื่อหลักในประเด็นยาเสพติดจะมีความเอนเอียงมาในส่วนที่เป็นความคิด ความเชื่อที่ไม่ใช่ข้อเท็จจริงสูง กระบวนการสร้างหรือผลิตตัวบทหรือภาษาเพื่อสื่อสารในสังคมนี้เอง คือกระบวนการสร้างสัญญา ภาษาเป็นอำนาจอย่างหนึ่ง que สร้างชุดถ้อยความและผลิตซ้ำความหมายและคุณค่าให้แก่มนุษย์และสังคม อีกทั้งตอกย้ำและปกปิดความเชื่อของสังคมบางอย่าง กระทั่งชุดถ้อยความนั้นกลืนกลายเป็นอุดมคติทางสังคม ดังนั้นภาษาไม่ได้มีความหมายในตัวเองแต่อย่างใด แต่ที่เราคิดว่ามีความหมายเพราะสังคมยอมรับและเข้าใจมัน ภาษาเรื่อง “ซี้ยา” ตอกย้ำเรื่องยาเสพติดไม่ดี คนที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดเป็นคนไม่ดี อย่าไปยุ่ง คนในสังคมเรียนรู้ รับมาและก็เชื่อแบบนั้น เมื่อใครไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดจะไม่ได้รับการยอมรับหรือถูกแบ่งแยก โดยไม่ได้ดูพฤติกรรมรายคนอีกต่อไป “การคืนคนดีสู่สังคม” แปลว่าผู้ใช้ยาเป็นคนไม่ดี เหมือนต้องเอาไปใส่ตะกร้าล้างน้ำให้กลับมาใหม่ โดยผ่านกระบวนการที่รัฐจัดให้ถึงจะกลับมาเป็นคนดีได้ ไม่มีทางเลือกอื่น หรือคนดีคือคนที่เลิกใช้ยา ไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดแล้วเท่านั้น

ความคิดความเชื่อ การยอมรับเรื่องคนดีหรือคนไม่ดี ความดีหรือความเลว มีลักษณะที่เฉพาะชัดเจนเกินไป จนมีผลกระทบต่อคนที่ไม่สามารถเป็นแบบนั้นได้ตามกรอบของสังคม สารเสพติดไม่ดี หรือคนที่ยุ่งเกี่ยวกับสารเสพติด จึงเท่ากับเป็นคนไม่ดี

จากมุมมองของนักคิดสำนักโครงสร้างนิยมอย่าง เลวี-สโตรส (Claude Levi-Strauss) ปี ค.ศ. 1908 ซึ่งเขามองว่า มนุษย์เป็นเพียง “ร่างทรง” ของภาษาหรือโครงสร้างเฉพาะชุดหนึ่งเท่านั้น ดังที่เขา กล่าวว่า “เขาไม่ได้เขียนหนังสือ แต่หนังสือต่างหากที่เขียนเขา” เหล่านี้ดูเหมือนว่านักคิดแนวโครงสร้างนิยม รวมทั้งฟูโกต์เองพยายามชี้ให้เห็นว่า การที่สังคมมองว่ามนุษย์เป็นผู้ “กระทำ” นั้น หากมองลึกลงไปถึงปฏิบัติการทางภาษา มนุษย์กลับกลายเป็นผู้ถูกกระทำต่างหาก ความคิดความเชื่อเรื่องสารเสพติด ถูกถ่ายทอดต่อ ๆ กันมาโดยไม่ได้พิจารณาเหตุผล อาทิ พฤติกรรมรายคนของคนนั้น แต่ที่ผ่านมา เป็นลักษณะของการเชื่อเหมารวมว่า ผู้ใช้ยาเสพติดเป็นแบบนั้นทั้งหมด (รับมาโดยไม่ค้นหาเหตุผล ที่มา) แต่เชื่อและสรุปแบบนั้น มีทัศนคติแบบนั้น เหมือนภาษามีอิทธิพลกว่าเหตุผล ซึ่งลบล้างลำบาก เช่น เชื่อว่ายาเสพติดไม่ดี คนใช้ยาเสพติดก็ต้องไม่ดี ก็จะไม่สามารถมองเห็นความดี มุมดีของคนและสารเสพติดนั้นได้

อำนาจของวาทกรรมคือ การต่อสู้และครอบงำ การครอบงำผ่านสถาบันต่าง ๆ เช่น สถาบันการศึกษาเน้นการบอก และสอนให้เชื่อตามนั้น หรือขู่ให้กลัว เพื่อไม่ให้ยุ่งเกี่ยวกับสารเสพติด โดยไม่บอกเหตุผลเพื่อให้คนคิดและตัดสินใจเอง ทางออกจึงมีแบบเดียวคือ อย่าไปยุ่งเกี่ยวกับสารเสพติด เมื่อไปยุ่งเกี่ยวกับทางออกที่ถูกครอบงำไว้ก็มีแบบเดียวคือ ต้องเลิกสารเสพติด ต้องไปบำบัด ถ้าไม่เลิกก็ถูกครอบงำว่าพวกนี้ทำอะไรไม่ได้ ไม่มีความสามารถ ไม่มีประสิทธิภาพ เป็นปัญหาของสังคม การครอบงำผ่านการกำหนดนโยบาย หรือผ่านการครอบงำโดยใช้อำนาจของผู้กำหนดนโยบาย หรือการสื่อสารผ่านสื่อสาธารณะเพื่อชี้ให้เห็นว่า การสื่อสารเรื่องสารเสพติดมันเป็นจริงตามนั้นอย่าไปยุ่งเกี่ยวกับ ถ้อยความจากผู้กำหนดนโยบายจึงเป็นลักษณะของการห้ามไปยุ่งเกี่ยวกับ คนไปยุ่งเกี่ยวกับคือคนไม่ดี ทำผิดกฎหมาย (มีเรื่องกฎหมายมาเกี่ยวข้อง) ผู้ซึ่งเกี่ยวข้องกับยาเสพติดจะมีพฤติกรรมดังต่อไปนี้ เช่น เอาผิดจี้คือ ลักเล็กขโมยน้อย ก่ออาชญากรรม เป็นต้น การครอบงำการแก้ปัญหา โดยบอกว่าต้องเอาไปเข้าค่ายบำบัดเท่านั้นถึงจะกลับมาเป็นคนดีได้ คืนคนดีสู่สังคมได้ วิธีอื่น ๆ

ไม่ได้ผล แม้จะบอกว่า ให้มองหรือจัดการผู้เสพในฐานะที่เป็นผู้ป่วย แต่ลึก ๆ แล้วเป็นแค่มายาคติทางวาทกรรมที่พยายามโอ้อวมปฏิบัติในภาพการต่อต้านหรือไม่เห็นด้วยจากคนอีกกลุ่มหนึ่งที่มองว่าการปราบปราม การจับเข้าคุก การมองว่าผู้ชื้อยาเป็นอาชญากรไม่ใช่การแก้ปัญหาเท่านั้น เพราะในทางปฏิบัติผู้ชื้อยายังไม่ได้ถูกปฏิบัติในฐานะผู้ป่วยจริง ๆ การคืนคนดีสู่สังคม จริง ๆ แล้วคือการฟื้นฟูให้คนมีสภาพที่ดีแล้วจึงกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้เป็นปกติสุข ไม่ได้เป็นการเอาคนชั่วมาพอกความหมายของผู้ใช้สารเสพติดในประเด็นนี้จึงหมายความว่า ผู้ใช้สารเสพติดสามารถดีขึ้นจากความเจ็บป่วยได้ เพราะหลายคนกลับไปทำงานทำการ เรียนหนังสือได้ แต่สำหรับผู้ชื้อสารเสพติดบางคนต้องกินยาตามอาการทางจิต สังคมเข้าใจผิดเรื่องนี้ เพราะคนเอาไปผูกกับอาชญากรรมกลายเป็นผู้ชื้อสารเสพติดชั่ว ต้องไปบำบัด และต้องเลิกชื้อยาให้ได้ถึงจะเป็นคนดีได้ เลยเน้นการบังคับผู้ชื้อสารเสพติดเข้าสู่กระบวนการบำบัด

2. การวิเคราะห์ตัวบทจาก 4 วาทกรรมหลัก

สำหรับการวิเคราะห์การใช้คำศัพท์ และมูลบทของวาทกรรมหลักที่ได้รับการกล่าวถึงและยอมรับว่ามีอิทธิพลมากที่สุดสำหรับผู้ชื้อสารเสพติดซึ่งได้จากการสนทนากลุ่ม ได้แก่ 1. ชื้อยา/ชื้อโมย/อาชญากร 2. หมาเคยกินชื้อยังงี้ก็เลิกไม่ได้ 3. คืนคนดีสู่สังคม และ 4. ผู้เสพคือผู้ป่วย โดยวิเคราะห์ลักษณะของโครงสร้างประโยคใน 4 วาทกรรม ผ่าน 1.การเลือกใช้คำศัพท์ และ 2. การใช้มูลบท ที่มีลักษณะเด่นจากผลการศึกษาคือ การใช้คำที่มีความหมายทางลบ การใช้การเปรียบเทียบกับสิ่งอื่นที่มีอยู่เพื่อการตีความในทางลบ และตัวบทที่สื่อความหมายแบบมีนัยยะ โดยมีรายละเอียดดังนี้

การเลือกสรรคำ (rewording) เป็นการใช้คำศัพท์ที่มีความหมายในทางลบ เช่น “ชื้อ - ยา” “ชื้อ - โมย” “หมาเคยกินชื้อ” หรือการใช้คำศัพท์ที่เป็นสัญลักษณ์ให้คิดถึงสิ่งตรงข้าม (antonym) เช่น “คนดี” กับ “คนไม่ดี” การเลือกใช้คำเรียกชื้อผู้ชื้อสารเสพติดเป็นวิธีการใช้คำศัพท์เพื่ออ้างถึงกลุ่มคนเหล่านั้น การเรียกชื้อเป็นกลวิธีทางภาษาอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นมุมมองและความคิดเกี่ยวกับสิ่งที่กล่าวถึงได้เป็นอย่างดี การเลือกใช้ชื้อเรียกชื้ออย่างใดอย่างหนึ่งสะท้อนทัศนคติที่เป็นด้านบวกหรือด้านลบ และมุมมองในเรื่องการจัดกลุ่มเกี่ยวกับสิ่งที่กล่าวถึงของผู้ชื้อภาษา คำศัพท์ที่นำมาใช้เป็นชื้อเรียกชื้อจึงมีใช้เพียงลักษณะทางภาษาเท่านั้น แต่แฝงทัศนคติและความคิดทางสังคมบางอย่างที่บุคคลมีต่อสิ่งที่กล่าวถึง ตัวอย่างอื่นเช่น การเรียกชื้อชุมนุมทางการเมืองว่า “ผู้ต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย” “มือปราบเมือง” “ผู้ประท้วง” ฯลฯ ย่อมสะท้อนทัศนคติที่ต่างกัน สิ่งนี้แสดงถึงประเด็นสำคัญที่แฟร์คล็อฟ (Fairclough, 2003) พยายามแสดงให้เห็นคือ การเปิดเผยถ้อยความ (statements) หนึ่งที่เป็นตัวสร้างความสัมพันธ์กับถ้อยความอื่น ๆ ซึ่งแบ่งปันพื้นที่และสร้างรูปแบบของความหมายต่าง ๆ ขึ้นมา ถ้อยความดังกล่าวซ่อนตัวอยู่ภายใต้คำพูดและสัญลักษณ์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับอำนาจ ความรู้ และความจริง การซ่อนตัวเชิงอำนาจ ความรู้ และความจริง โดยมีบริบททางสังคมเป็นตัวกำหนดของสิ่งดีกับไม่ดี “คนดี - คนไม่ดี” “ชื้อ” คือสิ่งสกปรก ทุกคนรังเกียจ หากตามที่ แวนไดค์ (Van Dik, 2007) กล่าวไว้ การเลือกใช้ชื้อเรียกชื้อผู้ชื้อสารเสพติดแบบนี้เป็นการสะท้อนทัศนคติที่เป็นด้านลบ และมุมมองในเรื่องการจัดกลุ่มของผู้ชื้อสารเสพติดเข้ากลุ่มคนที่ไม่ดี แตกต่างจากคนดีในสังคม

ซึ่งจากตัวอย่างในการศึกษาของ ริวติกร เทรยาภรณ์ (2543) เกี่ยวกับคำศัพท์ที่สังคมใช้เรียกชื่อกลุ่มเกย์พบว่า คำเรียกมักแสดงทัศนคติด้านลบแฝงอยู่ เช่น เรียกกลุ่มเกย์ว่าเป็น คนรักร่วมเพศ โดยการใช้คำว่ารักร่วมเพศนั้น อาจนำไปสู่การเข้าใจความหมายว่า เกย์เป็นกลุ่มที่ รักที่จะมีเพศสัมพันธ์ จากการใช้คำว่า รักร่วมเพศ ซึ่งผลที่ตามมาคือ มุมมองของสังคมที่เห็นว่า เกย์คือ บุคคลที่หมกมุ่นทางเพศ (Jackson, 1999)

คำบรรยายความรู้สึกหรือพฤติกรรมของผู้ใช้สารเสพติด วิธีการเลือกใช้คำศัพท์ที่บรรยายพฤติกรรม และเป็นการแสดงให้เห็นลักษณะการกระทำของคนกลุ่มนี้ “ซี้ขโมยหรือหมายังงี้ ๆ ก็เป็นหมา มันต้องกินข้าวยังคำ” ทำให้เห็นความคิดของผู้ใช้ว่าทรมานต่อลักษณะพฤติกรรมของผู้ใช้สารเสพติด การสื่อสารที่แสดงออกมาเป็นการเสนอพฤติกรรมทางลบของผู้ใช้สารเสพติด คือ ผู้ใช้สารเสพติดเป็นขโมย ผู้ใช้สารเสพติดมีลักษณะนิสัยหรือพฤติกรรมเหมือนสัตว์ชนิดหนึ่ง คือ หมา โดยเปรียบเทียบว่า ถ้าเคยใช้สารเสพติดขี้ยังงี้ๆ ก็ต้องใช้ต่อไป ไม่สามารถเลิกได้ เช่นเดียวกับหมาเคยกินขี้ เมื่อเจอขี้ยังงี้ๆ ก็ต้องกิน

การใช้มูลพบว่า มีการใช้ภาษาสื่อข้อความที่ทำให้เข้าใจได้โดยนัยว่ามีข้อความอื่น ๆ หรือมีเหตุการณ์บางอย่างปรากฏหรือเกิดขึ้นมาก่อนหน้าแล้ว หรือมีความคิดและเจตนาบางอย่างแฝงอยู่ในข้อความตัวบทนั้น อาจเป็นการแก้ปัญหาคำหรือหาทางออกบางอย่าง สำหรับวาทกรรมในการศึกษานี้คือ “คืนคนดีสู่สังคม” คำว่า “คืน” หมายถึง เมื่อก่อนเคยมีคนดีแล้วคนดีนั้นหายไป หรือถูกเอาไป ตอนนี้ได้คืนคนดีกลับมาแล้ว นั้นหมายถึง ผู้ใช้สารเสพติดคือ คนไม่ดีการบำบัดรักษาหรือการเข้าสู่กระบวนการทางกฎหมายเป็นสิ่งที่ถูกต้อง สามารถทำให้เกิดคนดีกลับมาแล้วส่งคืนสู่สังคมได้ การใช้ภาษาเพื่อนำเสนอข้อมูลในเชิงปฏิเสธมูลบท ในการศึกษาครั้งนี้วาทกรรมเรื่อง “ผู้ใช้สารเสพติดคือผู้ป่วย” ผู้ใช้วาทกรรมหรือผู้ผลิตตัวบทนั้นต้องการนำเสนอความคิดแย้งกับความคิดหรือเหตุการณ์ หรือข้อมูลที่มีมาก่อนหน้า การมองว่าผู้ใช้สารเสพติดเป็นคนผิดปกติ เป็นคนไม่ดี ไม่ได้รับการยอมรับในสังคมกับการใช้คำว่า “ผู้เสพยาเสพติดคือผู้ป่วย” นั้นหมายถึง การอธิบายปรากฏการณ์การเสพยาเสพติดในมิติของการเจ็บป่วย มีทั้งอาการทางกายที่ถูกฤทธิ์ของสารเสพติดนั้น ๆ ทำลาย ทำให้เกิดภาวะต้องใช้ต่อเนื่อง ต้องเพิ่มปริมาณการใช้และหากหยุดใช้จะมีอาการอยากเสพยาเสพติดที่รุนแรงได้ นอกจากนี้ยังมีอาการทางใจที่ทำให้หยุดการใช้สารเสพติดได้ยากยิ่งขึ้น ได้แก่ ฤทธิ์ของสารที่ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นสุข ผ่อนคลาย ทำให้เกิดการติดทางใจกับความสุขสบายที่ได้รับ ทั้งนี้ เกิดจากการออกฤทธิ์ของสารเสพติดต่อระบบประสาททั้งสิ้น มุมมองใหม่นี้เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการให้ข้อมูลว่า การติดสารเสพติดเป็นโรคชนิดหนึ่งซึ่งเรียกว่า “โรคสมองติดยา” การสร้างวาทกรรม “ผู้เสพยาเสพติดคือผู้ป่วย” เป็นการสร้างวาทกรรมเพื่อก่อให้เกิดมุมมองใหม่ ลบล้างความคิดความเชื่อเดิม นำไปสู่การยอมรับและเข้าใจ การให้โอกาสในการแสดงตัวเพื่อเข้ารับการรักษา และเข้าใจถึงความยากลำบากในการหยุดใช้สารเสพติดได้มากขึ้น

จากการวิเคราะห์ทฤษฎีทางภาษาในการร่วมประกอบสร้างวาทกรรมผู้วิจัยยังคงเห็นแนวทางผลิตตัวบทที่คล้ายตามการประกอบสร้างจากประวัติศาสตร์ การสื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับสารเสพติดภายใต้การใช้สื่อต่าง ๆ ในสังคมในระยะต่อ ๆ มา ทั้งนี้ ยังคงเป็นการยืนยันให้เห็นว่า สารเสพติดคือ สิ่งไม่ดี สิ่งเลวร้าย ผู้ที่ข้องเกี่ยวกับสารเสพติดคือ คนไม่ดี คนที่ผิดไปจากบรรทัดฐานที่สังคมจะยอมรับได้ ดังจะเห็นได้จากวาทกรรม 2 วาทกรรมคือ “ซึ่ยา/ซึ่ขโมย/อาชญากร” และ “หมาเคยกินซึ่ยังงึ่เล็กไม่ได้” ส่วนวาทกรรมที่ปรากฏในวาทกรรม “คืนคนดีสู่สังคม” และ “ผู้เสพคือ ผู้ป่วย” เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายหลังจากการมี 2 วาทกรรมข้างต้นแล้ว ทั้งนี้การมีวาทกรรมดังกล่าวตามมา อาจเป็นไปได้เพื่อพยายามแก้มุมมองความคิดความเชื่อเดิม รวมถึงจัดการปัญหาเสพติดที่เกิดขึ้นในสังคมผ่านมาตรการอื่น ๆ เช่นการทำให้กลับมาอยู่ในสังคมได้ หรือการดูแลในฐานะผู้ป่วย แต่ทั้งนี้ยังไม่สามารถทำให้กลายเป็นการแก้ปัญหากระแสหลักหรือทำให้เป็นจริงในทางปฏิบัติได้มากนัก

3. การวิเคราะห์ภาคปฏิบัติการทางสังคมและวัฒนธรรม

การวิเคราะห์ภาคปฏิบัติการทางสังคมและวัฒนธรรมนี้ผู้วิจัยเสนอการวิเคราะห์ให้เห็นว่า การประกอบสร้างวาทกรรม และตัววาทกรรมเกี่ยวกับสารเสพติดส่งผลต่อสังคมและวัฒนธรรมไทยอย่างไร โดยวิเคราะห์จากข้อมูลจากการทบทวนเอกสารวิชาการต่าง ๆ ทั้งจากการศึกษาประวัติศาสตร์ของ สารเสพติดในประเทศไทย การสื่อสารเกี่ยวกับสารเสพติดในสังคมจากข่าว บทละคร หนังสือและบทเพลง และการเผยแพร่ข้อมูลผ่านทางเอกสารวิชาการ ทำให้สรุปได้ว่า กระบวนการประกอบสร้างวาทกรรมของสารเสพติดนั้นมีต้นกำเนิดเริ่มตั้งแต่ในอดีตสมัยกรุงศรีอยุธยา จากการเห็นพฤติกรรมของผู้เสพสารเสพติดที่เปลี่ยนแปลงไปในทางลบจากการเสพติด เช่น ไม่ทำงาน ขาดความรับผิดชอบในการดำเนินชีวิตและการทำงาน เกิดเป็นความคิดความเชื่อและมุมมองทางลบที่มีต่อสารเสพติดและผู้เสพ นำมาสู่การแสวงหาวิธีการจัดการต่อสารเสพติดและผู้เสพ เกิดการเสนอข้อมูลว่าสารเสพติดไม่ดี ผู้เสพเป็นคนไม่ดีอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด ซึ่งเห็นได้จากการสร้างกระบวนการจัดการที่ออกมาในเชิงของการปราบปรามให้หมดไป ด้วยการเอาผิดกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติดมีการกำหนดโทษที่รุนแรงมากขึ้น รวมไปถึงกระบวนการสื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับสารเสพติดที่เป็นตัวหล่อหลอมความคิดความเชื่อของคนในสังคม นำไปสู่การกำหนดบรรทัดฐานทางสังคม และจากการสัมภาษณ์แหล่งข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้พบประเด็นน่าสนใจที่เป็นตัวสะท้อน การประกอบสร้างวาทกรรมที่เกิดจากมีที่มาของความเชื่อที่ว่าสารเสพติดเป็นสิ่งไม่ดี ใครเสพสารเสพติดก็คือ คนไม่ดี และสอดคล้องกับการกำหนดมาตรการทางกฎหมายและนโยบายการแก้ปัญหาที่เน้นการจัดการ กำจัดให้สารเสพติดหมดไปเพราะเป็นสิ่งไม่ดีในปัจจุบัน ตาม “Zero tolerance” และข้อตกลงคำประกาศปฏิญญาร่วมว่าด้วยการปลอดสารเสพติดในอาเซียนภายในปี พ.ศ. 2558 ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการตอกย้ำความเชื่อมุมมองที่ผู้ข้องเกี่ยวกับสารเสพติดต้องได้รับการลงโทษอย่างรุนแรง (Global commission on drug policy, 2014) สำหรับมุมมองของผู้เสพสารเสพติดด้วยวิธีฉีดยาเมื่อได้รับรู้ความคิดความเชื่อและการปฏิบัติของสังคมที่มีต่อตนเองแล้ว สิ่งที่สะท้อนออกมาให้เห็นจากข้อมูลคือใคร ๆ ก็รู้ว่าตนเอง ไม่ดีเพราะตนเองเสพสารเสพติดและในชีวิตไม่มีอะไรดีสักอย่าง จากความเชื่อ

และมุมมองดังกล่าว เกิดเป็นความฝังใจและยอมจำนนกับสิ่งที่สังคมบอกตนเองให้เชื่อ ความเชื่อมโยงของความเชื่อนำมาสู่การกำหนดนโยบายและมาตรการการจัดการที่เห็นได้ชัดคือ การกำหนดพรบ. ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด 2545 จะกล่าวถึงผู้เสพที่ต้องได้รับการดูแลในฐานะผู้ป่วย

ในพระราชบัญญัติเกี่ยวกับยาเสพติดฉบับอื่น ๆ ยังคงกำหนดให้การเสพและการครอบครองสารเสพติดเป็นการกระทำผิดกฎหมายอยู่ การดำเนินการในลักษณะของผู้เสพคือ ผู้ป่วย จึงไม่สามารถเป็นจริงได้ในทางปฏิบัติมากนัก ยิ่งเมื่อดูรายละเอียดตลอดช่วงสงครามยาเสพติด 2546 ที่รัฐบาลไทยใช้ประโยชน์จากความรู้สึกไม่ดีของสาธารณชนต่อผู้เสพยาเสพติด ในการรณรงค์หาเสียงสนับสนุนต่อนโยบายปราบปรามยาเสพติด นายกทักษิณพูดซ้ำแล้วซ้ำอีกว่าสารเสพติดเป็น “ภัยร้ายต่อสังคม” และเป็น “อันตรายต่อชาติ” เขาพูดถึงผู้เกี่ยวข้องกับการค้าสารเสพติดว่าเป็น “พวกกากเดนมนุษย์” “พวกภัยต่อความมั่นคง” และ “คนชั่วร้าย” แม้ว่าในบางครั้งเขาจะพูดถึงผู้ใช้สารเสพติด (ซึ่งต่างจากผู้ค้า) ว่าเป็น “ผู้ป่วย” ซึ่งต้องการการบำบัด แต่นโยบายกลับส่งเสริมให้ใช้ความรุนแรงกับใครก็ตามที่เกี่ยวข้องกับการค้า สารเสพติดทั้งหมด ผลการสำรวจความเห็นของประชาชนตลอดช่วงที่มีการรณรงค์ปราบปรามยาเสพติดแสดงให้เห็นว่า คนทั่วไปให้การสนับสนุนกับยุทธวิธีปราบปรามยาเสพติดอย่างรุนแรงของรัฐบาล (Human Rights Watch, 2547: 58)

การโฆษณาชวนเชื่อเพื่อต่อต้านสารเสพติดของรัฐบาลมีพื้นฐานและได้รับการกระตุ้นจากความเข้าใจผิดทั่วไปที่ว่า ผู้ใช้สารเสพติดเป็นอาชญากรและต้องถูกลงโทษหาได้เป็นผู้ที่ควรได้รับการปฏิบัติเยี่ยงมนุษย์ไม่ “คนส่วนใหญ่ (ในประเทศไทย) ไม่ได้มองว่าผู้ใช้สารเสพติดเป็นผู้ป่วย” มีผู้ใช้สารเสพติดบางคนพูดว่า “พวกเขามองว่าเราเป็นพวก ชี้อา เวลาที่มีคดีอะไรเกิดขึ้น พวกเขาก็มีป้ายความผิดมาให้ผู้ใช้สารเสพติดอย่างเรา” หรือส่วนใหญ่มักเล่าประสบการณ์ที่ถูกตีตรา บาบและถูกแบ่งแยกกีดกัน ซึ่งชี้ให้เห็นว่าสิ่งที่รัฐบาลพูดถึงเกี่ยวกับการต่อต้านสารเสพติดเป็นเพียงแค่มลปาก” (Human Rights Watch, 2547: 58) อย่างไรก็ตาม นโยบายยาเสพติดยังคงถือว่าสารเสพติดเป็นภัยอย่างใหญ่หลวงต่อสังคม นโยบายยาเสพติดยังคงติดกรอบแคบอยู่กับการใช้คำว่า “ทำสงคราม” กับความชั่วร้ายของการติดยาเสพติด พอบอกว่าสารเสพติดเป็นสิ่งชั่วร้ายจึงถูกจัดการด้วยมาตรฐานของระบบงานยุติธรรมทางอาญาแบบเผด็จการ การบังคับ แม้แต่การมีวาทกรรมผู้เสพคือ ผู้ป่วยก็ยังเห็นว่ามีผู้ใช้สารเสพติดถูกนำเข้าสู่กระบวนการบำบัดโดยไม่จำเป็น แต่เพื่อให้เป็นไปตามเป้าผู้ใช้สารเสพติดจึงถูกนำตัวเข้าสู่กระบวนการดังกล่าวโดยใช้กระบวนการบังคับบำบัด ซึ่งล้วนก่อให้เกิดผลกระทบในการแก้ปัญหาสารเสพติด และมีผลต่อการกำหนดความเชื่อมุมมองของสังคม ผู้เสพ และการกำหนดกฎหมายนโยบายของประเทศด้วย

ปฏิบัติการทางสังคมและวัฒนธรรมของวาทกรรมส่งผลกระทบ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคมต่อผู้ใช้สารเสพติด ซึ่งทั้ง 3 ด้านล้วนส่งผลต่อการดำเนินชีวิตหรือทำให้ไม่สามารถใช้ชีวิตได้เหมือนคนทั่วไปที่ไม่ได้ใช้สารเสพติด โดยเฉพาะผลกระทบต่อความรู้สึกภายใน มุมมองที่มีต่อตนเองในทางลบ นำไปสู่การรังเกียจและลดคุณค่าภายในตนเอง เกิดการตีตราตนเองและเชื่อว่าตนเองเป็นเช่นนั้น ไม่สามารถทำอะไรได้และไม่มือนาคต ผลกระทบที่เกิดขึ้นในเชิงลึกกับผู้ใช้ยาเสพติด

โดยเฉพาะเมื่อถูกกระทำซ้ำ ผลิตซ้ำ ว่าตนเองไม่ดี มีความแตกต่างในเชิงลบกับคนในสังคม กระทำสิ่งที่ไม่ถูกต้องต้องได้รับการลงโทษ เมื่อสิ่งเหล่านี้ยังคงอยู่ตลอดเวลาทั้งจากการปฏิบัติของสังคม ครอบครัว หรือแม้แต่การตอกย้ำตนเอง ผลกระทบเหล่านั้นได้ฝังรากลึกลงอยู่ในจิตใจ จนนำไปสู่การรู้สึกกดดันตนเองให้คิดและเชื่อ เช่นนั้น หรือยอมจำนนเพราะยากต่อการหาเหตุผลมาอธิบายกับคนอื่น และกับตนเอง จนในที่สุดเกิดความคิดความเชื่อต่อตนเองรังเกียจตนเอง ไม่มีคุณค่า รู้สึกต่ำต้อย ไม่มีทางเลิกได้ ทำอะไรไม่ได้ และคงต้องใช้สารเสพติดไปตลอดชีวิตไม่สามารถมีอนาคตที่ดีได้ ผลกระทบจากปฏิบัติการของวาทกรรมต่อผู้ใช้สารเสพติดดังแสดงด้วยภาพที่ 4

ภาพที่ 4 ผลกระทบจากปฏิบัติการของวาทกรรมต่อผู้ใช้สารเสพติด

การอภิปรายผล

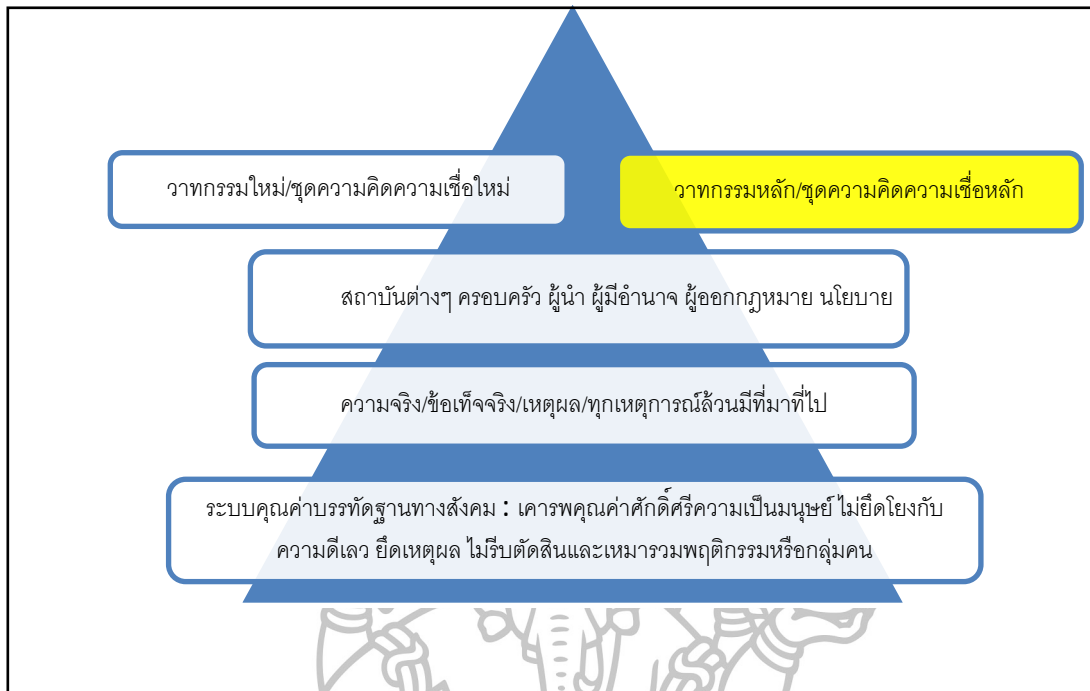
จากผลการศึกษาและการวิเคราะห์ผลการศึกษาค้นคว้าวิจัยขอเสนอการอภิปรายผลเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมในอนาคต ดังต่อไปนี้

1. วาทกรรมเกี่ยวกับสารเสพติด

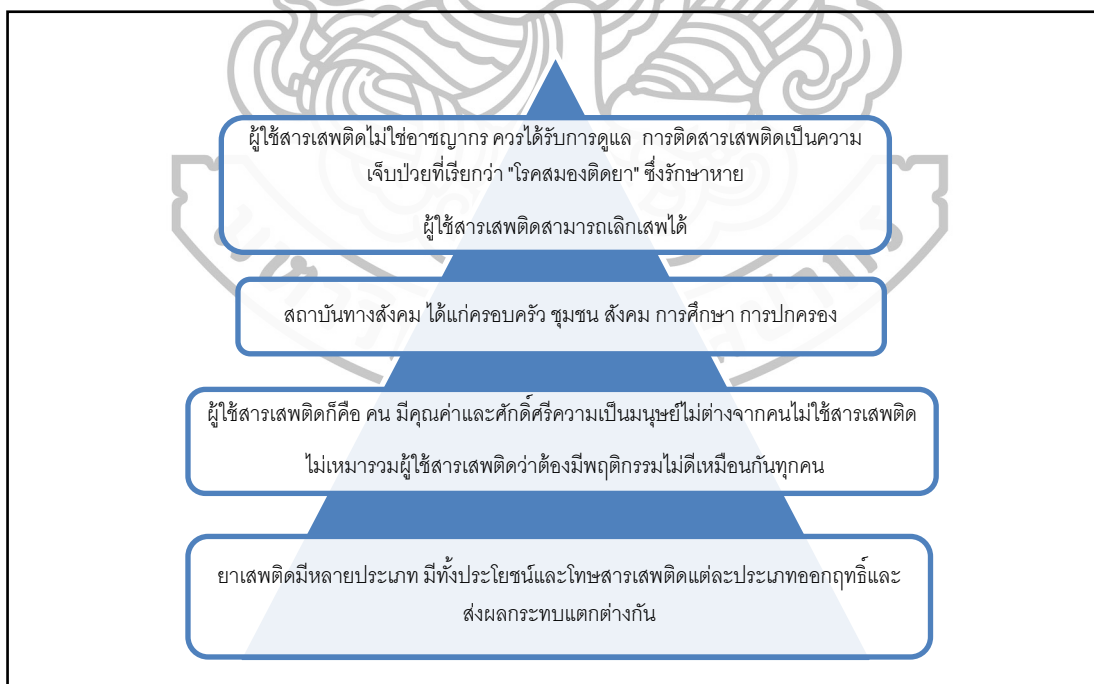
จากผลการศึกษาผู้วิจัยพบประเด็นที่น่าสนใจจากกระบวนการประกอบสร้างวาทกรรมที่มาจากการหล่อหลอมความคิดความเชื่อ การผลิตซ้ำวาทกรรมตามความคิดความเชื่อเดิมที่สืบทอดผ่านการสื่อสารรุ่นต่อรุ่นในสังคมว่า สารเสพติดคือ สิ่งไม่ดี ผู้ที่เกี่ยวข้องก็คือ คนไม่ดี นำมาสู่การสร้างกฎระเบียบและกฎหมาย การให้คุณค่าคนในสังคม จนกำหนดเป็นบรรทัดฐานทางสังคม การให้คุณค่าและนิยมความดีแล้ว จากการเร่งรีบในการตัดสินพฤติกรรม การเหมารวม โดยมองข้ามเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ดังนั้นหากต้องจัดการวาทกรรมในประเด็นสารเสพติดเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมุมมอง ความคิดความเชื่อและการปฏิบัติของคนในสังคม ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างจากการศึกษาเปรียบเทียบ 2 วาทกรรมหลัก คือ ขี้ยา อาชญากร ขี้ขโมย กับ ผู้เสพสารเสพติดคือ ผู้ป่วย

เกิดมาจากการให้คุณค่าและมาตรฐานทางสังคมในอดีตที่กำหนดให้การยุ่งเกี่ยวกับสารเสพติดคือ ความไม่ดี ไม่ถูกต้อง ความผิด การผลิตตัวบทจึงใช้ภาษาในเชิงลบ นำมาสู่การปฏิบัติทางลบของคนในสังคมต่อผู้ใช้สารเสพติด ดังตัวอย่างการสัมภาษณ์เจาะลึกที่พบว่า ผู้ใช้สารเสพติดถูกกล่าวโทษว่าเป็น ชีขโมยเมื่อมีของหายในชุมชน เพื่อนๆ ญาติพี่น้องดูถูกว่าต้องไปขายไปจนตาย เป็นต้น

จากการพยายามปรับเปลี่ยนความคิดความเชื่อที่มีต่อสารเสพติดและผู้ใช้สารเสพติด ในระยะหลังจนก่อให้เกิดการสร้างวาทกรรมหลักชุดใหม่เพื่อสะท้อนข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการเสพยาเสพติดและผู้เสพยาเสพติดว่า ผู้เสพยาคือ ผู้ป่วย โดยมีมุ่งหวังให้ข้อมูล ข้อเท็จจริงให้คนในสังคมเข้าใจ ภาวะที่ผู้เสพยาเสพติดเผชิญว่าเป็นภาวะของความเจ็บป่วย เป็นโรคเรื้อรังที่ต้องได้รับการดูแล การพยายามปรับเปลี่ยนการให้คุณค่าและมุมมองที่มีต่อผู้เสพยาเสพติด และนำไปสู่การกำหนด มาตรการ นโยบายที่ควรควรปฏิบัติคือ การนำผู้ใช้สารเสพติดเข้าสู่กระบวนการบำบัดรักษา ไม่ควร นำเข้าสู่เรือนจำที่เป็นการลงโทษ การตัดสิ้นความดีความเลวตามที่เคยปฏิบัติมาในอดีต แต่ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์ผู้ใช้สารเสพติดพบว่า ปฏิบัติการของวาทกรรมดังกล่าว และการกำหนดมาตรการนั้นยังไม่เป็นจริงในทางปฏิบัติมากนัก ดังที่พบเสียงสะท้อนจากผู้เสพยาเสพติดว่า มาตรการผู้เสพยาคือ ผู้ป่วย เป็นเรื่องที่ดีและยอมรับได้เป็นการเปิดโอกาสและทางเลือกให้กับผู้เสพยาเสพติด แต่เมื่อนำไปปฏิบัติจริงก็ยังคงเป็นกระบวนการบังคับพวกเขาเข้าสู่กระบวนการบำบัดเพื่อให้เลิกใช้สารเสพติด ซึ่งเหมือน การลงโทษกันอยู่ดี ไม่ได้ถูกปฏิบัติดังเช่นผู้ป่วยที่ต้องได้รับการดูแลรักษาในระยะยาวจริง ๆ ดังนั้น กระบวนการประกอบสร้างวาทกรรมหลักเกี่ยวกับสารเสพติดในสังคมขึ้นใหม่นั้น ต้องเริ่มจากการยอมรับข้อเท็จจริงเรื่องการเสพยา ภาวะการเจ็บป่วย ไม่มองเพียงแต่ว่าสารเสพติดไม่ดี และมุ่งจัดการ ให้หมดไป หรือมุ่งให้ผู้เสพยาเสพติดเลิกให้ได้เท่านั้น รวมถึงการไม่ตัดสิ้นพฤติกรรมหรือเหมารวม พฤติกรรมผู้ใช้สารเสพติดว่าเหมือนกันทุกคน ดังแผนภาพที่ 5 และ 6 ที่แสดงให้เห็นถึงการสร้างวาทกรรมใหม่มาคัดง้างตอบโต้วาทกรรมเดิม สามารถทำได้หากผ่านการรื้อค้นชุดความคิด ความเชื่อเดิม ออกไป แต่การรื้อค้นจะสำเร็จได้ ต้องทำงานกับบรรทัดฐานที่สังคมยึดถือหรือให้คุณค่าซึ่งฝังลึกอยู่ ด้วย ในขณะเดียวกันก็จำเป็นต้องตั้งข้อมูล ข้อเท็จจริงเรื่องสารเสพติดและผู้ใช้สารเสพติดออกมาให้ผู้ มีอำนาจหรือกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับการผลิตวาทกรรมรับรู้รับทราบ แล้วผลิตส่งผ่านข้อเท็จจริง เหล่านั้นสร้างเป็นวาทกรรมใหม่ ที่อิงความจริงข้อเท็จจริงจนกลายเป็นวาทกรรมหลักหรือความคิด ความเชื่อหลักที่น่าจะเป็นคำตอบสำคัญในเรื่องนี้

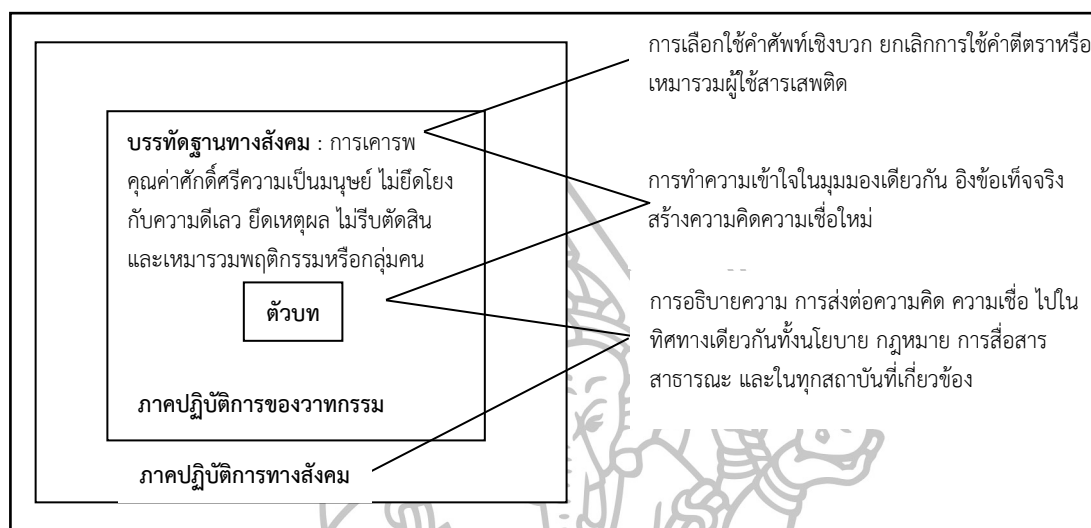

ภาพที่ 5 กระบวนการจัดการวาทกรรม

ภาพที่ 6 กระบวนการจัดการวาทกรรมเกี่ยวกับสารเสพติด

จากผลการศึกษานโยบายการจัดการวาทกรรมประเด็นสารเสพติดตามแนวคิดของแฟร์คลัฟ (Fiarclough, 1995) ที่อาจนำไปประยุกต์ใช้ได้ดังภาพที่ 7

ภาพที่ 7 กรอบการจัดการวาทกรรมเกี่ยวกับสารเสพติด

จากภาพที่ 7 การประกอบสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับสารเสพติดตามแนวคิดของแฟร์คลัฟ (Fiarclough, 1995) ในสังคมไทยควรเริ่มจากการสร้างความคิดความเชื่อ และมาตรฐานทางสังคมเกี่ยวกับระบบคุณค่าของสังคมที่ประกอบสร้างขึ้น โดยเฉพาะการประกอบสร้างเรื่องยาเสพติด ว่าไม่ตีคนที่เกี่ยวข้องจึงเป็นคนไม่ดี ดังนั้นการเคารพคุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ยึดโยงกับความดีเลว ยึดเหตุผล ไม่รีบตัดสินและเหมารวมพฤติกรรมหรือกลุ่มคนซึ่งเป็นฐานความคิดความเชื่อที่สำคัญ จะนำมาสู่การผลิตตัวบทโดยผู้ผลิตต้องคำนึงถึงการเลือกใช้คำศัพท์เชิงบวก ยกเลิกการใช้คำติตราหรือเหมารวมผู้ใช้สารเสพติด เช่น คำว่า “ขี้ยา” “ผู้ใช้สารเสพติดเป็นอาชญากร” และเริ่มต้นจากการมอง “ยาเสพติด” ในมุมมองใหม่ด้วยเช่นกัน ในภาคปฏิบัติการของวาทกรรมว่าเมื่อมีการนำเสนอตัวบทในสังคม กระบวนการตีความตัวบทนั้น หากผู้รับตัวบทมีมุมมอง ความคิดความเชื่อใหม่ มีข้อเท็จจริงที่น่าเชื่อถือ สอดคล้องกับตัวบท จะก่อให้เกิดการตีความตัวบทถูกต้องและเป็นไปในทางบวกเช่นกัน และภาคปฏิบัติการทางสังคมและวัฒนธรรมจะเกิดการถ่ายทอด การอธิบาย และการส่งต่อความคิด ความเชื่อ ไปในทิศทางเดียวกันทั้งการสร้างนโยบาย กฎหมาย การสื่อสารสาธารณะ และในทุกสถาบันที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะนำไปสู่การหล่อหลอมสังคมและวัฒนธรรมให้คุณค่าความเป็นบุคคลต่อผู้ใช้สารเสพติดอย่างเท่าเทียมไม่ตีตรา ประเด็นสำคัญคือหากแต่ละสถาบันส่งต่อความคิดความเชื่อในทิศทางที่เป็นข้อเท็จจริงใหม่ และไม่ตัดสินเหมารวมจะทำให้ความเข้าใจเรื่องสารเสพติดในสังคมไทยมีมากขึ้น ผู้ใช้สารเสพติดได้รับการเคารพ และปฏิบัติในฐานะผู้ป่วยไม่ใช่อาชญากร แต่หากสถาบันทางสังคมยังส่งต่อความคิดความเชื่อกันไปคนละทางและหากอิงอยู่กับความคิดความเชื่อเดิมว่าคนเสพสารเสพติดเป็นอาชญากร การปฏิบัติต่อผู้ใช้สารเสพติดก็จะเป็นเช่นเดิม เมื่อนั้นกระบวนการแก้ไขปัญหาสารเสพติดของประเทศไทยก็ไม่อาจประสบความสำเร็จได้ การต่อสู้ทางวาทกรรมยังคงอยู่และทำให้เกิดผลกระทบมากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อวาทกรรมดังกล่าวถูกกำหนดโดยรัฐซึ่งมีบทบาทหลักในการกำหนดนโยบาย

2. ทิศทางนโยบายสารเสพติด

จากผลการศึกษาที่ค้นพบแสดงให้เห็นว่าทฤษฎีที่มีมาจากหลายส่วนทั้งเรื่องของความคิด ความเชื่อ และผู้กำหนดนโยบาย โดยทิศทางนโยบายการแก้ไขสารเสพติดที่ผ่านมามุ่งเน้นไปในเรื่องของการจับกุมปราบปรามเพื่อให้สารเสพติดหมดไป เพื่อให้ผู้ใช้สารเสพติดเลิกให้ได้ผ่านการกำหนด ออกกฎหมายหรือประกาศใช้นโยบายต่าง ๆ ซึ่งพบว่าไม่ได้ผล ยังคงมีสารเสพติด และมีผู้ใช้สารเสพติดเพิ่มมากขึ้น ประเทศเผชิญปัญหาคนล้นคุก เพราะมากกว่าร้อยละ 70 เป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติด ซึ่งล้วนเป็นคดีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ทั้งนี้หากดูกระบวนการผลิตยาเสพติดแล้ว “อำนาจ” ของผู้ผลิตยาเสพติดมีความสำคัญที่ทำให้ยาเสพติดนั้นยังคงอยู่และแพร่หลายออกไป เช่นเดียวกับยาเสพติดเรื่องการปราบปรามยาเสพติด การคืนคนดีสู่สังคม และการใช้มาตรการผู้เสพคือ ผู้ป่วย หมายความว่าหากนโยบายยาเสพติดจะได้ผล ต้องเน้นไปที่ผู้มีอำนาจที่ต้องเข้าใจแนวคิดการแก้ปัญหาสารเสพติดก่อนจะผลิตนโยบายหรือมาตรการการแก้ปัญหา ซึ่งยาเสพติดที่ผลิตขึ้นในช่วงเวลานั้น ๆ จะทำหน้าที่ถ่ายทอดความคิด ความเชื่อสู่สังคม หากเป็นยาเสพติดที่ไม่ถูกต้องเหมาะสมก็จะกลายเป็นยาเสพติดที่ผิดตรงกันข้ามจะแก้ไขเช่นในปัจจุบัน โดยมีประเด็นที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

2.1 มาตรการคืนคนดีสู่สังคม

จากเสียงสะท้อนของผู้ใช้สารเสพติดที่เข้าร่วมการศึกษาพูดอย่างชัดเจนถึงมาตรการคืนคนดีสู่สังคม ที่เป็นเสมือนยาเสพติดสวยหรูว่า จะคืนคนดีให้สังคม ซึ่งถ้าหากคนดีหมายถึงคนที่ต้องเลิกใช้สารเสพติด ก็ได้ถูกพูดถึงไปแล้วว่าไม่ใช่ผู้ใช้สารเสพติดทุกคนต้องเข้าสู่กระบวนการดังกล่าว เพราะทำให้สิ้นเปลืองงบประมาณและการบังคับบำบัดก็ไม่ได้ประสบผลสำเร็จ นอกจากนี้ ผู้ที่ใช้สารเสพติดบางคนก็ทำความดีและเป็นคนที่มียุทธศาสตร์ต่อสังคม แม้ว่าเขาจะยังเสพยาเสพติด

“...เหมือนผู้เฒ่าเป็นคนไม่ดีถูกส่งไปซังฟอกถึงจะกลับมาเป็นคนดีได้ แปลว่าคนไม่ไปบำบัดจะเป็นคนดีไม่ได้ ในความหมายของเราคือจะใช้ยาก็ได้แต่ต้องไม่สร้างความเดือดร้อนให้คนอื่น จะเหมาะว่าผู้ใช้สารเสพติดทุกคนเป็นคนไม่ดีก็คงไม่ได้” (ผู้ใช้สารเสพติด 15, เพศชาย)

การสื่อสารด้วยยาเสพติดเรื่องการคืนคนดีก็ต้องเปลี่ยนไป เพราะไม่ได้แปลว่า มีทางเดียวคือ การหยุดใช้สารเสพติดหรือการไปบำบัดเท่านั้นถึงจะทำให้เป็นคนดีได้ แต่คนดีหมายถึง คนที่เคารพคนอื่น ไม่ละเมิดสิทธิ ไม่ทำให้เกิดผลกระทบต่อคนอื่น ดังนั้นคนที่ยังเสพยาเสพติดอยู่สามารถที่จะอยู่ร่วมในสังคมได้เช่นกัน

แต่ถ้าหากมองการคืนคนดีในแง่ของการกลับมาอยู่ร่วมกับสังคม ประเด็นสำคัญอยู่ที่มาตรการรองรับในเรื่องดังกล่าวที่ต้องมีความพร้อม ทั้งเรื่องความเข้าใจของชุมชน ความเข้าใจของสถานประกอบการ เพราะหมายถึงการทำให้มีพื้นที่ที่ทำให้ผู้ใช้สารเสพติดมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้จริง สามารถกลับไปใช้ชีวิต ไปทำงานได้โดยไม่ถูกปฏิเสธหากมีประวัติการเสพยาเสพติด เป็นต้น ทั้งนี้ต้องเน้นการคิดและออกแบบร่วมกันกับหลายภาคส่วน

2.2 นโยบายหรือวาทกรรม “ผู้เสพคือ ผู้ป่วย” ต้องทำให้เป็นจริงในทางปฏิบัติต้องหยุดการบังคับบำบัด ใช้มาตรการทางการแพทย์มาดูแล

หลายหน่วยงานที่ทำงานเกี่ยวข้องกับปัญหาสารเสพติดเห็นว่า เราต้องยกเลิกการบังคับบำบัด “ทั้งนี้เพราะระบบบังคับบำบัดนั้นเป็นภาระทั้งในด้านงบประมาณแผ่นดินและภาระต่อสังคม และไม่ได้เป็นการบำบัดที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพที่มีหลักฐานซึ่งสามารถพิสูจน์ได้ นอกจากนี้ระบบการบังคับบำบัดยังเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพ ขัดขวางการเข้าถึงบริการสุขภาพที่จำเป็นของผู้ใช้สารเสพติด รวมทั้งยังทิ้งประวัติอาชญากรรมซึ่งทำให้ผู้ใช้สารเสพติดขาดโอกาสในการมีงานทำและการเข้าถึงการศึกษา” ซึ่งสอดคล้องกับสิ่งที่บอกว่ามีเพียง 10 เปอร์เซ็นต์ของผู้ใช้สารเสพติดเท่านั้นที่อาจจำเป็นต้องเข้าสู่กระบวนการบำบัด อีก 90 เปอร์เซ็นต์ สามารถใช้มาตรการอื่นในการดูแลจัดการ ดังนั้นการบำบัดคนที่เหลือถึง 90 เปอร์เซ็นต์ก็ถือเป็นการสูญเสียงบประมาณโดยไม่จำเป็น และไม่ได้เป็นมาตรการที่มาจากทาง นอกจากนี้ในส่วน 10 เปอร์เซ็นต์ก็ไม่จำเป็นต้องใช้มาตรการบังคับบำบัดเช่นเดียวกัน แต่ต้องได้รับการดูแลทางการแพทย์ในฐานะผู้ป่วยและเน้นที่ความสมัครใจเท่านั้นถึงจะทำให้การบำบัดรักษามีประสิทธิภาพ (เวอร์จิเนีย แมคโดนัลด์และสุภัทธานาคะผิว, 2556: 15)

“...กฎหมายและนโยบายต้องเปลี่ยน ถ้ากฎหมายยังบอกว่าผู้ใช้สารเสพติดเป็นอาชญากรอยู่ก็จะเป็นเหมือนเดิม ผู้ใช้สารเสพติดก็จะถูกจับเข้าคุกและถูกบังคับบำบัดให้เลิกใช้ยา ซึ่งเรารู้อยู่แล้วว่าการทำแบบนี้ไม่สามารถเลิกได้จริง ๆ...” (ผู้ใช้สารเสพติด 10, เพศชาย)

ซึ่งจากด้านบนแสดงให้เห็นว่า การมีมาตรการอื่น ๆ มาเป็นทางเลือกในการแก้ปัญหาสารเสพติดเป็นเรื่องจำเป็นโดยเฉพาะมาตรการลดอันตรายจากการใช้สารเสพติด (Harm Reduction) ที่ได้กล่าวไว้ ที่สามารถนำมาช่วยให้ผู้ใช้สารเสพติดที่ยังเลิกไม่ได้มีความปลอดภัยในการใช้สารเสพติดและลดผลกระทบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ ซึ่งประเทศไทยต้องพยายามทำความเข้าใจและให้การสนับสนุนมาตรการนี้อย่างจริงจัง

“...ผมเคยได้ยินมาตรการลดผลกระทบจากการใช้ยา คงหมายถึงการดูแลพวกผมทำให้ผมปลอดภัย ซึ่งผมคิดว่าน่าจะดีกว่าจับผมเข้าคุกนะ เพราะยังงั้นผมก็ยังเลิกไม่ได้...” (ผู้ใช้สารเสพติด 5, เพศชาย)

“...ถ้าใช้การลดอันตรายมาแก้ปัญหา พวกผมคงไม่ต้องถูกบังคับเข้าบำบัด เพราะผมคิดว่าการลดอันตรายคือความเข้าใจว่าพวกผมยังใช้ยาอยู่และต้องปลอดภัยไม่มีผลกระทบ...” (ผู้ใช้สารเสพติด 3, เพศชาย)

“...ดูแลผม ให้ไม่ติดโรค ให้ไม่ใช้ยาเกินขนาด น่าจะช่วยพวกผมได้มากกว่าการบอกให้ผมไปเลิกในตอนี้...” (ผู้ใช้สารเสพติด 15, เพศชาย)

จากการอภิปรายกระบวนการประกอบสร้างวาทกรรม การใช้ภาษา และปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรมของวาทกรรมแสดงให้เห็นว่า การจะเปลี่ยนแปลงหรือกำหนดวาทกรรมใหม่เกี่ยวกับสารเสพติด ต้องให้ความสำคัญกับผู้เกี่ยวข้องทุกระดับ โดยเฉพาะในระดับนโยบายที่เป็นผู้มีอำนาจในการกำหนดวาทกรรมออกสู่สังคม รวมถึงการผลิตซ้ำของวาทกรรมผ่านสื่อสาธารณะ และสถาบันครอบครัวซึ่งเป็นสถาบันแรกที่ปลูกฝังและสร้างการเรียนรู้เรื่องสารเสพติด หากจะเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติของคนในสังคมต่อผู้ใช้สารเสพติด ต้องเริ่มจากการสร้างความคิดความเชื่อใหม่ที่มาจากข้อเท็จจริง ไม่เหมารวมพฤติกรรมของผู้ใช้สารเสพติด อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมเกี่ยวกับประเด็นสารเสพติดในเชิงบวกขึ้นได้

ข้อเสนอแนะการนำผลการศึกษาไปประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาสารเสพติดในสังคมไทย

1. หน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบเรื่องการแก้ปัญหาสารเสพติด

การป้องปรามจำนวนสารเสพติด จำนวนผู้ใช้สารเสพติด เช่น กระทรวงยุติธรรม กระทรวงมหาดไทย ผู้ผลิตวาทกรรมหลักนำไปใช้ในการทบทวนการทำงานที่ผ่านมา ได้มีส่วนที่ทำให้การใช้วาทกรรมเกิดผลกระทบในการดำรงชีวิตของผู้ใช้สารเสพติดในแง่ของการถูกทำให้แตกต่างหรือไม่ และใช้เป็นข้อมูลทางสังคมเพื่อให้เห็นสถานการณ์และเข้าใจแง่มุมที่ผู้ใช้สารเสพติดคิด รู้สึก หรือเผชิญ ซึ่งจะส่งผลต่อการกำหนดนโยบาย โดยเฉพาะนโยบายการปราบปรามหรือการบังคับบาบัตจากการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การกดดันหรือบังคับให้เลิกไม่ได้ช่วยให้ผู้ใช้สารเสพติดเลิกได้จริง แต่กลับกลายเป็นการตอกย้ำความคิด ความเชื่อว่า ผู้ใช้สารเสพติดเป็นอาชญากร ต้องจัดการให้หมดไป ซึ่งผลที่เกิดขึ้นคือ ผู้ใช้สารเสพติดหนีหายไป ไม่เดินเข้าสู่บริการ กลับไปใช้สารเสพติดมากขึ้น และไม่เชื่อมั่นในตนเองอีกแล้วว่าจะสามารถเลิกสารเสพติด และกลับมาใช้ชีวิตในสังคมปกติได้

2. ระบบบริการสุขภาพ

หน่วยงานด้านสุขภาพ เช่น กระทรวงสาธารณสุขหรือผู้ให้บริการสามารถนำการศึกษานี้ไปประยุกต์ใช้คือ การเริ่มต้นจากการร่วมกันสร้างวาทกรรมใหม่ การสื่อสารใหม่ในประเด็นสุขภาพเพื่อสร้างความเข้าใจกับสังคม โดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขทุกฝ่ายต้องเน้นการสื่อสารข้อเท็จจริงเรื่องการใช้สารเสพติด หรือการพึ่งพิงสารเสพติดเป็นโรคเรื้อรังคือ โรคสมองติดยา เมื่อติดสารเสพติดแล้วสามารถเลิกได้หรือไม่ใช่ผู้ใช้สารเสพติดทุกคนจะเข้าสู่ภาวะพึ่งพิง นอกจากนั้น เป็นเรื่องการปรับปรุงบริการที่เป็นมิตรและเคารพคุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ให้เป็นหัวใจสำคัญของผู้ให้บริการกับทุกคนทุกโรค

3. หน่วยงานด้านการให้การศึกษาและสื่อสารสาธารณะ

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การสร้างความรู้ความเข้าใจใหม่เป็นสิ่งสำคัญไม่อย่างนั้นวาทกรรมใหม่ที่ปราศจากทัศนคติด้านลบก็จะไม่เกิดขึ้น กระทรวงศึกษาธิการสามารถใช้งานวิจัยชิ้นนี้ไปทบทวนการเรียนการสอนเรื่อง สารเสพติด ที่ผ่านมามีเนื้อหาสาระแบบไหน มุ่งให้เห็นข้อเท็จจริงหรือมุ่งให้เชื่อตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งต้องเริ่มจากการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนเรื่องสารเสพติดให้กับเด็กทุกคน โดยเริ่มจากการคิดว่าเด็กทุกคนอาจมีโอกาเข้าไปเกี่ยวข้องกับสารเสพติดได้ นอกจากเรื่อง สารเสพติดแล้ว การเรียนการสอนควรมุ่งเรื่อง การเคารพคุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ตัดสินคนจากพฤติกรรม นั่นคือ การศึกษาต้องทำให้คนคิดวิเคราะห์ โดยใช้เหตุผล ใช้ข้อเท็จจริง มุ่งเน้นการหาเหตุผลและคำตอบ ไม่ใช่จดจำ เชื่อและทำตามเพียงอย่างเดียว

4. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมอาทิ ผู้บังคับใช้กฎหมาย ตำรวจ ทหาร ศาล

ในงานวิจัยชิ้นนี้แสดงให้เห็นว่า มีผู้ใช้สารเสพติดหลายคนถูกกระทำ ความรุนแรง ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน จากผู้บังคับใช้กฎหมาย ถูกยึดข้อหา ล้วนเป็นการกระทำที่ไม่เป็นไปตามกระบวนการยุติธรรม ทางออกสำคัญอยู่ที่ต้นเหตุคือ การทบทวนตัวบทกฎหมายที่เปิดโอกาสให้ผู้ใช้สารเสพติดถูกกระทำ ความรุนแรง นั่นคือ การใช้สารเสพติดเป็นความผิด ผู้ใช้สารเสพติดเป็นอาชญากร เพราะถ้ากฎหมายไม่เปลี่ยนสถานการณ์การถูกตีตราและถูกกระทำ ความรุนแรง โดยอาศัยความชอบธรรมตามตัวบทกฎหมายจะยังมีอยู่ นอกจากนี้ กระบวนการในการตรวจสอบการกระทำ ความรุนแรงกับผู้ต้องสงสัยหรือแม้กระทั่งเป็นผู้ต้องหา ก็จำเป็นต้องมีและเป็นจริง

5. สื่อมวลชน

สื่อมวลชนในฐานะคนสื่อสารเรื่องสารเสพติดกับสังคมโดยตรง สามารถใช้ผลการศึกษานี้ ไปกำหนดเนื้อหาหรือ Message ในการสื่อสาร รวมถึงวิธีการในการสื่อสารเรื่องสารเสพติดที่ไม่นำไปสู่ความเข้าใจผิด หรืออคติทางลบกับผู้ใช้สารเสพติดแบบเหมารวม แต่สื่อมวลชนต้องร่วมสร้างวาทกรรมใหม่เรื่อง สารเสพติดที่มุ่งเน้นการให้ข้อมูล ข้อเท็จจริงเป็นหลัก ไม่ทำให้เกิดการกระทำ หรือการให้คุณค่าที่แตกต่างระหว่างผู้ใช้สารเสพติดกับคนที่ไม่ใช้สารเสพติด

6. สถานประกอบการ/หน่วยงาน

การศึกษานี้ได้แสดงให้เห็นว่า มีผู้ใช้สารเสพติดที่ขาดโอกาสในการทำงานเนื่องจากเคยใช้สารเสพติด เคยเข้าเรือนจำ หรือแม้กระทั่งมีรอยสัก นั่นคือไม่รับเข้าทำงาน หรือเมื่อทราบข้อมูลภายหลังก็จะให้ออกจากงาน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การตัดสินใจมาจากความคิด ความเชื่อเดิม ดังนั้นประเด็นสำคัญของสถานประกอบการหรือหน่วยงานที่มีการรับคนเข้าทำงานคือ ต้องเปลี่ยนมุมมอง โดยพิจารณาจากความสามารถเป็นหลัก ก็จะช่วยลดสถานการณ์การตีตราและเลือกปฏิบัติต่อผู้ใช้สารเสพติดได้

7. หน่วยงานด้านการปกป้องคุ้มครองสิทธิ

ในที่นี้คงหมายถึงทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงองค์กรอิสระ เช่น สภานายความ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ กรมคุ้มครองสิทธิ มูลนิธิศูนย์คุ้มครองสิทธิด้านเอดส์ จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ปฏิบัติการของวาทกรรมที่ผ่านมาก่อให้เกิดการตีตราและเลือกปฏิบัติหลายอย่างกับผู้ใช้สารเสพติดนำไปสู่การละเมิดสิทธิมนุษยชน ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องคิดเรื่องการให้ข้อมูลเรื่องสิทธิกับผู้ใช้สารเสพติด หรือองค์กรพัฒนาเอกชนด้านสารเสพติด รวมถึงการพัฒนาไกลเพื่อปกป้องคุ้มครองสิทธิ ให้สามารถร้องเรียนเมื่อถูกละเมิดสิทธิหรือสามารถขอคำปรึกษาหรือขอรับการช่วยเหลือด้านกฎหมายได้ และองค์กรเหล่านี้ต้องมีหน้าที่ในการสร้างความเข้มแข็งในการปกป้องตนเองจากภายในของผู้ใช้สารเสพติดด้วย

8. องค์กรพัฒนาเอกชนด้านสารเสพติด

องค์กรพัฒนาเอกชนด้านสารเสพติดที่ทำงานกับตัวผู้ใช้สารเสพติด ครอบครัวและชุมชน จากการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ครอบครัว ชุมชน ยังมีทัศนคติด้านลบกับสารเสพติด ผู้ใช้สารเสพติด และแต่ละระดับส่งผลถึงกัน แปรกับเอาความคิด ความเชื่อเดียวกันส่งมาเป็นทอดๆ การทำงานโดยใช้ข้อเท็จจริงเป็นวาทกรรมหลักในการสื่อสารกับทุกระดับจึงมีความสำคัญ รวมถึงการทำงานเพื่อ

สร้างสัมพันธภาพระหว่างผู้ใช้สารเสพติดกับครอบครัว ชุมชน เพื่อให้ครอบครัวและชุมชนร่วมดูแลผู้ใช้สารเสพติดและแก้ไขปัญหาสารเสพติดร่วมกัน โดยไม่ใช้การด่า ห้าม แต่มีกระบวนการเรียนรู้เพื่อรับมือกับสถานการณ์ร่วมกัน

การทำงานกับตัวผู้ใช้สารเสพติดโดยเน้นเรื่องคุณค่าภายใน เน้นการเคารพตนเอง ไม่ด่าหรือเหยียดตนเอง เน้นเรื่องการใช้สารเสพติดแล้วยังสามารถจัดการตัวเองได้ เหมือนบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งที่กล่าวว่า “เราใช้ยา ไม่ใช่ยาใช้เรา” นั้นหมายถึงผู้ใช้สารเสพติดสามารถควบคุมและจัดการการใช้สารเสพติดของตนเองได้ การสร้างความเข้มแข็งจากภายในเพื่อให้ผู้ใช้สารเสพติดไม่ตีตราตนเอง ไม่ตีตราเพื่อนผู้ใช้สารเสพติดด้วยกัน จึงเป็นสิ่งสำคัญที่คนทำงานในองค์กรพัฒนาเอกชนสามารถทำได้

9. ผู้ใช้สารเสพติด

การศึกษานี้ชี้ให้เห็นสิ่งที่ผู้ใช้สารเสพติดเผชิญโดยตรง ซึ่งแสดงให้เห็นในหลายแง่มุม สิ่งสำคัญคือ การแก้ปัญหาสารเสพติดหรือการสร้างคุณค่าภายในต้องเริ่มจากตนเอง นั่นคือการสำรวจความคิด ความเชื่อ ความรู้สึกของตนเองว่าเป็นอย่างไร เราจะเหยียบ กัดตัวเองแล้วอยู่ในมุมมืดต่อไป หรือจะสร้างความเข้มแข็งให้ตนเองสามารถจัดการหรือรับมือ สิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตได้ เพราะการสร้าง ความเข้าใจใหม่เรื่องสารเสพติด ผู้ใช้สารเสพติดเองเป็นส่วนสำคัญที่จะแสดงให้เห็นว่าผู้ใช้สารเสพติดไม่ต่างจากคนทั่วไป สามารถรับผิดชอบ จัดการตนเองได้ หรือถ้าอยู่ในภาวะที่พึ่งพิงสารเสพติดก็ต้องได้รับการรักษา ผู้ใช้สารเสพติดคือ สื่อกลางสำคัญที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลงเรื่องนี้กับครอบครัว คนรอบข้างและชุมชน

จากข้อค้นพบและข้อเสนอแนะทั้งหมด สิ่งที่เป็นประเด็นร่วมกันคือการเปลี่ยนวาทกรรม ในประเด็นสารเสพติดใหม่ ให้อยู่บนข้อเท็จจริง ปราศจากอคติด้านลบ ผู้วิจัยเชื่อว่า หากทุกหน่วยงาน ร่วมกันสื่อสาร จะทำให้วาทกรรมที่เป็นข้อเท็จจริงกลายเป็นวาทกรรมหลักและมีอิทธิพลต่อสังคม วัฒนธรรมในทางบวก ภาคปฏิบัติการของวาทกรรมที่เกิดกับผู้ใช้สารเสพติดจะลดลงตามไปด้วย

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาการปฏิบัติการของวาทกรรมที่มีต่อผู้ใช้สารเสพติดด้วยวิธีฉัดในบริบทที่มีความแตกต่างด้านพื้นที่ เช่น ชนบท รวมถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม เช่น เชื้อชาติ ศาสนา ด้วย ผลการศึกษาจะทำให้เห็นวาทกรรมในมิติความต่างอื่น ๆ และลักษณะของผลกระทบหรือการตีตราเลือกปฏิบัติ และปัจจัยที่นำไปสู่การตีตราเลือกปฏิบัติที่ซับซ้อนต่างกันออกไปอีก

2. ควรมีการศึกษาในกลุ่มผู้ใช้สารเสพติดชนิดอื่น ๆ เพื่อเห็นการปฏิบัติการของวาทกรรมที่หลากหลายมากขึ้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรมการแพทย์ และกรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. **คู่มือแนวทางการบำบัดรักษาผู้ติดยาด้วยเมทาโดนระยะยาว**. กรุงเทพฯ: องค์การทหารผ่านศึก, 2548.
- กฤษดาวรรณ หงส์ลดาธรมภ์ และโสรัจจ์ หงส์ลดาธรมภ์. “วาทกรรมเกี่ยวกับภาคใต้และความรุนแรงในสังคมไทย.” **มองสังคมผ่านวาทกรรม**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2549): 104 - 134.
- โกวิท ประวาลพุกษ์. **การพัฒนาระบบศึกษาระบบการบริหารและการจัดการวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ, 2538.
- คเชนทร์ เรือนทอง. “ผลกระทบจากสงครามยาเสพติด: ศึกษากรณีครอบครัวผู้ตกเป็นเหยื่อในเหตุการณ์ระหว่าง 1 กุมภาพันธ์ ถึง 30 เมษายน 2546.” วิทยานิพนธ์ปริญญา สังคมวิทยามหาบัณฑิต สาขาสังคมวิทยา ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.
- จรัญ โฆษณานันท์ “สิทธิมนุษยชนและสงครามยาเสพติด : ปัญหาด้านวิธีคิด จิตสำนึกและความรับผิดชอบร่วมของสังคม.” **วารสารวิชาการสิทธิมนุษยชน** 1, 4 (2546): 85 – 127.
- จันทิมา เอี่ยมานนท์. “การศึกษาวาทกรรมเกี่ยวกับผู้ติดยาเสพติดในสังคมไทยตามแนวปฏิพันธ์วิเคราะห์.” วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.
- จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์และคณะ. (2547). **สังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 30.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. **วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์และความเป็นอื่น**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิภาษา. 2543.
- ฐิติกร เตรยาภรณ์. “ภาพลักษณ์ของกลุ่มชายรักร่วมเพศที่สะท้อนจากเนื้อหาในหนังสือพิมพ์รายวันไทยช่วงปี พ.ศ. 2508 - 2543.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาวารสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- ธีระ บุซบกแก้ว. “กลวิธีทางภาษากับการนำเสนออัตลักษณ์ของตนเองโดยกลุ่มเกย์ออนไลน์.” วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553.
- นวลตา อาภาศัพท์กุล. “แนวคิดในการลดอันตรายจากการใช้สารเสพติด: ตอนที่ 1.” **สงขลา นครินทร์เวชสาร** 25, 1 (1 มกราคม - กุมภาพันธ์ 2550): 61 - 70.
- ปรีชญาณ์ นั๊กพ็อน. **รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการประเมินการดำเนินงานตามมาตรการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติด (Harm Reduction) ในกลุ่มผู้ใช้ยาเสพติดด้วยวิธีการฉีด**. กรุงเทพฯ: สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, 2558.

- พรรณณี วาทีสุนทรและกฤติกา ฉีดโถม. การศึกษาเปรียบเทียบผลสำเร็จของการบำบัดรักษาผู้ป่วยยาเสพติดระบบบังคับบำบัด และระบบสมัครใจ. กรุงเทพฯ: บอร์นทูบี พับลิชชิง, 2552.
- พระยาอนุমানราชธน. งานนิพนธ์ชุดสมบูรณ์ของศาสตราจารย์พระยาอนุমানราชธน : หมวดวัฒนธรรมเรื่อง รวมเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรม / พระยาอนุমানราชธน. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร : องค์การค้ำของครุสภา : มูลนิธิเสถียรโกเศศ - นาคะประทีป, 2531.
- เพ็ญนภา คล้านสิงโต. “อุดมการณ์ทางเพศสภาพในพาดหัวข่าวอาชญากรรมในหนังสือพิมพ์ไทย: การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์.” ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553.
- รชยา บุญภิบาล. “การสื่อสารความหลากหลายทางเพศวิถี: วาทกรรมชายรักชายในละครเวทีไทยร่วมสมัย.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาสื่อสารการแสดง ภาควิชาการสื่อสารการแสดง คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รัชนิษฐ์ พงศ์อุดม. “ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับค่านิยมเกี่ยวกับความงาม: การศึกษาวาทกรรมโฆษณาเครื่องสำอางในภาษาไทย.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.
- วรพงศ์ ไชยฤกษ์. “วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์: มุมมองใหม่ในการวิจัยทางภาษาไทย.” วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ 8, 1 (เมษายน – กันยายน 2556): 135 -162.
- ศักดิ์ชัย เกียรตินาคินทร์. ความสัมพันธ์ระหว่างคุณค่าศิลปกรรม กับการสร้างทัศนคติต่อตนเอง และความผูกพันกับชุมชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542
- สาธิตา ตระกูลโชคเสถียร. การวิเคราะห์วาทกรรมในข่าวอาชญากรรมและการถอดรหัสข่าวอาชญากรรมโดยอาชญากร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน ภาควิชาการสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553.
- สาโรช บัวศรี. รำลึกคุณูปการ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี. กรุงเทพฯ: สันติศิริการพิมพ์, 2553. 155.
- อาภัสรา จันทร์สุวรรณ. ความวิตกกังวลอันเกิดจากข่าวสารข้อมูลการรณรงค์ เรื่องโรคเอดส์ผ่านสื่อมวลชนช่วงปี พ.ศ.2531 – 2534: การศึกษาในแนวทัศนะแบบองค์รวม. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. เลี้ยวศตวรรษแห่งความมุ่งมั่น ครบรอบ 25 ปี สำนักงาน ป.ป.ส. 16 พฤศจิกายน 2544. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮาส์ จำกัด, 2544.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. ความรู้เรื่องยาบ้า (ฉบับปรับปรุง). เข้าถึงเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2559. เข้าถึงได้จาก <http://www.dmh.go.th/infor1.asp>

ณัฐเมธี สัยเวชออกไปในคุก : เล่าสู่กันฟังจากการประชุม “จากวาทกรรมยาเสพติดสู่การผลิตซ้ำ..

สื่อมวลชนกับทางออกปัญหาคนล้นคุก” ตอนที่ 1.

เข้าถึงเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2559. เข้าถึงได้จาก

<http://thaipublica.org/2015/03/drug-discourse-and-social-impact>

ดำรง ฐานดี. ความรู้เรื่องสังคมและวัฒนธรรม. เข้าถึงเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2559. เข้าถึงได้จาก <http://www3.ru.ac.th/korea/article1/article11.pdf>.

ไทยรัฐออนไลน์. จับแล้วพ่อคดียาดีลูก อ่างภาพหลอน.

เข้าถึงเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2559. เข้าถึงได้จาก <http://www.thairath.co.th/content/>

ไทยรัฐออนไลน์. จับศึกเจ้าอาวาสวัดใน จ.บึงกาฬ เมายาบ้าอาละวาด.

เข้าถึงเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙. เข้าถึงได้จาก

<http://www.thairath.co.th/content/>

ไทยรัฐออนไลน์. โชเฟอร์รถทัวร์เมายา ซึ่งระห่ำฝ่าด่าน ผู้โดยสารเต็มคันระทึก.

เข้าถึงเมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2559. เข้าถึงได้จาก

<http://www.thairath.co.th/content/>

ไทยรัฐออนไลน์. เด่นนรก! หลานเมายาบ้า ช่มชื่นยายวัย 84 ชาวบ้านโร่แจ้ง ตร.ช่วยเหลือ.

เข้าถึงเมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2559. เข้าถึงได้จาก

<http://www.thairath.co.th/content/>

ไทยรัฐออนไลน์. ฤทธิ์ยาบ้า! หน่อมคูล้มคลั่ง ไล่ฟันชาวบ้านเจ็บ.

เข้าถึงเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2559. เข้าถึงได้จาก <http://www.thairath.co.th/content/>

ไทยรัฐออนไลน์. ลูกทรพี! หน่อมลงแดงคว่าป็นจ้อชู่พ่อ โมโหไม่ให้อเงินซื้อยาบ้า.

เข้าถึงเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2559. เข้าถึงได้จาก <http://www.thairath.co.th/content/>

พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545.

เข้าถึงเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2559. เข้าถึงได้จาก

<http://www.thailawforum.com/database1/narcotic-addict-rehabilitation-act-2545-thai.html>

พัทยาเดลินิวส์. จับ! เอเยนต์ยานรก เครือข่ายเรือนจำกลางฉะเชิงเทรา.

เข้าถึงเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2559. เข้าถึงได้จาก <http://th.pattayadailynews.com>

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี. บทที่ 18 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม (Social and Cultural Change). เข้าถึงเมื่อ 19 พฤษภาคม 2559. เข้าถึงได้จาก

<http://www.udru.ac.th/attachments/elearning/02/23.pdf>.

มุทิตา เชื้อซัง. ยาบ้า ปีศาจที่ถูกสร้าง? โทษทัณฑ์ร้ายแรงสำหรับคนจนกับสภาพคุกใกล้แตก.

เข้าถึงเมื่อ 19 พฤษภาคม 2559. เข้าถึงได้จาก <http://prachatai.com/journal>

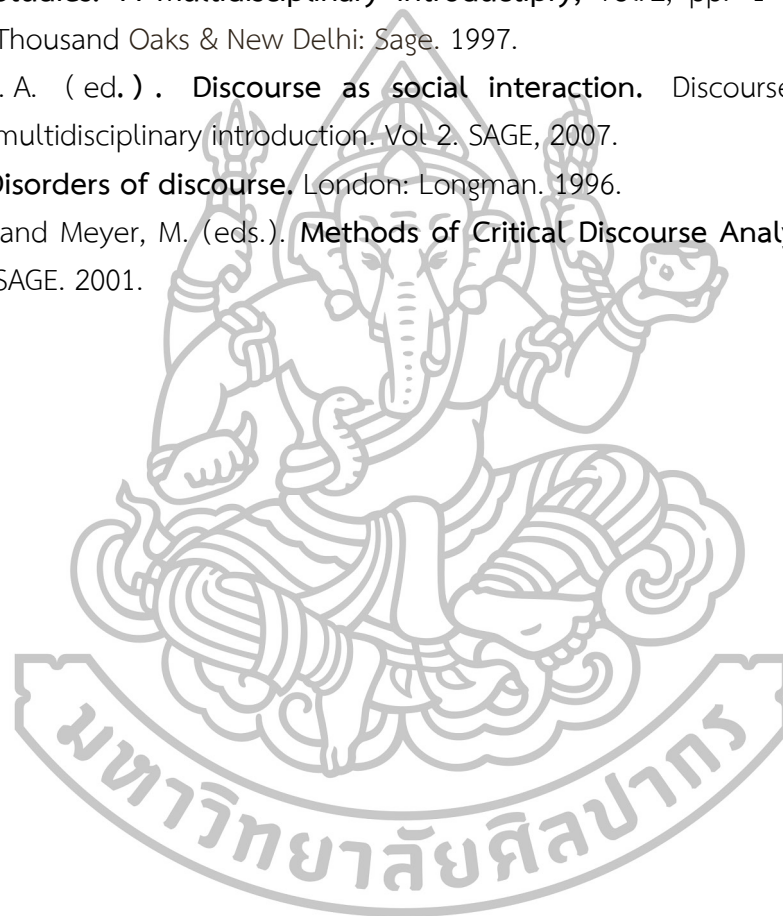
- เวอร์จิเนีย แมคโดนัลด์และสุภัทรา นาคะผิว. เอกสารสรุปการปราบปรามยาเสพติดและการลดอันตรายจากการใช้สารเสพติดในประเทศไทย. เข้าถึงเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2558. เข้าถึงได้จาก <https://dl.dropboxusercontent.com/u/64663568/library/IDPC-briefing-paper-Thailand-drug-policy-THAI.pdf>
- ศูนย์วิจัยยาเสพติด สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์การแพทย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สมอและกลไกการเสพติด. เข้าถึงเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2559. เข้าถึงได้จาก http://www.ihr.chula.ac.th/t3_files/brain_drug.pdf
- ศูนย์วิชาการด้านยาเสพติดของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. **ลักษณะผู้ติดยาเสพติด สาเหตุ และการป้องกัน**. เข้าถึงเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2559. เข้าถึงได้จาก http://www.sri.cmu.ac.th/~nsac/All_Page/Knowledge/Behavior_of_Patient.htm
- ศูนย์อำนวยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดแห่งชาติ. **แผนป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดแห่งชาติปี 2559**. เข้าถึงเมื่อ เข้าถึงเมื่อ 22 มีนาคม 2559. เข้าถึงได้จาก www.lampang.go.th/public58/plan_S_59.pdf
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. **เกลียด กลัว หนี เทคนิคป้องกันยาเสพติด**. เข้าถึงเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2559. เข้าถึงได้จาก <http://www.thaihealth.or.th/Content/>
- สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. **สถานการณ์เฝ้าระวังปัญหายาเสพติดช่วงไตรมาสที่ 1 ปีงบประมาณ 2558**. เข้าถึงเมื่อ เข้าถึงเมื่อ 22 มีนาคม 2559. เข้าถึงได้จาก http://www.oncb.go.th/OMCB_OR7/PublishingImages/Pages/Event/สถานการณ์ยาเสพติดไตรมาสที่ 1 ปีงบประมาณ 2558.pdf
- สิริกัฏฐ์. **เคาท์ไทย. ยาเสพติด คือ ต้นเหตุในการก่อคดีอาชญากรรมจริงหรือไม่**. เข้าถึงเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2559. เข้าถึงได้จาก http://www.hiso.or.th/hiso/tonkit/tonkits_19.php
- สุชาดา ทวีสิทธิ์. **เสียงจาก “ชายขอบ”: การเคลื่อนไหวสิทธิมนุษยชนเพื่อคนใช้ยาเสพติดในประเทศไทย**. เข้าถึงเมื่อวันที่ วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2559. เข้าถึงได้จาก http://www2.ipsr.mahidol.ac.th/ConferenceVIII/Download/Article_Files/11-Voices-Suchada.pdf
- Global commission on drug policy. **Taking control Pathways to drug policies that work**. Accessed February 20, 2015. Available from www.ycsg.yale.edu/assets/downloads/taking_control.pdf
- Human Rights Watch. **Not Enough Graves The War on Drugs, HIV/AIDS, and Violations of Human Rights**. Human Rights Watch, June 16 (8 C), 2004. Accessed February 20, 2015. Available from <https://www.hrw.org/report/2004/07/07/not-enough-graves/war-drugs-hiv/aids-and-violations-human-rights>

ภาษาอังกฤษ

- Fairclough, N. **Analyzing Discourse: Textual analysis for social research.** London: Routledge. 2003.
- Fairclough, N. and Wodak, R. Critical discourse analysis. In Van Dijk (ed.). **Discourse as social interaction.** Discourse studies: A multidisciplinary introduction. Vol 2. SAGE. 2007.
- Fairclough, N. **Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language.** London: Longman. 1995.
- Foucault, M. **The Order of Things: An Archaeology of the Human Sciences.** NewYork: Vintage Books. 1970.
- Foucault, M. **Discipline and Punish: the birth of a prison.** London, Penguin, 1991a.
- Foucault, M. **Governmentality,** in: Graham Burchell, Colin Gordon, & Peter Miller (eds.) , **The Foucault Effect: Studies in Governmentality,** Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf. 1991b.
- Foucault, M. **The History of Sexuality Volume I: An Introduction.** Pantheon Books New York, 1978.
- Hall, S. Foucault: Power, Knowledge and Discourse. **In Discourse Theory and Practice. London.** Thousand Oaks and New Delhi: SAGE Publications. 2001.
- Jackson, P.A. and Nerida, M.C. **Gender and Sexualities in modern Thailand.** ChiangMai: Silkworm Books.1999. Kanato M., Size Estimation of Injecting Drug Users through the Network Scale-Up Method in Thailand. **J Med Assoc Thai,** Jul;98 Suppl 6: S17 - 24. 2015.
- Paltridge, B. **Discourse Analysis an Introduction.** London: Continuum. 2006.
- Threadgold, T. **Cultural Studies, Critical Theory and Critical Discourse Analysis: Histories, Remembering and Futures.** Linguistik online 14, 2/03. Accessed February 20, 2015. Available from http://www.linguistik-online.de/14_03/threadgold.html
- Poststructuralism and discourse analysis. In A. Lee and c. Poynton (eds). **Culture and Text: Discourse and methodology social research and cultural studies.** Oxford: Rowman & Littlefield. 2000.
- Van Dijk, T.A. **Discourse as structure and process: Discourse studies; A multidisciplinary introduction.** SAGE, London. 1997. Accessed February 20, 2015. Available from <https://book.google.co.th>

- Van Dijk, T.A. "Critical Discourse Analysis". In Deborah Schiffrin, Deborah Tannen, and Heidi E. Hamilton (eds.), **Handbook of Discourse Analysis**. Oxford: Blackwell. 2003.
- Van Dijk, T.A. Discourse and Manipulation. **Discourse and Society**, (17.3) 359 – 383. 2006.
- Van Dijk, T.A. Discourse as interaction in society. In T.A. van Dijk (ed.). **Discourse Studies: A Multidisciplinary Introductory**, vol.2, pp. 1 -37. London: Thousand Oaks & New Delhi: Sage. 1997.
- Van Dik, T. A. (ed.) . **Discourse as social interaction**. Discourse studies: A multidisciplinary introduction. Vol 2. SAGE, 2007.
- Wodak, R. **Disorders of discourse**. London: Longman. 1996.
- Wodak, R., and Meyer, M. (eds.). **Methods of Critical Discourse Analysis**. London: SAGE. 2001.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล	จารุณี ศิริพันธ์
วันเดือนปีเกิด	26 ธันวาคม 2521
ที่อยู่	15/234 ดิคอนโด รามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ
เบอร์โทรศัพท์	084-899-2772
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2534 – 2539	มัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6 โรงเรียนท่าชนะ อำเภотаชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี
พ.ศ. 2543	ศิลปศาสตรบัณฑิต (สื่อสารมวลชน) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
พ.ศ. 2545	ประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ประวัติการทำงาน	
พ.ศ. 2545 – ปัจจุบัน	ทำงานด้านการพัฒนาสังคมมาโดยตลอดในประเด็นด้านเอดส์ เพศ และยาเสพติด รวมถึงสิทธิมนุษยชน
ปัจจุบัน	รองผู้อำนวยการมูลนิธิศูนย์คุ้มครองสิทธิด้านเอดส์ (FAR)

